

ଅକ୍ଷାନ୍ତିବ ମୋହ

ବିବଜାନନ୍ଦ ଚୌଧୁରୀ

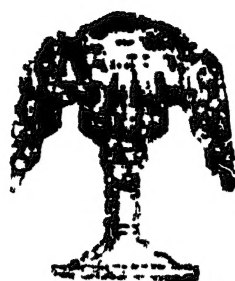
AJANTEER MOH—An Assamese novel written by Sri BiraJananda Chowdhury with the social back ground of the 'Tagin' community of Arunachal Pradesh, published by Smti Malina Chowdhury. Priced Rs 15.00. First edition published in January 1987, Printed at Mani Manik Press, Guwahati.

প্ৰকাশিকা—শ্ৰীমতী মলিনা চৌধুৰী
সচিত্ৰ কথা প্ৰকাশন
মাৰ্ঘেৰিটা
অসম

প্ৰথম প্ৰকাশ—১০ জানুৱাৰী ১৯৮৭ চন

বুজুক—মণি মণিক প্ৰেছ
উজান বজাৰ,
গুৱাহাটী-১

মুঠ—১৫ টকা

যি সকল অসমীয়া চাকৰিস্থানে নিজৰ সোণালী দিনবিলাক
তাহানিৰ N.E.F.A আৰু আজিৰ অকনাচল প্ৰদেশৰ
প্ৰগতিৰ হকে বিলাই দিছিল আৰু পৰ্বত ভৈয়ামক
এক চিঙিৰ নোহাৰা বাজোনেৰে বাজি থৈ গৈছে,
সেই আগোন গাহৰা অন্ধাৰ দেশ প্ৰেমিক
সকলৰ স্মৰণত আৰু প্ৰশংসাত
“অজান্তিৰ মোহ” উচৰ্গা
কৰিলো।

লেখক—

পাতনি

সোৱনবিৰি জিলাৰ উত্তৰ দিশেৰে গাব হৈ যোৱা 'মেক মেহন' সীমাবেধাত বসবাস কৰা তাগিন সম্প্ৰদায়ৰ মাজত প্ৰশাসণীয় বিষয়া হৈ কাম কৰোঁতে বহুতো কথাই মোৰ মনত অটল নোৱাৰা আঁচ বহুতাই থৈছিল। সহস্ৰ সৰল আৰু সাহসী তাগিন সকলৰ কথা বিলাক এদিন পৃথিবীৰ মানুহৰ সম্মুখত দাঙি ধৰিম বুলি মনতে পাতি থৈছিলো। তাগিন অধ্যুষিত অঞ্চল দেশ স্বাধীন হোৱাৰ পিচতো অ-শাসিত অঞ্চল (Unadministered Area) হৈয়ে আছিল। অ-শাসিত অঞ্চলক সেই বিলাক দিনত "অজ্ঞাতি" (Unknown land) বুলিহে মানুহে কৈছিল।

অজ্ঞাতিৰ এজাৰত বসবাস কৰিলেও তাগিন সকলৰ মাজতো মানব সৃষ্টিৰ অনুভূতি আৰু মহত্বৰ অভাৱ নাছিল। যি অনুভূতি আৰু মহত্বৰ কিছু আভাৱ বহু বছৰ পিচতো মই 'চকৰ বস্তিৰ' শ্ৰীতানিয়া চকৰ গাওঁবুঢ়াৰ মাজতো বিচাৰি পাইছিলো।

ইংৰাজ যুগৰ প্ৰশাসনে ভাৰতবৰ্ষৰ মূল ভূমিখণ্ডৰ পৰা ৰাজনৈতিক ভাবে বিচ্ছিন্ন কৰি ৰখা তাহানিৰ তাগিন লোক সকলৰ সুখ, দুখ আৰু আশা আকাংক্ষাৰ অব্যক্ত কথা বিলাক দেশৰ মানুহক জনাবলৈকে "অজ্ঞান্টিৰ মোহ" লিখিলো।

কাহিনীটো কাৰ্ত্তনিক হলেও সেই সময়ৰ ঘটনা প্ৰবাহৰ পৰা সম্পূৰ্ণ পৃথক নহয়। তথাপিও যদি এই উপন্যাসত উল্লেখিত হোৱা কোনো গাৰ্ভ বা মানুহৰ নামৰ লগত কৰবাত কিবা সমিল মিল ওলাই পৰে তেনেহলে সেয়া মোৰ অনিচ্ছাকৃত জুল বুলি সকলোৱে যেন ক্ৰমা কৰে।

ইতি

বিৰজানন্দ গোস্বামী

কৃতজ্ঞতা

মই জনা কথাবিলাক মোৰেই লগত নোহোৱা হৈ গলহেঁতেন যদিহে সহধৰ্মিণী মজিনা চৌধুৰীয়ে সেই কথা মোক বুজাই নকলেহেঁতেন।

দ্বিতীয়তে—শিৱসাগৰ পাটসংকোৰ পৰা মাৰ্ঘেৰিটালৈ আহি জীৱান হবেন বুঢ়াগোঁহাইয়ে উপন্যাস খনৰ শুদ্ধ পাণ্ডুলিপি লিখি নিদিয়া হেঁতেন, হাতে লিখা অৱস্থাতে ‘জজ্ঞাতিব মোহ’ কববাত্তে খেৰেহা মাৰি পৰি থাকিলহেঁতেন।

তৃতীয়তে, অকনাচল প্ৰশাসনৰে প্ৰীএ, টি, চক্ৰবৰ্তীয়ে মই পাহৰি ছোৱা বহুতো কথা সোঁৱৰাই দিৱাত উপন্যাসখন লিখাত বৰ্ধেট সহায় পাইছো।

সৰ্বশেষত, মনি-মাণিক প্ৰকাশৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰীপঙ্কজ দত্তই নিজৰ সাতকাম কাটি কৰি থৈ মই দিৱা সময়তে কিতাপখন চপা কৰি উলিয়াই দিৱাতহে বাইজৰ হাতত ‘জজ্ঞাতিব মোহ’ তুলি দিব পাৰিলো।

লিগক

ভিক্ত আৰু ভাৰতবৰ্ষক বাজনৈতিক ভাৱে বিভাজন কৰা হিমাচলৰ জলবিভাজিকা পৰ্বতমালাৰ ওপৰেদি পাৰ হৈ গৈছে সুদীৰ্ঘ “মেক্‌মেহন” বেখা। অৰুণাচল প্ৰদেশৰ সুবনশিৰি জিলাৰ “টাকচিং” নামৰ গাওঁখনৰ অনতিদূৰেৰে পাৰ হৈ যোৱা এই কাল্পনিক সীমাবেখাৰ পৰাই ওলাই আহিছে সুবনশিৰি নৈ খন। পৰ্বতমালাৰে গা বাগৰি নামি অহা অসংখ্য সৰু বৰ জ্ঞান-জুৰি মিলি টাকচিংৰ কাষত অৰুণমান নৈ খনেই সুবনশিৰিৰ আদিভাগ। ক্ৰমান্বয়ে দক্ষিণলৈ বৈ অহা সেই অৰুণমানি নৈ-খনতে আহি মিলিছেহি বহুতো সঁুতি আৰু উপনৈ। অৰুণাচল প্ৰদেশৰ তেঁক উপত্যকাৰ মাজেৰে প্ৰচণ্ড গতিৰে বৈ অহা এই সুবনশিৰি নৈকে যেতিয়া অসমৰ লক্ষীমপুৰ চহৰৰ কাষত আহি ভৈল্লামৰ সমতল ভূমিত পৰেহি, তেতিয়া এই নৈৰ ৰূপ আৰু চৰিত্ৰ আকস্মিক ভাৱে সলনি হৈ পৰে। পৰ্বতৰ তেঁক প্ৰণাইট শিলৰ ওখ গৰাৰ মাজেৰে বৈ অহা সুবনশিৰিৰ বৰফ-চেঁচা নীলা পানী ভৈল্লাম পালে ইটা বৰণীয়া হৈ পৰে। ওখ গৰাৰ শিলনীৰ তেঁকগুৰীৰ মাজেৰে প্ৰবল গতিত বৈ অহা সুবনশিৰিৰ কাণ-তাল মৰা শব্দ ক্ৰমে নিভেজ হৈ যায়। অশান্ত সুবনশিৰি হৈ পৰে শান্ত, আৰু প্ৰসাৰিত বিশাল ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ এক উপনৈ।

এই সুবনশিৰি নৈৰ পাৰতেই বাস কৰে ‘না’ উপজাতিৰ লোকসকল। ওখ, বজবান আৰু বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী এই ‘না’ সম্প্ৰদায়ৰ লোকসকল ভিক্তীয় সংস্কৃতিৰে এটা শাখা। বাজনৈতিক সীমাবেখা আৰু মতাদৰ্শই ‘না’ উপজাতিৰ লোকসকলক দুভাগত বিভক্ত কৰি পেলাইছে যদিও ভাৰত আৰু ভিক্ত নিবাসী ‘না’ সকলৰ ঐতিহাসিক সম্বন্ধৰ এতিয়াও অস্ত পৰা নাই। চীনাসকলৰ কঠোৰ নিয়ন্ত্ৰণ স্বত্বেও ‘না’ উপজাতিৰ লোকসকলে এতিয়াও ‘মেক্‌মেহন, সীমা বেখা নেওচি ইপাৰ-সিপাৰ অহাযোৱা কৰে। খৰা পৰে, শান্তিও পায়; তথাপি তেজৰ আহ্বানক, হৃদয়ৰ সম্বন্ধক চিতি পেলাব নোৱাৰে।

‘না’ উপজাতি সকলৰ দিহুতেই ‘মেক্‌মেহন’ সীমা বেখাৰ “আৰু দক্ষিণত সুবনশিৰিৰ দুকোণাৰ পৰ্বত-মালাত বাস কৰে দুজৰ ‘জাপিন’

উপজাতিৰ লোকসকল। পহ আৰু ভালুকৰ চালৰ টুপি পিন্ধা, গা আৰু দুয়ো হাতত ভালুক চালৰ 'বৰ্ম' বন্ধা, দীঘল ধনুখাৰি এই তাগিনসকল এতিয়াও আংশিকভাৱে অঘৰী। স্বামী কৃষি ব্যৱস্থাৰ প্ৰবৰ্ত্তন নোহোৱা হেতুকে অস্বামী বুম খেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল তাগিন জনজাতি লোকসকলৰ সমাজ ব্যৱস্থা এতিয়াও আদিম স্তৰতে আছে বুলিয়েই ক'ব পাৰি। ককালত বন্ধা দীঘল দাখন, কাকত ওলোমাই লোৱা ধনু আৰু পিঠিত বান্ধি লৈ ফুৰা বাহ-বেতৰ "নাৰা" বা মোনাটোৱেই সিহঁতৰ পাখিৰ স্পন্দ। দুৰ্গম পৰ্বতৰ কঠোৰ পৰিবেশৰ মাজত জীয়াই থকাৰ সংগ্ৰামে সিহঁতৰ মনবিলাক শ্ৰেণাইটৰ নিচিনা কঠিন কৰি তুলিছে। স্বাৱৰ সম্পত্তিৰ অজ্ঞানৰ পৰা মুক্ত এই তাগিনসকলৰ কঠোৰ মানসিকতাৰ মাজত মায়ী মমতাৰ কোনো স্থান নাই। পদে পদে দুৰ্ঘটনা, অকাল মৃত্যু, জৰা-বাধি, অভাৱ-জনাটন আৰু আদিম সমাজ ব্যৱস্থাৰ কঠোৰতাই সিহঁতৰ কাৰণে জন্ম আৰু মৃত্যুৰ মাজত কোনো ব্যৱধান সৃষ্টি কৰিব পৰা নাই। তথাপিও ইমান কঠোৰতাৰ মাজতো যে মানৱতাৰ মৃত্যু নহয়, হিংসাৰ মাজতো যে প্ৰেম লুকাই থাকিব পাৰে, এজনৰ চেনেহত আন এজনে নিজকে বিলাই দিব পাৰে, তাগিন গাভৰু আৰু আৰু বৃদ্ধ তাপৰ জিমিৰৰ কাহিনীয়ে যেন তাকেই কয়। ধোঁৱাৰ মাজতো অগ্নি যেনেদৰে লুকাই থাকে, সীমাহীন নীলা আকাশৰ বুকুতো যেনেদৰে নিষ্ঠুৰ বজ্ৰ লুকাই থাকে, আৰু সূৰ্য্যোদয়ৰ স্বৰ্গীয় সুৰমাৰ মাজতো যেনেদৰে প্ৰলয়ংকাৰি ধুমুহাৰ সৃষ্টি হ'ব পাৰে, তাগিন গাভৰু আকাৰ কাহিনীয়ে যেন সেই কথাকে ক'ব বিচাৰে। দুজৰ তাগিন সম্প্ৰদায়ৰ আদিম সমাজতো যে ভালপোৱাৰ অনুভূতি জীয়াই থাকিব পাৰে, ক্ৰোধ প্ৰতিশোধৰ মাজতো যে 'বনৰীয়া' ফুলচিঙি আনি বাবেবৰণীয়া মালা গাঁথিব পাৰি, তাগিন গাভৰু আৰু আৰু বৃদ্ধ তাপৰ জিমিলৈ যেন আমাক সেই কথা শিকাই থৈ গৈছে, দি থৈ গৈছে এক নিৰ্বাক সাহিত্য। সেই নিৰ্বাক সাহিত্যৰ বিচিত্ৰ কাহিনীবোৰ বুকুত সাতটি লৈ বৈ গৈছে চিৰপ্ৰবাহিণী সুৱনশিৰি নৈ।

এই সুৱনশিৰি নৈৰে পাৰতে অৱস্থিত জিমিনামৰ তাগিন গাভৰুনি। চৰকাৰী নথি-পত্ৰত লিখা আছে 'জিমিন' বুলি। জিমি উপনৈ আহি সুৱনশিৰিৰ যিখিনি মিলিছে সেই সজমহুজীৰ পৰা প্ৰাক্ত আধা-কিলোমিটাৰ আঁতৰৰ এটা ওখ ঠিলাৰ ওপৰত গাভৰুনি অৱস্থিত। সৰু-বৰ

মিলি বহিছটা ঘৰ। শুকান কল পাতেৰে ডাঠকৈ চাউনী দিয়া চাং-ঘৰোৰ সাজোতে ঘৰৰ মালিকসকলে কোনো নিয়ম-নীতি মানি নচলা কাৰণে ঘৰবিলাকৰ অৱস্থান খেলি-মেলি লগা। গাওঁখনৰ মধ্যস্থলত দীঘল মৰংঘৰটো। দূৰৰ ওখ ঠাইৰ পৰা চালে গাওঁখন ছবি যেন লাগিলেও ওচৰৰ পৰা চালে তাগিন সমাজৰ আদম চৰিত্ৰ স্পষ্টকৈ চকুত পৰে। কোনো পেচাদাৰ কাৰিকৰে তাগিন সমাজত ঘৰ নাসাজে। ঘৰৰ গিৰিহঁতে দীৰ্ঘ দিন ধৰি বাঁহ, খেৰ, বেত, পাত, গাধে আদি গোটাই সাজু কৰি এদিন ৰাইজক ঘৰ সাজিবলৈ মাতে। ৰাইজ আহি ঘৰ সাজে, গিৰিহঁতে গৰু-গাহৰি কাটি লাওপানীৰে আবেলি পৰত ভাত খুৱায়। ঘৰৰ গিৰিহঁত এজন বা কেইবাজনো হ'ব পাৰে। একেটা ঘৰতে ভাই-ককাই মিলি কেইবাটাও পৰিয়াল থাকিব পাৰে। আন-হাতে এজন গিৰিহঁতৰ কেইবাজনীও ঘৈণীয়েক থাকিলে প্ৰতিজনীৰ কাৰণে একোটাকৈ কোঠালি থাকে। সেইকাৰণে ঘৰবিলাক দীঘল হয়। প্ৰথম কোঠালীটো আগহীৰ বাবে; তাৰ সিহঁৰ বিসাকত ঘৰৰ ঘৈণী থাকে। তাৰেই এটা কোঠাত স্বামীজন থাকে। ঘৈণীয়েকহঁতৰ সা-সম্পত্তি নিজা-বৰীয়াকৈ প্ৰত্যেকৰে থাকে। ভঁৰাল, গাহৰি, কুকুৰাও উমৈহতীয়া নহয়। লাওপানীও নিজাকৈ তৈয়াৰ কৰে। ভাত-পানীও ব্যক্তিগতভাবেই সিজায়। স্বামীজনক প্ৰতিজনী ঘৈণীয়েকেই আহাৰ যোগান ধৰিব লাগে। গধূলি হলে একেটা ঘৰতে কেইবাখনো জুহুশাল জ্বলে। তাৰে কোনোবাখনত স্বামীজন থাকে। বহুকেইগৰাকী পত্নী থাকিলেও তাৰে এজনী লাগী, আনকিজনী এলাগী হৈয়ে থাকে। সচৰাচৰ লাগীজনীৰ কোঠাতে স্বামীজন থাকে যদিও মন প'লে আনকিজনীৰ কোঠাতো গৈ নিশা থাকে। তাগিন প্ৰথামতে নাৰীৰ অৰ্থনৈতিক স্বাধীনতা আছে। নিজৰ শ্ৰমেৰে অৰ্জা সম্পত্তিৰ ওপৰত স্বামীজনৰ কৰ্তৃত্ব নচলে। এই অলিখিত সমাজ ব্যৱস্থাক তাগিনসকলে নিষ্ঠাৰে মানি চলে। কিন্তু সামাজিকভাবে তাগিন সমাজত স্ত্ৰী-স্বাধীনতা নাই বুলিও ক'ব পাৰি। ছোৱালী হৈ ওপজিলে আনৰ ঘৰলৈ এদিন যাবই লাগিব এয়ে সমাজৰ নীতি। দ'ৰাকইনাৰ মাজত বয়সৰ কোনো ধৰা-বন্ধা সীমা নাই। বহুবিবাহ এই সমাজৰ প্ৰচলিত পৰম্পৰা। বিয়াৰ ৰীতি নীতি বহুভেদ, তাৰে ভিতৰত মূল্য দি ছোৱালী কিনাটোও এটা ৰীতি। কিনা ছোৱালী ঘূৰাই ল'ব নোৱাৰি; ছোৱালী অজ্ঞান হলে, কিনি খোৱা স্বামীজনলৈ নগ'লেও স্বামীজনৰ লগা-ভগা এজনলৈ হ'লেও যাবই লাগিব, এয়ে নিয়ম।

এই নিষ্কমৰ পৰিৱৰ্তন নহয়, সমাজ ব্যঞ্জনৰ এই পৰম্পৰাৰ বিৰুদ্ধে কোনো সামাজিক বিপ্লৱ আজিলৈকে হোৱা নাই যদিও মানুহৰ বিজ্ঞতী-
ৰমে কিন্তু এই আদিম ব্যৱস্থাক গৰিহণা দিবলৈ ব্যক্তি-বিদ্ৰোহ নকৰা-
কৈয়ো থকা নাই। এই ব্যক্তি-বিদ্ৰোহে সমাজ ব্যৱস্থাক সলাব নোৱাৰিলেও
এই ব্যৱস্থাক জোকাৰি থৈ গৈছে। মূল্য দিছে বহুতো। জীৱন-যৌৱন,
আশা-কল্পনা কিবা কিবি বহুতো। সেই ত্যাগৰ স্মৃতি একো থাকি
যোৱা নাই যদিও সুৱনশিৰিয়েই যেন সেই অনাবিল ত্যাগৰ আমোহ পৰৰ
চিহ্নৰ বাহ্যমান সাক্ষী।

জিমি গাওঁখন সিদিনা উৎসৱমুখৰ হৈ পৰিছিল যিদিনা জিমিগাঁৱৰ নতুন জুলাৰ কাৰণে এজন মালটৰ প্ৰথম বাৰৰ কাৰণে আহি আছিল। বুঢ়া-ডেকা, পুৰুষ-মহিলা, আৰু জুলাত পাঁচৰ লগীয়া লৰা-ছোৱালীকে ধৰি গাওঁবাসী ৰাইজৰ মন সিদিনা উদুলি-মুদুলি। জিমি গাঁৱলৈ আহিব মালটৰ, সেয়ে উৎসৱৰ উৎস। অলপ গৌৰৱো অনুভৱ কৰিলে জিমি গাওঁবাসীয়ে। কাৰণ ৮ খন গাঁৱৰ সেই “বাংগো” বা অঞ্চলত চৰকাৰী প্ৰাথমিক বিদ্যালয় এখন প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰ প্ৰথম সন্মান জিমি গাঁওবাসীয়ে পাইছে, গৌৰৱ ন’হব কিয়! একুৰি বাৰটা ঘৰেৰে জিমি গাওঁখনেই সেইটো অঞ্চলৰ ভিতৰত ডাঙৰ গাঁও। তাৰোপৰি সেইটো বাংগোৰ সকলোতকৈ সম্পত্তিশালী ব্যক্তি আৰু এসময়ৰ দুদ্ধৰ্ “তাপৰ জিমি” সেই গাঁৱৰে নিবাসী। পৈতৃক সম্পত্তিৰে ভৰপূৰ তিনিটা ভঁৰাল আৰু হয় কুৰি মেঠোনৰ অধিপতি তাপৰ জিমিক সমীহ নকৰা মানুহ অকল সেইটো অঞ্চলতে নহয়, সমগ্ৰ ভাৰ্গিন অঞ্চলতে তাপৰ জিমিৰ স্থান অধিতয়। ইংৰাজ সকলৰ শাসন কালত তাপৰ জিমি আছিল এজন দুদ্ধৰ্ মানুহ। বৰলৈ আনিবৰ কাৰণে ইংৰাজ সকলে চলোৱা সকলো প্ৰচেষ্টাকে ওফৰাই দি তাপৰে মুক্ত আৰু স্বাধীন ভাবে ঘূৰি ফুৰিছিল পৰ্বতে পাহাৰে। বহুবাৰ ইংৰাজে পতা জাল ফালি তাপৰ ওলাই গুছি গৈছিল পৰ্বত মালাৰ ডাঠ সেউজীয়া গ্ৰান্তৰৰ অন্ধকাৰলৈ নতুবা চৰকাৰ বাহাদুৰে ঢুকি নোপোৱা বৰফৰ দেশলৈ। হয়কুট ওখ আৰু কাছলৈকে পৰা দীঘল ঢুলিৰে তাপৰ জিমি আছিল ইংৰাজ শাসকৰ দৃষ্টিত এক বিড়ম্বিকা স্বৰূপ। সদৰলৈ মাতিলে নাহাল, উপহাৰ দি পঠালে গ্ৰহণ নকৰে আৰু ধৰি নিবলৈ চিপাহী পলটন পঠালে তাপৰ জিমি গুছি গৈছিল হিমালয় পৰ্বতৰ কঠিন পৰিবেশৰ মাজলৈ। চৰকাৰ বাহাদুৰৰ চিপাহী পলটন নিৰাশ হৈ উদ্ভতি গজে তাপৰে আকৌ উদ্ভতি আহিছিল জিমি গাঁৱলৈ। ইংৰাজ পলটনক থাকিবৰ বাবে গাওঁবাসীয়ে বাধ্য হৈ সাজি দিয়া বাহ-পাতৰ জছাকী শিৰিৰ বিলাক তাপৰে দীঘল দা-ধনেৰে কাটি টুকুৰা-টুকুৰ কৰি পেলাইছিল। পলটনক ধৰি, পানী, কুকুৰা

দিওঁতাজনৰ ভৰিত “জেগা” বা কাঠৰ চেপেনা সগাই শান্তি দিছিল। বিচিন্ন আছিল তাপৰৰ চৰিত্ৰ। নিৰাপন্নক আশ্ৰয় দিয়া, অনাথ শিশুক তুলিভালি ডাঙৰ কৰা আদি মানব-সুলভ তনুভূতি বিলাকৰ কাৰণে ‘তাপৰ’ আছিল প্ৰজ্ঞাবো পাত্ৰ। নৈৰ ওপৰত বেঁতৰ দলং সজা, জুইয়ে গোৰা কোনো গাওঁবাসীৰ ঘৰ পুনৰ সঁজি দিয়া আদি সামাজিক কামত তাপৰ জিমিৰ হাতৰ মুঠি আছিল সদামুক্ত। সেই তাপৰ জিমিয়েও এদিন চৰকাৰৰ ওচৰত আহি স্বইচ্ছাবে ধৰা দিছিল। ধৰা দিছিল স্বাধীন ভাৰতৰ জিলা ৰাজনৈতিক বিষয়াৰ ওচৰত, ইংৰাজ চাহাবৰ ওচৰত নহয়। দেশ স্বাধীন হোৱাৰ বাতৰি এদিন মানুহৰ মুখ ৰাগৰি ৰাগৰি গৈ মেকমেহন সীমাবেধা পাইছিল। ইংৰাজ চাহাব গুচি যোৱা বাতৰি এদিন তাপৰ কাণতো পৰিছিল। অঘৰী জীৱনৰ অন্ত পেলাই কৃষী আৰু শান্তিৰ জীৱন নিচাৰি তাপৰ এদিন জিলা সদৰলৈ গৈছিল। ভালুকৰ গুৰুতাল চাওঁ এখন, কলুৰি দুটা আৰু বাহঁৰ দীঘল চুঙাত এচুঙা মৌ লৈ ৰাজনৈতিক বিষয়াক দেখা কৰিছিল। সেই চেগতে তাপৰক বশলৈ অনাৰ সুযোগ পাই ৰাজনৈতিক বিষয়াই তাপৰ জিমিৰ গাত বঙা কল্লল পিন্ধাই হাতত এটা এনলীয়া কাঠুঁজ বন্দুক তুলি দি গাওঁবুঢ়া পাতিছিল। তাৰ পিছৰ পৰাই ‘তাপৰ গাম’ বুলি বিখ্যাত হৈ পৰা তাপৰৰ কথাই হৈ পৰিছিল আইন আৰু তাপৰৰ মীমাংসাই আছিল চুড়ান্ত। তাপৰৰ বংশৰ ছোৱালী আনিব পৰাটো আনৰ কাৰণে এক গৌৰৱৰ কথা হৈ পৰিছিল।

সেই ‘তাপৰ গাম’ এতিয়া আদবৰসীয়া মানুহ। চুলি পকিল, দাঁতো সৰিল। দীঘল দেহাটো সন্মুখলৈ অলপ হাউলি পৰা হ’ল যদিও, এসময়ত দা-ৰ ঘাপ লাগি বাওঁ গালত বৈ যোৱা দীঘল কটা দাগ টোৱে তাপৰ জিমিৰ দৃবন্ত অভীতৰ কথা পদে পদে সোঁৱৰাই দিয়ে। সেই তাপৰ গামৰ জিমিগাওঁ আজি উৎসৱ মুখৰ। আঠখন গাঁৱৰ বাইজে মিলি বিনামূলীয়াকৈ সাজি দিছে ফুল আৰু মাটৰ থাকিবৰ বাবে ঘৰ। ল’ৰা-ছোৱালী বহি পঢ়িবলৈ সাজি দিছে শাৰী শাৰীকৈ চাং। মাটৰক আদৰিবলৈ অহাসকলৰ ভিতৰত ‘তাপৰ গামো’ আহিছে। ইংৰাজে দি থৈ যোৱাত বঙা কল্ললখন কেতিয়াবাই ফুটি ফাটি শেষ হৈ যোৱাত নতুন চৰকাৰে দিয়া বঙা কল্লল গাত লৈ তাপৰ গাম’ যেন নতুন হৈ পৰিছে। অতীতৰ সেই দুৰ্জয় তাপৰ জিমি যেন ইংৰাজ

শাসনৰ লগতে ইতিহাসৰ পাতত হেৰাই গৈছে। এতিয়া দেশখন নিজৰ হ'ল বুলি তাপৰেও ভাবিবলৈ শিকিলে। আন আন বাংগোত স্থাপিত ছোৱা কুলৰ নিচিনা 'জিমি বাংগোত'ও কুল হ'ব লাগিব, ছোৱাপানীৰ নজা আহিব লাগিব, ইত্যাদি নানা খেলিমেলি চিন্তা কল্পনাই বুকু তাপৰক যেন নতুন জীৱন দান কৰিলে। সদৰৰ পৰা কুল পৰিদৰ্শকক তাপৰ জিমিয়ে নিজে গৈ জিমিগাঁৱলৈ এক শ্ৰকাৰ টানি লৈ আহিছিল। কুল পৰিদৰ্শকে কৈছিল—

—ভোমাৰ গাওঁ যে বহুদূৰ গাম।

—দূৰ হ'লেও ঘাবই লাগিব 'মিগম'। —তাপৰেও নেৰিলে।

—চাৰিদিনৰ বাট খোজকাঢ়ি যাব পাৰি জানো ? পৰিদৰ্শকজন ভৈয়ামৰ মানুহ। তাতে বয়সো হৈছে, শৰীৰো দুৰ্বল।

—লাগিলে চাওঁ তুলি বুকিলৈ যাম 'মিগম', —কুল আমাক লাগিবই।

তাপৰ জিমিৰ নেৰা-নেপেৰা অনুৰোধ এবাৰ নোৱাৰি পৰিদৰ্শকে জিমিলৈ এদিন গৈছিলও। চাৰিদিনৰ বাট যাওঁতে ছয়দিন লাগিছিল। তাপৰে পৰিদৰ্শকৰ লগে লগে যাওঁতে বহুতো পুৰণিকলীয়া কথা কৈ গৈছিল—নিজৰ সমাজৰ কথা, ইংৰাজ বিষয়াৰ চৰিত্ৰহীনতাৰ কথা আৰু দুই এটা নিজৰ দূৰন্ত দিনবিলাকৰ ঘটনা, কৈ যাওঁতে পৰিদৰ্শকজনে তাপৰৰ মুখলৈ হতৰাক দৃষ্টিৰে চাবলৈ বাধ্য হৈ পৰিছিল। বহুতো ভাবিছিল মানুহ ইমান স্বাধীন চিন্তিয়া, সাহসী, সৎ আৰু উদাৰ হয় কেনেদৰে।

পৰিদৰ্শকক তাপৰে নিজৰ ঘৰতে আহুতী ৰাখিছিল। কুকুৰা গাহৰি কাটি আলপৈচান খৰিছিল। উভতি যাওঁতে চাৰিদিনৰ বাট আগুৱাইও থৈ আহিছিল, কিন্তু কুল স্থাপন কৰাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি লৈহে এৰিছিল।

জিমি গাওঁ পোৱাৰ আগতে সুৱনশিৰি নৈৰ ওপৰত 'বাংগোৰ' মানুহে সজা ষোল্ল দলিয়া ৰাইদাংবেতৰ ওলোমা দলংখন পাব হওঁতে পৰিদৰ্শকৰ আঁঠুৰ ঘিলা লৰা দেখি তাপৰৰ হাঁহি উঠিছিল। পৰিদৰ্শকক নিৰ্ভয় দিবলৈ তাপৰে অকলে গজং গজং কৈ হেন্দোলনি কৰা বেতৰ ওলোমা দলংখন পাব হৈ দেখুৱাই দিৱাতহে পৰিদৰ্শকে মনত বজ পাইছিল। দলংখনৰ কথা ওলাওতে তাপৰে বহুত কাহিনী পৰিদৰ্শকক শুনাইছিল।

দলংখন জিমি বাংগোৰ মানুহেই বহুৰে বহুৰে সাজে। দুয়োপাৰে

থকা শকত উবিদ্যায় গহ দুজোপাৰ গুৰিত বাইদাং বেতৰ আগ কটা
 বাজি সজা আশীহাত দীঘল দলংখনৰ মাজত কোনো ধুটা নাই।
 সুবনশিৰি নৈৰ মাজত ধুটি পুতিব পৰাৰ সম্ভাৱনাত নাছিল। বাইদাং
 বেত যোৰা দি দি সজা দীঘল দলংখন স্বাভাৱিকতে দুৰ্বল আছিল।
 একেজমে এজনৰ বেছি পাব হোৱাটো নিশ্চয় নহয়। সেই নিয়ম অৱতা
 কৰি কোনোবা চৰকাৰী নেগালী কুলিয়ে হাঁহি-খিকিলাজি কৰি একে-
 জমে পাব হুৱলৈ ধৰোতে মাজনৈতে দলংখন চিঙি পৰিছিল। দুয়োমূৰে
 থকা মানুহখিনিৰ বাদে মাজদলংৰ মানুহখিনিৰ সলিলসমাধি হৈছিল।
 সেই কথা আজিও সিদিনাৰ কথা হেন হৈ আছে। বহুতো কাহিনী
 আছে এই দলংখনৰ। কোনোবাই সুধিলে ক'ব পৰাখিনিহে গাঁওবাসীয়ে
 কয়। ক'ব নলগীয়াখিনি শুধিলেও নকয়। আনে শুনিবে বোৱা পোৱা
 কথাবোৰ সিহঁতে নকয়। টুটকীয়া কথাবোৰ কৈ ফুৰাটো হয়তো জন-
 জাতিৰ চৰিত্ৰৰ ভিতৰত নপৰে কাৰণেই নকয়। ক'বলগীয়া হ'লে কেতিয়াবা
 মেল বা বিচাৰৰ সময়তহে কয়—সিও বহুত অনিচ্ছাবে। দলংখনৰ লগত
 জৰিত নক'বলগীয়া ঘটনা বিলাকৰ ভিতৰত এটা ঘটনা আছিল বহুপুৰুষ
 খৰি চলি অহা এখন কাজিয়াৰ কথা। পুৰণি কালৰ পৰা, কিমান
 পুৰণি কোনেও নাজানে, এই দলংখন সজাৰ উমৈহতীয়া দান্নিহু আছিল
 দুটা বাংগোৰ। তাৰে এটা আছিল নৈৰ ইপাৰৰ জিমি বাংগো আৰু
 আনটো আছিল নৈৰ সিপাৰৰ লিগি বাংগো। এই উমৈহতীয়া দান্নিহুই
 দুয়ো বাংগোৰ মানুহ দলংখনৰ নামনিওঁত থকা ডাঙৰ ঘুলিটোত মাহ
 মাৰি খোৱাৰ সমান অধিকাৰ দিছিল। গিহে সেই সম অধিকাৰ ভংগ কৰি
 লিগি বাংগোৰ মানুহে জিমিবাংগোৰ মানুহক নজেনোৱাকৈ ঘুলিটোৰ
 মাহ এবাৰ মাৰি নিছিল। সেই কথা লৈ দুয়ো বাংগোৰ মানুহৰ মাজত
 মনোমালিন্যৰ উৎপত্তি হৈছিল। এদিন ঘুলিটোৰ পাৰতে কটাকটিও
 হৈ গৈছিল। সেই সংঘৰ্ষত লিগি বাংগোৰ দুজন কটা গৈছিল, আৰু
 জিমি বাংগোৰ কেৰাজনৰ গাত শাঁতি কাৰ্ডৰ খোচ লাগি আহত হৈছিল
 যদিও নিহত কোনো হোৱা নাছিল। সেই কাজিয়াৰ সহজতে ওৰ পৰা
 নাছিল। পুৰুষানুক্রমে চলি আহিছিল। গিটলৈ সেই একেটা ঘুলিতে
 দুয়োপক্ষই মাহমাৰি খাইছিল যদিও ওচৰ চাপি হোৱা নাছিল। সিটো
 পাৰে লিগি বাংগোৱে আৰু ইটো পাৰে জিমি বাংগোৱে মাহ মাৰিছিল।

-মাজতে আছিল নৈ খন। তাঁটা বন্ধৰা গালি শপনি দুজোপাৰৰ পৰা সমানে

চলিছিল বদিও দা-বাতি-ধেনুকাড়ত হাত দিয়া নাছিল। দলংখনো জাৰি চিগি যোৱাত বহুবছৰলৈ জিমি বাংগোৰ মানুহ দলংখন নতুনকৈ সজাব পৰা বিৰত আছিল। ইংৰাজ সকল যোৱাৰ পিলত ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক বিষয়াই এই সুদীৰ্ঘ বিবাদৰ অন্ত পেলাই জিমি বাংগোৰ মানুহকেই দিছিল মাহমাৰি খোৱাৰ নিবিৰোধ অধিকাৰ আৰু দলংখন নতুনকৈ সজাব একক দায়িত্ব। ক্ষতি-পূৰণ স্বৰূপে 'লিগি বাংগোৰ মানুহে পাইছিল ছটা মেথোন। সেই মেথোন ছটাকো তাপৰ জিমিলৈই দিছিল জৰী-হোৱাৰ গৌৰৱত। মেথোন দিওঁতে তাপৰে নিজা বাংগোৰ মানুহক সগৌৰৱে কৈছিল। 'মাহ আজিৰ পৰা তহঁতে খাবি, বাকলি লিগিৰ মানুহে খাব'। পিছলৈ জিমি বাংগোৰ মানুহে তাপৰৰ সেই বদান্যতাক সন্মান জনাইছিল সমূহীয়া ভাবে মাহমৰা দিনত পোৱা সকলোতকৈ ডাঙৰ জোতা পিঠিৱাটো তাপৰৰ ঘৰলৈ পঠিয়াই দি। সেই মাহ তাপৰৰ ঘৰৰ জান মানুহে খায়; তাপৰে কিন্তু নাখায়। এই বিলাক জাতীয়ৰ ভিতৰ্কেহা জগা কথা। ক'লে ডাল নুগুনি কাৰণে জিমি বা লিগি বাংগোৰ মানুহে নকৰ, মনতো নেপেলায়। আজি কালিয়ে আৰু ক'ব নোৱাৰা হয়, কাৰণ দুয়ো বাংগোৰ মাজত ছোৱালী দিয়াৰ মাজেৰে মিতিৰালি বহুত পাচ হৈ পৰিল, তাতে চৰকাৰখনো নিজৰ মানুহৰেই হ'ল। আন বাংগোৰ মানুহে কেতিয়াবা এই বিলাক কথা উল্লেখ কৰিলেও পোনকৈ নকৰ, কৰ জিমি বাংগোৰ দলংৰ তলত মাছো পায় বাকলিও পায়। এনেদৰে শুকুৱা-দো-দোখৰৰ দাগ বৈ যোৱাৰ নিচিনাকৈ এই দুই প্ৰাচীন বাংগোৰ কথাবোৰ তালিন সমাজত কিংবদন্তী স্বৰূপ হৈ মানুহৰ মুখে মুখে থাকি গ'ল।

আদিম দিনৰ পৰা এই দলংখনৰ তলেদি কিমান যে মানস সৰোবৰৰ পানী বৈ গ'ল তাৰ কোনো লেখ নাই। কিন্তু পুৰণি কথাবোৰ বোৱতী সৃষ্টিৰ নিচিনাকৈ বাগৰি বাগৰি আজিও চলি আছে। সেইবোৰ কথাৰে অতি পুৰণি কথাবোৰ সামাজিক ৰীতি হৈ পৰিল আৰু কিছুমান কথা বুঢ়ী আইৰ সাধু হ'ল। বহুতো কথাই কিংবদন্তীৰ আকাৰ ল'লে আৰু বহুতো কথা মনৰ পোৰলি হৈ থাকি গ'ল।

মনৰ পোৰলি তোলা এই কথাবোৰৰ ভিতৰে এটা আছিল 'ৱাপি' গাভৰুৰ কথা। ৱাপি আছিল তাপৰৰ দ্বিতীয়া স্ত্ৰী। নিজৰ বয়সতকৈ দুগুণ সৰু ৱাপিক তাপৰ জিমিলৈ ১০ বছৰমান বয়সতে কিনি থৈছিল। বয়সক্ৰমে চৰ্তা যোথোনৰ চাৰিটা আপতিৱাকৈ দি বাকী চাৰিটা ছোৱালী

নিয়াৰ দিনাই দিনাৰ কথা আছিল। দুখীয়া বাপেকে স্নাপিক তাপবলৈ দি
 ডাবিছিল জীয়েক সুখেতে থাকিব। বয়স, ৰূপ-মৌলিক কথা বাপেকে
 ভবাই নাছিল। এই বিলাক কথা সিহঁতৰ সমাজত নাভাৰেও। বাপেক
 মাকৰ ঘৰত থাকি স্নাপি এদিন গাভৰু হৈছিল। গাভৰু স্নাপিৰ মনলৈ
 বয়সে আনি দিছিল মৰম আৰু ভালপোৱাৰ আদৰ্শ অভিলাস। দেহালৈ
 আনি দিছিল পুৰুষৰ সান্নিধ্যৰ হাবিয়াস। এদিন তাই ওচৰৰ গাৱঁৰে
 ডেকা এজনক মনে মনে মনৰি পেলাইছিল; আনলৈ দি থোৱা ছোৱালী
 বুলি ভয়-শঙ্কাত কৰা নাছিল। এই কথা তাপৰে জানিবলৈ পাই এদিন
 আহি স্নাপিক টানি আজুৰি লৈ গৈছিল নিজৰ ঘৰলৈ। স্নাপিয়েও বুকু
 ডুকুৱাই কান্দি কাটি মাক-বাপেকে শুনাকৈ কৈ গৈছিল—আনে আৰো,
 মোৰ মৰাশটো নৈৰ পানীতে ওপঙি ফুৰা দেখিবলৈ পাৰি, কৈ গ'লো।
 তাপৰৰ কঠোৰ শাসন-শাস্ত্ৰোত থাকি স্নাপিৰ মনটো কোমল হোৱাৰ
 সন্ধানি শিলৰ নিচিনা কঠিনহে হৈ পৰিছিল। গাৱঁত এৰি থৈ অহা
 ডেকাটোৰ কথা শয়নে সপোনে মনত পৰিছিল। গাহৰি কিনাৰ চলেৰে এদিন
 সি আহিছিল জিমিগাৱলৈ। ঝুম খেতিত স্নাপিক লগ ধৰি দুয়ো পলাই
 হোৱাৰ কথা পাতিছিল। পিচদিনা পুৱতি নিশা দুয়ো পলাই স্বাবলৈ
 ধৰোতে সোৱনশিৰিৰ দলঙৰ সিপাৰে জীৱন্ত বিভিসীকাৰ নিচিনাকৈ থিয়
 দি আছিল 'তাপৰ জিমি'। হাতত আছিল বাপেকৰ পৰা উত্তৰাধিকাৰ
 সূত্ৰে পোৱা তিৰ্ভৰীয় দেওলগা দীঘল দাখন। মাজ দলঙত থমকি
 বৈ পলাই যোৱাৰ বাট ৰুদ্ধ দেখি স্নাপিয়ে ডেকাজনক দুহাতে সাৰতি
 লৈ জপিয়াই দিছিল সোৱনশিৰিৰ তৰংগ ৰাশিত। স্নাপি আৰু ডেকাজনৰ
 কথাবোৰ পিছলৈ ডেকা গাভৰু সমাজত মুখ বাগৰি অহা কাহিনী
 হৈ পৰিছিল। সেই সোৱনশিৰি নৈখন আজিও বয়স, সেইখন দলং
 আজিও আছে। জিমিবাংগোৰ মানুহেই সাজে। তাপৰো আছে দলং
 সাজিবলৈ। দলং সজা শেষ হলে বাংগোৰ বাইজে নৈত ধৰা মাছেৰে
 লগ-ভাত খায়। তাপৰেও খায়—কিন্তু সেই নৈৰ মাহ হলে নাখায়।
 সেয়া খং নে অভিমান কোনেও নাজানে, সুখিও চোৱা নাই। তাৰ পিছত
 তাপৰে আৰু নতুনকৈ বিয়া নকৰালে। প্ৰথম পত্নী স্নাপিকে লৈ ঘৰ
 কৰিলে। লৰাছোৱালী নহ'ল, তাৰ বাবে আক্ষেপ একো নকৰিলে।
 বঙছৰ মানুহে বিয়া কৰাবলৈ কৈছিল, তাপৰে নুগুনিলে। ধেমালি কৰি
 উত্তৰ দিছিল কোনোবা আহিব খুজিলে আহিব কৰি মই হলে বিচাৰি নাহাওঁ।

সুখ দুখৰ কাহিনীতৰা সেইখন দলঙৰ ওপৰেদি সিদিনা পাৰ হৈ আহিল জিমি গাঁৱৰ প্ৰথম মাট্টৰ বতন কাকতি। বি, এ, লৈকে পঢ়া বতন কাকতিয়ে কলেজ এৰিব লগা হৈছিল বাপেকৰ মুখলৈ চাই। মৌজাদাৰৰ কাৰ্যালয়ত মহৰিঃ গেবাৰি খাটি খাটি বাপেক যদু কাকতি এটা মামৰে ধৰা যন্ত্ৰৰ নিচিনা হৈ পৰিছিল। জীয়েক বেবতী পাট গাভৰু হবনে পৰা যদু কাকতিৰ সাংসাৰিক চিন্তাত কেতিয়াবা কেতিয়াবা চিন্তাৰ বা-মাৰলি উঠিছিল। ঘৈণীয়েকক কৈছিল বতনে চাকৰি এটা পালেই বেবতীৰ বিয়াখন পাতিব বুলি সেইকথা মাকে এদিন ডাত খাই থাকোতে বতনক কৈ পেলাইছিল। তাৰ পিছৰ পৰা মাক-দেউতাকে নজনা কৈয়ে য'তে চাকৰীৰ গোল্ড পাইছিল তাতে দৰ্খাস্ত দিছিল। এদিন নেফা প্ৰশাসনৰ শিক্ষা দপ্তৰৰ পৰা ইণ্টাৰভিউৰ জাননী পাই, মাৰ্চে-ৰিটাত থকা শিক্ষা সঞ্চালকৰ সন্মুখত উপস্থিত হৈছিল। ওখ, স্বাস্থ্যবান বতনক অতি সোনকালেই চাকৰীত মকৰল কৰি জিমি গাঁৱত নতুন স্কুল খোলাৰ দায়িত্ব দি পঠিয়াইছিল।

ইংৰাজে এৰি থৈ যোৱা নেফাৰ দায়িত্ব লৈ ভাৰতীয় প্ৰশাসকসকলে নতুন উদ্যমেৰে এই সীমান্ত অঞ্চলক উন্নতিৰ দিশলৈ আগবঢ়াই নিবৰ বাবে বহুমুখী প্ৰচেষ্টা হাতত ল'লে। শতাব্দীজোৰা নিঃসজতাৰ ওৰ পেলাই পৰ্ব্বত-ভৈয়ামৰ মাজত মিলনৰ সেতু বান্ধিব ধৰিলে। ঠায়ে ঠায়ে ডাক্তৰ নিয়োগ কৰিলে। আওপুৰণি যু.ম.খেতিৰ সলনি জ্বাকী গানী-খেতিৰ প্ৰতি আগ্ৰহ ওপজাবলৈ 'খেতি বাবু' পঠিয়ালে। শিক্ষাৰ মাধ্যমেৰে প্ৰগতিৰ দূৰাবখন খুলি দিবলৈ সবল সূতাৰ শিক্ষিত ডেকা-ল'ৰাসকলক মাট্টৰ চাকৰিত নিয়োগ কৰি ভিতৰত দূৰ্গম ঠাই বিলাকলৈ পঠিয়াই দিলে।

সিদিনা বতন কাকতিও আহিছিল জিমি গাঁৱলৈ মাট্টৰ চাকৰি লৈ। ভাপৰে পঠোৱা জিমি গাঁৱৰ কেইবাজনো ল'ৰা গৈছিল সদৰলৈ। চাৰি-দিনৰ বাট কঢ়িয়াই আনিছিল চাৰৰ বস্ত-বাহানি। বাটত আহোতে তিনি বাতি গাঁৱৰ মৰংঘৰত জিৰণি লৈছিল। গাঁৱৰ মানুহে খৰি পানী যোগান ধৰাৰ উপৰি যু.ম.খেতিৰ বঙা চাউল কঠাৰে সৈতে কণী, কুকুৰা খাটিছিল। সেৱা পৰ্ব্বভীয়া মানুহৰ পৰম্পৰা। ডগাই খোৱাৰ প্ৰথম মানুহ সত্যতা।

দাবো জেজেগা
 নুজুক, কে চাব আদো
 দাবো জেজেগা
 আলোৰে আতকা
 দাবো জেজেগা

নাজত জ্বনুকা বজা দা-খন নচুৱাই নচুৱাই তাই পনুং গীতৰ নেতৃত্ব দিছিল আৰু আন ল'ৰা ছোৱালীজাকে সেই গীতৰ ভালে ভালে পনুং নাচি গৈছিল। ১৫/১৬ বছৰীয়া 'আকাই' নতুন 'গালে' খন কঁকালত বাজি দা নচুৱাই নচুৱাই পনুং গাই থাকোতে মাজে মাজে দলঙৰ দিশ-জৈকো চাইছিল। দলংখন পাৰহৈ ওখ গৰাটো উঠিলেই ফুল থকা সৰু সমতল ঠাই ভোখৰ পায়। প্ৰায় দুই বিঘাৰ মাটিৰ সেই সমতল ঠাই-ভোখৰেই গাঁৱখনৰ ভিতৰত ভাল ঠাই। মাটি-কঁঠাল আৰু সুমথিৰা টেঙাৰ সেইখন এখন বাগিছা আছিল। ফুল সাজিবলৈ তাপৰ জিমিয়ে সেই মাটিভোখৰ স্ব-ইচ্ছাবে এৰি দিছিল। নৈ লৈ নামি যোৱা বাটৰ মুখতে গাওঁবাসীয়ে বনৰীয়া কলগছ পুতি অভ্যর্থনাৰ গেট এখন সাজি-ছিল, মাটিৰ বতন কাকতিক আদৰিবলৈ। বাঁহৰ টঙাজেৰে শিকলি গাঠি কলগছ দুজোপাত বাজি দিছিল। পাতলকৈ চোঁচ তুলি ফুলৰ নিচিনা কৰা বাঁহকাঠি বহুতো পুতি দিছিল কলগছ দুজোপাত। শুভ কামৰ সৈয়ে নিদৰ্শন। আকাহঁতে বনৰীয়া ফুল চিঙি আনি বাঁহৰ মিহি চোঁচেৰে মালা গাঠি থৈছিল চাৰক পিছাব বুলি। "আলোৰে আতকা" বুলি কাগজ এখিলাত লিখি ওলোমাই দিছিল গেটৰ মাজত, লিখি দিছিল আন গাঁৱৰ কোনোবা সদৰত পঢ়া ফুলীয়া ল'ৰাই। "আলোৰে আতকা" মানে ভালকৈ আহা, অৰ্থাৎ স্বাগতম।

এনেতে হাই উকমি লাগিল। 'আদো' 'আদো' অৰ্থাৎ আহিল আহিল বুলি ল'ৰা-ছোৱালীজাকে ভাল ঠাই ল'বলৈ বুলি থেলা-হেচা লগালে। নিপাক বা ভৈৰামৰ মানুহ নেদেখা জীয়াৰী বোৱাবীসকলে মুখৰ হাঁহি হাতৰ তলুৱাৰে চাকিলে। সেয়া লাজ নৈ নাবীসুলভ নম্ৰতা বুজিব নোৱাৰি। এনেতে গৰাটোৱেদি উঠি আহিব ধৰিলে এজাক মানুহ। আলো আলো আহিল তাপৰ জিমি, দীঘল বঙা কহলখন গাত লৈ তাপৰ গৈছিল

দলঙৰ মুখলৈ মাটৰক আদৰি আনিবৰ বাবে। ইংৰাজৰ দিনত চৰকাৰী মানুহ আহিলে যি তাপৰে গুৰ তুলিয়েই নাচাটছিল, সেট তাপৰ জিমি নিজেই গৈছিল মাটৰক আদৰি আনিবলৈ। দলঙৰ সিমুৰে এপৰ বেলি অপেক্ষা কৰিও তাপৰে আমনি পোৱা নাছিল। বস্তুসে মানুহক কিমান সলায়, সময়ে মানুহক কিমান শিকায় আৰু দগ্ধ দগ্ধকৈ জ্বলি উঠা জুইকুৰাও যে এটা সময়ত হাই হৈ পৰি থাকে, সেই কথা তাপৰলৈ চালেই বুজিব পাৰি।

তাপৰৰ পিছতে আহিল জিমি বাংগোৰকেইজনমান মুখীয়া মানুহ আৰু তাৰ পিছতেই বতন কাকতি, জিমি গাঁহৰ প্ৰথম মাটৰ। গৰাটো উঠিয়েই কলগহৰে সজা গেটখনৰ ওচৰত অপেক্ষা কৰি থকা গাওঁ-বাৰী সকলক দেখি বতন কাকতিয়ে নতুন পৃথিৱী এখনত সোমাই পৰা যেন অনুভৱ কৰিলে। মাক দেউতাক আৰু বেবতী থকা পৃথিৱীখন যেন বহু দূৰৈত এৰি থৈ আহিল।

বতনহঁত গৰাটো উঠি অহা দেখি পনু গাই থকা আঁকাৰ নাচৰ গতি খব হৈ পৰিল, মাতো ডাঙৰ হ'ল; গাটোও ঘূৰিব ধৰিলে ঘন গতিত। দা-খনৰ মুঠিত বজা জুনুকা খোপা বেছিকৈ জুন জুনাৰ ধৰিলে। বতন আহি গেটখনৰ ওচৰ পাওঁতে আকাই দা-খন আন এজনৰ হাতত দি কলগহত আঁৰি থোৱা ফুলৰ মালাডাল বতনক পিন্ধাবলৈ হাওঁতে ওখ, বতনৰ ডিঙিটো তাই চুকি নাপালে। তাকে দেখি তিবোতাজাকে গিৰ্জনি মাৰি হাঁহি দিয়াত বতনে আগলৈ অলপ হাউলি দিলে। সেই সুযোগতে হাতৰ মালাডাল বতনৰ ডিঙিত পিন্ধাই দি আকাই দুহাতে চাপৰি বজাই অকলে খিলখিলাই হাঁহি দিলে। তাকে দেখি আনবিলাকেও চাপৰি বজালে। হাত চাপৰি কিয় দিব লাগে সিহঁতে বুজি নাপায়। মাত্ৰ জানে চাপৰি বজোৱাটো চৰকাৰী নিয়ম নিগাৰৰ দস্তৰ।

জিমিবাৰীৰ মৰম আৰু আদৰণীত বতন কাকতি মুগ্ধ হল। জীৱনত এয়ে আছিল তাৰ বাবে প্ৰথম ৰাজহুৱা সন্মান। বহু কথাই বতনৰ ভাল লাগিল— তাপৰৰ ব্যক্তিত্ব, চাক্‌চিকুণাই থোৱা ফুল দৰৱাটো। বেতৰ ওলোমা দলংখন পাৰ হোৱাৰ উদ্দেশ্যে আৰু দুই এটা ভটা ভটা অস-মীয়া কথা কোৱা সিহঁতৰ ভাষা, এই সকলোবোৰ বতন কাকতিৰ বাবে নতুন। ভাল লাগিল বনৰীয়া ফুলৰ মালা পিন্ধোৱা ছোৱালীজনীক। বতনে ভাবিলে কিমান সবল তাই। মালা পিন্ধাই নিজেই হাত চাপৰি

বজাই হাঁহিলে, সেই কথা মনত পৰাত পেটে পেটে বতনৰো হাঁহি উঠিল।

বতনক নতুনকৈ সজা জুলহাবটোৰে নিয়াৰ পিছতে আকাৰ নেতৃত্বত এজাক ল'ৰা-ছোৱালীয়ে খৰি-পানী আনিগৈ; ঠাইখিনিৰ পৰিবেশৰ ওপৰত চকুফুৰাট বতনে ক'লে।

—ককাই ঠাইখিনি বৰ সুন্দৰ।

উত্তৰ একো নিদিলে তাপৰে। কেবল মূৰটো দুগিয়াই হাঁহিলে মাথ। কথা বুজি ক'বও জানে, তথাপি উত্তৰ একো নিদিলে। প্ৰথম পৰিচয়ত অসমীয়া ক'বলৈ তাপৰে কিজানি সঙ্কোচ অনুভৱ কৰিলে। দোহানতে উত্তৰ দিলে—

—দিগদাৰি পা বেলো মেন পে লাগিদো মাণ্টৰ। বতনে তাপৰৰ কথা নুবুজা যেন দেখি ওচৰতে ঠিয় দি থকা অসমীয়া কথা জনা ল'ৰা এজনে বুজাই দিলে গাওঁবুঢ়াই কৈছে দিগদাৰি হ'লে ক'ব লাগে। তাৰ পিছত আহিল আপং, জনজাতি সংস্কৃতিৰ প্ৰথম অভিধান। পুৰুষ মানুহে আপং নিবিলায় কাৰণে আকাই সেই দায়িত্ব ল'লে। আগৰে পৰা যতনাই ধোৱা সৰু সৰু বাঁহৰ চুঙাত আপং বিলালে। বতনৰ ওচৰলৈ আহি এটা চুঙা আগবঢ়াই দি ক'লে—

—টিংলাক্।

কথাটো কৈয়ে খিল্ খিলাই হাঁহি দি তাই আভৰি গ'ল। বতনে তাইৰ কথা নুবুজিও বুজিলে। টিংলাক মানে পি ধোৱা বুলি বতনে বুজি পালে। 'ভাগিন' দোহানৰ প্ৰথম শব্দটো তেনেদৰেই শিকিলে বতন কাকতিয়ে। আপঙৰ চুঙাটো লৈ আকাশ-পাতাল ভাবি থকা দেখি আকাই ওচৰ চাপি ক'লে—

—খাব না—নিয়ম কথা আছে।

আকাক অসমীয়া কথাকোৱা শুনি সকলোৱে হাঁহিলে। তাপৰলৈ এবাৰ চাই বতনে চুঙাটোৰ আপং এটোক খাই চালে, জীৱনত মাদক দ্ৰব্য জোৱা সেয়ে তাৰ বাবে প্ৰথম ঘটনা হ'ল। চিগাৰেট, তামোল পৰ্য্যন্ত নোখোৱা বতন কাকতিয়ে একে কোবে আগভুত ধৰাত তাৰ চিন্তা-ভাবনাত অলপ আউল লাগিল। কলি ধানৰ বড়া বড়া মিঠা আপং খিনি ভাজেই লাগিল বতনৰ, তাতে দুপৰ ব'দত খোজ কাঢ়ি আহি পিয়াহো লাগি আহিল কাৰণে চুঙাত থকা বাকী আপংখিনিও বতনে পি খালে। এনেতে

গাওঁখনত অগপ হাই উকমি লগা বতনে শুনিলে। ওচৰতে থিয় দি থকা লৰা-ছোৱালী কিছুমানে গাওঁলৈ বুলি লৰমাৰি সাব ধৰা দেখি কোনোবা এজনে বতনক ক'লে—আপুনি অহা খুচিত গামে মেথোন এটা কাটিব দিছে। বতনে তাপৰলৈ চালে : নিৰ্ব্বাক ভাৱে বহি আপং খাই থকা তাপৰৰ বাৱহাৰত কোনো পৰিবৰ্ত্তন নেনে দেখিলে। বতনে শুনিছে এটা মেথোনৰ মূল্য তিনি চাৰি হাজাৰ টকা। সি অহা খুচিত তেনে মেথোন এটা কাটিবলৈ দিছে শুনি বতনৰ দৃষ্টিত তাপৰ জিমিৰ চৰিল আৰু বহুসাময় হৈ পৰিল। পৰ্ব্বতীয়া জনজাতিৰ লগত প্ৰথম সন্দৰ্শকলৈ অহা বতন কাকতিয়ে বৃজি পালে যে সম্পত্তিৰ মোহতকৈ আত্মমৰ্য্যাদাৰ মোহ যে ইহঁতৰ আৰু গভীৰ।

আবেলি পৰত সমূহীয়া ভোজ হ'ল। ৰাইজে মেথোনৰ মঙহেৰে ভোজ খালে। বতনকো মেথোনৰ মঙহ সিজাই পাতত দিছিল -- খাবলৈ টান পালে, কেতিয়াও খোৱা নাই কাৰণে। শুকান খৰিছাৰে সিজাই দিয়া কুকুৰা মঙহ চুঙাভাৱেৰে খাই তৃপ্তি পালে। বতনৰ কাৰণে আচুতীয়াকৈ আকাহি ৰাজিছিল। সদৰলৈ তাই বহুকেইবাৰ গৈছে। 'নিপাক'ৰ খোৱালোৱাৰ ধৰণ-কৰণ কিছু বৃজি পায় কাৰণে তাইকৈ দিছিল বতনৰ ভাত সিজোৱাৰ দায়িত্ব। বাহেঁৰে সজা শৰাই এখনত কৌ-পাত পাৰি ভাত আনি বতনৰ সন্মুখত থওঁতে তাপৰে কলে—

—আমাৰ ভাইৰ বেটা।

বতনেও বৃজি পালে, ছোৱালীজনী তাপৰৰ ভতিজা ছোৱালী।

—কুলত পঢ়িব পাবিব না ?

তাপৰৰ প্ৰশ্ন শুনি বতন বিমোহিত পৰিল। সি জানে কুলত সৰু সৰু লৰা-ছোৱালীয়েই পঢ়ে, গাভৰুৱে কেনেদৰে কুলত পঢ়িব বুলি ভাবি থোৱাত কৈ থলে— পঢ়িব খুজিলে পঢ়িব গাওঁবুঢ়া। সেইটো নিজৰ কথা।

x

x

x

এদিন দুদিনকৈ দিনবোৰ বাগৰি বাগৰি যাব ধৰিলে। লাহে লাহে বতন কাকতিও জিমি গাওঁবাসীৰ বুকুৰ আপোনজনৰ নিচিনা হৈ পৰিল। ঝুম খেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল জিমি গাওঁবাসীৰ কাৰণে জীয়াই থকাটোৱেই প্ৰথম সংগ্ৰাম। তথাপি সিহঁতে লৰা-ছোৱালীক কুলত পঢ়িবলৈ পঠায়। সিহঁতে জানে কুলত পঢ়িলে ভাঙব মানুহ হ'ব পাৰি। ডাক্তৰ, খেতিয়াবু হ'বলৈ কুল পঢ়িব লাগে। আন বাংগোত কুল হৈছে, সিও জিমি গাওঁবাসীৰ

কাৰণে এক প্ৰভাৱমান স্বৰূপ। বতনে লগত আনিছিল বেডিঙ ট্ৰেনজিষ্টৰ এটা। আবেলি পৰত পাৰ্ভবাসীৰ সন্মুখত সি ট্ৰেনজিষ্টৰটো বজাই শুনাগৈ সিহঁতে ভবষ্ হৈ শুনি থাকে। সীমান্ত জঙ্ঘলৰ কাৰ্য্যসূচী আহিলে সিহঁতে বিস্ময় মানে। নিচি তাগিন মাত শুনিগৈ লৰা-ছোৱালী-ট্ৰেনজিষ্টৰটোৰ চাৰিওপিনে ঘূৰি ঘূৰি চাব ধৰে। এনেদৰে দিনবোৰ পাৰহৈ ছোৱালী লগতে জিমিগাওঁৰ গ্ৰাইমেৰী বিদ্যালয়খনো লাহে লাহে ঠন ধৰি উঠিবলৈ আৰম্ভ কৰে। পূৱাৰ পৰা আবেলিলৈকে ল'ৰা-ছোৱালী জাকক লৈ বতন ব্যস্ত হৈ থাকে। সিহঁতক মানুহ কৰাটোৱেই যেন ভাববাবে জীৱনৰ সাধনা হৈ পৰে। অজ্ঞাপ্তিৰ এজ্ঞাবত শিক্ষাৰ বন্ধি এগছি জলাবলৈ যাওঁতে সি যেন মাক, দেউতাক 'বেৰতী, বজু-বাজু, জীৱন আৰু ভবিষ্যতক লাহে লাহে পাহৰি যাব ধৰে। ল'ৰা-ছোৱালীজাকক নিজৰালৈ নি গা ধুৱাই, মূৰ ফণীয়াই দিয়ে। শাক-পাচলিৰ বাৰী আৰু ফুল বাগিছা কৰিবলৈ শিকায়, কিতাপ পঢ়ায়, গান শিকায়, নাচিবলৈ লগায়। এনেদৰেই বতন কাকতিয়ে তাৰ জীৱনৰ সোপোৱালী দিনবিলাক বিশাল ভাৰতবৰ্ষৰ কোনোবা এটা আজ্ঞাৰ চুকত ৰাস কৰা এখন দুৰ্দশাগ্ৰস্ত সমাজৰ মানুহৰ মাজত বিলাই দিব ধৰে।

প্ৰথমে লৰা-ছোৱালীবিলাকৰ উপস্থিতি নিয়মিত নাছিল। এদিন আহিলে তিনিদিন নাহে। বতনৰ মৰম চেনেহে সিহঁতক লাহে লাহে ওচৰ চপাই আনিব ধৰিলে। জঙ্ঘলৰ লৰা-ছোৱালীৰ উপস্থিতি ক্ৰমে নিয়মিত হৈ পৰিল। তাপৰ জিমি গ্ৰায়েই জুজলৈ আহে, মাণ্টৰৰ লগতে বহি কথা পাতে। কথাও এতিয়া মন খুলিয়েই কল-ধেমালি ধুমুলাও কৰে।

--চাবটো আমাৰ ইয়াত সদায় থাকিব লাগে। ডাঙৰ লৰ সাজি দিম, খেতিৰ মাটিও দিম। মাক্‌বো কৰি ৰাখিম। দুয়ো হাঁহে, তাপৰে হাঁহে নিজৰ কথাত, আৰু বতনে হাঁহে তাপৰৰ সবলতাত। তাগিন কথা দুই চাৰিটা বুজা হৈছে বতনে এতিয়া। মাক্‌বো মানে জোঁৱায়ক বতনে বুজি পায়। এনেদৰে ব্যস্ততা আৰু ধেমালিৰ মাজেৰে দিনবোৰ পাৰ হৈ যোওঁতে বতনে দেউতাকলৈ চিঠি লিখিলে।

পৰম পূজনীয় দেউতা,

আশাকৰে। পৰমেশ্বৰৰ কৃপাত আপোনালোকৰ মজল। মোৰ একগ্ৰকাৰ ভাল। আপোনাৰ চাৰি অক্টোবৰৰ চিঠিখন পাওঁতে প্ৰায় এমাহেই লাজিল। ইয়াৰ ডাকব্যৱস্থা এতিয়াও কেঁচা হৈছে আহে কাৰণে চিঠি পাওঁতে

পলম হয়, - কেতিয়াবা দুই-তিনিমাহো লাগে। ইতিমধ্যে মইও তিনিখন চিঠি পঠিয়াইছোঁ, পালেনে নাই পোৱা গম নাপাত। আগৰ চিঠিবিলাকতে ইয়াৰ সমুদায় কথা আপোনালৈ লিখিছোঁতেই..... অকলে অকলে থাকি কেতিয়াবা বেয়া লাগে। ...কুলৰ লৰা-ছোৱালী বিলাকে লৈ সময় কটাত। ঘৰলৈ কেতিয়াবা খুউব মনত পৰে; বেহতালৈ.... তাইৰ বিয়াখন পতাৰ চিন্তা কৰক.. দুবৰাহঁতৰ ঘৰৰ লগত সমজ হলে বেয়া নহ'ব। ...জৰাটোকো মই আনো... স্বভাৱ চৰিত্ৰও ভাল। বহুবেকীয়া পৰীক্ষা ডিচেম্বৰ মাহতে শেষ কৰি ঘৰলৈ বুলি নামি যাম...। আপোনালৈ বুলি পহৰ চাল এখন আৰু মৌ এচুঙা যতনাই থৈছোঁ---

চিঠিখনত বহু কথাই বতনে লিখিলে। ঘৰলৈ চিঠি লিখিয়েই বতন কাকতিয়ে নিঃসজতাৰ নিৰাশতাক পাহৰি থাকিব চেষ্টা কৰে। তাৰ বাবে অকণমানি কুলটো আৰু জিমিগাওঁখনেই হৈ পৰে এখন পৃথিৱী। কুল খোলা দিনৰ পৰা আকাত আহে পঢ়িবলৈ। প্ৰথমতে বতনৰ হাঁহি উঠিছিল। কিন্তু পঢ়াৰ প্ৰতি তাইৰ একাগ্ৰতা দেখি পিছলৈ তাৰ মনত আকাৰ প্ৰতি সহানুভূতি উপজিল। সেই সহানুভূতিৰ সতে আন কোনো অনুভূতি হয়তো মিশ্ৰিত হৈ নাছিল। আকাৰ সতে প্ৰথমে আৰু দুই চাৰিজনী গাভৰু ছোৱালীও কুললৈ পঢ়িবলৈ আহিছিল। কিছুদিনৰ পিছত এজনী দুজনীকৈ সিহঁত নহা হ'ল। সিহঁত নহাৰ কাৰণটো জানিব বিচাৰি এদিন বতনে অ কাক সুধিয়েই পেলালে।

— কি হ'ল আকা, তোমাৰ লগৰ ছোৱালী সকলে কুললৈ আহিব এৰিলে কিয়? কিবা বেয়া পাইছে নেকি ?

— বেয়া কিয় পাব চাব; সিহঁত মতা ঘৰলৈ গ'ল, আৰু নাহে। সংক্ষেপে উত্তৰ দিলে আকাই। বতন কাকতি আচৰিত হ'ল। য়াপি, স্নানি হৰ্তৰ যে বিয়া হৈছিল সেই কথা বতনে কেতিয়াও ভবা নাছিল। ভাগিন সমাজত যে ছোৱালীৰ বাবে বিয়াৰ কোনো নিৰ্দ্ধাৰিত বয়স নাই, সেই কথা সি গম পাইছিল যদিও য়াপি, স্নানি হ'তো যে বিয়া ছোৱালী ছোৱালী আছিল, সেই সন্দেহ তাৰ মনত কেতিয়াও উদয় হোৱা নাছিল।

— ইমান সৰুতে আনলৈ বিয়া দিওঁতে মাক-বাপেকৰ মনত দুখ নাজাগে নেকি আকা? --- বতন কাকতিৰ প্ৰশ্নই আকাক মুহূৰ্তৰ বাবে স্থিৰমান কৰি তুলিলে। তাই মনৰ বেদনা মনতে লুকুৱাই ৰাখি মাত্ৰ কলে—

— কি কৰিব চাব, সেয়া যে নিৰ্দ্ধাৰিত। --- তাই আৰু কিবা ক'ব

বিচাৰিছিল কিন্তু ক'ব নোৱাৰিলে; কলেও একো জ্ঞাত নাই তাই জানে !
 ফোঁচুৱা কালতে তাইকো বাপেকে যে আনলৈ দি থৈছে, সেই কথা
 আকাই বতনক নক'লে; ক'বলৈ টান পালে। এই কথা মাথোন তাই
 জানে যে চুৰীয়া বাপেক ভাৰুস্বৰ আন কোনো উপায় নাছিল। পেটেভাতে খাই
 থকা ভাৰুমে তাইৰ মাকৰ টান নৰিয়া হওঁতে দেওপুত্ৰা কৰিবলৈ দূৰ গাৱৰ
 ভাদামৰ পৰা যেথোন এটা লৈছিল। সেই যেথোন ঘূৰাব নোৱাৰি
 বাপেকে আকাক ভাদামলৈ দিব বুলি কথা দিছিল। এই শ্বিন কথা
 আকাই জানে,—জানিও ভাগ্যৰ বিড়ম্বনা বুলি ধৰি লৈ গাভৰু মনক
 ইমান দিনে শাস্তনা দি আহিছিল। ভাদামক তাই কেতিয়াও দেখা নাই।
 জিম্বৰ পৰা তিনিদিনৰ বাটত সিহঁতৰ গাওঁ। তাই শুনিছে ভাদামৰ
 কোনো আক পাচজনী মাইকী আছে। বৰ খঙাল মানুহ, কথাই কথাই
 দা উলিয়ায়। সন্দ্বিদ্ধি হলে অগাধ। এই কথাবোৰ বিজুলী বেগেৰে
 তাইৰ মনটোক খুন্দিয়াই গুহি মাৰ ধৰে। সেই খঙাল মানুহটোৰ
 ভিৰোভা হৈ তাইৰ গোটেই জীৱনটো বিলাই দিব লাগিব..... আকাৰ
 অকণমানি মনটো বিদ্ৰোহী হৈ উঠিব খুজিলে, আন কথা একো ক'ব
 নোৱাৰি তাই বতনলৈ নোচোৱাকৈ মাল্ল কলে--

--আমি মাম দেই চাব। এই বুলি কৈ জুল এৰি গাওঁখনলৈ বুলি
 লৰ মাৰিলে।

আকাৰ সেই আকস্মিক আচৰণত বতন কাকতিয়ে একো অৰ্থ বিচাৰি
 নাপালে। আন দিনা জুল চুটিব পিচতো চাবৰ ঘৰদুৱাৰ সাৰি পুঁচ
 থৈ যায়। খৰি পানী আনি দিয়ে। চাউলৰ শিলঙটি বাচি দিয়াৰ
 পৰা আবন্ত কৰি যুঁমখেতিৰ পৰা বেঙেনা, কচু, জলকীয়া, আদা আনি
 দিয়ালৈকে এই সকলো কাম তাই হাঁহি হাঁহি কৰে। পখিলা উৰাদি
 উৰি ফুৰা আকালৈ চাই থাকি বতন কাকতিয়ে মিচিকিয়া হাহিবে কৃতজ্ঞতা
 জনায়। সেই বাঙালী আকাৰ ভেনে আকস্মিক পৰিবৰ্তন দেখি বতন
 বিমোহিত পৰিল। কিবা নক'ব লগীয়া কথা কলেনেকি বুলি জানিব বিচাৰি
 সি টিক্ৰি মাতিলে---

—শুনি যোৱা আকা, কিতাপ ফলিবোৰ লৈ যোৱা। বতনৰ কথাবোৰ আকাই
 শুনিছে, কিন্তু নব'ল। গাওঁলৈ উঠা ওখ গৰাটো তাই দৌৰি দৌৰিয়ে উঠি গ'ল।
 এবাৰ উভতিও নাচালে। পৰ্বতীয়া গাভৰুৰ মন যোৱতি নিজৰাৰ, দৰেই নিৰ্মল
 বাধা পালেই গুফলি উঠে। ইমান দিনে ভাদামৰ কথা তাইৰ ম'ত পৰা নাছিল,

পৰিজেও কোনো গুৰুত্ব দিয়া নাছিল। চাৰ আছিৰৰ দিনৰ পৰা আকাৰ
মনলৈ নানা প্ৰশ্ন আহিব ধৰিছিল, পুৰণি সমাজ ব্যৱস্থাৰ এলাঙ্গু লগা
ৰীতি-নীতি বিলাকৰ জলঙাৰে নতুন দিনৰ পোহৰ আহি তাইৰ পাত
পৰিছিল। তাই স্কুল পঢ়িব, নতুন কথা শিকিব, নিপাক বা ভৈয়ামৰ
নতুন কথাবোৰ জানিবলৈ পাৰ, এনেবোৰ আকাংক্ষা লৈ সমাজৰ কেৰাহি
চকুলৈ আওকান কৰি তাইও গৈছিল স্কুলত পঢ়িবলৈ। বয়স বা যৌৱনে
তাইক সঙ্কোচিত কৰা নাছিল। ভাদামৰ কথাও তাই গাহৰি পেলাইছিল।
কিন্তু লগৰ ছোৱালী কিজনী নিজ নিজ মতাৰ ঘৰলৈ গুটি যোৱা ঘটনাই
হঠাতে যেন তাইক বাস্তৱ পৃথিৱীখনলৈ ওভতাই আনিলে। তাই সাজিব
ধৰা কৰনাৰ কাচ ঘৰটো ঝন্ ঝন্ কৈ ভাঙি থৈ পৰিল। বিদ্যালয় এৰি
দি, চাৰৰ সান্নিধ্য বিচ্ছিন্ন কৰি তাই উভতি আহিল কঠোৰ বাস্তৱলৈ।
স্কুলকান কলপাতৰ চাউনি দিয়া এলাঙ্গু লগা গাৱৰ ঘৰটোলৈ আকা
উভতি আহিল শৰবিদ্ধ হৰিণীৰ দৰে।

তাৰ পিছতো দুদিন তাই স্কুললৈ নহা দেখি বতন নিজে গ'ল আকা-
হ'তৰ ঘৰলৈ।

—চাৰ ডুংলাক্।

জুহালত বহি বৈত চাচি থকা তাজুমে বতন কাকতক বহিব ক'লে।

—আকা ক'ত তাজুম?

—চেন্মা।—তাজুমৰ উত্তৰ সংক্ষেপে।

—আজি দুদিন স্কুল যোৱা নাই কিয়?

আকৌ প্ৰশ্ন কৰিলে বতন কাকতিয়ে।

—আকা আক স্কুল পঢ়িমা চাৰ।

—স্কুল নপঢ়ে কিয়? তাই স্কুল এবাৰ কাৰণটো জানিবলৈ বতনৰ
আগ্ৰহ বাঢ়ে। তাৰ শফা হজ সি কিবা জগৰ লগালে নেকি বুজি।

—চাৰ... .. অলপ ব'ল তাজুমে। বতন উৎকণ্ঠাৰে বৈ থাকিল,
পিচৰ কথাখিনি শুনিবলৈ।

—আকাৰ চাদি হৈছে, মতা আছে। স্কুল পঢ়িলে বদনাম হ'ব চাৰ।

বতন চক্ খাই উঠিল। তাজুমৰ কথা শুনি তাৰ মন নিৰাশাৰে
ভাৰ পৰিল। আঠটা মাহৰ পৰিশ্ৰম, পৰিকল্পনা তাৰ এনেদৰে ল'ল
ভাৰি বতনে উত্তৰ দিবলৈ কোনো কথা বিচাৰি নাপালে। আকাৰ চাদি

হৈছে যন্তা আছে..... কুল পড়িলে বদনাম, হৰ ভাৰুঘৰ এই কথাকিটা বাবে বাবে উত্ততি আহি তাৰ কাণত চিক্ৰবিব ধৰিলে। আকা পড়াড ডাল আছিল। অহা বহৰ তাইক বৃত্তি পৰীক্ষা দিয়াবৰ কথাও ভাবিছিল বতন কাকতিয়ে। শ্ৰেণীত পড়াওতে আকাই একেধৰে ভালে চাই থকা চকুত পৰিলে চকু ঘূৰাই নিয়া গাভৰু-সুলভ লাজক সি বহুতৰাৰ লক্ষ্য কৰিছিল যদিও এজনী বাগদত্তা গাভৰুৰ কাৰণে যে সেয়া অলপক্ষণীয়া সীমাবেধা আছিল, সেই কথা বতন কাকতিয়ে ইমানদিনে বুজিব পৰা নাছিল। এনেতে এবোজা খৰি পিঠিত পেলাই লৈ আকা উঠি আহিল চাওলৈ। হাত-ভৰি কাপোৰ-কানিত ছাই-মাটিৰ দাগ দেখি বতনে বুজিলে আকা জুমাখেতিৰ পৰা আহিছে। চাওলৈ উঠি বতনক দেখি তাইৰ ভাৱত কোনো পৰিবৰ্তন নাছিল। খৰিবোজাটোৰ সৈতে বতনহঁতৰ সন্মুখেৰে তাই ভিতৰ কোঠালৈ গুচি গ'ল। এয়াৰ মাতো নেমাতিলে।

—তাই পৰীক্ষাটো দিয়া হ'লেই ডাল আছিল নেকি? আকাৰ অনু-পস্থিতিয়ে বতন কাকতিৰ কাৰণেও যেন কিবা এটা অভাৱৰ অনুভূতি আনি দিছিল। তাই গুচি অহাত ক'ববাত যেন কিবা এটা যোগসূত্ৰ বিচ্ছিন্ন হৈ গল— বতনেও অনুভব কৰিলে। আক অলপ সময় বহি বতন কাকতি আহিবলৈ ওলাল। ওলাই আহি জখলাখনেৰে চাওৰ পৰা তললৈ নামি কুলৰ ফালে খোজ লওঁতেই চাওৰ ওপৰৰ পৰা কোনোবাই ক'ল—

—অলৈ ইনলাক্ আই চাব। ডালদৰে যাব দেই চাব। বতনে উত্ততি চাই দেখিলে জখলা মুখত ঠিয় দি আছে আকা। বিবৰ্ণ মুখ আক উদাসীন মন। আকাই বতনৰ লগত সদায় অসমীয়াতে কথা পাতি আহিছে। তালিন দোৱানত বিদায় জনোৱা দেখি বতন আচৰিত হ'ল। কিবা এটা আশ্চৰ্য্যতাৰ অন্ত পৰা যেন সি অনুভব কৰিলে। চিনাকীজন আকৌ অচিনাকী হৈ যোৱাৰ সেয়ে সহজ উপায় নেকি বুলি ভাবি উত্ততিৰ খুজিও বতন কাকতি উত্ততি নগ'ল। বেদনা-গধুৰ মনটো লৈ খোজ ললে কুলৰ অভিমুখে। আকাই ভালে চাই থাকিল জখলামুখত ঠিয় দি। দুটা অৰুজ মন ওচৰ চাপিও যেন আঁতৰি যাব ধৰিলে— অনিচ্ছাতে, সমাজৰ উন্নতি।

x

x

x

সময় বাগৰি যোৱাৰ লগে লগে কুলৰ বহেৰেকীয়া পৰীক্ষাবো দিন

আহি পৰিল। এদিন পৰীক্ষাও হৈ গ'ল। জাকাই জুলো এবিলে, পৰীক্ষাও নিদিলে। পৰীক্ষাৰ শেষত জুলৰ বাহেৰেকীয়া উৎসৱৰ আয়োজন হ'ল। বতন কাকতিয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক লগত লৈ জুলৰ সন্মুখৰ মুকলি ঠাইখিনিতে কলপাতৰ চাউনী দি সৰু বড়া এখন সাজিলে। বাহেৰেকীয়া উৎসৱলৈ জিমি গাঁওবাসীৰ উপৰিও সেই বাংগোৰ বাকী কিখন গাঁৱৰ মুখীয়া লোক সকলোকে আমন্ত্ৰণ জনালে। নিৰ্দিষ্ট দিনত সকলো গাঁওবাসী সভালৈ আহিল। কোনো দিনে তেনেকুৱা সভা-সমিতি নেদেখা জিমিগাঁওৰ মহিলাসকলো আহিল, কোনো হেঁহে বুলি চাবলৈ। পিঠিত বান্ধি লৈ ফুৰা কেঁচুৱাকিটাকে পিঠিতে বান্ধি লৈ সভা চাবলৈ আহিল। কোনো সন্ধোটো নাই সভা সমিতিৰ নিয়ম-নীতিকো তেওঁ-লোকে বুজি নাপায়। জুলনো কি, জুল পঢ়িলেনো ল'ৰা-ছোৱালী কি হয়, সেইবিলাক নজনা-নুজনা কথাৰে জানিবলৈ মহিলাসকলৰ উদগীৰ্ণতা যেন অধিক। পিঠিত বান্ধি অনা কেঁচুৱাটোকে কিজানি এদিন মাটতে আহি ধৰি-বান্ধি জুল পঢ়িবলৈ লৈ যায়, সেই ভয় নথকাও নহয়। তাপৰৰ ভয়তে জুল পঢ়িব নাজাগে বুলিও ক'ব নোৱাৰে। তাপৰৰ গাত যে চৰকাৰে দিয়া বড়া কছল আছে; গাঁওখনত যেন সিয়েই চৰকাৰ। তাৰ কথাই চৰকাৰৰ কথাৰ নিচিনা হৈ পৰিছে। তাপৰক জোকাবও নোৱাৰি, কাৰণ বিপদে আপদে তাপৰ জিমিয়েই যে সকলোৰে ভৱস্যাৰ একমাত্ৰ স্থল।

হাই উকমিৰ মাঝেৰেই সভাৰ কাম আৰম্ভ কৰিলে বতন কাকতিয়ে। সভাখনৰ গুৰি ধৰিবলৈ বতনে তাপৰক অনুৰোধ কৰিলে। বতনৰ কথাত কোনো গুৰুত্ব নিদি তাপৰ নিজৰ ঠাইতে বহি থাকিল। মাত্ৰ মিচিকিয়াই হাঁহি ক'লে—

—মিটিং কামিন মা। মই মিটিং বুজি নাপাওঁ। তাপৰৰ কথা শুনি ওচৰতে বহি থকা আন আন গাঁওবাসী সকলেও খিক্‌খিকাই হাঁহি দিলে। বতন কাকতি বিমোহিত পৰিল যদিও আগবাঢ়ি আহি তাপৰক হাতত ধৰি গ্ৰাস টানি লৈ গ'ল।

—হে হে হুণৰিদো মাষ্টৰ? হে-হে কি কৰা, কি কৰা মাষ্টৰ বুজি তাপৰে আগন্তি কৰা স্বত্বেও বতনে আনি গাঁওস্থলীক সভাখতিৰ চকীখনতে হেচা মাৰি বহুৱাই দিলে। গাঁওৰ মানুহে গিৰ্জনি মাৰি হাঁহি দিলাত বতনে বজাই ক'লে যে মিটিঙত এজন ডাক্তৰ মানুহ সকলোৰে

ওপৰত থাকিব লাগে। সি শুধিলে—

—আপোনালোকৰ কেবাংমেলত ভেনেকুৱা এজন মুখীয়া মানুহ নাথাকে নেকি ?

কিছুমানে থাকে বুলি ক'লে আৰু অসমীয়া কথা নুবুজাসকলে মূৰ দুপিয়াই সম্ভতি জনালে। সভাৰ কাৰ্য্যসূচী অনুযায়ী বতন কাকতিয়ে কুলখনৰ এবছৰীয়া খতিয়ান এখন সহজ ভাষাত পঢ়ি শুনালে। ভাল বেয়া যি পালে তাকে ক'লে। ছোৱালীৰ সংখ্যা কমি যোৱা কথাটো ক'বলৈ নাপাহৰিলে। ছোৱালীৰ সংখ্যা কমি যোৱাৰ কথাটো কওঁতে সভাত কঁকৰকৰ বাবে অক্ষুট গুঞ্জন উঠিল। বতন কাকতিৰ চকুত পৰিল মহিলাসকলৰ মাজত বহি থকা আকাৰ ওপৰত। তাই যেন একাঙমনে বতনলৈ ইমান সময় চাই আছিল। বতনৰ চকু তাইৰ চকুত পৰাত তাই মুখ তল কৰিলে। চাবৰ মনত দুখ দিয়াৰ অপৰাধত আকাই-যেন নিজকে অপৰাধিনী বুলি ভাবিলে। তাই মুখ তল কৰিলেই বহি থাকিল। বতন কাকতিয়ে যেতিয়া পৰীক্ষাৰ ফলাফল ঘোষণা কৰি বিভিন্ন শ্লোগানৰ কাৰণে বটা পাওতাসকলৰ নাম পঢ়ি শুনালে, তেতিয়া সেই তালিকাৰ আকা জিমিৰ নামটোও উচ্চাৰিত হ'ল। চাক-চিকুণতা আৰু নিঃশব্দিত কুললৈ অহাৰ বাবে আকা পুৰস্কৃত হল। আন আন লৰা-ছোৱালী যিকোনো আগ বাঢ়ি আহি নিজ নিজ বটা গ্ৰহণ কৰিলে যদিও আকা কিন্তু আগবাঢ়ি নাছিল। বতন কাকতিয়ে দুই তিনিবাৰ আকাৰ নাম মাতিলে যদিও নিজৰ বহা ঠাইতে থিয় দি আকাই সংক্ষেপে মাজ উত্তৰ দিলে—

—ও কুল পঢ়ি কুমা। —গ্ৰাইজ লাগিমা। বহি কুল পঢ়া নাই। গ্ৰাইজ মোক নালাগে।

ওচৰৰ মহিলা সকলে যেতিয়া তাইক উঠি স্বাক্ষৰলৈ বাবে বাবে ক'লে তেতিয়া তাই অতিমানত ওফন্দি উঠিল।

—ও খুচিহো। ওক্কে গ্ৰাইজ লাগিমা। মোৰ খুচি —গ্ৰাইজ মোক নালাগে।

এই বুলি কৈ অজিমানিনী আকাই সজা এবি ঘৰলৈ বুলি লব নাছিলে। কিছুমানে হাঁহিলে। তাইৰ সেই অজিমান সমাজ ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে ব্যক্তি বিদ্ৰোহ আছিল নে বতন কাকতিৰ সামিথ্যৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হোৱাৰ অজিমান আছিল, পাওঁৰ কোনে! মানুহে সেইকথা নুবুজিলে।

বুজিলে বস্তন কাকভিলে। সমাজ ব্যৱস্থাৰ কঠিনতাই আকা আক
তাৰ মাজত যে এখন অলঙ্ঘনীয় পৰ্বতৰ দৰে তিহু দি আছে, সেই
উপলক্ষি বস্তন কাকভিৰ মনলৈকো আহিল। অন্তৰৰ আশাত চাকি মাথি-
বলৈ সি সস্তাৰ বাকী থকা কাৰ্য্যসূচীত মনোনিবেশ কৰিলে। পণ্য-মান্য
গাঁওবাসীক আগভীন্নাকৈ আয়োজন কৰা চাহিলে মাতি নি বাকীসকলৰ
মাজত বিক্ৰুট আৰু চকোলেট, বিলাব দিলে। এনেদৰে হাই উকলি
আৰু হৰ্ষ-বিষাদৰ আক্ৰেবে জিমিগাঁৱৰ প্ৰথম প্ৰাইমেৰী-স্কুলৰ প্ৰথম
বাৰ্ষিক অধিবেশনখনৰো অন্ত পৰিল।

সভাৰ অন্তত গাঁওবাসী সকল উত্ততি গ'ল নিজৰ নিজৰ ঘৰলৈ।
ডেকা লৰাহঁত হাবিলৈ গ'ল শুকান কাকোবাহ আনিবলৈ। সন্ধিয়া
ডাঙৰ মেজি জ্বলাই সেই জুইৰ চাৰিওফালে সমূহীয়া পনু নচাই আছিল
সিদিনাৰ শেষ কাৰ্য্যসূচী। চৰকাৰী কাৰ্য্যসূচী নহ'ল, জিমি গাঁওবাসীৰ
নিজা কাৰ্য্যসূচী। গাভৰু আৰু গৈছিল নৈৰ পাৰলৈ কৌপাত বিচাৰি ;
সমূহীয়া ভোজ খাব বুলি। উৎসৱ-আনন্দ বুলিলে সিহঁত যেন বজীয়া
হয়। অভাৱ অনাটনকো পাহৰি পেলায়। ঠেঙুঠে লগা জাৰতো উদং
গাৰে মেজি জুইকুৰাক আগুৰি সিহঁতে জুম বাজি পনু নাচে।

সকলো ঘৰাঘৰি গুছি গৈছিল হৃদিও তাপৰ জিমি যোৱা নাছিল।
বস্তনক কিবা এটা ক'ব বুলি সি যেন উচলিচাই আছিল।

— মাণ্টৰ !

বস্তনে তাপৰৰ মুখলৈ চাই দেখিলে বুদ্ধ তাপৰ যেন অলপ চিন্তিত।
মুখ বিষন্নতা পূৰ্ণ।

— কিবা ক'বনেকি গাম ?

কিছু সময় নীৰৱে থাকি তাপৰে কলে-

— আকাৰ কথাত বেয়া পাইছে নেকি মাণ্টৰ ?

— কি কথাতনো বেয়া পাম গাম ?

— কিন্তু, তাই যে প্ৰাইজ নল'লে।

বস্তনে ভাবিছিল কিবা ডাঙৰ কথাকে তাপৰে ক'ব কিজানি। ইমান
সাধাৰণ প্ৰশ্নটো শুনি বস্তনৰ অলপ হাঁহি উঠিল।

— সেইটো একো ডাঙৰ কথা নহ'ল গাম। প্ৰাইজ নল'লেই বা
তাতেনো কি হ'ল। আপোনাৰ হাততে দিলো, তাইক দি দিব। এই
বুলি আকাই পোৱা বঁটাটো ভাঙ্গৰৰ হাতত দিলে। বঁটাটো হাতত লৈ

তাপৰে ক'লে আকাৰ সকলো কথা কিজানি আপুনি নাজানে মাটটৰ !
তাপৰৰ কথাৰ বহুগা যেন বেছি ঘনীভূত হৈ পৰে ।

—আকনো কি কথা আছে গাম ? বতন কাকতিৰো উৎকৰ্ষা বাঢ়িল ।

—আকা দাম দিয়া নিজিৰ ; তাইৰ মস্তা আছে । তাপৰৰ কথাবোৰ
বতনে মনে মনে শূনি থাকিল ।

—আকাই ফুল গঢ়া শূনিলে... ..অলপ বদনাম ওলাব পাৰে...
তাইৰ মতাটোটি সিমান ভাল মানুহ নহয়...অলপ কথাতে কাজিয়া কৰে ।

—এইবিলাক কথা আগতে কিয় কোৱা নাছিল গাম ? বতনে
প্রশ্ন কৰিলে ।

—ক'ৰ কথা নহয় কাৰণে কোৱা নাছিলো । এতিয়া কৈ দিমোঁ ।

—এই কাৰণতে তাই ফুল গঢ়া বন্ধ কৰিলেনেকি ?

—হ'ব পাৰে মাটটৰ । আকাৰ নামটো ফুলৰ পৰা কাটি দিলে ভাল
হ'ব কিজানি । কি হ'ব ফুল পঢ়ি...দুদিন পিচত তাইক আহি লৈ যাব ।
নাৰাৰ বুলি ক'লে জবাবদস্তি ৰাখি লৈ যাব....

বতন কাকতিৰ অন্তৰত ভাল পোৱাৰ অফুৰ মেলিব ধৰিছিল যদিও
তাপৰ জিমিৰ কথাখিটাই যেন সেই কুমলীয়া অফুৰ মুচৰি পেগালে ।
দোখোৰ-মোখোৰ ভাবেৰে বতনে মন্ত কলে —

—এই বিলাক কথা আগতে জনা হ'লে ইমান আন্তৰিকতাৰে তাইক
মই নপঢ়ালোহেঁতেন গাম ।

—আমাৰ অজ্ঞানতা পাহাৰৰ কথাবোৰ নিপাকৰ মানুহে নাজানে
মাটটৰ । ইয়াৰ নিয়মবিলাক বহুত কাঢ়া, জলদি বদলি নহয় । আপুনি
লাহে লাহে সকলো কথা জানিব পাৰিব । বেয়া নাপাৰ মাটটৰ, আমাৰ
মানুহ বিলাক এতিয়াও অকৰা হৈ আছে । চৰকাৰ আহিছে যেতিয়া লাহে লাহে
ভাল হৈ যাব । এই বুলি কৈ তাপৰ জিমি যাবলৈ ঠিক দিলে ।

—গধূলি আমাৰ পুনং চাবলৈ আহিব দেই মাটটৰ । আপুনি আহিলে
ৰক্তি মানুহেতি ভাল পাব ।

—কিয় নাহিম গাম ; নিশ্চয় আহিম ।

তাপৰ গুটি যাওঁতে এজাৰ হৈ পৰিব ধৰিছিল । বতনে ফুলঘৰটো
এৰি নিজৰ থকা ঘৰটোলৈ উভটি আহোতে মনটো খেলি মেলি ভাবেৰে
যেন উপটি পৰিল । এজাৰ ঘৰটোলৈ সোমাই চাকিটো জ্বলাবলৈ দিয়াচলাইটো
খেলিয়াই চালে । বিচাৰি নাপাই বিচনাখনতে দীঘল দি গুই পৰিল ।

ভাপৰ জিম্বৰ কথাবোৰ তাৰ মনলৈ বাৰে বাৰে উদ্ভতি আহিব ধৰিলে । ... আকাই কুল পঢ়া শুনিলে... অলপ বদনাম ওলাব পাবে... তাই মতাটোডি সিমান ভাল মানুহ নহয় । ... অলপ কথাতে কাজিয়া কৰে... কি হ'ব... কুল পঢ়ি... দুদিন পিচত তাইক আহি লৈ যাব ... নাহাব বুলি ক'লে জবৰদস্তি লৈ যাব ।

বতন কাকতিৰ মন অশান্তিৰে ভৰি পৰিব ধৰে । মৌৱনৰ প্ৰথম অনু-
ৰাগ আৰম্ভণীতেই যেন মৰহি যাবলৈ ওলাল । অনুৰাগ যে এনেদৰেই
লুকাই চুৰকৈ আহে সেই কথা বতন কাকতিয়ে হয়তো নুবুজিলে । দুবৈৰ
পৰা বতাহত ভাঁহি অহা পুনঃ গীতৰ বিনি বিনি ধ্বনি তাৰ কাণত পৰাত
কিহবাৰ মোহে যেন তাক আকৌ আকৰ্ষণ কৰিলে । বিচনাৰ পৰা
সি উঠি বহিল । গাকৰ তলৰ পৰা টুৰ্চ লাইটটো উলিয়াই ডাঠ এড়িলা
চাদৰখন কান্ধত পেলাই, দুৱাৰখন টানি থৈ বতন কাকতি গ'ল জিমি
গাবলৈ সমূহীয়া পনু চাবলৈ, নে আকাৰ সান্নিধ্যলৈ সিও নাজানিলে ।

ভেটিয়া পনু চলিছিল পূৰ্ণ উদ্যমত । শূকান বাঁহৰ ডাঙৰ জুইকুৰাৰ
চাৰিওপিনে দীঘল শাৰি পাতি গাঁৱৰ ডেকা গাভৰু জাকে মূৰি-মূৰি
পনু গাইছিল,—হালি-জালি নাচিছিল । কুলত পঢ়িলে ভাল মানুহ হ'ব,
লিখা-পঢ়া শিকিলে মানুহে মান কৰিব, চৰকাৰ আহিছে, গাঁৱৰ উন্নতি
হ'ব ইত্যাদি নানা আশাশুধীয়া ভৱিষ্যতক কল্পনা কৰি সিহঁতে পনু
গাইছিল । এজন দলপতি হৈ শাৰীৰ পৰা আঁতৰত থাকি জুনুকা বজা
দাখন জোকাৰি জোকাৰি গীতৰ পদ দি গৈছিল আৰু তাকেই দোহাৰি গৈ-
ছিল বাকী সকলে । গীতৰ অৰ্থৰ লগত খাপ খুৱাই হাতৰ ইংগিতেৰে চেঙ
ধৰি ধৰি নাচিছিল । বাকী গাওঁবাসীয়ে মৰঙঘৰটোৰ সমুখৰ মুকলি
ঠাইখিনিত ভিৰ কৰি বহি নাচ চাইছিল । মাজে-মাজে সমূহীয়া আগ
বিলোহা হৈছিল সকলোৰে মাজত । ঘৰে ঘৰে গৈ সংগ্ৰহ কৰি অনা
সেই আগুৰ সোৱাদো আছিল অলপ বেলেগ । চাউল, কলিধান আৰু
মাকৈৰ পৰা উলিওৱা সেই আগুৰ সানমিহলি ৰাগিও আছিল অলপ
টান । অলপতে মন উকলিহা নিষ পৰা বিধৰ ।

বতন কাকতি আহি পোৱাৰ আগতে তাপৰে এটা ঢুকত বহি পনু চাই
আছিল । বতনৰ কাৰণে আচুতীয়াকৈ এটা 'মুঠা' আনি নিজৰ ওচৰত
ৰাখি থৈছিল । বতন আহি পোৱাত তাপৰে নিজৰ কাষতে নি বহুৱালে ।
বতনক দেখি গাওঁবাসীৰ মাজতো আনন্দৰ মৃদু ওজন উঠিল । সিহঁতে

বতনলৈ চালে মৰমসনা দৃষ্টিৰে আৰু বতন কাকতিৰ দৃষ্টিৰ দৃষ্টিয়ে সিহঁতৰ মাজত বিগৰি ফুৰিলে এখনি মৰমসনা মুখ। এনেতে তাপৰে বতনৰ হাতলৈ আগুৱাই দিলে কুহুমিয়া তপত এচুতা কনিধানৰ আপং।

—আজি খুচি দিন মাষ্টৰ; টিং লাক্।

তাপৰৰ কথা শুনি বতনে হাঁহিলে। চুঙাটো ওঠত লগাই এচোক আপত খাওঁতেই তাৰ চকুত পৰিল গছীন এখনি মুখ। গাঁৱৰ জীয়াৰী যোৱাৰী সকলৰ লগত বাহি থকা আকাৰ চকু বতনৰ চকু পৰাত তাইৰ চকু নমাই নিলে। বতনে তাইলৈ চালেই থাকিল। আবেলি তাপৰে ফোৱা কথা বিলাকৰ অৰ্থ লাকাৰ মাজত সি বিচাৰি পালে। তাই আকৌ এবাৰ মুখ তুলি চাওঁতে বতনৰ পলক-বিহীন দৃষ্টিত পুনৰ চকু পৰাত তাই মিত্তিকৈ হাঁহি দিলে। তাই অস্বস্তিও অনুভৱ কৰিলে। সেই অজান্তিৰ হাত এবাৰলৈ তাই খৰ খেদাকৈ বহাৰ পৰা উঠি পনুং গাই থকা ডেকা গাভৰুৰ শাৰীত মিলি পৰিল। কোনোবা ডেকাই কমি অহা জুইকুৰা বঢ়াই তুলিবলৈ কেইদাল মান শুকান কাকো বাঁহ দলিয়াই দিয়াত লক্ষ লক্ষ জুইফিৰিঙতি আকাশলৈ উৰিল। অজান্তিৰ বহুসময় পৰিবেশত বতন কাকতিৰ কাৰণে সেই দৃশ্য আৰু মনোমোহা হৈ পৰিল।

মনোমোহা হৈ পৰিল নাচি থকা আকাৰ প্ৰতিটো ডংগী, দেহৰ প্ৰতিটো অংগ। তাৰ অন্তৰত গুজৰি উঠিল—হায় ডংবান। ইমান সৌন্দৰ্য্য, ইমান ৰূপ সকলো তোমাৰেই সৃষ্টি, আৰু তুমি সৃষ্টি কৰা মানুহেই এদিন এই ৰূপ সৌন্দৰ্য্যক দুহাতে মোহাৰি পেলাব।

এনেতে কোনোবা এজনে আহি বতন কাকতিৰ হাতত ধৰি পনুং নাচিবলৈ মাতিলে, বাইজে গিৰ্জনি মাৰি উঠিল। আলহী বা সন্ধানীভ জনক তেনেদৰে পনুং নাচিবলৈ মাতি নিয়াটো এটা প্ৰচলিত দস্তৰ। বতন কাকতিয়ে তাপৰ মুখলৈ চাওঁতে তাপৰেও হাঁহি মাৰি কলে

- একো চৰম নাই ম'চটৰ, নাচিব লাগে। আজিভো সফুৰ্তিৰ দিন।

উপায় নাপাই বতন কাকতি পনুং নাচি থকা দীঘল শাৰীটোলৈ আগবাঢ়ি গ'ল। ডেকাজনে বতনক নি আকাৰ কামতে তিল কৰাই দিলে। বতনেও পনুংৰ দস্তৰ মানি আকাৰ হাত এখনত ধৰি নাচৰ ভালে ভালে খোজমিলাই নাচিব ধৰিলে। পনুং নাচ সি আগতে নাচিছে, নিৰুত-নীতিও বুজি পায়। অবিৰাম গতিত চলি থকা নাচৰ সন্তে বস্ত্ৰ

কাকতিও নাচি গ'ল। এবাৰ আকাৰ হাতত এবাৰ কছত এবাৰ ককাজত খৰি খৰি নাচি মাওঁতে বতন কাকতিৰ সত্তা যে আকাৰ অংগে অংগে মিলি যাব ধৰিলে। নাচোতে নাচোতে তাপৰে কোৱা কথাকিটা আকৌ মনত পৰিল.....আকা দাম দিয়া নিজৰ... . তাইৰ মতা সাহে বেছি লেটি-গেটি কৰিলে বদনাম ওলাব পাৰে। নাচৰ মাজতে সি আকাৰ হাত এৰি শাৰীৰ পৰা ওলাই আহি নিজৰ ঠাইত বহিল তাপৰে হাঁহিলে, আপুণ্ডৰ চুঙাটো আগবঢ়াই দি ক'লে— আপুনিভো জোৱান মানুহ। আপোনাৰ দিনত আমি ৰাত্ৰতৰ নাচিছিলো মাতটৰ। বতনে একো উত্তৰ মিদিলে। একান্ত মনে আপুং খালে। কিমান খালে, কিমান ৰাতিৰৈ নাচ চালে সি পাহৰিলে। কেতিয়া আহি ঘৰ পাই শুলে, সেই কথাও মনত নপৰিল। দোভাগ ৰাতি হঠাতে স্বেতিয়া তাৰ টোপনি ভাঙিল তেতিয়া কোনোবাই যেন তাৰ কোঠাৰ পৰা ওলাই গ'ল সেই কথাৰ উমান পালে। উৰ্চটো নৈ বাহিবলৈ আহি উৰ্চৰ তীব্ৰ পোহৰত দেখিলে আকা ওখ গড়াটো দৌৰি উঠি গৈছে গাৰ্ভখনৰ পিনে। ভিতৰলৈ সোমাই দেখিলে টেবুলৰ ওপৰত এচুঙা আপুং আৰু কৌ পাতত মেৰিয়াই অনা সিজোৱা কণা চাৰিটা। বেতৰ উঙালেৰে বন্ধা আন এটা টোপোলা খুলি চাই দেখিলে এখন বহী আৰু এদাল কলম। বতনে বুজিলে তাপৰৰ হাতত দি পঠোৱা ফুলৰ বটাটো আকাই ওভোটা হৈ দি থৈ গ'ল। বহী আৰু কলমদালৰ লগতে আছিল এডুখৰি কাগজত হাঁহি হাঁহি লিখা এষাৰি কথা—ও ফুল পত্ৰকুমা, প্ৰাইজ লাগিমা। বতনৰ বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল যে সেয়া আকাৰ লিখনি। কথা কিটা হাঁহি হাঁহি লিখোতে তাই চাগৈ কিমান অভিমান চালি দিছিল, সেই কথা অনুমান কৰি বতন কাকতিয়ে একে থিৰে বস্তু কেইপদলৈ কিছুসময় চাই বস্তু বিদ্ৰান্তিৰে তৰপৰ মনটোক সুস্থিৰ কৰি তুলিবলৈ আন উপায় বিচাৰি নাপাই আকাই দি থৈ যোৱা আপুণ্ডৰ চুঙাটো হাতত তুলি ল'লে। এচোক দুচোককৈ আপুং চুঙা কেতিয়া খাই শেষ কৰিলে, কেতিয়া তাৰ টোপনি থাকিল সি নাজানিলে। পুৱা সূৰ্য্যৰ স্নিগ্ধ পোহৰ বেৰৰ জলভাৰে আহি পাত পৰাত বতনৰ টোপনি ভাঙিল। সাৰ পাই দেখিলে তাৰ হাতৰ মূঠিত তেতিয়াও খৰি আছিল আকাই পোৱা প্ৰাইজৰ বহীখন, কলমডাল আৰু অকণমানি চিঠিৰ টুকুৰাটো।

এদিন দুদিনকৈ আৰু কেইবাদিনো পাব হৈ গ'ল। ২৬ জানুৱাৰীলৈ ভেতিয়াও এসপ্তাহ বাকী আছিল। বহুৰেকীয়া পৰীক্ষা শেষ কৰি বতন কাকতি সদৰলৈ নামি যাব পাৰিলেহেঁতেন, কিন্তু ২৬ জানুৱাৰীৰ কাৰ্য্যসূচী শেষ কৰিহে নামি যোৱাৰ নিৰ্দেশ আছিল কাৰণে এই কেইটা দিন জিমি গাৱঁতে থাকিবলৈ বাধ্য হ'ল। গতিকে ২৬ জানুৱাৰীলৈ বাকী থকা দিনকিটা বতন কাকতিয়ে ইফালে সিফালে ফুৰাচকা কৰিয়েই সময় কটাব ধৰিলে। কেতিয়াবা তাপৰৰ ঘৰলৈ যায়; কেতিয়াবা নৈ লৈ নামি যায় আৰু বৰশীৰে মাছ ধৰে। এদিন আবেলি গাৱঁৰ ঝুম খেতি ডৰা পালেগৈ। ভেতিয়া ধানকটাৰ দিন। বতনে দুৰৈৰ পৰা দেখিলে আকাই ঝুমখেতিৰ পৰা ধানৰ হোৰাটো পিঠিত পেলাই একান্তমনে তলমূৰ কৰি আহি আছে। লগৰ বাকীসকল আগতেই গ'ল—তাইয়ে পিচ পৰি আছিল।

—আকা !

ওচৰ চাপি জহা আকাই অলপ থত্‌ মত্‌ খালে। ওপৰলৈ চাই দেখিলে বতন কাকতি। একো উত্তৰ নিদি তাই মনে মনে ঠিক দি থাকিল।

—নিশা ভেনেদৰে মোৰ তালৈ অকলে যোৱাটো জানো ভাল হৈছে আকা ? যদি কোনোবাই গম পাইছে, ভেনেদৰে কি উত্তৰ দিবা ?

—ভয় লাগিছে নেকি ? দুৰৈৰ পৰ্বত মালাৰ পিনে চাই থকা আকাই বিধাহীন ভাৱে ওলোটা প্ৰশ্ন কৰিলে।

—মোৰ কাৰণে চিন্তা কৰা নাই..... তোমাৰ যদি কিবা বদনাম হয়, তাকেহে ভয় কৰিছোঁ। বতন কাকতিৰ কথা শুনি আকাই এবাৰ ঘূৰি চালে। ওঠ চেলাউৰী যোৱাৰে ভিৰবিৰ কৰা চকু দুটা মেলি তাই ক্ষণেক বতনলৈ চালে মাত্ৰ, একোকে নক'লে। তেজৰতা মুখখন আৰু ভিৰবিৰাই একা আকাৰ চকুলৈ চাই বতন কাকতিয়ে বুজিলে তাইৰ অন্তৰৰ কৰবাত্ত যেন আঘাত কৰিলে। কাষৰে পাব হৈ যাব খোজা আকাৰ পথ বন্ধ কৰি বতনে বুজনি দিয়াৰ

সূৰেৰে কলে—

—মানুহে ভালটো নেদেখে, বেয়াটোহে সোনকালে দেখে,—ভাতে তুমি আনৰ দাম দিয়া ছোৱালী; বদনাম হবলৈ কিমান দেখি। বতনৰ কথা শুনি আকাহি দুখোজমান আগবাঢ়ি গ'ল।

বতনে শুধিলে,

—বেয়া পলা নেকি আকা? মই তোমাৰ ভালৰ কাৰণেহে কথাটো কৈছো।

গৈ থকা আকাই ক্ষণেক থমকি ব'ল। বতন কাকতিগৈ ঘূৰি চাই দৃঢ়ভাবে লাহেকৈ কৈ উঠিল

—বদনাম হ'লে, বদনামটো সৌ নৈ খনত পেলাই দিম, এই বুলি ওচৰেৰে বৈ ছোৱা শোৱনশিৰি নৈ খনলৈ আঙুলিয়াই দেখুৱাই দি তাই খৰখোজে গাবলৈ বুলি শুহি গ'ল। গৈ থকা আকালৈ বতন কাকতিয়ে চাই থাকিল; আন কথা শুধিবৰ মনোবল সি হেৰুৱাই পেলালে। আজি এটা বছৰে আনে নুবুজিলেও বতন কাকতিয়ে ইমান-খিনি বুজিব পৰা হৈছে যে সিহঁতে মীমাংসাৰ সলনি সহজে নকৰে। চিন্তিত মনে সি লাহে লাহে নিজৰ থকা ঘৰলৈ বুলি উত্ততিৰ ধৰিলে। আহোতে আহোতে ভাবিলে ২৬ জানুৱাৰীটো সোনকালে আহিলেই হয়।

×

×

×

এসপ্তাহ পিছতেই জানুৱাৰী মাহৰ ২৬ তাৰিখ আহি পৰিল। ২৬ জানুৱাৰী আৰু ১৫ আগষ্টৰ দিন দুটা অকণাচলৰ বাইজে বহুবে বহুবে বৰ উলহ-মালহেৰে পালন কৰে। ৰাতিপুৱা পতাকা উত্তোলনৰ পৰা আৰম্ভ কৰি গোটেই দিনটো খেলধেমালি, সভাসমিতি, সমাজ সেৱা আদি বিভিন্ন কাৰ্য্যসূচীৰ মাজেৰে ব্যস্ত হৈ পৰে। নিশা সমু-হীয়া নাচ গায়, বিচিহ্নানুষ্ঠান তাক ভোজভাত খোৱাৰ উৎসৱ মাখল লাগে। মেৰুমেহন সীমা বেখাৰ কাষে কামে প্ৰশাসনীয় কেন্দ্ৰ বিলাকত জ্বলি উঠা উৎসৱৰ মেজি জুই বিলাকৰ পোহৰে গোটেই সীমান্ত অঞ্চল মোহনীয় কৰি তোলে। গণতান্ত্ৰিক স্বাধীনতাৰ অজান্তিৰ একাৰতো যেন শান্তি সম্প্ৰীতিৰ আৰু প্ৰগতিৰ দাপৱন্তী পাতে।

সেই ২৬ জানুৱাৰীৰ দুদিন আগতে সদৰৰ পৰা বতন কাকতিলৈ বিশেষ ডাকযোগে আহিছিল এখন মোহৰ মৰা লেফাফা আৰু এটা টোপোলা। টোপোলাটোত আছিল খেলধেমালিৰ বাবে সৰু সৰু বিভিন্ন বঁটাৰ বস্তু। এখন ডাঙৰ দ্বিবংগ পতাকা, বহী আৰু একপেকেট লজ্জেস। টোপোলাটো একলীয়া কৰি থৈ মোহৰ মৰা আৰু ইংৰাজীতে Confidential বুলি লিখা দীঘল খামটো খুলি লৈ বতনে ভিতৰৰ কাগজ খন উলিয়াই পঢ়িলে। টাইপ কৰা কথাখিনি পঢ়ি বতন কাকতিয়ে মিচিকিয়াই হাঁহি চিঠিখন আকৌ খামটোৰ ভিতৰত সুমুৱাই থ'লে। এনেতে তাপৰ জিমিয়ে বাহিৰৰ পৰা মাতিলে—

—চাবটো আছে না।

—আছো, আছো গাম। সোমাই আহক।

তাপৰ সোমাই আহিল, বতনে চকীখন আগুৱাই দি নিজে বিচনা-খনত বহিল। তাপৰে বাহৰ চিৰ-লগৰী ফুল-বহা জোমোঙাটোৰ পৰা কণী কেইটামান উলিয়াই টেবুলৰ ওপৰতে থ'লে। মাৰ্টৰৰ তালৈ আহিলে তাপৰে কোনোদিনে সুদা হাতে নাই। কিবা নহয় কিবা এটা জোমোঙা খনত ভৰাই লৈ আহিবই। সেৱা তাপৰৰ স্বাক্ষৰিত অভ্যাস বুলিও ক'ব পাৰি; বা জনজাতীয় পৰম্পৰা বুলি ক'লেও ভুল কোৱা

নহয়।

—জিলা অফিচৰ পৰা ডাক আহিছে নেকি মাষ্টৰ ?

—এই মান্ন আহি পাইছে। ২৬ জানুৱাৰীৰ কাৰণে বন্ধ আনিছে।
বতন কাকতিয়ে কিন্তু মোহন মৰা খামটোৰ কথা উল্লেখ নকৰিলে।

—আমাৰ বন্দবস্ত তেনেহলে পুৰা কৰিব লাগে। আপুনি এক-
বাৰ আহি কেনে বন্দবস্তটো চাই দিলে ভাল হ'ব মাষ্টৰ।

—আপুনি কৰা বন্দবস্ত মই আকৌ কি চাব লাগে গাম। আপো-
নাৰ চুলি পকিছে, মোৰ কেচা হৈয়ে আছে, এই বুলি কৈ বতনেও
হাঁহিলে আৰু তাপৰকো হাঁহালে। গাৰত হলে তাপৰে খুউব কম
হাঁহে, কিন্তু বতন কাকতিৰ তালৈ আহিলে সৰু সৰু কথাতে মন-
খুলি হাঁহে। সেইটো তাপৰ জিমিৰ সবলতা নে বতন কাকতিৰ
সফলতা বুজিব নোৱাৰি। তাপৰ জিমিৰ নিচিনা দুৰ্জয় তালিন এজনক
আপোন কৰি লব পৰাটো বতন কাকতিৰেই সফলতা নহয়, গণতান্ত্ৰিক
ভাৱৰ প্ৰশাসনীয় সফলতা বুলিও ক'ব পাৰি।

কথা, বতৰাৰ মাজত বতনে চাহ দুকাপ কাৰ একাপ আনি তাপৰৰ
হাতত দিলে। চাহ খাই খাই তাপৰে সুখিলে—

—উন্নয়নৰ চাহ-গছটো আমাৰ ইয়াত লগালে হ'ব নেকি মাষ্টৰ ?

—হবতো লাগে গাম। বাচ গাড়ীৰে আহোতে বামে গাৰত গাঁৱৰ মানুহে
লগোৱা চাহ গছ মই দেখিছোঁ। অৱশ্যে বামে গাঁও ইমান ওখত নহয়,
ইয়াৰ নিচিনা বৰগো নপৰে।

—চুটিৰ পৰা ওভতি আহোতে অলপ বীজন লৈ আহিবনা মাষ্টৰ,
ইয়াত লগাই চাম। এনেদৰেই প্ৰতিটো কামত পুৰণি তাপৰে যেন,
নতুন দিনৰ সপোন বচিবলৈ অৱসৰ কৰে।

—গুটি আনিলে হয়নে নহয় কব নোৱাৰোঁ, গতিকে পুজি অলপ
মানকৈ লৈ আহিম। আপুনি ঠাই অলপ ঠিক কৰি থক।

এনেদৰে দুয়ো কিছু সময় কথা গভাৰ গিহত তাপৰ মাবলৈ ওলাল।

—কালি পুৱা সময়ত একবাৰ গাঁৱলৈ আহিবনা মাষ্টৰ।

আহিম বাক গাম। আপুনি কৈছে, নাহিলে হব নেকি ? দুয়ো
হাঁহিলে আৰু আলে তুংলাক্ বুলি কৈ তাপৰ উত্তৰিত জিমি গাঁৱলৈ,
বতন ঠিয় হৈ থাকিল সপ্তাহৰ পিৰালিতে। জুমখেতিৰ বাটত লগ
পোৱাৰ দিন ধৰি আকাৰ লগত বতনৰ আৰু দেখা-দেখি হোৱা নাই।

তাইও জুৰখেতিলৈ আহিব এৰিলে—বোধহয় খান চপোৱা শেষ হ'ল। কাইলৈ গাঁৱলৈ গ'লে আকাক লগ পোৱাৰ ক্ষীণ সম্ভাৱনাকে মনৰ ভিতৰত পাঙলি-পাঙলি বতন কাকতি ভিতৰলৈ সোমাল। বাকচটো খুলি সৰু কেমেৰাটো উলিয়াই একাৰতে খেপিয়াই— খেপিয়াই ফিল্মটো ভৰালে। চাকৰিত যোগ দিবলৈ আহোতে নজাবত বিচাৰি সকলোতকৈ সস্তিয়া কেমেৰাটো আৰু ফিল্ম তিনিটা সি কি নি গৈ আহিছিল হিম্মতৰ পৰ্বতৰ ফটো তুলি নিব বুলি।

২৬ জানুৱাৰীৰ দিনা বতন কাকতিৰ অনুৰোধ ক্ৰমে তাপৰ জিমিয়ে পতাকা উত্তোলন কৰিলে— সমবেত গাঁওবাসীৰ উপস্থিতিত। পতাকাৰ বহি দাল টানি দিয়াৰ লগে লগে ৰাষ্ট্ৰীয় পতাকাখন খোল খাই বতাহত উৰিলে আৰু এসোপা বনৰীয়া ফুলৰ পাহি সৰি পৰিব ধৰিলে,— যেন বন্ধন-মুক্ত এসোপা বং-বিবঙৰ পখিলাহে উৰিল। তাকে দেখি জিমি গাঁও-বাসীৰ মন উল্লাসেৰে উপচি পৰিল। হাত চাপৰি মাৰি সিহঁতে মনৰ উল্লাস প্ৰকাশিলে। দেশৰ স্বাধীনতা আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় পতাকাৰ প্ৰতি গাঁও-বাসীৰ অনুগত্য যেন আৰু গভীৰ হৈ পৰিল।

.....ইংৰাজ চাহাব বিলাক যেতিয়া আহিল, তেতিয়াৰ দিনবিলাক আজিৰ নিচিনা নাছিল। ভৈয়াম আৰু পাহাৰৰ মাজত যেন এখন ডাঙৰ বেৰা দিয়া আছিল। আমি যেনেদৰে বেৰা দি মেথোন ৰাখো, তিক তেনেদৰে আমাকো ইংৰাজসকলে ভৈয়াম বাসীৰ পৰা আতৰাই ৰাখিছিল। গান্ধী বাপুৱে ইংৰাজক খেদি-দেশখন স্বাধীন কৰিলে, এতিয়া এইখন দেশ আমাৰ; আমিহেই ইয়াৰ মালিক। দেশৰ ভাল-বেয়া এতিয়া আমাৰ হাতত.....।

পতাকা উত্তোলনৰ পিচত তাপৰ জিমিয়ে গাঁওবাসীৰ উদ্দেশ্য ভাষণ দিওঁতে বহুত কথাই কৈ যাব ধৰে। তালিন দোহানতে তাপৰে মনৰ কথা কৈ যাওঁতে অতীতৰ তিক্ততাপূৰ্ণ স্মৃতিৰোৰ যেন তাৰ মনলৈ উত্তৰি আহিব ধৰে।

.....আগতে মিগলু ইংৰাজ নিগম বিলাক আহিলে গাঁওবাসীক জোৰ কৰি মালবস্তাৰ বোজা বুকিব লগাইছিল। নুবুকিলে যেতেৰে কোৰাইছিল। গাঁৱলৈ আহিলে কেম্প সাজি দিব লাগিছিল—মেথোন কাটি সন্মান নজনালে হাত কেৰেয়া লগাইছিল। বিনিময়ত আমি কি পাইছিলো? নিম্মৰ এমুঠিকো পোতা নাছিলো.....।

বুদ্ধ ভাপবৰ জীৱন-জোৰা অভিভূতাব কথাবোৰ জিম্মিগাঁৱৰ নতুন পুৰুষসকলে একান্তমনে শুনিব ধৰে। ভাপবৰ সময়সীমাসকলে সুৰ দুদিনাই সত্যতাক দোহাৰে।

..... আজিৰ দিনবিলাক বেলেগ হ'ল। চৰকাৰখন আমাৰ হ'ল। ... ডাক্তৰখানা আহিল, জুল হ'ল। চাবসকল আহি জুল খুজিলে। খেতিবাসু আহি নতুন খেতি শিকালে। এতিয়া আৰু ধান ষোকে নাখায়..... ধানবিলাকে বিলাতী হ'ল।

..... ভাপবৰ আনুগত্য আৰু প্ৰগতিশীল মনোভাৱৰ কথাবোৰ বতন কাকতিয়ে একান্তমনে শুনি থাকে। ভাগিন দোহান কিছু শিকিছে কাৰণে ভাপবৰ কথাবোৰ বুজিবলৈ বতনৰ কণ্ট নহয়। ভাপবৰ কথাবোৰ শুনি মাওঁতে শিক্ষা সঞ্চালকে তাক কোৱা কিছুমান উপদেশ মনত পৰিব ধৰে।

... ইংৰাজসকলৰ শাসন কালত সিহঁতক প্ৰায় এঘৰীয়া কৰি থোৱা হৈছিল। এতিয়া সিহঁতক আমাৰ জিহ্মন কৰি লবলৈ হ'ল। লাগিব চৰকাৰী কৰ্মচাৰীৰ নিঃস্বার্থ ভাগ, ইমানভিত্তীয়া মনোভূতি। এটা মৰমীয়া মান.....। এই কথাবোৰ মনত পৰিছিল... সেই বতীয়া লোকসকলোৰো এটা নিজা সভ্যতাসংস্কৃতি আছে, যি সৰল আৰু সংস্কৃতিক লৈ সিহঁত হাজাৰ বছৰ আগত তিষ্ঠি আছিল। তোমাৰ নিজৰ দৃষ্টি ভুলীয়ে সিহঁতলৈ নাচ'হা... সেই বতীয়াৰ লগে তোমাৰ পৰা সিহঁত আভিৰ যাব..... প্ৰশাসনীয় কৰ্মৰ ক্ষেত্ৰত হ'ব।

চাকৰিত যোগ দিবলৈ অহাৰ আগতে শিক্ষা সঞ্চালকে নতুন শিক্ষকসকলক দিয়া সেই উপদেশবিলাকৰ অৰ্থ বতন কাকতিৰ কাৰণে আৰু স্পষ্ট হৈ পৰিব ধৰিলে।

ভাপব জিম্মিৰ কথা শেষ হোৱাৰ পিচত বতন কাকতিয়ে সমবেত গাওঁবাসীক উদ্দেশ্য কৰি ক'লে.....

—আজি আপোনালোকক এটা ভাল খবৰ শুনাবলৈ পাই মোৰ বৰ দৌৰহৰোধ হৈছে। খবৰটো শুনি আপোনালোকেও নিশ্চয় দৌৰহৰ অনুভৱ কৰিব যে সমাজ সেৱাৰ প্ৰতি আগবঢ়োৱা প্ৰীতাপৰ জিম্মিৰ নিঃস্বার্থ অনুদানৰ কাৰণে চৰকাৰে ভেগেভক এটা স্বাৰ্থ পদকেৰে সন্মানিত কৰিছে। এইখন সেই আদেশনামা আৰু এইটো সেই স্বাৰ্থ পদক। এই বুজি কৈ বতন কাকতিয়ে চীল-মোহৰ মৰা থামটোৰ

কথা চিহ্নিত উল্লিখাই দেখুৱালে, আৰু মেডেলটো তাপৰ জিম্বিৰ বুকুত পিন্ধাই দিলে। গাওঁবাসীয়ে আনন্দত হৰ্ষধ্বনি কৰি উঠিল আৰু হাত চাপৰিৰে সজাৰ পৰিবেশ আনন্দমুখৰ কৰি তুলিলে।

প্ৰতিদিনেই তাকে ধিৰ দি মেডেল পিন্ধা তাপৰে চৰকাৰে দিয়া সজাৰ আৰু কৰ্তৃপক্ষসূচক নতুন বঙা পটমী কছলখন ডালদৰে পাত মেৰিয়াই ল'লে। তাৰ পিছত জজেকৰ টিন্টো হাতত লৈ জ'ৰাহোৱালীবিলাকৰ মাজত ডগাই দিব ধৰিলে। এটা কোলাহল মুখৰ পৰিবেশৰ মাজত বহি থকা আকাৰ চকুত বস্তুৰ চকু পৰাত তাই যেন লাজত বঙা পৰি যায়। চাৰিওপিনৰ কোলাহলতো তাই যেন নিৰ্বিকৰভাৱে বৰলৈ লৈ চাই আহিল। আজি যেন তাই অলপ বেলেগ, অলপ চঞ্চল। কিহৰাৰ ডাঙৰাই যেন তাইক আজি অস্থিৰ কৰি তুলিছে।

পতাকা উত্তোলনৰ পিচতেই আন এটা আনন্দ আৰু উত্তেজনা ই গাওঁবাসীক টানি লৈ গ'ল, গাওঁখনৰ এমুৰে পকত খুটি এডালত বান্ধি থোৱা চাৰি আঙুলীয়া পিঙেৰে দমৰা মেথোনটোৰ কাষলৈ। ২৬ জানুৱাৰীৰ উৎসৱত মেথোন এটা কাটিব বুলি তাপৰে আগতেই কথা দি থৈছিল। সেইটো মেথোন আনুমানিক ভাৱে কাটিবলৈ আয়োজন কৰা কাৰ্য্যসূচী চাবলৈ গাওঁবাসীয়ে হেতাওপৰা লগালে। বহুতো কাৰণত মেথোন কটা হয়। কেতিয়াবা বংশপত পৰম্পৰা বন্ধা কৰিবলৈ আৰু কেতিয়াবা বিদ্ৰোহক সংক্ৰান্ততো মেথোন কাটে। কেতিয়াবা বাদ-বিসম্বাদ লাগি জেদত কাটে আৰু কেতিয়াবা প্ৰতিশোধমূলক উদ্দেশ্যেৰেও মেথোন কাটি সমুহীয়া ভাৱে ভাৱ মাংস ভাগ কৰি যায়। তেনে মাংস খাওঁতাজনৰ কাৰণে সেয়া এটা অলিখিত চুক্তি বা প্ৰতিশ্ৰুতি হৈ পৰে, যি প্ৰতিশ্ৰুতিৰ অন্যথা নহয়। ইংৰাজৰ দিনত কোনো ৰাজনৈতিক বিষয়া গাওঁ পৰিত্ৰমণলৈ আহিলে সেই গাওঁৰ অধিবাসীয়ে সমুহীয়াভাৱে মেথোন কাটি চাহাবক সন্মান জনাব লাগিছিল। কেতিয়াবা সন্মান দেখুৱাবলৈ কাটিছিল, আৰু কেতিয়াবা শাস্তিমূলক ব্যৱস্থা হিচাবে শাস্তি হৈ কাটিব জনা হৈছিল। সেই যিগত দিনৰিলাকত ইংৰাজ বিষয়াই তাপৰ জিম্বিৰ ওপৰত শাস্তিমূলক ব্যৱস্থাক লৈ দৃষ্টিপাত কৰি ইংৰাজ বিষয়ৰ সন্মানাৰ্থে মেথোন কাটি দিয়াৰ আদেশ দি থৈছিল। ইংৰাজ শাসকক অৱজ্ঞা কৰাটোৱেই আহিল তাপৰ জিম্বিৰ অপৰাধ। ইংৰাজ বিষয়ৰ সেই আদেশৰ বাবে তাপৰে ভৱিষ্যে গঢ়ি থৈ সন্তানহীনা হৈ পৰিল

জানিক লৈ ভাটি লৈছিল দুৰ্ভাগ্য হিমাচল পৰ্বতৰ পৰ্বতীয় পৰিকল্পনাৰ ফলস্বৰূপ।
যেথোন হলে কাটি দিয়া নাছিল। কোনো ব্যৱসায়ী ইয়াত নিৰ্ভৰশীল
ভাণ্ডাৰ জিনিস আছিল কেতিয়াও গাঁৱত লগ পোৱা নাছিল। ইয়াত যিমান
উত্তৰি গ'লে তাপৰ আকৌ নাই আছিল জিমি লাগুই। ইয়াত দুটি
নিমখ লৈ যেথোন বহা সংৰক্ষিত ঠাইখিনিলৈ লৈ ওঁ ওঁ কৰি যাত্ৰা
ভাণ্ডাৰ মাত্ৰ চিনিপোৱা যেথোনবিলাক দল ৰাতি ওচৰ চাপি আহিছিল।
বহুত বাহিৰৰ পৰা-হাত ৰুটাই দিয়া ভুলভাৱে পৰা হেতিয়া তাৰ মেথোন-
বিলাকে নিমখ ঢেলেৰি আহিছিল কেতিয়া, তাৰে পৰিছিল—

আজিন

আমি

আপ

আকে

গিনি

ইবিং

ইবিং আঙম

ইবিং আপি

ইবিং আকে

ইবিং গিনি

আহ—ঠিক দো। গনি গনি দুইৰ মেথোন পালেহে তাপৰৰ ফল
পাতি পাইছিল। সেই তাপৰে ২৬ জানুৱাৰীৰ আৰম্ভত নিজৰ খুটিৰে
মেথোন কাটি দিয়ে; বাইজ ৰং-ধেমালি কৰি তাৰ মাজৰ খাল আক
হলতো তাৰে তাপৰ কিমান ভাল মানুহ বুজি।

সেইদিনা জিমি গাঁওসীয়ে খুটিত বাহিৰোৱা ম'তা মেথোনটোৰ
চাৰিওপিনে তিৰ দি কোঠাল কৰি থাকোঁতে এজন ডেকাই তিৰুবাৰ
কুঠাৰখন লৈ মেথোনটোৰ কাষ চাপি গ'ল। ডেকাখনৰ হাতৰ কুঠাৰখন
পুৰাৰ বদ'ত জিক্জিকাই উঠোঁতেই সুৰ্ভৰ কাষৰে সৰু কোঠা-
হল শুধৰ হৈ পৰিল। গাঁওখনৰ কোনোবা ঠাইৰ পৰা ম'তা
কুঠাৰৰ ডাক ডাহি অহাৰ লগে লগে ডেকাখনে দুৱাভেৰে পূৰ্ণৰূপে
হাপ এটা আৱিৰ্ভাৱ, মেথোনটোৰ সুৰটোৰ ঠিক নিচ নিচে। একে
বাগেই বেকদণ্ড চিঙি হেৰোঁতে ৮/১০ মৌনীয়া মেথোনটো কঁৰি কঁৰি
যাতিত ৰূপৰি পৰিল। তাৰ পিচত মেথোনটোৰ লগলগ বহুতৰ লৈ

সমূহীয়া ভোজলৈ আৰু মূৰটো পঠিয়াই দিলে তাপৰ জিমিৰ ঘৰলৈ। কিছুদিন গিচত শিঙেৰে সৈতে লাও খোজাটো তাপৰে নিজৰ ঘৰৰ বাহিৰ কোঠাত সমতনে বান্ধি ওলোমাই থৈছিল। জখলাৰে উঠি গৈয়ে খিটো আজহীকোঠা গায় তাৰে চটিত, খুটাত আৰু তিনিও-ফালৰ বেৰত শাবী শাবীকৈ আঁৰি খোৱা আছিল বহুতো জন্তৰ লাও-খোলা। কেইবা পুৰুষ ধৰি সজিত হৈ জহা সেই শুকান লাওখোলা-বিলাকেই যে আছিল শক্তি, মৰ্যাদা, আৰু বংশগত গৌৰৱৰ পৰিচয় পত্ৰ। ধনদৌলত, সাহসিকতা আৰু বীৰত্বৰ কেইবাপুৰুষ বিয়পা এক সুদীৰ্ঘ মুক কাহিনী। সজিত মৰ্যাদা যেন এক ধাৰাবাহিক ইতিহাস। অকণ মানি সুগৰি পহৰ পৰা বাস্তৱ কৰি হিমালয় পৰ্বতমালার শৃংগত বিচৰণ কৰা দুস্পাপ্য কন্তৰি পহৰ লাওখোলাও আছিল। বেকা চুৰিৰ নিচিনা তিক্ৰধাৰ দুটা দাঁতৰ অকণমানি কন্তৰি পহৰ লাওখোলাবিলাকে যেন তাপৰ জিমিৰ বংশৰ বহুতো কথা ক'ব বিচাৰে। দহ বাৰ দিনৰ দুৰত্বত কন্তৰি পহৰ বিচৰণ কৰা গিৰি শৃংগলৈ যাব পৰাটোও আছিল এক দুৰ্গম অভিযান। লতাও ওলমি শিলত বগাই তাপৰ জিমিও ডেকা কালত কন্তৰি মাৰি-বলৈ গৈছিল। বাপেক তাকাম জিমিয়ে দেখুৱাই থৈ যোৱা গুপ্ত পথেৰে। তাকাম জিমিয়ে সেই বাট চিনি জৈছিল বাপেক ভালি জিমিৰ পৰা। তাৰো পূৰ্বৰ কথাবিলাক আজি-কালি গীত-মাতৰ মাজতহে বতি আহিছে। গীত-মাতো কোৱা কথাবোৰেই সিহঁতৰ ইতিহাস - শূৰ্তি আৰু স্মৃতিয়েই জীয়াই ৰাখিছে সিহঁতৰ গতি-সাহিত্য, যি সাহিত্যই দ্বিশ-চল্লিশ পুৰুষলৈকে নিৰ্ভুল ভাৱে সকলো কথা কৈ যাব পাৰে। লিখিত ইতিহাসৰ লিখনীত হয়তো কেতিয়াবা ভুল কথা সোমাই যাব পাৰে—কিন্তু স্মৃতি আৰু শ্রুতিয়ে পুৰুষানুক্ৰমে দি যোৱা সাহিত্যত ভুল হোৱাটো সম্ভৱ নহয়। যদি ভুল বৈ যোৱাৰ সম্ভা-বনা থাকিলহেঁতেন, তেনেহলে বেদৰ নিচিনা মহাপ্ৰস্থ বচনাতো ভুল কথা হয়তো সন্নিবিষ্ট হৈ পৰিলহেঁতেন।

সেই দুৰ্গম ঠাইলৈ গৈ কন্তৰি চিকাৰ কৰাৰ মোহ তাপৰ জিমিয়েও পাইছিল বংশগত পৰম্পৰাৰ দৰে। লতাও ধৰি, শিলত বগাই যবক্ষান্ত শৃংগলৈ ডেকা তাপৰো এহাত এহাতকৈ উঠি গৈছিল দহ বাৰ দিনৰ বাট। পাত আছিল অক্ষুৰত শক্তি আৰু আছিল দুৰন্ত সাহস। অকলশৰীয়া

তাপসে পৰ্বত বগাই উঠি স্বৰ্গতে ঠায়ে ঠায়ে নিশাটোৰ কাষে নিদ্রিষ্ট ঠাইত জিৰণি লৈছিল। কৰ্কালত বাজি নিয়া চক্ষমকি শিলভোৎপত্তি হাতৰ মোহাৰ খাক এপাতেৰে আঘাত কৰি জুইৰ ফ্ৰিঙিঙি উলিয়াই সেই ফ্ৰিঙিঙিৰ জুই প্ৰথমে ধৰি বাখিছিল সুমনশিৰি নৈৰ পাৰত গজা এবিধ জোপোহা গছৰ পৰা উলিওৱা তুলাৰ নিচিনা আঁহত। ফুটাই ফুটাই খোৱা উলিয়াইছিল সেই আঁহৰ পৰা। তাৰ পিছত জাপি দিছিল শুকান বাঁহৰ চোঁট আৰু তাৰ পিছতেই জ্বলি উঠিছিল নিশাৰ লগৰা প্ৰথম জুইকুৰা। সফলতাৰ নিঃসংগ আনন্দত অকলে হাঁহিছিল তাপসে। শুকান ধৰি জাপি দিয়াত অকলমানি জুইকুৰা দপ্-দপকৈ জ্বলি উঠি বিশাল হিমালয় পৰ্বতৰ কোনোবাটো এন্ধাৰ ঢুক বঙা কৰি তুলিছিল। জ্বলি উঠা জুইকুৰাৰ উম পাই তাপৰ জিৰিৰ অনুভৱ হৈছিল দিনটোৰ পৰিশ্ৰম আৰু পাইন গছৰ মাজেৰে সবকি অহা বৰফ চোঁটা বতাহৰ হাড় কপোৱা দ্বাৰ। কান্ধত ওলোমাই জনা দীঘল ধনুখন আৰু কাঁড়ৰ চুঙাটো সোলোকাই থৈ কস্তুৰি পহ ধৰিবলৈ জনা চিটিকা বচিৰ আতিটো পিঠিৰ পৰা নমাই জুইকুৰাৰ কাষতে মাটিত ৰাগৰি দিছিল তাপসে। বিশ্রামৰ তৃপ্তি, দপদপকৈ জ্বলি উঠা জুইকুৰাৰ ঠুম আৰু দুৰ্গম স্বাক্ষৰ কিছু দূৰত্ব অতিক্ৰম কৰি অহাৰ আনন্দত তাপসে নিজেই নিজক কৈ উঠিছিল—

—অজ্ঞান্দো। ভাস, এইবুলি টকালি গানিছিল। কৰ্কালত বাজি জনা দীঘল দা খন কৰ্কালৰ পৰা খাপেৰে সৈতে সোলোকাই লৈ দুহাতে বুকুত সাৰণি ধৰি চিৎ হৈ পৰি দিয়াৰ লগে লগে তাপৰ শুই পৰিছিল গভীৰ নিদ্রাত। জুইকুৰাৰ উত্তাপ কমি যোৱাত তাপসে জ্বাৰ অনুভৱ কৰি সাৰ পাই উঠিছিল ; বাতি কিমান হৈছিল তাৰ অনুমান নাছিল। তেতিয়া তাপৰ জিৰি আছিল সত্য মানুহৰ পৃথিৱীখনৰ পৰা বহু নিলগত। ডোক লগা যেন অনুভৱ হোৱাত পিঠিও জনা নবাটোৰ পৰা আগদিনা মৰা ভালুক পোৱালী এটাৰ মলহ এচপৰা হাত ডৰাই উলিয়াই আনি জুইকুৰালৈ দালিয়াই দিয়াত ফৰ-ফৰাই জ্বলি উঠিছিল মাংস চপৰাত লাগি থকা ডাঠ ক'লা নোম-বোৰ। চৰ্ৰিখিনি পৰ্-পৰাই জ্বলিব ধৰাত তাপসে দীঘল মাৰি এডালেৰে পোৰা মাংস চপৰা টানি উলিয়াই আনিলে। সৰু কটাৰীখনৰে পোৰা মাংসৰ ক'লা ছাইখিনি ককি-ককি ঢাফা কৰি তাপৰ জিৰিয়ে ডোক-ডোকাত ব্যস্ত হ'ল। নবাটোৰ পৰা বাঁহৰ চুঙা এটা উলিয়াই সত্যতাৰ একমাত্র সংগী নিম্বত

অকস্ম হাতৰ ভক্তব্রাত লৈ গোৰা মাংসটুকুৰা পৰৰ ভূক্তিতৰে চোৰাই চোৰাই খালে।

—মাটি ফলি ওলাই থকা এচলিফা শিল চট্টাৰ ভক্ততে সি শুবলৈ লৈ কুইকুৰাত এবোজা ধৰি জাপি দিলে। লাহে লাহে জুইকুৰাৰ পোহৰে ভূৰাৰ নিচিনা শিলৰ এজাৰ ভলিখন পোহৰাই তোলাত চিৎ হৈ পৰি থকা ভাপৰে চাখিঙিনে চকুৰুৰাই চাব ধৰিলে। আগতেও সি বহুবাৰ কন্তৰি মাখিবলৈ আহি এই ঠাই টুকুৰাত শুই গৈছে। অকল সিয়েই নহয়— ভাৰ বহুতো উপৰিপুৰুষে কন্তৰি মাৰিব আহি সেইখিনি ঠাইতে শুইছিল। সেই উপৰিপুৰুষসকলৰ শিলচট্টাৰ হাতৰ পৰা অ'ত ত'ত তেতিয়াও জাপি আহিল। জুইৰ পৰা বুটলি অনা এডোবেৰে ভাৰ উপৰি পুৰুষ-সকলে যেন বহু কথাই সেই শিলচট্টাত লিখি থৈ গৈছে। একাৰ্বেক কিছুমান জ্বৰাধা বেৰাৰে। এঠাইত য'তা কুকুৰাৰ নিচিনা চিট, আৰু এঠাইত ধৰিকাৰ নিচিনা চাৰিখন ঠেঙৰ ওপৰত কোমোৰাৰ নিচিনা পা-টোৰ এটা জুত। দীঘল নেত্ৰভালৰ পৰা যেনেই হ'ব বুজি ভাপৰে অনুমান কৰিলে। ক'বৰাত ধনু কাড়, আৰু ক'বৰাত সাপৰ নিচিনা একাৰ্বেক দীঘল বেৰা। আঁকি থৈ যোৱা উপৰি পুৰুষসকলৰ কথা ভাবি ভাবি ডেকা ভাপৰ এটা সময়ত শূই পৰিছিল।

সেই কন্তৰি টিকাৰ কৰিবলৈ যোৱা ডেকা কালৰ ভাপৰ জিমিয়ে এবাৰ লিখি শূন্যত বাট ছেকুৰাই নিৰ্ঘাত মৃত্যুৰ দুহাৰদলিৰ পৰা কেনেদৰে উদ্ধতি আহিছিল সেই কথা বতনে এদিন জানিবলৈ হাবিয়ান কৰিলে। ভাপৰে এনেদৰে নকল, সুখিলে হাঁহি হাঁহি কল—সেইবিলাক কথা জানি কি ভুল পাব। আমাৰ কথাবোৰ গোটেই জীৱন পঢ়াই থাকিলেও শেষ নহ'ব স্মৃতিৰ। কন্তৰি মাৰিব গৈ সেইবাৰ কি হৈছিল শুনিলে মাটীৰ ?

—শিলচৰ শূন্য পাহ : আগোনাৰ ডেকাকালৰ কথাবোৰ জানিবলৈ কিমান কল কল।

বক্তাৰ কাকতিৰ আৱহ দেখি বক্তা ভাপৰে আবহ কৰিলে বহুদিনীয়া শূন্য এটা কৰিলে।

—সেইবাক্যে অকলে গৈছিলোঁ কন্তৰি মাৰিবলৈ।

—তেতিয়া আগোনাৰ কল কিমান হৈছিল ?

বক্তাৰ আৱহ বাঢ়ে।

—কি জানি কিমান হৈছিল। আমাৰ ভাঙ্গিন মানুহে কৰ্ম কৰ্মেই
হিচাব কৰে। কেঁচুৱা খেলাৰ পৰা খৰি-পানী বুকিৰ পৰা, মাইকী জনা,
এইবিলাকেই আমাৰ বস্তু। আমাৰ আৰোহে সেই বহুতে কেব কাৰণে
জানি বুজীক নিদালাদি পাতি ধৰত আনি ছুজিছিল। মোৰ মন নাছিল,
চিকাৰ কৰি ফুৰিয়েই ভাল পাইছিলোঁ। আৰোহে অং কৰি কৈছিল—
বুড়া হলে মাইকী আনিবি নেকি? মোৰ বংশ বৰ নালোপে? দুয়ো
হাঁহিব ধৰে।

—তাৰ পিছত।

—স্বানিক আনিলে খান কটাৰ বতৰত আক মই কন্তুৰি মাৰিবলৈ
গ'লো বৰফ গলা গৰম দিনত। সৌধন যে দুবৰ পৰ্যন্ত দেখিছে মাটীৰ
তাৰ বৰফ নোহোৱা হলেই কন্তুৰি চিকাৰৰ সময় আহি পৰে। এঘাটমান
বৰফ নাথাকে। তেতিয়াই নগ'লে পিচলৈ যাব নোৱাৰি। মোৰ হাততে
সিবাৰ দহ দিনমান দেখি হৈছিল। যেতিয়া ঠাইখিনি পাইছিলোঁসেই,
তেতিয়া তাত হাইৰ নিচিনা পাতল বৰফ পৰিবলৈ আৰম্ভ হৈছিল। গৰমৰ
দিন হ'লেও তাত সদায় ঠাণ্ডা। কিন্তু কিনিয়া বৰফুণ জালিয়েই থাকে।
উৰি ফুৰা মেঘবিলাক হাতেৰে চুৰ পাৰি-কেতিয়াবা দহ হাত দুবলৈকে
নেদেখা হৈ পৰে। বতাহে কিছুসময়ৰ কাৰণে মেঘবিলাক আঁতৰাই
নিলেই আমি চাৰিও পিনে চাই লওঁ, কন্তুৰিবিলাক ক'ত শুই আছে
বা দিলৰ ওপৰত থকা কোমল শেলুৱৈ খাই ফুৰিছে। তাৰ পিছতেই
সিহঁত অহা-যোৱা কৰা ষাটবিলাকত ছিটিকা পাতি থৈ আহে। পিচদিনা
চিটিকা চাবলৈ হাওঁ আৰু চিটিকাত পৰা ম'তা কন্তুৰি পহৰ কন্তুৰি
কাটি লৈ আহে।

—অকল ম'তা পহৰহে কন্তুৰি থাকে নেকি? নজনী কথা বস্তু
কাকতিৰ জানিবলৈ মন যায়।

—অ' ম'তাটোবহে কন্তুৰি থাকে। মাইকীৰ নাথাকে।

—কন্তুৰিটো কোনখিনিত থাকে জাম?

—এইখিনিতে থাকে। এই বুলি অগৰে পাভ পিছা সেউজীয়া
পালুক চোলাটো পাতি বগা পাটোক দ' নাভিটো আঙুলিৰে দেখুওৱাই
দিলে আৰু দুয়ো হাঁহে।

—কন্তুৰিটো কিমান ডাঙৰ হয়?

—কিমান ডাঙৰহোৱা হয় আৰু। ল'ক ব'ল হলে কন্তুৰিটোও ল'ক

হয়। ডাঙৰ হ'লে কস্তুৰিটোও ডাঙৰ হয় - কেতিয়াবা পাঁচ, হয় তোলা ওজনলৈকে ডাঙৰ পাইছো।

—কস্তুৰি পহু থকা ঠাইখিনি গোন্ধায় নেকি গাম ?

—ঠাইখিনি নোগোন্ধায় যদিও সিহঁতৰ লাড় শুঙিলেই আমি গম পাওঁ জুমটোত মতা কস্তুৰি আহেনে নাই।

—গাম মজছো গোন্ধায় নেকি ?

—গোন্ধাবতো।

—খাবলৈ কিজানি ভাল নাজাগিব নহয়নে গাম।

—পুৰি খাবলৈ ভাল ; সিজাই খাবলৈ ভাল নহয়। তালৈ কস্তুৰি মাৰিব গল আঠ দহ দিন আমি চিটিকাত পৰা নাইবা ধনুকাঁড়ৰে মৰা কস্তুৰি মজহকৈ খাই থাকোচোন।

—সেইবাৰ কি হৈছিল কওকচোন গাম। বতনে আকৌ তাপৰক কাহিনীৰ আঁও ধৰাই দিলে।

—আগদিনা পাতি থৈ অহা চিটিকা পিচদিনা পুৱাতে উঠি চাবলৈ গ'লো। বৰ ঠাণ্ডা পৰিছিল সিদিনা। নিশাৰ পৰাই কিন্ কিনিয়া বৰষুণ হৈ আহিল। চাপৰ জোপোহা এটাৰ ওপৰতে ডালপাত এসোপা জাপি দি জোপোহাটোৰ ভিতৰতে মোৰ থকা ঠাই কৰি লৈছিলোঁ। গাঁৱৰ পৰা নিয়া শুকান কলপাতবিলাক জোপোহাটোৰ ওপৰত জাপি দি বৰষুণ নপৰা কৰিছিলোঁ। সেই দিনবিলাকত আজি কাজিব নিচিনা পানীকাপোৰ নাছিল। চিটিকাত পৰা পহু আনিবলৈ যোৱাৰ উৎসাহত সিদিনা ঠাণ্ডালৈ কেৰেপকে কৰা নাছিলো। লৈয়েই উভতি আহিম বুলি একো খোৱাও নাছিলোঁ। এই বুলি তাপৰে অলপ বৈ পাহৰা দিনৰ কথাবোৰ মনত পেলাবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

—তাৰ পিচত ?

—দাখন একালত ৰাজি ধনুখন হাতত লৈ ওলাই যাওঁতে জুই-কুৰা জ্বলি থাকক বুলি এসোপা খৰি জাপি থৈ গৈছিলো। এখন এখনকৈ চিটিকা চাই চাই কিমান দূৰ শুহি গৈছিলোঁ মনতে নাছিল। চিটিকাত পৰা পাঁচটা কস্তুৰি পাই মন খুচিৰে ভৰি পৰিছিল। শেষৰ-খন চিটিকা চাই উভতিব ধৰোতে তাৰ ডাঙৰ আঁতৰি যোৱাত দেখিলো কিছুদূৰত একাক কস্তুৰি পহু শিলনিৰ ওপৰত ৰখি পুৱাৰ ব'দ লৈ

আছে। মনত নোভ হ'ল মাণ্ডটৰ ধনুক'ড় হাতত লৈ শিলনিৰ আঁৰ লৈ জুমটোৰ পিনে জাহে জাহে আগবাঢ়ি গ'লোঁ। উভতি আহোঁতে বাট হেৰুৱায় বুলি ভায়ে ভায়ে বগা শিল একোভোখৰ থৈ গৈছিলোঁ। সেই ঠাইত বাট বিচাৰি পোৱাৰ সৈয়ে নিয়ম। মেখে আপুৰিলে দহ হাত দুবধৈকে যেতিয়া একো নেদেখা হয়, তেতিয়া থৈ যোৱা শিলৰ চিন ধৰি ধৰি উভতি আহিব লাগে। চকু থাকিও মানুহ তাত কপা হৈ পৰে। এবাৰ বাট হেৰুৱালে নিজৰ ঠাইলৈ উভতি অহাটো বৰ টান। লগ নাথাকিলে অকলে তালৈ চিকাৰ কৰিব ঘাৰ নাপায়।

—আপুনি তেনেহলে অকলে কিয় গৈছিল ?

—হে হে হে। বতনৰ কথাৰ উত্তৰত বুকু ভাপৰ জিমিলে ছাঁহিলে মাথোন, কথাবে একো নক'লে। সাহস আৰু সবলভাৱে সৈয়ে কিজানি লক্ষণ।

—অকলে তাত ভয় লগা নাছিল নে ? বতন কাকতিয়ে ভাপৰ জিমিৰ বিস্মৃত অতীতক মনত পেলাই দিবলৈ চেপটা কৰাত ভাপৰ জিমিলৈ চেলাউৰি দুটা কোচ খুৱাই মনৰ গভীৰ অন্ধকাৰত গাহৰি যোৱা কথাবোৰ হাত খেপিয়াই বিচাৰিব ধৰে।

—ভয় লগা নাছিল মাণ্ডটৰ, ভালহে লাগিছিল।

—ভাল লাগিবলৈ ইমান ওখত কিনো আহিল ? হিমালয়ৰ গিৰি-শৃংগ নেদেখা ভৈয়ামৰ বতন কাকতিৰ বিস্ময় আঁতৰাই ভাপৰে ক'লে—

—কি নাই তাত মাণ্ডটৰ, কিমান কঠিমৰ শিল আছে তাক কেনেকৈ বুজায়। বঙা, বগা, সোণৰবগীয়া শিলপুটিবিলাকৰ ওপৰেদি আমি যেতিয়া খোজ কঢ়ি যাওঁ তেতিয়া ঘৰৰ কথা মনত নপৰা হয়। কিমান ডাঙৰ ডাঙৰ পানীৰ পুখুৰী আছে আৰু কিমান কঠিম চৰাই আহি খেলা কৰি থাকে—চাই থাকিবৰ মন যায়। পানীবোৰ নীলা—ডাঙৰ ডাঙৰ মাছবিলাক কিমান পুৰণি হিচাব নাই, দেখিলে ভয় লাগে।

—দেউলগা মাহ হ'ব কিজানি নহয়নে গায় ? নিপাক বতন কাকতিৰ তেতিয়া নিজা গাৱঁৰ কাছখাৰি বিজৰ দীঘলঠেঙীয়া বাক টোলে মনত পৰিছিল হ'ব পায়।

—দেও চেও নাই মাণ্ডটৰ। আচুমানটো ছাত্ৰেৰে চুৰ পৰা সেই ঠাইবিলাক ইমান চুপ-চাপ (নিস্তক) যে মনটো এনেদৰে বেয়া লাগি যায়।

—কিমান চুপচাপ গাম ? অকথাচলব কথিত অসমীয়াতেই বতনে সুধিলে ।

—কিমান চুপ-চাপ কেনেকৈ বুজাই ক'ম মাটটৰ। ইমান চুপ-চাপ হৈ কুকুটোৰ ডিপ-ধাপ আৱাজ বাহিৰৰ পৰাই শুনি । তাপৰক কথাখিলাক কতনে মুখখন মেলি এটা এটাকৈ শ্বেন গিলি যাব ধৰে ।

—জাক এক কিচিম কুকুৰাৰ সমান চৰাই আছে, মানুহ দেখিলেও মগলায়...অকথা লাগি চাই থাকে । ব'দ লাগিলে গাৰ পাখিখিলাক টিক্‌টিকাই থাকে । মাইকীটোতকৈ মটাতো বেছি ধুনীয়া । অলপ বৈ তাপৰে তাৰ বহু সিহুত এৰি থৈ অহা উদঙ হোৱনৰ মৰণ নেও চিব পৰা দিনখিলাকলৈ পুনৰ উভতি যায় ।

—এনেদৰে শিলঙটি থৈ থৈ বহুত দূৰ গুছি গ'লো, কিমান দূৰ গৈছিলো উভতি চোৱা নাছিলো । হঠাতে মেঘ আহি গোটেই ঠাই-খিনি নেদেখা কৰি পেলালে । ঠাঙাতে অৰ্কা হৈ যোৱা আঙুলিৰে ধনু কাড় ধৰি আন্দাজতে আগবাঢ়ি কস্তৰিজাক শুই থকা ঠাইখিনি গালোঁ । অলপ পিচতে মেঘ আঁতৰি যোৱাত পহৰ জাকটো চকুত পৰিল । সিহঁতে মোক ইমান ওচৰতে দেখা পাই পলাবলৈ লওঁতে ডাঙৰ মতা এটালৈ চাই দীঘল কাড় এপাত মাৰি পঠালো । বাকীবোৰ শিলৰ ওপৰে ওপৰে অগিয়াই অগিয়াই পলাই গল যদিও কাড় লগাতো বেছিদূৰ যাব নোৱাৰিলে অলপ দূৰত গৈ বাগৰি পৰিল । এনেতে আকৌ ঠাইখিনি ঘেছে ঢাকি পেলোৱাত কাড় লগা পহুটোৰ পৰি পৰি যোৱা তেজৰ চিন চাই অলপ আগবাঢ়ি যোৱাৰ পিচতেই এজাক ছবমুৰিয়া বহমুলে তেজৰ চিন-খিনিও ধুই মচি পেলালে । মৰা কস্তৰি পহুটো পালো যদিও উভতি অহাৰ বাট হেৰুৱাই পেলালোঁ । সিমানলৈকে কৈ তাপৰে অলপ ব'জ । কিবা ভাবি শুকান হাতৰ তলুৱাখনেৰে শুকান মুখখন এবাৰ মোহাৰি ললে । সেৱা ভাব মুদ্রাসোম । আন সময়তো তেনেদৰে মছে খং উঠিলে ঘনাই যাই ।

—কস্তৰিটো কাটি লৈ পিচঠেঙৰ মজহ এচপৰা পুৰি খাম সুজি পিঠিৰ নাৰাটোত ঢৰাই লৈ উভতিব খোজোতে বাট হেৰুৱালোঁ । ইফালে সিকালে চালোঁ, এৰি যোৱা শিলঙটিৰ চিনখিলাক হ'লে খিচাৰি নাপালোঁ । তেনে অৱস্থাত তিৰ হৈ থকা ঠাইখিনি এৰি কষ্ট খিচাৰি ফুৰাটো বিপদৰ কথা হৈ পৰে । বহুত সেই ভুলকে কৰিছিলোঁ মাটটৰ । তাপৰে আকৌ অলপ

কৈ বস্তনৰ দিনে চায়ে। তাৰ কাহিনী শুনি মোহাচৰ্ম হৈ পৰা বস্তন কাকতিয়ে যেন সজিৎ বুঝাই পালে। সকল হুমুনিয়াহ এটা আপোনা আপুনি তাৰ বুকুৰ পৰা ওলাই আহিল।

—তাৰ পিতৃ গাম ?

তাৰ পিতৃ আৰু কি হ'ব মাষ্টৰ। বাট বিচাৰি এবাৰ ইফলগে যাওঁ আকৌ আগৰ ঠাইলৈ উভতি আহো। মোৰ বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল যে পলাই ছোৱা কস্তৰিকাকৰ ঠেঙত লাগি চিন দিয়া শিলবিলাক ওকৰি গৈছে। মনলৈ মোৰ চিন্তা আহিল, চিন্তা আহিলে মন কমজোৰ হয়, মোৰো সোৱে হ'ল। শিলৰ চিন বিচাৰি বিচাৰি কিমান সময় পাৰি হ'ল মনত নাই। যেতিয়া হাত-ভৰিৰ আঙুলীবিলাক ঠাণ্ডাতে শিলৰ নিচিনা টান হ'ল, তেতিয়া বুজিলো উভতিব আৰু নোৱাৰিম। উশাহো চুটি হৈ আহিল। সিমান ওখত এনেদৰে উশাহ জোৱাত কণ্ঠ হয়, অলপতে তাপৰ লাগি স্বৰ্ণ ডাঙে বাট হেৰুৱাই মনটো দুৰ্বল হৈ পৰিছিল। গাটো অলপ গৰম হওক বুজি ভাবি নাৰাৰ পৰা কস্তৰি এটা উলিয়াই কটাৰিৰে দুফাল কৰি ভিতৰত থকা দাৱাইখিনি ধাই পেলালো। গাটো অলপ গৰম হৈছিল কিজানি মনত নাই। যি হয় হব বুজি ভাবি আন্দাজতে যি থকা ঠাইখিনিলৈ বুজি ভাবি আগ-বাঢ়িলো। কিন্তু কিনিয়া বনৰুপজাকৰ পিছতে ফিৰ্ ফিৰিয়া বতাহ আহি পাৰ হাড় কিডালো এইদৰে কসাই তুলিলে; চকুৰে কম দেখা হলো মাষ্টৰ।

তাপৰে কৈ মোৱা কথাবোৰ শুনি বস্তন কাকতি মাষ্টৰে ভাখিলে সেৱাজানো জীৱত মানুহৰ কথা হব পাৰে। সি যি শুনি আহে তাক কবলৈ জানো জীৱত তাপৰ জিহ্বা তাৰ সম্মুখতে বহি আছে? সেৱা তাপৰ জিহ্বাৰে তাপৰ জিহ্বাৰ প্ৰত্যক্ষা ?

—ডোকতে ব'ব নোৱাৰি নাৰাটোৰ পৰা কেঁচা মাংস চপৰা উলিয়াই লৈ কামুৰি বাৰ বুজিলো; মনটো পগলা হ'ল মাষ্টৰ। ভাবিলো— অলপ অলপকৈ শব্দতকৈ একক বাবেই মৰি ছোৱা জল। মোৰ খেজৰ স্থিৰতা হেৰালে। এবাৰ বুঝ বুঝি পৰিও পলো। ঠুঠিৰ বুজি আকৌ পৰিলো। বুজিলো যি আৰু ঠুঠিৰ নোৱাৰিম। কাপেৰেও নুতনা হ'লো। অৱশ্যে যি বহুবাৰ সুখা বুজি লগ পাইছিলো মাষ্টৰ; কিন্তু তেনেদৰে পোহা নাছিলো। কলকতনলৈ চলো হাতৰ ওলুৱা নীলা পৰি গৈছে।

আঙুলীৰোৰ কৌণখাই বেঁগা হৈছে। ভৰি দুখনলৈ চাওঁতে দেখিলো আঙুলীৰ আগবিলোক ফাটি ক'লাতেজ গোটমাৰি গৈছে। জিভাখনো নজৰা হ'ল। কি হ'ল নাজানো—দীঘল দাখন কৰনোৱাৰাতে কেউল্লাৰা উলিয়াই লগো... ..

দুখাই বতন কাকতি মাণ্টৰৰ মন খৰক বৰক কৰি তুলিলে। নতুন মাণ্টৰসকলক দিয়া বিদায়ী ডাঙৰত শিক্কা সঞ্চাকক কোৱা কথা কেইটাৰমান তাৰ আকৌ মনত পৰিল। ... ভোমালোকৰ সন্তা-ভাৰ যাপ কাঠিৰে সিহঁতৰ সমাজৰ জীৱনধাৰাক জুৰি নাচাব। ভোমালোকৰ পোচাক পৰিচ্ছদৰে সিহঁতৰ নগ্নতাক বিজাই নজৰা, কাৰণ সেই নগ্নতাৰ মাজতো এনে ইতিহাস লুকাই আছে যাৰ তুলনা পাবলৈ নাই.....

—দা-খনৰ ধাৰ কৰি ধোৱা আগটো পেটত লগাই দি দুহাতেৰে ডিঙৰলৈ ঠেলি দিব ওলাওতেই ডাঠ মেঘে ফাটি য়েলিলে। বাওঁপিনে দুবৈত জুইৰ পাতল ধোৱা দেখি মই ঘেন জীৱনক ওভতাই পালো মাণ্টৰ। সকলো পাহৰি মই ধোঁৱাখিনিৰে বুলি পগলাৰ দৰে দৌৰি যাব খুজিলো।

উজুতি খাই পৰিছিলো—উঠি থিয় দিছিলো। ধাৰ শিলত লাগি গাটো কাটি চিঙি গৈছিল—মই বুজি পোৱা নাছিলো। কেতিয়া আহি ধোঁৱাখিনিৰ ওচৰ পাইছিলো মনত নাছিল। ওচৰ পাই দেখিলো মই শোৱা ভোপোহাটো জুইয় পুৰি শেষ কৰিলে। কিন কিনিয়া বৰষুণতো জুইকুৱা উমি উমি জ্বলি আছিল। পগলাৰ দৰে মই শব্দ হাইখিনিৰ ওপৰতে পৰি দিছিলো মাণ্টৰ। ভেটিয়া সজিয়াৰ একাৰ নাম আহিব ধৰিছিল। এসোপা শুকান ডাল-পাত জুইকুৱাত জাপি দি আন এসোপা ডাল-পাত পাত জাপি লৈ মই শুকান হাইখিনিৰ ওপৰতে পৰি থাকিলো। মই নমৰাকৈ উভতি আহিছিলো মাণ্টৰ। এনেদৰে উভতি অহা নাছিলো, পোন্ধৰটা কল্হৰি লৈহে উভতি আহিছিলো। অলপ বৈ শেষৰ কথাকিটা অলপ খেয়ালিৰে ক'লে—মানিক বাপেৰৰ ঘৰৰ পৰা আনিবলৈ যাওঁতে সিহঁতৰ অঙহি বঙহিক দিবলৈ দহোটা কল্হৰি লৈ স্বাম বুলি মইয়ে মনতে ভাৰি থৈছিলো মাণ্টৰ। এই বুলি কৈ বুদ্ধ ভাপৰ জিমিয়ে মন খুলি হাঁহিব ধৰিলে। বিন্দুৱন্ত তন্দুৱ হৈ পৰা বতন কাকতিয়েও হাঁহিলে। বতনৰ সেই হাঁহিত প্ৰকাশ পাইছিল এক অৰ্জুনৰ দুৰন্ত মানুহৰ শ্ৰুতি

গভীৰ ব্ৰহ্মাৰ অনুভূতি, সেই গভীৰতা আছিল সাগৰতলিৰ গভীৰতাত-
কৈও গভীৰ আৰু হিমালয়ৰ শিৰিশৃঙ্গৰ নিৰ্জনতাতকৈ নিৰ্জন ব্ৰহ্মা।

x

x

x

উৎসবমুখৰ ২৬ জানুৱাৰীৰ দিনটোৱে জিমি গাঁওবাসীক আনি
দিছিল আৰু এক নতুন আনন্দৰ উচ্ছাস। ওখ শিহনীৰ পৰা চিৰ-
চিৰকৈ বৈ অহা এখানি ক্ষীণ পানীৰ ধাৰাই আছিল গোটেই গাঁওবাসীৰ
কাৰণে একমাত্র খোদাপানীৰ উৎস। বাৰিষাৰ বৰষুণে সেই নিজৰাৰ
জলধাৰা সাময়িক ভাবে নড়াই তুলিলেও ধাৰালিৰ শুকান দি-ত টোপ-
টোপকৈ পৰা পানীখিনিয়েই গাঁওবাসীৰ কা-পে আছিল ভৰসাৰ খল।
টোপ-টোপকৈ পৰি থকা পানীখিনিৰ চাৰিওকাষে বাঁহৰ দীঘল দীঘল
চুড়া লৈ থিয় দি থকা ল'ৰা-ছোৱালী, জীয়াৰী, বোকাৰীসকলৰ কাৰণে
সি যেন একোটা দিন জোৰা প্ৰতীক্ষা আছিল। এটোপা পানী আৰু
এখন গাঁও-তথাপি নাছিল দন্দ খবিস্থান, নাছিল হেতা ওপৰা।
ভৈয়ামৰ গণতন্ত্ৰক সিহঁতে দেখা নাছিল। সংবিধানিক গণতান্ত্ৰিক অধিকাৰ
কি সিহঁতে বুজি নাপাইছিল। বুজি পাইছিল যে সমাজ পাতি জীয়াই
থাকিবলৈ হলে ব্যক্তি স্বাৰ্থক পৰিত্যাগ কৰিবই লাগিব। সিহঁতৰ
সেই গণতন্ত্ৰৰ নাম নাই সঁচা, কিন্তু গভীৰ আদৰ্শ আছে। সংবিধান
নাই যদিও সামাজিক বিধান আছে—যি বিধানক পৰিচালিত শতাব্দী-
বিলাকেও আজিলৈকে ভাঙিব পৰা নাই। যিদিনাৰ পৰা এই আদিম
পৰম্পৰাৰ অন্ত পৰিব সিদিনাৰ পৰাই সিহঁতৰ সমাজতো আবৃত্ত হ'ব
ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ সংঘাত; প্ৰচলিত প্ৰথা আৰু লিখিত নিৰ্দেশৰ
সংঘৰ্ষ। জন্মী কোন হ'ব, হাবিব কোনে সেয়া সমন্বয়ে নিৰ্ধাৰণ
কৰিব। নিৰ্ধাৰণ কৰিব সামাজিক চেতনাবোধে।

সেই জিমি গাঁওৰ মাজ মজিয়ালৈ ২৬ জানুৱাৰীৰ দিনা নামি
আহিছিল বৰফ-চেঁচা পানীৰ নিৰামহীন ধাৰা। গ্ৰাম্য পানী ছোপান
বিভাগে দুই কিলোমিটাৰ নিলগৰ পৰা পলিখিন নলী বহুদূৰৈ জিমি
গাঁওলৈ আনি দিছিল খোৱা পানীৰ নতুন নিজৰা। অন্ত পৰিছিল
পুৰণানুসংগে চলি অহা পানীৰ হাৰ্ছাকাৰ।

পতাকা উত্তোলনৰ সিহঁতেই ছেউয়া আনুষ্ঠানিক ভাৱে তালৰ জিমিয়ে

পানীৰ বতন নজাটো খুলি দিছিল ভেটিয়া। যেন জিমি কাঁওবাসীৰ মাজত
প্রগতিৰ উজল মাখল জদি পৰিছিল। জুমে জুমে ল'ৰা-ছোৱালীয়ে
পাইপৰ মুখেৰে জ্ব- জ্বাই পৰিব ধৰা শ্ৰোত ধাৰাৰ তলত থিয় দি
হাঁহি উজাসেৰে জিমি কাঁও আনন্দমুখৰ কৰি তুলিছিল। পানী খুলি
দিয়া দৃশ্য চাবলৈ অহা গাঁওবাসীয়ে ল'ৰা-ছোৱালী আকৰ সেই উজাসত
ভেৰ্তলোকেও উঠি ভাহি যাব ওলাইছিল। সেয়া যেন উৎসৱ
জিভবতে জান এটা উৎসৱ হৈ পৰিছিল। সাক ২৬ জানুৱাৰীৰ সেই
ফৰকাল পুৱাৰ বেলা আকাশত উৰিলে দ্বিৰঙ্গ পতাকা মাটিৰে বৈ
আছিল যোৱা পানীৰ ফল ধাৰা। মকতুমিত বাটহেৰাই পিয়াহত
পানী বিচাৰি সৰীচিকা খেদি ফুৰা মানুহে হঠাতে অহা বৰষুণজাকৰ
পানী দৃহতেৰে জুওলী জ্বাই বলীয়াৰ দৰে পি যোৱাৰ নিচিনাকৈ
জিমি কাঁওৰ বুঢ়া-ডেকা, পুৰুষ-মহিলাইও সিদিনা আজলিয়ে আজলিয়ে
পানী পি খাই আনন্দতে চিঞৰি উঠিল—

ইচি —ইচি —ইচি —

জিমি কাঁওবাসীৰ সেই সীমাহীন আনন্দ উজাসক বতন কাকতিয়ে
জলপ জলপ নিলগৰে পৰা চাই আছিল। ওচৰতে থিয় দি থকা
ভাপৰ জিমিয়ে নিজেই কৈ উঠিল—

—ইংৰাজবিলাকে নদীৰেই আমাৰ স্বাভাৱত সীমা বান্ধি দিছিল।
না, ভাঙ্গিন, গাজোং চিনি মানুহবিলাকে একেখন পাহাৰতে থাকিলেও
ইংৰাজবিলাকে নৈ, জান, জুৰিবিলাকেৰেই আমাক ভাগ ভাগ কৰি
ৰাখিছিল। আজি নৈখনেই আহি গাঁও পাই গ'ল যেতিয়া জাতপাত
জানো আৰু থাকিব মাষ্টৰ ?

ইংৰাজৰ বিনোদ নীতিৰ বিপৰীতে স্বাধীন ভাষাৰ প্ৰশাসনে উন্নোতন
কৰি দিয়া প্ৰগতিৰ প্ৰতিপ্ৰতি ইমান সহজ সবল ভাৱে অনুভৱ কৰা দেখি
ভাপৰ জিমিৰ জীৱনযোৰা অভিজ্ঞতাৰ সম্মুখত জুলমাষ্টৰ বতন কাকতি
যেন বাওনা হৈ পৰিল। ভাপৰৰ প্ৰৱৰ উত্তৰত বতন কাকতিয়ে উত্তৰ
দিজে—আগুনি মই এদিন এক হৈ ৰাখ চাব। পাহাৰৰ পৰা বৈ যোৱা
নৈৰ পানী ভৈয়ায়ে খাব আৰু ভৈয়ায়ে কৰা পানীখেতিৰ খানৰ চাউল
আপোনালোকে খাব, বজকটোন চাঙ'গৈ—

এই বুজি কৈ, গলিখিন্ নজীৰ পৰা মাটিত পৰি জ্ব-জ্বাই বৈ
যোৱা পানীৰ সোঁতটোৰ লগে লগে আগবাঢ়ি গ'ল বতন কাকতি মাষ্টৰ।

গাওঁখনৰ এটজিলা অক্ৰীৰ ওপৰেদি কাটি নিয়া একাৰ্বেক নজাটোৱে বৈ যোৱা পানীৰ সকল সূঁটিটোৰ লগে লগে জিমি গাঁওবাসীও গৈ আহিল এক নতুন আনন্দৰ সন্ধানত। বৃহৎ ভাগৰ জিমিও গাঁওবাসীৰ লগতে আগবাঢ়ি গ'ল এখন সম্ভাৰিত মানুহৰ বিশ্লেষণাত্মক নৃষ্টিৰে। বৈ যোৱা পানীৰ জোৰটো গৈ যেতিয়া জুল সমীপৱৰ্ত্তি মাটিপুৰাত পৰিলগৈ তেতিয়া জিমি গাঁওবাসীসকল যেন আনন্দ উল্লাসত ফাটি পৰিল। দীঘল দীঘলকৈ ভাগ কাটি উলিওৱা নতুন পানীখেতিৰ প্ৰথম মাটিভৰাত বোঁৱতা পানীৰ অধিবাম সোঁত বিয়লি যাব ধৰা দৃশ্যই জিমি বাসীৰ দৃষ্টিত যেন এক নতুন যুগৰ আৰু এটা দিশত যুকলি কৰি ছুজিলে। গাঁওবাসীয়ে ভাবিলে নিজাক মানুহৰ নিচিনাকৈ সিহঁতেও দুয়োদৰকাই পেটভৰাই ভাত খাবলৈ পাব; জুম খেতিৰ এমুঠি এমুঠি ধানৰ অনিচ্ছন্নতাৰ ওৰ পৰিব। ছাত্ৰী খেতিৰ ওচৰে সাঁজৰে ছাত্ৰী বসতি গঢ়ি উঠি অলম্বী যুগৰ অন্ত পেলাব। বহুতন কাকতিয়েও ভাবিলে ছাত্ৰীখেতিৰ মাটিৰ মোহে ভাগিন সমাজত ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক নতুন বুনিয়াদ গঢ়ি তোলাত যুল ভূমিকা লব।

অধিবাম গতিত বৈ অহা জলধাৰাই প্লাবিত কৰি গেলোৱা বঙা-মাটিৰ চপৰাবিলাকৰ ওপৰত অগিয়াই অগিয়াই কিবিলী পাবি উঠিল কল কল ল'ৰা-হোৱালী আকৈ। সিহঁতৰ অকণি অকণি ভৰিব গছকত খোকাযন্ত্ৰ হৈ পৰিল জিমি গাঁওৰ পানীখেতিৰ প্ৰথম মাটিভৰা। কি সেই উল্লাস, কি সেই আনন্দ। ভাৱনাতলৰ পৰা সপ্ত সিহঁতৰ শীতল জল-ধাৰা প্ৰথম হিদিনা ৰাজস্থানৰ শুকান মকভূমিৰ মাজলৈ বৈ আহিছিল। হিদিনা সেই মকভূমিত বাস কৰা অজাহাৰী অলম্বী মানুহখিনিক কিয়ানি এনেদৰেই উল্লাসত ফাটি পৰিছিল। জীৱন্ত হৈ পৰিছিল সিহঁতৰ আশা আকাংক্ষাৰে। যেনেদৰে বজা সগৰৰ ছাতি হাজাৰ যুত সন্ধানক জীৱাই ভুলিবলৈ বজা ভগীৰথে কঠোৰ উপস্যা কৰি সবগৰ পৰা পলাক মৰাই আনিছিল ধৰ্ম্মীৰ যুকলৈ।

X

X

X

ব্যস্ততাপূৰ্ণ সেই দিনটোৰ শেষ কাৰ্য্যসূচী আছিল সমূহীয়া ভোক আৰু সমূহীয়া পন্থা বাট। সজিয়া লগাব আগে আগে গাঁৱৰ মানুহৰোৰ আহি

গোট খাব ধবিছিল যবৎ যবৎ সঙ্গুখব মুকলি ঠাইভোখবত। সমূহীয়া কামব বাবে সেই ঠাইখিনিরয়েই গাঁওব একমাত্র মুকলি সমান ঠাই। আগব দিনন্ত ইংবাজ চাহাব স্বয়ংগৈ আহিলে লগত আহিছিল দলে দলে সশস্ত্র পা-বখীয়া চিপাহী আক মালকড়িয়াই জনা নেপালী গোষ্ঠীৰ বা কুলি। চাহাবে বিচবা মতেই বাইজে সোতলশিখিব পাবত হাবি কাটি মুকলি ঠাই উলিয়াই দিছিল। সেই ঠাইতে আগ পাচ চাই চিপাহীয়ে ভবি দিছিল। চাহাবব ডাওব তামিযব বা তলু। চাহাবক দেখা কৰিবলৈ গাঁওব মুখোৱাল লোকসকলে আহিছিল সেই তামি যবলৈ। লগত জনা দা মাতিবোৰ চাহাবব নিৰ্দেশত দুবতে পহৰাদাবী চিপাহীৰ হাতত জমা দি আহিব লাগিছিল। চাহাবক খুচি কৰিবলৈ মুখোৱালসকলে লগত নিছিল কলী, ফুকুবা, আগৎ ভৰা ডাওব ডাওব বাঁহব চুড়া আক গাহৰি। জীয়া গাহৰি নহয়, জুইত পুৰি চফা কৰি জনা গাহৰি। পেটটো ফালি আনিছিল মাংসত লাগি থকা বগা চৰীৰ ডাঠ তৰপটো চাহাবে দেখি খুচি হওক বুলি। তেলাল চৰী তামিন সমান্তৰ বব আপুকগীয়া বন্ত। ডাঠ চৰী দেখিলে চাহাবে ভাল পাব বুলি গাঁওব বাইজে ভালবো ভাল গাহৰিটোকেই মাৰি-পুৰি চাহাবক নি দিছিলগৈ। পাইপ খোৱা ইংবাজ চাহাবে দুখীয়া বাইজব সেই ডাব-ভেঁটি মনব জোখাই নহলে খং কৰি উঠিছিল আক মনব জোখাই হলে হাঁহি মাৰি কৈছিল।

বউৎ আছা—বউৎ আছা। জুমলোগ বউৎ আছা আদমি হায়। হায় বউৎ খুচি হায়। বউৎ বউৎ খুচি। এই বুলি চাহাবে দুপইচা মূলাব সন্তিয়া লেম মাৰ্কা চিপাবেট মুখোৱালসকলৰ হাতে হাতে দিছিল। নিজে নিবিলাইছিল--অৰ্জালাব হাতেবে বিলাইছিল। তেতিয়া পা-বখীয়া চিপাহীয়ে সজিন লগোৱা বাইফল ধৰি চাহাবব চাবিওপিনে সন্তম হৈ থাকি শাসক আক শাসিতৰ মাজত অবিদ্বেষ আক সন্দেহব এক অলম্বলীয়া জাচীৰ হৈ তির দি থাকছিল।

এটা সময়ত চাহাব গৈছিল গাওঁখনলৈ আগুৰি গৈছিল এজাক চিপাহী। যবৎ যবৎ সঙ্গুখব সেই সমান ঠাই ডুখৰিতে গাঁওবাসীক চাহাবে দেখা দিছিল। সকলো মানুহ চাহাবক দেখা কৰিবলৈ আহি-বলৈ বাধ্য হৈছিল। মহাজনক ধৰি আনি সৌকাৰে কোবোৱাব অ'দেশ আহিল। চাহাবে ততা ততা ততা হিন্দীত বি কৈছিল লগত জনা সদবব দোভা-নয়ে তাকে ছানক ডাবাত বুজাই দিছিল। তাৰ পিচত হিলোৱা

হৈছিল “পলিটিকেল উপদ্বাৰ” নামৰ কিছুমান সতীয়া সামন্তী। যেনে :- নিমখ, চাহপাত, চাহোন, সৰু সৰু আঢ়ী, বিভিন্ন আকাৰৰ বড়-বড়ীয়া মৰি, লেম মাৰ্কা চিপাবেট, জুইশৰা ইত্যাদি। সেই সতীয়া বস্ত্ৰবোৰ হাতত লৈ গাঁওবাসীয়ে চাহাৰলৈ চাইছিল...শৰ্কা মিশ্ৰিত এক বিস্মিত প্ৰতিক্ৰিয়াৰে। চিপাহী চকুৰি লৈ চাহাৰে যি দিনা গাঁও এৰি গুছি গৈছিল বাইজে ভাবিছিল বিপদ আঁতৰি যোৱা বুলি। চাহাৰ আঁতৰি যোৱাৰ পিচতে তাপৰ জ্বিৰি গাঁৱলৈ উভতি আহিলে গাঁও-বাসীয়ে যেন নিজৰ মনোবল ওভতাই পাইছিল। তাৰ পিছতেই দপ-দপকৈ জ্বলি উঠিছিল নৈৰ পাৰত চাহাৰে এৰি থৈ যোৱা চিপাহী চকুৰি থকা শাৰী শাৰী ঘৰবিলাক। সেই জুই নিশাৰ একাৰত আক ২৩ হৈ জ্বলা চাহাৰে হস্ততো দেখা পাইছিল পৰ্বতৰ চিঙত থকা আন এখন গাঁওৰ গৰা। চাহাৰে বুজি পাইছিল তাপৰ জ্বিৰি ওভতিল বুলি। দাঁত কৰচি হস্ততো গৰ্জি উঠিছিল বুলি।

Bloody hell—I will see you.

আজিৰ দিনবিলাক বেলেগ হ'ল। চৰকাৰী বিষয়া গাঁৱলৈ আহিলে বাইজে দলঙলৈকে আদৰিবলৈ আগুৱাই যায়। যেনে দৰে বড়ন-কাকতিক আনিব গৈছিল। পলুং গাই গাই আদৰি আনি মৰং ঘৰৰ মাজ মজিয়াত বহুৱাই বাইজ বহে সন্মুখৰ মুকলি ঠাইখিনিত। বিষয়াই বুজাই দিয়ে চৰকাৰে আগবঢ়োৱা বিভিন্ন আঁচনিৰ কথা। বুজলৰ স্থানীয় সমস্যাবিলাকৰ। মনৰ আনন্দ বুজাবলৈ বাইজে গধূলি সমুহীয়াকৈ পলুং নাচে। নিজেও নাচে, বিষয়াকো নচুৱাই। খোজত খোজ মিলাই নাচিব নজনা বিষয়াৰ দুৰ্গতি দেখি বাইজে জিৰ্জনী মাৰি হাঁহে—বিষয়াইও হাঁহে। অহি পৰে শাসক আৰু শাসিতৰ মাজত শতাব্দী ধৰি গঢ়ি উঠা অস্থিৰ আৰু সম্পদৰ শেলুৱৈ ধৰা প্ৰাচীনধৰ্ম।

পুখুৰী চাতি ধৰা পুনিখিনিৰ মাজলৈ শিলঙটি এটি দলিয়াই দিলে চৌৱৈ পুনিখিনিক অঙ্গপ সমস্তৰ কাৰণে আঁতৰাই নিজেও মুকলি ঠাই-খিনিলৈ পুনিখিনি যেনেদৰে আকৌ ওভতি আহে তেনেদৰে ইংৰাজ গুছি যোৱাৰ পিচতেই স্বজাতিৰ বুকুলৈ লাহে লাহে উভতি আহিব ধৰে জিমি গাৰ্ভ'ৰ অবহেলিত মানুহখিনি। উভতি আহে ইংৰাজ নবনা দুৰ্ভৰ্য্য ভাগিন তাপৰ জ্বিৰি।

সজিয়াৰ একাৰত ২৬ অক্টোবৰীৰ দিনাও মৰংঘৰৰ সন্মুখত জ্বলি

উঠিছিল একুৱা জুই। গোটেই নিশা জ্বলাই বাধিবলৈ ওচৰতে দ'ম কৰি থোৱা আছিল অসংখ্য স্তকান কাকো বাঁহ। জুইকুৱাৰ চাৰিও-পিনে ডেকা-গাভৰু একাক শাৰীপাতি বিভিন্ন চেণ্ড দি পনুং নচা বাইজে বহি চাইছিল। বিলম্বিতাই মাজে মাজে ধিলাই গৈছিল সমূহীয়া আগু। জুই, পনুং আৰু সমূহীয়া আগুৰ বাগীয়ে বাগিয়াল কৰি তুলিছিল জিমি গাভ'ৰ পৰিবেশ। তাপৰ জিমিক লগত লৈ বতন কাকতি হেতিয়া আহি মৰাচৰৰ সন্মুখত থিয় দিলে তেতিয়া পনুংনাচৰ নেতৃত্ব দি আছিল আকাই। দুদিন পিছতে বহেৰেকীয়া চুটিত ভৈৰামলৈ নাহি যোৱা আনন্দতে বতনৰ মন পাতল হৈ আছিল। তাতে তাপৰৰ ঘৰত ফানিয়ে দিয়া পুনৰি আগুৰ বাগীয়ে তাৰ মন উতনুৱা কৰি থৈছিল।

জুনুকা বন্ধা সৰু দা-খন ওলোটাকৈ ধৰি পনুঙৰ নেতৃত্ব দিয়া আকাক দেখি বতনৰ মনত খেলি মেলি লাগিল। ক'লা গালে, আৰু ক'লা হাতখৰা ব্লাউজ পিন্ধা আকাৰ উদং বগা বাহ দুটাত বতন কান্দেৰ উতনুৱা মনৰ দৃষ্টি আৱদ্ধ হৈ পৰিল। হাতী দাঁত যেন নিগোটল বাহুদুটাত মাখি পৰি পিচলি যোৱা মন্থণতাক বতন কাকতিয়ে যেন দুৰৰ পৰাই অনুভৱ কৰিলে। পনুঙৰ নেতৃত্ব দিয়া অকলশৰীয়া আকাৰো চান্দচলন আনদিনাকৈ তুলনাত অলপ বেলেগ যেন লাগিল বতন কাকতিৰ। আনদিনাৰ নিচিনা তাই আজি গহীন নহয়। গাইছে-নাচিছে ইফালে সিফালে চাই মিচিকিয়াই হাঁহিছে। আন দিনা-তকৈ তাইৰ মাতটোও যেন আজি বেছি স্পষ্ট। ক'লা নতুন গালে-খন অলপ বেছি চুটিকৈ পিন্ধা কাৰণে উদং ভৰিদুখনৰ ফলাফল দুটালৈ বতনৰ চকু পৰিল। আকাইও নাচৰ মাজতে এবাৰ বতনলৈ চাওঁতে চাৰি চকুৰ মিলন ঘটিল। তাৰ পিচৰে পৰা আকাৰ নাচৰ গতি ক্ৰমে উল্লেখ্য হৈ উঠিব ধৰিলে। নাচি থকা আকাৰ যেন আজি ভাগৰ নাই; লীভত গোৱা কাহিনীৰো যেন অস্ত নপৰা হ'ল। নাচ চাই থকা গাৰ'ৰ গাভৰুজাকে বুজিলে আগুৰ বাগীয়ে আকাক আজি বাককৈয়ে পাইছে। চাকিৰ পোহৰৰ চাৰিও পিনে চগাই যেনেদৰে ঘূৰি ঘূৰি উৰে তেনেদৰে মৰং ঘৰৰ প্ৰাঙ্গণত জ্বলি থকা জুইকুৱাৰ বঙা পোহৰত ক'লা কাপোৰ পিন্ধা আকাই যেন নিজৰ গাভৰু সূৰুত অস্তিত্বক পাহৰি যাব ধৰিলে। সমাজৰ মাজিহত আচৰণৰ সীমা বেখাও ভাই নেওচি পেলালে। গাওঁবাসীৰ উপস্থিতিৰো তাই অনুভৱ কৰিবলৈ

পাহৰি গ'ল, আৰু হয়তো পাহৰি গ'ল যে দুখীয়া বাগেকে ভাইক ছটা মেথোনৰ বিনিময়ত কাহানিবাতে তাদামক দি থৈছে। সমাজৰ সহস্ৰ দৃষ্টিক পাহৰিবলৈ তাই যেন বতন কাকতিৰ দৃষ্টিক অংগে সনি লব নিচাৰিলে। নৈশ অভিসাৰৰ মনোমোহা প্ৰজোতনে আকাৰ পাতক মনটোক বতন কাকতিৰ সান্নিধ্যলৈ যেন হাতবাউনী দি দি মাতি নিব ধৰিলে।

X

X

X

নিশা কিমান হৈছিল বতন কাকতিৰ ভেতিয়া মনত নাই। সমূহীয়া পন্থ নাচৰ সমাজখন এবিধে সি কেতিয়া শুহি আহিছিল তাকো নাজানে। নিজান ঘৰটোলৈ উভতি আহি পাকটোত মুখ ডুজি সি কেতিয়া শুই পৰিছিল সেই কথাকো মনৰ খেলি মেলিতে পাহৰি পেলাইছিল। হঠাতে যেতিয়া তাৰ টোপনি ভাগিল ভেতিয়া মূৰৰ চুলিত কাৰোবাৰ আঙুলীৰ পৰশ সি অনুভৱ কৰিলে।

—কোন ?

তাৰ উদগীৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ লগে লগেই আহিল।

—আকা।

ভেতিয়া কিমান বাতি হৈছিল বতন কাকতিয়ে নাজানে। তথাপি সুধিলে।

—ইমান বাতি তুমি ইয়াত কিয় আকা ? শফা আৰু বিস্ময়ে বতনৰ মন বিব্ৰত কৰি তুলিলে।

—আমাৰ খুচি। আকৌ সংক্ষিপ্ত উত্তৰ দিলে আকাই।

বতনে টিচ লাইটটো জ্বলাই দিওঁতেই আকাই টিচৰ পোহৰ হাতৰ তলুৱাৰে ঢাকি ধৰিব খুজিলে। কিন্তু তাইৰ আঙুলিৰ মাজেৰে সবকি অহা ফাঁপ পোহৰত বতন কাকতিয়ে দেখা পালে আকা যেন বন্ধনহীনা উদভ্ৰান্ত এক পাতক। নিশাৰ অভিসাৰিনী কোনোবা প্ৰেম প্ৰেয়াসী লজনা

—নহয় আকা, তুমি যোৱা।

—নাযাওঁ। তাইৰ মাতত ফুটি উঠিল বিদ্ৰোহী নাৰীৰ ছফাৰ।

—পাওঁবাসীয়ে কাইলৈ পুৱা জানিলে বিপদ হব।

বতনৰ কথাত খিল খিলাই হাঁহি দি আকাই ক'লে--

—ইমান ভয় কিয় ? মইহে আহিছো।

—কিন্তু ইমান নিশা কিয় আহিলা আকা ? দূৰৈৰ পৰা পন্থগৌতৰ পৰি অহা ক্লান্ত সুৰ ভেতিয়াও তাহি আহিছিল।

—দিনত আহিলে যে মানুহে দেখে। আকৌ হাঁহে। তাইৰ মুখত

আপণ্ডৰ ভীৰু শোৰ তেতিয়াও জালি আহিল। বতন কাকতিয়ে বুজি পালে—আকা উম্মাদিনী অভিসাৰিকা। বাস অপবাদ ভাইৰ কাৰণে তুচ্ছ।

—গাঁওবাসীয়ে সুধিলে কাইলৈ কি উত্তৰ দিবা আকা? বতন কাকতিয়ে অলপ উত্তি বহিল।

—সেইটো মোৰ কথা। ভাইৰ উত্তৰত স্পষ্ট দৃঢ়তা।

—বদনাম হ'লেবতনৰ কথা শেষ নহ'ল।

—কৈছো নহয় বদনাম হলে বদনামটো—সো মদীখনত পেলাই দিম বুজি। ভাই যেন আক দৃঢ় হৈ পৰে।

—নহয় আকা তুমি হোৱা। বতনৰ মাতত অনুন্নতৰ সুৰ।

—নাহাত। মই ইয়াতে থাকিম। সদায় সদায় থাকিম। ভাদামৰ ঘৰলৈ মই নাহাত।

মনৰ আবেগ বাজি বাধিব নোৱাৰি বতন কাকতিৰ বুকুত মুখখন শুজি আকাই হক্ হকাই কান্দি পেলালে। টৰ্চটো জ্বলাই দিওঁতে তাৰ উজ্জল পোহৰত বতন কাকতিয়ে দেখা পালে, সমুহীয়া পনুওত পিছা সেই একোবাৰ কাপোৰেৰেই ভাই শুহি আহিছে। টেবুলৰ ওপৰত থোৱা আছে এচুঙা আপং। আপং চুঙাই আকাৰ মনৰ নোকোৱা কথাখিনিও যেন বতনক কৈ পেলালে। নিশা তেতিয়া কিমান হৈছিল বতন কাকতিয়ে জানিবলৈ আক ইচ্ছা নকৰিলে। বাহিৰত মাহুৰমহীয়া ঘোমথৰা একাৰ, বৰফে আগুৰা ওচৰৰ পৰ্বতমালাৰ শিখৰৰ পৰা বৈ অহা হাড়কঁপোৱা জাৰ আক দূৰৰ পৰা ভাঁহি অহা পুৰ্ণতি নিশাৰ পনুং গীতৰ পৰিস্রাৱত সুখে বতনক আকাৰ নিষিদ্ধ সান্নিধ্যলৈ অজানিতে টানি লৈ গ'ল। তাৰ জীৱনৰ সকলো কল্পনা, সকলো সপোন লাহে লাহে সফোটিত হৈ আহি তাৰ বুকুত মুখশুজি দিয়া আকাৰ মাজতে কেন্দ্ৰীভূত হৈ পৰিল। পৃথিৱী-খনৰ বিশালতাও যেন বতন কাকতি মাণ্ডৰৰ অকণমানি পজাটোতে আহি ধূপ খাই পৰেহি।

দুৰৈৰ কোনোবা পৰ্বতৰ একাংশ হঠাতে হৰহৰাই ঘৰি পৰিল ভলৈৰে বৈ হোৱা সোৱণশিৰিৰ বুকুত। জুমিঞ্চলনৰ সেই আকস্মিক শব্দত চকুখাই নৈৰ পাৰৰ ইকবাণি ডবাৰ মাজৰ পৰা সুগৰি গহ এগুনীয়ে আতুৰ ভাৱে চিকৰি উঠিল।

—খোৱাং, —খোৱাং

সেয়া প্ৰকৃতিৰ গভানুগতিক স্বাভাৱ আছিল, নে আকাই কথা আশ-দানৰ প্ৰতিবাদত প্ৰকৃতিৰ আৰ্তবাদ আছিল। সেই কথা বুজাই দিবলৈ তেতিয়া ভাত কোনো নাছিল। আছিল মাথো আকা আক বতন কাকতি। অল্প অম্বাৰে নাবী আক পুকৰে ইজনে সিজনক বিচাৰি পেছাৰ অনন্ত কাহিনী।

—জালে ইনজাক আই মাণ্টৰ। ২৬ জানুৱাৰীৰ দুদিন পিচত বছেৰেকীয়া চুটিত ভৈয়ামলৈ নামি যাব ওলোৱা বতন কাকতিক বিদায় জনাবলৈ আহিছিল। জিমি পঁৱৰ বছতো মানুহ। দলঙৰ মুখলৈকে আগুৱাই থবলৈ অহা মানুহজাকৰ মাজৰে পৰা তাপৰে স্বাস্থ্য পথৰ শুভেচ্ছা জনালে বতন কাকতিক। ভালদৰে স্বাস্থ্যদেই মাণ্টৰ বুলি কোৱা তাপৰ জিমিৰ কথাখাৰিৰ মাজত বছতো মৰম মিহলি হৈ আহিল। বিদায় জনাবলৈ অহা তাপৰৰ মুখত ভাৱা নাছিল যদিও চিক্ চিকিয়া চকু দুটাই যেন বছতো কিবা কিবি কব বিচাৰিছিল।

—সোনকালে আহিব চাব।

—ভালকৈ যাব চাব।

—আমাৰ কথা পাহৰি নাযাব চাব। ইত্যাদি বিভিন্ন ধৰণৰ কথাৰে কুঞ্জীয়া ল'ৰাজকে হাই-উকমি লগালে।

—আহিম, আহিম মইনাহঁত, সোনকালেই আহিব। হাঁহি হাঁহি বতন কাকতিয়ে ল'ৰাসকলক শাস্তনা দিলে। তিনিজন ডাঙৰ ল'ৰাই বতনৰ লগতে যাবলৈ আহিছিল। তিনিদিনৰ বাট খোজ কাঢ়ি গৈ বুধবাৰৰ বাহ পাড়ীখনত ভুলি দি সিহঁত উভতি অহাৰ কথা। মাণ্টৰৰ বাকচ বিচনা সিহঁতেই কড়িৱাই নিব সেইটো যেন সিহঁতৰ কাৰণে আনন্দৰ কথা। দলঙখনত ওঠাৰ আগে আগে তাপৰ জিমিৰ সোঁহাতখন নিজৰ দুহাতৰ মুঠিৰ খৰি লৈ বতন কাকতিয়ে ক'লে—

—ও ইংৰে, ন, জালে ডুংলাক আই গাম। বতনৰ মুখত তাপিন যাত শুনিছে তাপৰে আগতে হাঁহিছিল। আজি নাহাছিলে। কিবা ভাবি মুখ সুবাই আনপিনে চালে।

—চুটি আদায় হলোই মই উভতি আহিম। কুজৰ ল'ৰালৈ মই চিঠি লিখিব—সিহঁতে বুজাই কব।

—হেৰ

হেৰ বাক কৈ তাপৰে মাণ্টৰৰ দুয়োখন হাতত ধৰি জোকাৰি দি বিদায় শুভেচ্ছা জনালে। বি' দুখন হাতত হাতকেৰেগা পিন্ধাবলৈ ইংৰাজ

চাহাৰে বহুবৰ পিচত বহুব ধৰি চেপ্টা কৰিও বিফল হৈছিল, দিবা উপদিবা ওলোৱা তাপৰ জিহ্বাৰ সেই বলিষ্ঠ হাত দুখন বতন কাকতিৰ সৰু মূৰ্তি দুটাতে যেন বন্দী হৈ পৰিল।

—আপোনাৰ কথা মোৰ সদায় মনত পৰি থাকিব গাম। জুনখন চাব। চাৰি কাঠি আপোনাকে গভাইছো—মাজে মাজে ল'ৰাবিলাকৰ হাতে চাক্-টিকুপ কৰাব।

—মেন্ পে লাগিমা মাণ্টৰ। তুমি কব নালাগে মাণ্টৰ বুলি কৈ তাপৰে হাঁহিলে। জগতে আনেও হাঁহিলে। হাঁহি থকা গাওঁবাসীক হাত জোকাৰি বিদায় জনায় বতন কাকতিয়ে খপ্ খপ্ কৈ বাঁহৰ অঞ্চলাৰে দলঙৰ মুখলৈ উঠি গ'ল। উঠি যাওঁতে মনতে ভাবিলে।

—আকা নাছিল। যাবৰ সময়ত মাত এযাৰি দিবলৈ নাহিলেও অজুত দুৰৰ পৰা ছলেও এবাৰ দেখা দিব পাবিলেহেঁতেন বুলি বতন-কাকতিয়ে ভাবিলে। কিবা এটা এবাৰ নোৱাৰা মোহৰ বন্ধনত বতন কাকতিৰ সমস্ত সৰ্ব্ব যেন বন্দী হৈ পৰিল। এবহুবৰ মূৰত ঠৈয়াৰ দেখা পাব, মা-দেউতাকক লগ পাব, বেবতীজনীও চাগে সি অহা দিনটোলৈ বুলি বাট চাই থাকিব; এনেবিলাক আশান্তিৰ আনুভৱেও বতনৰ মন উত্তনুৱা কৰিব নোৱাৰিলে। পিচপিনে এৰি থৈ অহা জিমি গাওঁবাসীৰ কথা আৰু ছাব্বিছ জানুৱাৰীৰ পূৰ্ণী নিশাৰ আকাক দিয়া প্ৰতিশ্ৰুতিক স্মৃতি সি দলঙৰ মুখ পালেগৈ। জিদিবাংগোৰ মাহমবীয়া মানুহৰ সতে কটা কটি জগা দিনৰে পৰা প্ৰায় দুকুৰি বছৰ ধৰি এই দলংখন জিমি বাংগোৰ মানুহে ই একপক্ষীয়ভাৱে সাজি আহিছিল আৰু দলঙৰ তলৰ ঘূলেটোত মাহো এক পক্ষীয় ভাৱে মাৰি থাইছিল। ইংৰাজ মোহাৰ পিচত প্ৰশাসনৰ গড়-কাপ্তানি বিভাগে মোহাৰ আঠ-ডাল তাৰেৰে পুৰণিখনৰ ঠাইতে স্থায়ী দলংখন সাজি উলিয়াই দিয়াত এই অঞ্চলৰ কাৰণে বছৰুপৰ অভাৱ এটা পূৰণ হৈছিল। নতুন দলংখন মুকলি কৰিবৰ দিনা সূৰ্যপশিৰিৰ দুয়োপাৰৰ বাংগোৰ মানুহ আহিছিল। সিমি বাংগোৰ মানুহ নিম্বৰ খুচিত অহা নাছিল। চৰকাৰী কাগজ পাইছে আহিছিল। ইংৰাজৰ দিনৰ কাজিয়া পেচানখিলাক পাহৰি পেলাবলৈ চৰকাৰে জনোৱা আবেদনৰ পিচতহে সিহঁত আহিছিল, সিও নিজৰ মাজত হোৱা দীক্ষণীয়া বাদানুবাদৰ পিচতহে। মাহ মাহ লৈ দুকুৰি বছৰ আগতে হোৱা কাজিয়াত আহত হোৱা বুল্কা দুজন মানে

নিজৰ বাউসি আৰু কলাফুলৰ কটা দাগ দেখুৱাই চিঞৰি কৈছিল—
—এই কটা দাগ জিমি বাংগোৰ মানুহে যিচি পেলাব পাৰিব নেকি ?
যাব জাবৰ মন আছে সি মাওক, আমি হলে নাযাওঁ ।

কিন্তু বুঢ়াকিজনৰ দুকুৰি বছৰীয়া খেদৰ ওচৰত নতুন চামে সেও
নামানিলে । সিহঁতৰ যুক্তি হ'ল দলংখন চৰকাৰে সাজিছে যেতিয়া
সেই দলংখন সকলোৰে দলং । দুদিনজোৰা তৰ্ক বিতৰ্কৰ পিচত জিদি
বাংগোৰ সকলো মানুহ দলং মুকলি কৰা চাবলৈ ওলাইছিল—

—ওলোৱা নাছিল বুঢ়া কিজন । দলং মুকলি কৰা চাবলৈ অহা
গাঁওবাসীক নিজৰ মনৰ পোৰণি দমাই ৰাখিব নোৱাৰি বুঢ়াকিজনৰ
এজনে চিঞৰি কৈ শুনাইছিল—

—যা যা তাপৰ জিমিয়ে পেলাই দিয়া মাহৰ বাকলিও খাই
আইবিলৈ যা ।

মুগৰ অৱসান হলেও যেন জেদৰ অৱসান নহটে । মৰিব ওলোৱা
বুঢ়াজনেও মৰকামেৰ এৰিব নোৱাৰা দেখি ডেকামখাৰ ডিঙৰৰে এজনে
শুনা নুশুনাকৈ কৈ শুছি গ'ল ।

—তোমাৰ কাৰণেও অলপ বাকলি আনিম নেকি ককা ? লগৰ
সমনীয়া ডেকাসকলে সেই মৰুৱাত হাঁহিব দিওঁনী তুলিলে । ধান
শুকাব দিয়া বাঁহৰ চাওত ব'দলৈ থকা আঠুমুটিয়া বুঢ়াজনে বুজি পালে
যে তাৰ কথাতে লৰাখনে হাঁহিলে বুলি । সেই হাঁহিলে দুকুৰি বছৰ
অপৰে তাপৰৰ দাবহাপে দি থৈ যোৱা বুঢ়াৰ বাউসীৰ কটা দাগ-
খিনিও যে চেঙা ভেলেহে মাৰিলে । —মোক হাঁহিব নালাগে, জিমি
বাংগোৰ মানুহক হ'হতাবলৈ যা মাহ আৰু বাকলি দুয়োবিধকে
খাই আহিব পাৰিব ।

জিমি তাপৰ নে ইকি তাপৰ—ওৱাক ধু :

ইংৰাজ শাসকে সিঁচি থৈ যোৱা ভেদ-নীতিৰ কপ্তিয়াবিলাক গজিব
ধৰিছিল যদিও পিচলৈ কোনেও তাক তুলি নি বোকা পানী নুকে ।
তাপৰ জিমিক কুকুৰ তাপৰ বুলি কৈলে যেন বুঢ়াই দুকুৰি বছৰীয়া
প্ৰতিশোধৰ খনটো অলপ হলেও পৰিশোধ কৰিব বিচাৰিলে ।

তাপৰ জিমিৰ মুখৰ পৰা শুনা এই পুৰণি কথাবিলাক ভাৰি ভাৰি
বতন কাকতিয়ে আশীহাত দীঘল ওলোমা দলংখনৰ সিটোমূৰ পালেগৈ ।
বাঁহৰ জখলা নানি মাটিত ভৰি দি দুখোজমান ষাওঁতেই কোনেবাই ক'লে—

—আজ্ঞে ইনজাক আই চাব ।

উতাপ খাই উঠি সোঁফালে চাওঁতে দেখিলে দলঙৰ তাঁবকিডাল বন্ধা বুঢ়া উৰিয়াম লহুজোপাৰ ভৰিতে আঁউজী থিয় দি আছে আকা । চিৰ সেউজীয়া জোপোহা উৰিয়ামজোপাই আঙুৰি থকা ঠাইখিনি দিনতে এছাৰ যেন লাগে কাৰণে বতনে জাকাক দেখাই নাছিল । হাত দুখন দিচনিনে ধৈ লহুৰ ভৰিত আঁউজি থকা আকালৈ চাওঁতে বতনে দেখিলে তাই চাখিহু জানুৱাৰীৰ নিশা গিহু সেই ক'লা কাপোৰহোৱাকৈ আকৌ দিহি আহিছে । মুখত তাইৰ হাঁহি আহিল যদিও সেই হাঁহিত যেন গ্ৰাণ নাছিল । বতন কাকতি ওচৰ চাপি নোহোৱালৈকে তাই তেনেদৰেই থিয় দি থাকিল । তাইৰ উদাসীন দৃষ্টিয়ে যেন দূৰ নীলিমাভ কিৰা সমিধান খিচাৰি ফুৰিলে ।

—বিদায় দিবলৈ আহিছা আকা ? বৰ আদৰকৈ সুধিলে বতনে । দেখিলে তাইৰ চকুৰ পতাত গুলমি আছে দুটোপাল চকুলো । শবতৰ কোনোবা জোনাক নিশাত দূৰখি বনৰ আগত গুলমি থকা পুৱতীৰ দুটোপাল নিয়ৰৰ মিচিনা সেই চকুপানীয়ে বতন কাকতিক এক অবুজ ঘেহুৰ বন্ধনত বান্ধি থৈলালে ।

—যাবৰ সময়ত তুমি কান্দিলে মই স্বাম কেনেদৰে আকা । এই বুজি কৈ জেপৰ পৰা কমালখন উলিয়াই চকুলো দুটোপাল মচি দিবলৈ স্বাওঁতে দুইহাতেৰে মুখ ঢাকি আকাই কান্দি থৈলালে । বুজনি দিবলৈ বতনে ক'লে—

—মই আকৌ উভতি আহিম নহয়.....

—উভতি আহি মোক আক দেখা নাপাব চাব ।

—কিয় আকা ? কিৰা সংশয়ে বতনক জ্বিৰ কৰি তুলিলে ।

—ভাদামে থবৰ পঠিয়াইছে, মোক নিবলৈ মানুহ আহিব । মই নাসাওঁ । জব্বদস্তি নিব খুজিলে মই সেইখন নদীতে নাইকিয়া হৈ স্বাম । তাইৰ কথাত আবেগ থাকিলেও স্বীমাংসা আহিল ।

—আকা !! বতনে গ্ৰাস চিক্ৰবি উঠিল । সি জানে । তাদিন পাভকৰ সেই স্বীমাংসা বৰ কঠিন স্বীমাংসা । সহজে সজনি নহয় । অতীততে তেনে বহুতো মটনা মটি গৈছে, সেইখন সোৱণশিৰিৰ বুকুতে । বহুতো পাভকৰে সমাজৰ জাতিৰ নোৱাৰা বীতি-নীতিক নেঙচিৰ লৈ

অগ্নিস্থাই দিহিল সেইখন সোহাগশিবিব নীলা পানীত ।

—ভাদামে অববদন্তি কবিলে আপুনি উত্ততি আহি মোক নাপায়—
সেই নদীখনেহে পায় । এইবুলি কথাখিনি শেষ কবিলেই বতন কাকতিব
উত্তবলৈ অপেক্ষা নকৰি আকাই খপ্‌খপকৈ জখলাখন উত্তি দলঙ-
খনেৰে গাঁহলৈ বুলি দৌৰি যাব ধৰিলে ।

—বলিহালি নকৰিবা আকা..... এইবুলি কৈ বতনো জখলা-
খনেৰে ওপৰলৈ উত্তি প'ল । ভেতিয়া আকাই দলঙৰ যাজ গাজে ।

—মই আকৌ উত্ততি আহিম আকা.....সিদিনাৰ প্ৰতিভ্ৰান্তি
মই বাৰিম.....মোলে তুমি ব'বা.....সি টিকবি টিকবি
ক'লে স্বদিও আকা নবল । বতনৰ কথাবিলাকো হয়তো ভাই
নুগুনিলে । সোহাগশিবিব সোঁ-সোঁহনীয়ে বতনৰ কথাবোৰ ঘেন দিলি
গেলালে ।

+

+

+

+

—ইমান জেটি পেটি ভাল নহয়। গাঁৱৰ মানুহৰ চকুকাপ নাই বুলি ভাবিছ নে কি? কথাবুলিজে বতাহ; আজি ইয়াত কাইলৈ তাত।

জুহাজত বহি নতুন নাৰা এটা সাজি থকা তাকামে কথাবিলাক নিজেই নিজক কৈ থাকে। নিজেই হৈ পৰা জুইকুৰাৰ বাঁহখৰিকিডাল অলপ বঢ়াই দি তাকামে পুনৰ ভোৰ-ভোৰাই উঠে।

—আনলৈ দি থোৱা নিজিৰ যেনেদৰে থকা উচিত তেনেদৰেই থাকিব লাগে। তেনে দি থোৱা নিজিৰ গাঁৱত বহুত কিজনী আছে। সিহঁতৰ কথালৈ গাঁৱৰ মানুহে জানো ক্ষুণ্ণি খেল মৰা শুনিছ? কথাকিটা আকাৰ মাকে শুনক বুলিয়েই তাকামে এইবাল অলপ ডাঙৰকৈয়ে ক’লে। আনটো কোঠালিত গাহৰিৰ দানা সিঙ্গাই থকা আকাৰ মাকৰ কাপত কথা-কিটাই খোচমাৰি দিয়াত মাকে বেৰৰ সিপাৰৰ পৰাই উত্তৰ দিগে—ইচিকুঙ্গ পঢ়িব স্বাভাৱেই মই কোৱা নাছিলো জানো, নিপাক মানুহ আহিলে আমাৰ নিজিৰবিলাকৰ মনবিলাক উদঙীয়া হ’ব বুলি? ব’দ কাপিলে বৰফ গলে জানাই দেখোন।

—আন কোন ছোৱালীৰ মন উদঙীয়া হৈছে? যদি তোৰ জীয়েকৰ অকল হৈছে। কালি পৰহি তাদামৰ মানুহ আহিব। সিহঁতে আহি যদি এইবিলাক কথা শুনে মই কি জবাব দিম?

আকাৰ বাপেক তাকাম জিমিৰ মন দুঃচিন্তাবে ভৰি পৰে। তাৰ অৱস্থা ককামেক তাপৰৰ নিচিনা সচ্ছন্দ নহয়। তাপৰ আৰু তাকাম একেজন বাপেকৰ সন্তান হলেও মাক বেলেগ বেলেগ। সকলো পৰা নিজৰ তাকামে বৰ সহজ সহজ ভাবেই জীৱনটো পাৰ কৰি আহিছে। তাৰ আকানো নাই ভঁৰালো নাই। প্ৰয়োজনীয়খিনি কৰে, অতিৰিক্ত সম্পদলৈ হাবিয়াস নকৰিলে। বিয়া কৰালে এখনী তাকো বাপেকেই কিনি দি গৈছিল। পুতেক নাই, জীয়েকহে তিনিজনী। ডাঙৰজনী উলিয়াই দিহাৰ তিনিবছৰ পিচতে প্ৰনৱৰ সময়ত চকুৱা কাৰণে কেঁচুৱাটো চাবলৈ দ্বিতীয়জনীকো প্ৰথম জোঁৱায়েককে দিছিল। আকাই সৰু। ল’ৰা এটা পিটলৈ হৈছিল যদিও ডাঙৰ হবলৈ নাপালে; গুটি বসন্তই মাৰিলে।

পতিকে আকাকৈ লৈ তাদামৰ দিনবিলাক গাব হৈ গৈছিল। মনতে ভাবিছিল তাই ডাঙৰ হলে নিদা প্ৰথাৰে উলহ-মালহ কৰি তাইক বিয়া দিব। ককায়েক ভাপৰেও আকাৰ বিয়া নিদা কৰি দিবলৈ কৈছিল। এবছৰ পাতিব কথা তাক ভাবিবলৈ মানাও কৰিছিল। কিন্তু এদিন এই সকলো কথা ওলট পালট হৈ গৈছিল, যিদিনা আকাৰ মাক টান নৰিয়াত পৰিল। দুব গাঁৱৰ পৰা নামি-দামী গাৱঁজীয়া ওজা মাতি আনিলে সেই নৰিয়াৰ দেও খেদিবলৈ। বেজে আহি দুদিন ধৰি নানান পৰীক্ষা নিৰীক্ষা চমালে বেমাৰৰ কাৰণ বিচাৰি। ডক্তৰে ডক্তৰে সিজোৱা কণীৰ বাকলি ওচাই বেমাৰৰ কাৰণ বিচাৰি চালে, তাত একো নাগালে। দহদিনীয়া কুকুৰা পোৱালীৰ গাত ঘণ্টাৰ পিচত ঘণ্টা মন্তমাৰি কলিজাখন উলিয়াই পৰীক্ষা কৰি শেষত ক'লে মেথোন এটা কাটিগেহে দেও আঁতৰিব। ককায়েক ভাপৰ তেতিয়া গাঁৱত নাছিল। ইংৰাজ চাহাব আহিব শুনি য়ানিক লৈ আঁতৰি গৈছিল হিম আৱত কঠিন পৰিবেশলৈ। উপায়হীন তাকামে জিমি গাঁৱতে কিনিথোৱা তাদামৰ মেথোনটো খাবলৈ আনি দেও পূজা পাতিলে। ঘৈণীয়েকৰ গাব পৰা দেওৰে এৰা দিলে যদিও তাদামৰ মেথোনৰ বোজাটোৱে তাকামক হলে এৰা নিদিলে। এবছৰ পিছত তাদামে খাবলৈ দিয়া মেথোনটো ঘূৰাই বিচাৰি জিমি গাঁও পালেহি। তাকামৰ তেতিয়া অচল অৱস্থা। হাৰি-কাষৰ মাকৈডৰা বনৰীয়া ভালুক খাই সাং কৰিলে। সাতে পাঁচে মিলি তাকামে মেথোনটো সময়ত ঘূৰাব নোৱাৰাত, সম্পত্তিৰ আক্ৰোশি তাদামে মেথোনটোৰ সলনি আকাকৈ নিয়াৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়ালে। আকাৰ বয়স তেতিয়া ৯/১০ বছৰ মান হ'ব। তাকামে ভাবিলে এদিন দিবই লাগিব যেতিয়া তাদামৰ নিচিনা সা-সম্পত্তি থকা মানুহ এজনকে মাকৰো কৰি লোৱাতনো কি আপত্তি। তাদামৰ বয়স তেতিয়া দেৰকুৰি বছৰ, ঘৈণীয়েক পাঁচজনী। প্ৰস্তাৱটো আকাৰ মাকে শুনি পেজ পেজাই উঠিলে।

— বাপেকি বয়সৰ মানুহজনলৈ বিয়া দি আকাৰ মূৰ জাব খুজিছোনেকি ?

— মই অকলে দিমনে ? আনেও তেনেদৰে দিয়া নাই নেকি ? তাকামৰ যুক্তি দুৰ্বল আছিল কাৰণে কথাকিটাও লাহেকৈ ক'লে।

— জানব লগত মোৰ ছোৱালীক তুলনা নকৰিবা, আঢ়ি ভাপৰক এবাৰ সুখি নোচোৱা কিয় ? আকাই তেতিয়া মাকৰ ওচৰতে বহি বঙীন ঘৰিৰ মাজা এডাল গাঁধি আছিল। মাক-বাপেকৰ কথাবোৰ

ভাই শুনি আছিল যদিও মাতিয়লৈ বহুস হোৱা নাছিল। তাইৰ ভবিষ্যত লৈ বেচা কিনা চৰি থাকোতে পুত্ৰজা খেলা বহুসৰ আকাই একান্তমনে মালাধাৰি গোথোতে নিমগ্ন আছিল। মালাধাৰি গাঁথি থাকোন্তেই বাপেকে ভাইক তাদামৰ ওচৰত ছটা মেথোনৰ বিনিময়ত বিয়া দিয়াৰ প্ৰস্তাৱ মানি ললে। থাকেবে অনাটো এৰি বাকী পাঁচটা মেথোন তাকামে হেতিয়াই খুজিব হেতিয়াই দিয়াৰ বন্দবস্ত কৰি তাদাম নিজৰ গাঁৱলৈ উভতি গ'ল।

বন্দবস্তৰ বাকী পাঁচটা মেথোন একে দিনাই দিবলৈ তাদামৰ কাৰণে একো সমস্যা নাছিল, কিন্তু নিজৰ গাঁৱৰ পৰা—মেথোন আনি সুবন-শিৰি পৰা কৰোৱাটোৱেই ডাঙৰ সমস্যা আছিল কাৰণে জিমি গাঁৱৰ আদে-পাদে বিচাৰি বাকী পাঁচটা মেথোন দিওঁতে তাদামৰ আক হুৱ সাত বছৰ লাগিল। যিদিনা মেথোন দি আদায় হৈছিল, সিদিনা আকা গাভৰু চঞ্চল গাভৰু কথাত, হাঁহিত গাভৰু আকাৰ দেহৰ পোন বেথা খিলকো একাৰ্ধেকা হ'ল। নিজাজ বয়সক তাই লুকুৱাইও ৰাখিব নোৱাৰাত পৰে। নিজৰাৰ নিজান পাৰত গা খুৱলৈ ৰাওঁতে নিজলৈ চাই তাই লাজ পায়; খোতা উঠে। জন্মপট মাতেৰে বিস্ময় প্ৰকাশ কৰে আৱাদো !!! (আইজু)

জাঠ-ন'টা বছৰ কেনেদৰে পাৰ হৈ গৈছিল আকাই গমকে নাপালে। আনলৈ দি থোৱা নিজৰ বুলি তাইৰ মনত ইমান দিনে কোনো চিন্তাইও বাঁহ লোৱা নাছিল। সমাজৰ নিয়ম—এদিন এজনলৈ ৰাখই লাগিব বুলি ধৰি লৈছিল। তাদাম বুলি আদবৱসীয়া মানুহ এটাই এদিন আহি তাইক লৈ যাব সেই কথা জানিও তাই দৃঢ় কৰা নাছিল। বহুতো ছোৱালী ভেনে বহুসীয়াল মানুহলৈ আগতেও গৈছে। জানি প্ৰতিবাদ কৰাৰ মানসিকতা তাইৰ মনত গঢ় লৈ উঠা নাছিল এখন পুৰণি সমাজৰ প্ৰচলিত ৰীতি-নীতিক জীয়াই ৰখাৰ কাৰণে আকা যেন এক নিৰ্বাক উচৰ্গা হৈ পৰিছিল।

এনেখিলাক দিনতেই গঢ়ি উঠিছিল জিমি গাঁৱৰ প্ৰাইমেৰী বিদ্যালয়খন। চোলে-দগৰে ৰাইজে আদৰি আনিলে প্ৰথম মাষ্টৰ শ্ৰীৰতন কুমাৰ কাকতিক। সেই দিনটোৰ পৰাই আকাৰ জীৱনৰ কথাবোৰ যেন ওলট পালট হবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। কুল পঢ়িবৰ তাইৰো মনত হেপাহ ওপজিল। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ ভিতৰত বহুসত তাইৰে সকলোতকৈ ডাঙৰ। কুললৈ অহাৰোৱা কৰোতে চাবৰ কণ্ট দেখি তাইৰ বেয়া লাগিছিল। খৰি-খেৰ গোটাই দিয়াৰ উপৰি জুমাখেতিৰ পৰা বেঙেনা,

জ্ঞান-জলকীয়াও আনি দিও তাইৰ ভাগ লগা হৈছিল। বতনক চাউলৰ খান বাহি থকা দেখিলে তাইৰ গাভৰু ঘন উচ্চ গিচ্ কৰিছিল। এদিন বতন কাকতিৰ হাতৰ পৰা দ'লাখন টান মাৰি লৈ 'চাবন চেন'মা' চাব আপুনি নাজানে বুজি কৈ খানো বাহি দিছিল। ঘৰি কুৰাই কুৰাই, ভাত বাহি থকা বতনৰ দূৰত্বা দেখি 'ও পাবত' মই জলাই দিম বুজি বতনক ঠেলামাৰি আঁতৰাই তাইয়ে জুইকুৰা জলাই দিছিল।

এনেদৰে সৰু সৰু সহানুভূতিবিলাকে ধূপ খাই এদিন অনুৰাগ হৈ পৰিল। সেই অনুৰাগেই এদিন আকাৰ মানৱ সত্বাক জোকাৰি দিলে। জগাই তুলিলে এজানি গাভৰুৰ দলিত আকাঙক্ষাক। এজন পুৰুষৰ পত্নী হৈ জীয়াই থকাৰ উপৰি নাবীৰো যেন আকাঙক্ষা থাকিব পাৰে সেই অনুভবে আকাৰো অন্তৰত ক্ৰমান্বয়ে জ্বলিব মেলিব ধৰিলে। নিজান ঠাইত নিজৰাৰ খানীত উদং গাৰে গা ধুই থাকোতে নিজলৈ চাই "আক্সা-দো" বুজি বিজিমত হোৱা আকাই এতিয়া কোঁপাত আনি-বলৈ যাওঁতে সূৰনশিৰিৰ শিলামক্স পাবত বহি কিবা কিবি ভাবি থকা হ'ল। মাজনিশা সমূহীয়া পনুংত বতন কাকতিক অসমীয়াতে পনুং গোৱা শুনিলে তাই হাহিত ৰব নোৱাৰি দৌৰি গৈ নাচত ভাগ ললে। নাচোতে নাচোতে বতন কাকতিক ওচৰত পাবলৈ তাইৰ অকণমানি হিয়াখনলৈ যেন প্ৰথম প্ৰণয়ৰ প্ৰাৱন নামি আহিছিল। আক এদিন—মনৰ পিৰিতি জনাবলৈ পুৱতি নিশা তাই বতন কাকতিৰ ঘৰটোলেও গৈছিল। কিন্তু বতন কাকতিক জগাবলৈ মনোবল গোটাৰ নোৱাৰি আশুৰ চুঙাটো টেবুলৰ ওপৰতে থৈ বাঁহৰ দুৱাৰখন জগাই মনে মনে তাই গুহি আহিব খুজিছিল, কিন্তু বন্ধ দুৱাৰখনৰ শব্দই বতনক জগাই তুলিলে বুজি ভাবি লাজতে তাই দৌৰি দৌৰি গুহি আহিছিল নিজৰ ঘৰলৈ। সেইবিলাক কোনেও নজনা কথা।

ভাৰ গিহত আহিছিল মীমাংসাৰ দিন। যাকে কৈছিল তাই আক জুল পঢ়িব নালাগে বুজি। বাপেকে কৈছিল, আনলৈ দিহা হোৱাকী জুল পঢ়ি কি কৰিব বুজি। আক-বাপেকৰ কথা শুনি তাই জুল পঢ়িবলৈ যোৱা বন্ধ কৰি দিছিল যদিও ঘনৰ আঁম এখন দুৱাৰ খুজি দি বতন কাকতিক মাতি আনিছিল হৃদয় মণিবলৈ। প্ৰাণৰ অকল্পিত ভাগ্যপোৱাৰে দেখুৱান উজাৰি বতনক সৰ্বভি লৈছিল আক বতন কাকতিৰেও

প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল আকাক জীৱন লগৰী কৰি লোৱাৰ। সেইটো আহিল হাবিহু, জানুৱাৰীৰ পূৰ্ণী নিশাৰ কথা।

—তাদমে যদি কয়—তোৰ ছোৱালী মোক নালাগে, দাম ঘূৰাই দে বুলি, মই তেতিয়া কৰ পৰা দাম ঘূৰাম ?

—সেইটো মই নাজানো। আনটো কোঠালীৰ পৰা উত্তৰ দিলে আকাক মাকে।

—ভই নাজান যদি তোৰ জীয়েকক সুধিবি। আক কিবা কৰ বিচাৰিছিল তাকামে। খৰিৰ মন্ত বোজা এটা পিঠিত লৈ চাঙলৈ উঠি অহা আকাক দেখি সি মনে মনে থাকিল। কিন্তু বাপেকে কোৱা কথা কিতা হলে আকাক কাণত নপৰাকৈ নাথাকিল। খৰিৰ মন্ত বোজাটো সম্মুখৰ কোঠালীতে নমাই থৈ তাই ভিতৰ কোঠালৈ সোমাই গ'ল। মুখৰ ঘাম হাতেৰে মচি ভাই মাকৰ কাষতে বহিল। আনে আক আবোৰ অশান্তিৰ তায়েই একমাত্ৰ কাৰণ হৈ পৰিছে বুলি আকাই অনুভৱ কৰিলে। মাক আক বাপেক দুয়ো মনে মনে থকা দেখি ভাই সুধিয়ই পেলালে—

—কি হৈছে আনে ?

—কি হৈছে আবোক সুধি নাচায় কিয় ?

মাকৰ কথাকিটা শেষ হোৱাৰ লগে লগে তাকামে জুহাল এৰি থিয় দি অলপ খঙেৰেই ক'লে,

—গৰহিলৈ তাদামৰ মানুহ আহিব তোক নিবলৈ

বাপেকৰ কথা কিতাই যেন আকাক সাপেখোটা দি খুটিল। তাৰ পিচৰ কথা কিতাৰ বিষে যেন তাইৰ কলিজা ক'লা কৰি পেলালে।

—তাদামৰ মানুহ আহি যদি তোৰ বদনা যিবিলাক শুনে

—আ বো !!! যিৰক্তিয়ে চিক্ৰৰি উঠে আকাই।

—আক যদি সেই বদনাম শুনি সিহঁতে কেবাং মাতে

—অহ'বো আবো (হব দেউতা) তাইৰ মাত যেন থৰ্ থৰাই কঁপি উঠিল।

—সেই কেবাংত মই চোৰৰ নিচিনাকৈ থিয় দিব লাগিব নেকি ? সিহঁতে টান কথা শুনাৰ, মই চকু বুলি শুনি থাকিব লাগিব নেকি ? ভই বদনাম কৰিবি আক বাইজে মোক হাঁহৰ.....তাকামে যেন আক কৰ নোৱাৰা হয়। বিতিত ৰাজি ডাঙৰ কৰা জীয়েকক সি

আক কি কৰ বিচাৰি নাপায় । একালে স্নেহ আনপিনে সমাজ এই দুই নিমিষা অক্কাই ভাক বিমুগ্ধ কৰি তুলিলে । জানহাতে পিতৃত্বৰ অধিকাৰক নেওচিব নোৱাৰি সমাধানৰ বাট উলিয়াই দিলে আকাই—

— সিহঁত অহাৰ আগতে মোক কাটি নৈত পেলাই দেনা আৰো
তহঁতৰ অশান্তি আঁতৰিব । মনোবেদনাৰ অসহ্য তাড়ণাই আকাক
কন্দুৱাই তুলিলে । ওচৰতে বহি থকা মাকৰ ডিঙিত ধৰি তাই হুক্-
হুকাই কান্দি উঠিল, যেন মাকেই তাইৰ শেষ শাস্তনা । গাভৰু
জীয়েকৰ অসহায় কান্দোনে মাককো কন্দুৱাই তুলিলে । স্বাত্মমন বিপ্ৰোহী
হৈ পৰিল ।

— দাম ঘূৰাই দিবা, কৈ দিবা আকা নাহায় ।

— তাই ক'লেই হব নেকি ? জিভাৰ ভৰিলৈকে ছটা মেথোনৰ
মণ্ডহ খাই থৈছো, ঘূৰাম ক'ৰ পৰা আকৰি । ঘৈণীয়েকৰ প্ৰস্তাৱক
তাকামে যেন দলিলাই পেলালে । তাকামৰ শেষ কথাষাৰিৰ প্ৰত্যুত্তৰত
আকাই থিয় দি তাইবো শেষ মীমাংসা শুনালে

— তাদাম নামলো ও ইনমা আৰো ও ইনমা ইন্মা ইন্মা
তাদামৰ ঘৰলৈ মই নাযাওঁ বুলি তাইৰ শেষ মীমাংসা জনাই দি
আকাই বাপেকৰ সমুখৰে বাঁহ চাওৰ মজিয়াখন কঁপাই বাহিৰলৈ দৌৰি
ওলাই গ'ল । জখলাৰ খট্ খটি তিনিডালোৰে ওললৈ নানামি তিনি-
হাত ওখ চাওখনৰ বা তাই মাটিগৈ জপিয়াই দিলে । খুদকণ খুচৰি
থকা এবাহ গোৱালীৰ সৈতে চৰি থকা কুকুৰাজনী উচপ্ খাই কক্-
ককাই ঝিক্ৰি উঠিল । কিবা অছটনৰ আশঙ্কা কৰি জখলাৰ মুখলৈ
মাকো দৌৰ আহিল জীয়েকক ওভতাই নিবলৈ ।

— আক, আকা, আকা ।

মাকৰ আতুৰ আহ্বান শুনিও আকাই উভতি নাচালে । বাপেকৰ
নিঃসহায় অৱস্থাব কথা বুজিও তাই থমকি নবলে । তাদামৰ এজাৰ
পৃথিৱীখনৰ বিভীষিকাবিলাকে তাইক যেন পিচে পিচে খেদি স্বাৰ
ধৰিলে । একে উপায়ে দৌৰি গৈ বাঁহৰ জখলাখনৰে ওপৰলৈ উঠি
তাই বৰদেউতাক তাপৰৰ ঘৰ সোমাল ।

এনেদৰে সদ্য প্ৰক্ষুভিত কিমান বনফুল অকালতে মৰহি পৈছিল
তাৰ হিচাব কোনেনো ৰাখিছিল ? অতৃপ্তিৰ বেদনাই কিমান সবল
গাভৰুৰ আকাংক্ষাক যে পচকি পেলাইছিল সেই কাহিনীবিলাক কবলৈকে

কোনোও আগবাড়ি জহা নাছিল। মানুহৰ কাৰণেই সমাজ, সমাজৰ কাৰণে হে মানুহৰ জন্ম হোৱা নাই সেই কথা বুজাই দিবলৈ কোনোও যেন সাহস অকণ পোটাৰ পৰা নাছিল। জীয়াই থকাৰ কঠিন সংগ্ৰামত লিপ্ত সেই সমাজৰ কাৰণে এজনী গাভৰুৰ প্ৰয় যেন তেনেই নগণ্য হৈ পৰিছিল।

আকাৰ বিদ্ৰোহী হোৱানে সেই সমাজৰ মানুহখিনিৰ মনত প্ৰতিধ্বনিৰ অলকনি তুলিব পৰা নাছিল যদিও বুদ্ধ ভাপৰ জিমিৰ কাষতে যেন ভাই বিচাৰি পাইছিল শাস্ত্ৰনা আৰু সহানুভূতি। যাতিটো বহুৰৰ তিনিশ যাতিটো ঋতুতে জোহ কঠিন কৰি গঢ়ি তোলা বুদ্ধ ভাপৰৰ ওচৰতেই আকাৰি বিচাৰি পাইছিল মানুহৰ মনৰ সংবাদ—জীয়াই থকাৰ মোহ।

—নাকান্দিবিচোন, কি হৈছে মোক ক’চোন! আগৰ চুঙা হাতত লৈ জুহালৰ কাষত বহি অকলশৰীয়া ভাপৰে তেতিয়া হয়তো ভাবি আছিল যিগত অতীতৰ কোনোবাতো দিনৰ কথা। আকাৰি দৌৰি গৈ বুদ্ধ ভাপৰৰ ডিঙিত ধৰি কান্দি কান্দি ক’লে—

—ও ইন্মা আবো ৱাপৰ। তাদাম নামলো ও ইন্মা ইন্মা।

—চুঙাটো জুহালৰ ঠাইৰ ওপৰতে থিয়কৰাই থৈ ভাপৰে ঘূৰি গৈ আকাৰ স্তমিলে—

—আহ:। কি কথা ক’চোন আগতে।

—তাদামৰ মানুহ পৰহি আহিব মোক লৈ যাবৰ কাৰণে। মই হলে নাস্তাণ্ড।

—অ ইমান কথা। তাৰ কাৰণে কান্দিব লাগে নেকি? ভাপৰে হাঁহি দি আকাৰ মন পাতলাৰ বিচাৰে।

—আবোৱে মোক জোৰ জবৰদস্তি তাদামৰ মানুহক গতাই দিব বুজি কৈছে। জোৰ কৰি পঠাই দিলে সৌখন নৈতে যোৰ যোৱা শেষ হব কৈ দিলো। আকাৰি যেন নিজৰ মিস্ৰাংসাতে অচল অটল হৈ থাকে।

—খেং পাগলি, যাবৰ মন নাই যদি নাস্তাৰি। কেবাওত মই বাক ভোৰ হৈ যাতিম। যা এতিয়া ভিতৰলৈ।

ভাপৰৰ সেই দুটিমান কথাতেই আকাৰি যেন আকাশখন হাতেৰে চুৰ পৰা হ’ল। ছেবাই যাব ওলোৱা অনোমোহা পৃথিৱীখন ভাই যেন আকৌ বিচাৰি পালে। কাটি পেলোৱা দেউকা দুখনত যেন নতুন পাখি গজল। মন-টোৱে উৰি যাব খুজিলে দুৰ দুৰখিৰ ভৈয়ামলৈ, বতন কাকতিৰ কাষলৈ।

আকা উত্তি ভিতৰলৈ হোৱাৰ অলপ গিচতে আগৰ চুঙাটো পুনৰ হাতত তুলি লৈ জ্বলি থকা জুইকুৰাৰ পিনে থৰ জালি চাই থাকিল তাপৰে। কিবা ডাবি চুঙাটোৰ পৰা অলপ আগ লাহেকৈ বাকি দিলে জুইজ্বলৰ শুকান ছাইখিনিৰ ওপৰত। শুকান কল ছাইখিনিৰ ওপৰেৰে কনি খনিৰ বঙা আগংখিনি লাহে লাহে বাগৰি গৈ বাঁহ চাংখনৰ মাজেৰে টোপ্ টোপকৈ সৰি পৰিল ভিনিহাত তলৰ মাটিৰ ওপৰত। বৈ হোৱা আগংখিনিৰ পিনে ভাবহীন ভাবে কিছুসময় চাই থাকি তাপৰে চুঙাটো মুখৰ ওচৰত আকৌ তুলি ধৰিলে। আগংখিনি কিয় বাকি দিছিল তাৰ কোনো ব্যাখ্যা ভাবহীন তাপৰৰ মুখত ফুটি নোলাল। জ্বলি থকা জুইকুৰাৰ পৰা উৰি অহা অদৃশ্য ছাইৰ গুড়িৰে চুঙাটোত পৰা বুলি হয়তো এচলু আগং চালি দিছিল। নতুবা কোনো বিদেহী আত্মাৰ স্মৰণত আগংখিনি বাকি দি মনতে পুছি বখা বহুদিনীয়া অনুভূতিখিনি অলপ হলেও পাতলাৰ বিচাৰিছিল বুদ্ধ তাপৰে। মনটোৱে হয়তো তাক সন্ধিয়াই দিছিল—

—নহয় তাপৰ, আকাকো তেনেদৰে সৰিবলৈ এৰি নিদিব। সমাজৰ ৰীতি-নীতিক ভাঙিব নোৱাৰিলেও গাভৰু মনৰ কামনা বাসনাখিনিক গচকি পেলাব নিদিব। তোৰ জীৱনত পাবলৈ আক একো নাট— দিবলৈ বহুত আছে তাপৰ।

দীঘলকৈ এতোক আগং গিলি থবলৈ লওঁতে তাকাম চাঙলৈ উত্তি অহা তাপৰে দেখা পালে। তাপৰৰ কাষতে জুহালত বহিবলৈ কোনো ভূমিকা নকৰি ভায়েকে কৈ উঠিল।

—মই কি কৰিম আচি তাপৰ; তাদামৰ মানুহক মই কেনেদৰে বুজাম?

তাপৰে একো উত্তৰ নিদিলে।

—আকাই তোমাৰ কথা শুনিব। তুমি এবাৰ বুজাই কোৱা।

ভাষাপি তাপৰ নিকটত।

---তাদামৰ ভালৈ নাযায় যদি তাদামৰ ভায়েক বা ডাঙৰ পুতেককৈকে স্বাক।

যেথোন লোৱাৰ ঋণ পৰিশোধ কৰিবলৈ তাকামে সমাজৰ প্ৰচলিত বিকল্প উপায়টোলৈ আগুৱাই যোৱা দেখুৱালে।

—দায় দিয়া ছোৱালী যেতিয়া এদিনটো সিহঁতৰ ঘৰলৈ যাবই লাগিব।

নিকটবৰ ভাপবৰ মুখলৈ চাই তাকামে কোনো আশাসুলভ সহায়ি নাপালে। এইবাৰ ভাব সৰল মনটো বিবক্তিবৰে উপচি পৰিল। সি আকৌ ক'লে।

—ইমান জেটি পেটি কৰাতো ভাল নহয় বুলি তাইৰ মাকক আগতেই সন্ধিয়াই দিছিলো। ফুল যোৱা বন্ধকৰাত ভালেই পাইছিলো, কিন্তু ভিতৰি ভিতৰি যে ইমান দ'লৈকে শিপাইছিল সেই কথা মাটৰ দাবৰ দিনাছে ওলাই পৰিল।

—কেনেদৰে ?

ইমান সময় তাকামৰ একপক্ষীয় কথাবিলাক শুনি থকা তাপৰে এইবাৰ মুখ ধুবাই প্ৰশ্ন কৰিলে।

—যোৱা কালি মাটৰ দাবৰ সময়ত দজঙৰ সিপাৰে তাই বৈ আছিল। সেইবোৰ কথা আজি পাঁচৰ মানুহৰ মুখ মুখে বাপৰি ফুৰিছে। এসিন বাতিবোলে তাই মাটৰ দাবৰ ঘৰলৈকো গৈছিল, সেইবিলাক কথা এতিয়াহে ওলাব খৰিছে...। ভালেৰে কথা শেষ হবলৈ নাপাওঁতেই ককাকলৈকে সুমিলে ..

—কোনে উলিয়াইছে এইবিলাক কথা ? তাপৰে অঙ্গপ বিবক্ত হৈয়ে প্ৰশ্ন কৰিলে।

—উলিয়াব নাজাগে নহয়—দেখা মানুহেই কৈ ফুৰিছে।

—তাতেনো কি জগবতো লাগিল, তাকাম ?

তাপৰে যেন আকাৰ সপক্ষে মাতিবলৈ আবদ্ধ কৰিলে।

—জগবনো কি লাগিব আঁচ তাপৰ। তাদামৰ মানুহে যদি এই মুখ বাপৰা কথাবিলাক শুনে তেনেহলে মই কি উত্তৰ দিম ?

—উত্তৰ তই দিব নাজাগে, উত্তৰ মই দিম। হবনে ?

ভালেৰে প্ৰশ্নৰ পোনপত্তিয়া উত্তৰ দি তাপৰে আগতৰ চুঙাটো আকৌ হাতত ভুলি ললে। সজাজৰ কোটিকলীয়া বীড়িক অকলে ডাঙিব নোৱাৰিব বুলি জানিও বুদ্ধ তাপৰ জিমিয়ে নিজৰ মীমাংসাক সলনি নকৰিলে।

—সিহঁতে যদি কেবাং মাতে ? তাকামে যেন সিমান আশ্ৰয় দিব নোৱাৰিলে।

—কেবাওত যদি এই কথা ওলায় ভাব উত্তৰ মই দিম তাকাম, তই চিন্তা কৰিব নাজাগে। আকা মোৰ ইয়াতে কেইদিনমান থাকক।

এনেতে স্নানিয়ে আগৰ চুঙা এটা আনি ভাকামৰ হাতেত তুলি দিলে।

ভাপৰে অলপ বৈ আকৌ ক'লে ভাকামৰ ভালে যদি নামাৰ জ্বৰদৰ্শি নকৰিবি ভাকাম। তাইৰ কথাৰ ধৰণ কৰণবিলাক হ'লে মই ভাজ দেখা নাই দেই।

সজিয়া লাগিযোৱাত স্নানিয়ে এসোপা সিজাই দিয়া শুকান মেথোনৰ মঙহ এখন কোপাতত আনি দুয়ো ককাই-ভায়েকৰ মাজত দি থৈ গ'ল। বিবামহীন ভাৱে জ্বলি থকা জুইকুৰাৰ ওপৰলৈ উঠি মাথৰা বঙা শিখাবিলাকলৈ চাই চাই ভাকামে হয়তো ভাৱে পৰহিলে বা কি অলটনটো ঘটে। সিজোৱা শুকান মেথোনৰ মঙহতোখৰ চোব ই চোবাই হয়তো ভাবে—কিয় লৈছিলো মই তাদ'মৰ মেথোন, আক কিয়না খ'ই-ছিলো তাৰ মঙহ।

X

X

X

ভায়েক যোৱাৰ পিচতে জ্বলি থকা জুইকুৰাৰে কাষতে চাওৰ ওপৰত বেতৰ তেলকলিয়া চাৰিখন পাৰি ভাপৰ শুই পৰিল। চিৎ হৈ উদ্দেশ্যহীন ভাৱে সমুখৰ বেৰখনলৈ চাৰ্ভতে সুগৰি পহৰ লিংটোত ওলোমাহ খোৱা ভাৰ পুৰলি দীঘল ধেনুখনত চকু পৰে। কাঁড় ভৰা দীঘল বাঁহৰ চুঙাটোৰ নৈতে পু লি ধেনুখনে বহুতো পাহৰি যোৱা কথা ভাৰ মনত পেলাই দিয়ে। সেইখন ধেনু ডেকাকালৰ নিচিনাকৈ আজি আক সি টানিব নোৱাৰা হ'ল। সোঁহাতৰ তলুৱাত বেতৰ লিংটো পিন্ধি লৈ সেইখন ধেনুৰ গুণ্ডাল যেতিয়া সি টানিছিল তেতিয়া আধা-মোল ওজন বৈ নিবপৰা ভাৰ মাৰিৰ নিচিনা ধেনুখনত স্থিতি হৈছিল প্ৰচণ্ড শক্তি। আঙুলীৰ টিপেৰে ধৰি ৰখা কাঁড়পাত যেতিয়া সি এৰি দিছিল তেতিয়া নিশ্চিত মৃত্যু হৈ কাঁড় পাত উৰি গৈছিল কোনোবা লক্ষ্যবস্তুৰ কেন্দ্ৰ বিন্দুলৈ। তাৰ মনত পৰে গাৱঁৰ পুৰদিশৰ গছ-জোপাৰ ডাল মেৰিয়াই শুইথকা বস্কাগোম অজগৰডালৰ কথা। গাহৰী পোৱালী এটা গোটে গোটে গিলি ক্লিশহাতমান ওখত শূই থকা অজগৰ-ডালৰ মূৰটোৰ একাংশহে ভাৰ চকুত পৰিছিল। একে পাত কাঁড়ৰে সি খালি পেলাইছিল অজগৰৰ মূৰটো।

কোনোবা দিনৰ সেই কাছিনীটোৰ লগতে ভাৰ মনত পৰিল আক এটা দৃষ্টনা। কিয়া কথাত খুঁকৰি ধেনুখন লৈ ঘৰৰ পৰা ওলাই যাব খোৱাতে স্নানিয়ে আহি ধেনুখন কাড়ি নিব ধুজিছিল। ভাপৰে

ধেনুখন এবি নিদিয়াত স্নানিয়ে নিজৰ ডিঙিত ওলোমাই খোৱা সৰু
কটাবীখন খাপৰ পৰা উলিয়াই ধেনুৰ গুণ্ডাল সোঁমাজতে কাটি দিছিল।
গুৰু চিঙি যোৱা ধেনুখনে নিজৰ শক্তি হেৰুৱাই পেলোৱাৰ নিচিনাকৈ
ভাপবেও হেৰুৱাই পেলাইছিল নিজৰ খং। ঘৰৰ ভিতৰলৈ উভতি
আহি জুৱালত বহি ভোৰ ভোৰাই থকা ভাপৰৰ হাতত স্নানিয়ে তুলি
দিছিল এটুঙা কুহুমিয়া আপং। জ্বলি থকা জুই একুৰাত যেন স্নানিয়ে
এটুঙা পানীয়ে ঢালি দিছিল। চুঙাটো হাতত দি স্নানিয়ে কৈছিল।

—খং কৰিয়েই জীৱনটো কটাই দিবা নেকি? ভোমাৰ খংটোৱেই
হৈছে সকলো অশান্তিৰ মূল।

স্নানিৰ কথাত ভাপৰে মতা নাছিল। ভেতিয়া স্নানিক অনা পাঁচ
বছৰ পাৰ হৈ গৈছিল যদিও ল'ৰা-ছোৱালীৰ মুখ নেদেখাত ভাপৰে ধৰি
লৈছিল স্নানিয়ে আৰু কেতিয়াও মাক নহব বুলি। ভাববাৰে সি কেতিয়াও
অনুতাপ কৰাও নাছিল আৰু স্নানিৰ মনতো সেই অনুভৱ আহিবৰ
সুযোগ কেতিয়াও দিয়া নাছিল—স্নানিয়েই যেন ডাৰ জীৱন হৈ পৰিছিল।

জ্বলি থকা জুইকুৰা বাঁহখৰি এডালেৰে খুচৰি থকা দেখি স্নানিয়ে
কৈছিল—মিগলু মিগমৰ ওচৰত গৈ এবাৰ দেখা দিলেই চোন জেঠা
মৰে।

—বাৰে বাৰে একেটা কথা কৈ নাথাকিব বুলি কৈছো নহয়। সৌ-
খন নৈ শুকাই গলেও মিগলুৰ ওচৰত গৈ তাপৰে থিয় নিদিয়ে স্নানি।

সোতনশিৰিখনলৈ আঙুলীটোৱাই তাপৰে কোৱা কথা কিটা শুনি
স্নানি সোমাই গৈছিল ভিতৰ কোঠালৈ। সেইবিলাক বহুত পুৰণি কথা।
তথালি শুই থকা তাপৰে ভাবে যে তাৰ ধেনুৰ গুণ্ডাল কাটি পেলাব
পাৰিছিল একমাত্ৰ স্নানিয়েই। তাৰ কথাৰ ওপৰত কথা কোৱাৰ সাহস
আছিল স্নানিৰেই। ইংৰাজ চাহাব গাঁৱলৈ অহাৰ বাতৰি পাই পৰ্বতৰ
টিঙলৈ গুছি যাব ওলালে ঘৰৰ জখলা মুখত বাট আগচি ধৰি স্নানি-
য়েই কৈছিল।

—কলৈ যাব ওলাইছে অকলে অকলে? অকল ধন দিয়েই কিনি
আনিছিল নেকি মোক? মন দি কিনি অনা নাছিল নেকি?

ভাপৰৰ জগতে স্নানি গাভৰুও গুছি গৈছিল ওষ পৰ্বতৰ টিঙলৈ।
বেতিয়া উভতি আহিছিল ভেতিয়া দুয়োৰে পা চিৰজা চিৰিলকৈ ফসটি

লৈছিল প্ৰচণ্ড ঠাণ্ডাত। খাদ্যহীনতাই বস্তুহীন কৰি পেলাইছিল দুয়োৰে ভেজাল শৰীৰ। ধেনুখনলৈ চাই ভাগবৰ বিগিকি বিগিকি মনত পৰিল এৰি অহা সেই দিনবিলাকলৈ।

ধেনুখনৰ কাষতে ওলমি থকা দীঘল দাখনলৈ চকু পৰাত ভাৰ মনৰ চিন্তাৰ আঁঠু লাগিল। দীঘল নেজৰে বাম্পৰৰ চলে মেৰিওৱা খাপটোত সুমাই থোৱা দাখন প্ৰায় কুৰিটা বছৰ ধৰি ভেনেদৰেই ওলমি আছে। আগৰ নিচিনাকৈ দাখন এতিয়া আৰু ভাৰ দিন নিশাৰ লগৰী নহয়। ইফালে সিকালে থলে কেতিয়াবা কান্ধত ওলোমাই নিজে যদিও সেয়া মাত্ৰ এটা চখ্—এটা এবাৰ নোৱাৰা অভ্যাস।

সেইখন নৈ কেতিয়াবা ইখন সিখন গাৱঁলৈ অহাযোৱা কৰোতে, নৈ পাৰ হ'ব লগা হলে পানী যুৱলীতে বহি দাখনত ধাৰ দিয়ে। বালিৰে ঘঁহি চিক্‌চিকিয়া কৰি আঙুলীৰ নখ কৰি ধাৰ পৰখ কৰে। সোণ, ৰূপ, তাম, কাঁহ আদি সাতোটা ধাতুৰ বহুপ চৰোৱা নালটো ঘঁহি মাজি উজ্জল কৰি দাখন পুনৰ সুমুৱাই থয় খাপটোৰ ভিতৰত। সিও এটা এবাৰ নোৱাৰা অভ্যাস। প্ৰয়োজন নাই তথাপি পৰম্পৰা জীয়াই থাকে। মানুহ প্ৰয়োজনৰ দাস হলেও নিম্প্ৰয়োজন পৰম্পৰাক যেন এৰিব নুখুজে। পৰম্পৰাই যেন সেই সমাজৰ সংস্কৃতি।

দাখন দেওজগা বুলি ভাপৰৰ বংশত এটা অপবাদ চলি আহিছে। দাখন সি মোৱাৰ আগতে বছৰছৰ ধৰি সেইখন সিহঁতৰ ধান ভঁৰালত পৰি আছিল। ভাপৰ জিমিৰ কোনোবা উপৰি পুৰুষে তিৰ্যত অকলৰ পৰা 'না' বংশৰ ছোৱালী আনোতে সেই দাখন উপহাৰ স্বৰূপে পাইছিল। কেইবা পুৰুষো ধৰি সেইখন দাআন সম্পদৰ লগতে ধান ভঁৰালত পৰি আছিল। ভাপৰৰ বাপেকে এদিন দা উলিয়াই আনি ধাৰ দি চাবলৈ লওতে ভাপৰৰ মাকে উজুতি ধাই ভৰিৰ দুটা আঙুলী হেৰুৱাইছিল। দেও জগা দা বুলি ভাপৰৰ বাপেকে দাখন নি আকৌ ধান ভঁৰালত পেলাই থৈছিল। এনেদৰে পৰি আছিল কুৰিটা বছৰ। সানিক আনিবলৈ শহৰেকৰ ঘৰলৈ প্ৰথমবাৰ যাওঁতে ভাপৰে সেইখন দেওজগা, দা-কে কান্ধত ওলোমাই লওতে মাক-বাপেকে কৈছিল—সেইখন দেওজগা দা, নিৰ নাজাগে। ভাপৰে মাক-বাপেকৰ হকাৰাখালে ৰূপ দিয়া নাছিল। দেওজগা হওক বা নহওক সেইখন দা কান্ধত ওলোমাই ললে ভাপৰৰ সাহটো যেন হাতৰ সৃষ্টিৰ খুপ ধাই পৰিছিল। এবাৰ শিলনীত বাহুজোড়া

বনৰীয়া মৌ পাৰিবলৈ স্বাৰ্ভতে বাটতে ডালুক এটাৰ সতে ভেটাভেটি হ'ল। পজাই আহিবলৈ সময় আৰু সুযোগ থকা স্বত্বেও তাপৰে পজাই নাহি দীঘল দাখন উলিয়াই লৈ দুহাতেৰে ধৰি ফোঁপেৰি পাতিলে। বহু ডালুকটোৱে তাপৰৰ ওচৰ পাই পিচতৰিত ভৰদি থিয় দিওঁতেই তাপৰে ডালুকটোৰ কান্ধতাই পূৰ্ণহতীয়া ঘাপ এটা মাৰিলে। একেঘাপেই দা-খনে ডালুকটোৰ বগা বুকখনলৈকে ফালি পেলাইছিল, সেই কথা তাপৰৰ মনত পৰিল। হাতোৰা চাৰিখন আৰু কলিজাখন উলিয়াই সি ঘৰলৈ উভতি আহিছিল। কলিজাখন মাক-বাপেকহঁতক খাবলৈ দি হাতোৰা চাৰিখন অকলে অকলে পুৰিখোৱাৰ পিচতহে তাৰ খং নাইকিয়া হৈছিল। স্নানিয়ে খং কৰি কৈছিল।

— দেওলগা দা-খন লগত লৈ নুফুৰিলে নহয় নেকি ?

— জ' নহয়। দেওলগা হওকে বা নহওক সেইখন 'শিলকটা তানিয়াৰ' বংশ সম্পদ। মই সেই "শিলকটা তানিয়াৰে" বংশধন,— দা-খন মই এবিম কিল্ল ?

স্নানিয়ে একো উত্তৰ দিয়া নাছিল। স্নানিয়েও জানে তাপৰৰ ঘৰক "শিলকটা তানিয়াৰ" ঘৰ বুলি কয়। এই কথা তাই বিয়াৰ আগতেই শুনিছিল। তাপৰৰ কোনোবা 'তানিয়া' নামৰ উপৰি পুৰুষে কি জেদত এফে ঘাপে শিল এটা দুফাল কৰি এক বিৰাট অঞ্চলৰ মাজকী স্বত্ব পাইছিল। সেই অঞ্চলতে আছিল কস্তৰি পহৰ চৰণীয়া ঠাই। জুমে জুমে চৰিছিল "বাবলু" নামৰ বৰফত থকা বনৰীয়া ভেৰাৰ পাল। সেই অঞ্চলৰ থিয় 'শিলনীবিলাকত "বৰমোহে" শ শ বাহ বাজিছিল। গাঁৱৰ মানুহে ৰাইদাংনেতৰ দীঘল জখলা ওলোমাই দি সেই জখলাতে ওলমি মোপে মোপে মৌ পাবে, সেই বীতি আজিও আছে। এতিয়াও বহুৰে বহুৰে গাঁৱৰ মানুহে দলৰাজি দুইতিনি দিনৰ দুবছৰ লৈ সেই গৌ সপ্ৰহ কৰে। আনিব পৰা জুলীয়াখিনি দীঘল দীঘল বাঁহৰ চুঙাত জৰাই আনে। আনিব নোৱাৰাখিনি ডাওৰ ডাওৰ এলুমিনিয়ামৰ বাচনত সিজাই লপা কৰি আনে। স্নানিও দৈছে কেইবা বাৰো। শিলকটা তানিয়াৰ সেই সম্পত্তি আজি আৰু একেটা বংশৰ অধিকাৰত নাই। সমস্ত জিমি বাংশোৰ সম্পত্তি হ'ল। শিলকটা তানিয়াৰ বংশ বহুত বিলপিল। কেইবাখনো সৰুৰ পাত্ৰ হ'ল। অৱশ্যে মূলদৰৰ ভেজ কেৱল তাপৰ জিৱিৰ পাত্ৰহে আছে বুলি ছানীয়া গীতগাত্যৰ পৰাই মুক্তি

পাৰি। সেই শিলকটো তানিহাৰ বংশধৰ তাপৰ জিমিক ডাকাকৈয়ে জানে কাৰণে হানিয়ে একো উত্তৰ নিদিলে, মনে মনে গুনি থাকিল।

—মই হিদিনা মৰিম সিদিনা তানিহাৰ বংশও লোপ পাব। সিজিনা মোৰ লগতে দাখনো একে গাঁওতে পুতি থাৰি। নমৰালৈকে কিন্তু দাখনৰ মোক এয়াৰ কথা নকৰি।

তাপৰৰ কথা শুনি হানিয়ে হহুতো ডাবিলে যে শিলকুইত দিলে ফাটে, পানীত পেলালে বুৰে। কিন্তু শিলকটো তানিহাৰ শেষ বংশধৰ তাপৰ জিমি যেন শিলতকৈও টান।

পুৰণি কথাবিলাক মনলৈ আহি আহি ওহি যাব ধৰোতে তাপৰৰ চকুলৈ তপ্তাৰ ডাব নামি আহিব ধৰিছিল। দাখনৰ কাষতে গুপ্তত ওলোমাই থকা চৰকাৰে দিয়া বঙা কোটচোলাটোৰ ওপৰত চকু পৰাত তাপৰৰ তপ্তা অঁতৰি গ'ল। অতীত যাক বৰ্তমানৰ সাক্ষী বহন কৰি সেই বস্তু কেইপদৰ ওপৰেৰে চকু ফুৰাই আনোতে তাপৰৰ দৃষ্টি আহি নতুন বঙা কোটচোলাটোত থমকি বৈ পৰে। অমৰী যুগৰ পৰা সময়বিলাক বাগৰি আহি আহি নতুন চৰকাৰে দিয়া কোটচোলাটোৰ যেন শিলকটো তানিহাৰ বংশ আহি শেষ জিৰণি লব বিচাৰে। বিশৃঙ্খল যুগৰ অশান্ত সময়বোৰ যেন সুস্থিৰ এক সমাজ ৰাষ্ট্ৰৰূপে আহি সোমায় পৰে। জীয়াই থকাৰ নিৰ্মম যুগটোৰ সংশ্ৰাম ক্লান্ত জীৱন-বিলাকক সুন্দৰ আৰু মধুময় কৰি পঢ়িতোলাৰ যেন আহ্বান তাপৰে গুনিবলৈ পায়। জুগি থকা জুইকুৰাৰ লেজিহান শিখাবোৰ বঙাকোট চোলাটোত ওলমি থকা চিক্ৰিকিয়া কানৰ মেদেগটোত প্ৰতিফলিত হোৱা তাপৰে দেখিবলৈ পায়। তাপৰে হহুতো ডাবে যে সিহঁতৰ দিন বিলাক যি আছিল সেইবোৰ এতিয়া অতীত হ'ল। ইংৰাজ চাহাৰ গুচি যোৱাৰ পিচত ধনুকাঁড়, দা ৰাষ্ট্ৰিকো এবিলো। এতিয়া পুৰণি বীতি-নীতি কিছু এবিৰ নোৱাৰিলে আমি অজ্ঞাপ্তি হৈয়ে থাকিব লাগিব বুলি হহুতো তাপৰে ডাবিলে। মাৰুটৰ উত্ততি আহিলে কিবা এটা ফলশৰ্মা ক'ব পোলাব বুলি তাপৰে মন ৰাজি পেলালে। সেয়া দিঠকৰ অনুত্তৰ আছিলনে তপ্তাচক্ৰ মনৰ খেলিমেলি আছিল বুজিব নোৱাৰি। এটা মুহূৰ্ত্তত তাৰ চকুমুদ খালে আৰু সি গুই পৰিল।

বুঢ় তাপৰ জিমি গুই নপৰে—শুই পৰে ঢুকুৰি বহুৰ ধৰি ইংৰাজ শাসনৰ বশ্যতা স্বীকাৰ নকৰা এক চিৰযিলোহী ভাণিন। শুই পৰে যেন

এটা মূগ — শূই পৰে এখন বঞ্চিত সমাজৰ এজন মুক্তিৰক্ষাৰী মানুহ।

অলপ পিচতেই বুদ্ধা স্নানি আহি গুই পৰা ভাপৰৰ গাল ধোঁৱা লগা পুৰণি এড়িয়া চাদৰখন আজফুলকৈ জাপি দিলে। স্নানিৰ মৰম-বোম্ব ৰেন কোনোবা ভাছানিৰ নিচিনা চিকুণ হৈছে থাকে। বন্ধসৰ আচোঁৰ গালে মুখে পৰে যদিও পনুং গোৱা গাভৰু কালৰ মৰমবোম্ব বুদ্ধা স্নানিৰ দেহৰ কোঁহে কোঁহে বক্ত কণিকাৰ সতে মিহলি হৈ থাকি স্নান। জুইকুৰা উজলাই দি তাইও গুই পৰে জুহালৰ কাষতে— ভাপৰৰ পৰা কিছু আঁতৰত। দপ্‌মগীয়া, বোঁতনটো থকা হলে একেখন এড়িয়া চাদৰৰ তলতে ভাপৰক সাৱতি লৈ তাইও গুই পৰিল-হেঁতেন। জুইকুৰা নুমাই হাব ধৰিলে খৰি কিডাল আগুৱাই দিবলৈকো ভাপৰে হয়তো তাইক উঠি হাব নিদিলেহেঁতেন।

বোঁতন কালৰ সেই ঋণ কড়িয়ে কড়িয়ে পৰিশোধ কৰিবলৈ বুদ্ধা স্নানিয়ে টোপনিৰ মাজে মাজে সাৰ পাই উঠি জুইকুৰা জ্বলাই ৰাখিলে। বাহিৰত ভেঙিয়া মাজনিশাৰ পাতল তুহাৰপাত আৰম্ভ হৈছিল। বৰফৰ সীমাবেধা ওখ পৰ্বতৰ টিওৰ পৰা লাহে লাহে তললৈ নামি আহি জিমি গাঁৱৰ ওচৰ পাইছিলহি। শীতক্লিষ্ট গাঁওখন লাহে লাহে নিসাৰ হৈ পৰিছিল। সদা সন্তম ভিন্মভীষ মেটিটক কুকুৰবিলাকৰ মাতো ক্ৰমে কমি আহিছিল, কুঙলি পকাই সিহঁতো গুই পৰিছিল জুহালবিলাকৰ কাষে কাষে।

আক হুয় কি: মি: পথ অতিক্রম কৰিব পাৰিলেই মটৰ আলিটো পাব
বুলি জানি তিনিদিনৰ পথ ভ্ৰম বতনে পাহৰি পেলালে। বাৰ-বজাৰ
বুধবৰীয়া বাচখন ধৰিব পাৰিলেই খোজকঢ়াৰ অন্ত পৰিব বুলি তাৰ
মন আনন্দৰে উপচি পৰিল। তিনিহাত বহল চৰকাৰে সাজি দিয়া
পদ পথটোৰ থিয় অংশবিলাক সি বেগেৰে উঠি যাব ধৰে আৰু
ভুললৈ নামি যোৱা অংশখিনিত সি দৌৰি দৌৰিয়েই নামি যাব ধৰিলে।
ভৰিত পিন্ধিলোৱা বাটা কোম্পনীৰ জাংগল বুটযোৰ কেবা ঠাইতো
ফাটি যোৱাত সি ঘৰতে বেজাৰে তাপলি মাৰি লৈছিল। তাপলি বিলা-
কেৰে চীনা জোক, সোমায় কাৰণে মোজাযোৰত মান-চাদাৰ পানী চতিয়াই
লৈও জোকৰ হাত সাৰিব নোৱাৰিলে। তাৰিলে এযোৰ নতুন লৈ এই-
যোৰ পেলাই দিব। যাওঁতে যাওঁতে পিচ পিনে এৰি অহা জিমি
গাৰুৰ দূৰত্ব বিমানে বাঢ়ে সিমানেই মৰমৰ ভৈয়ামখন যেন ওচৰ চাপি
আহিব ধৰে। জাকৰ সংস্পৰ্শৰ পৰা বিমান আঁতৰি আহিব ধৰে, হাক
বাপেক আৰু ভনীয়েক বেবতীৰ কথাবিলাক যেন সিমানে সহনাই অনন্ত
পৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। যোৱা নিশা চৰকাৰী জিৰণী ঘৰটোত ৰাতি
শোওঁতে সপোনত সি ভনীয়েকৰ বিদ্বাৰ সপোন দেখিছিল। ভনীয়েকক
সিহেই দাঙি নি বভাভলিত বহুৱাইছিল। ভনীয়েকে তাৰ হাতত ধৰি
ধৰি কান্দোতে সিও কান্দি পেলাইছিল। সিমানেতে তাৰ টোপনি ভাগি
যোৱাত কুকুৰ চিপ-চিপনি ভেতিয়াও তাৰ ঘৰা নাছিল।

টোপনি ভাগি যোৱাৰ পিচত ওচৰৰে কোনোবাখন গাৰুত কুকুৰাই
ডাক দিয়া শুনি বতনে আক নুঙে। ৰাতি পুৱাবৰ হ'ল জানি আক
ৰাতি অহাৰ সময়ৰ আগতে মটৰ আলিটো পাবলৈ বুলি সি লগত অহা
লক্ষ্যকটাকো জুগাই দিলে। চাহ একাপ খাই গোহৰে ফাটিয়েলাৰ লগে
লগে সি জিৰণি ঘৰটো এৰিলে।

কুকুৰাই ডাক দিয়া এক কি: মি: দূৰৰ গাওঁখনেই যে তাদায়ৰ
গাওঁ আছিল সেই কথা বতনে জনা নাছিল। কোনেও তাক কোৱাত
নাছিল। যিটো নিশা সি জিৰণি ঘৰটোত গুই আছিল সেই নিশাতেই
এক: কি: মি: নিজগৰ গাওঁখনত ভাদায়ৰ ঘৰত চলিছিল, কুমল ভৰ্ক

বিতৰ্ক। গাহুৰি কাটি অওঁই বঙহীক মাতি তাদামে ভাত খুৱাইছিল।
উৎসাহটো আছিল লোকক অন্যৰ ব্যৱস্থা কৰা।

—চি নিমে ও বেপেন। নক্কে জিজেৰ লাগিছো। ও আপাক মাৰে।

সেই মাইকী মই কিনিছো। মোক লাগিবই মই নেবো। এই বুজি
জুহাজৰ কাষত বহি থকা তাদামে বাঁহ চাখনতে পাৰ বগেৰে চাপৰ
এটা মাৰিলে। এওঁহি বঙহি কিজনে চাপৰটো সিহঁতৰ গাতে পৰা
যেন ভাবিলে। নিজৰ নিজৰ জু-হাজত ভাত মজহ সিজাই থকা তাদা-
মৰ ঘৈণীয়েক পাৰ্চজনীৰ কাপোৰো কথাকিটা নপৰাকৈ নাথাকিল।
সভিনী আহিব বুজি সিহঁত কেইজনীৰ কোনো আক্ষেপ নাছিল। বন্ধ
তাদামৰ চৰ, কিন্তু আক থিয় গোৰবিলাক ডগাট লবলৈ আক এজনী
অশীদাৰ পোৱাত সিহঁতে পেটে পেটে ডালেই পাইছিল।

—ভহঁতৰ লগতে পঠাৰ লাগে বুজি কৈ দিবি। গজি উঠে তাদামে।

—হদি পঠাৰ নোৱাৰে বুজি কয় তেনেহলে কি কৰিম আচি
তাদাম ? ডালেকৈ সুধিলে।

তাদামৰ প্ৰথমজনী ঘৈণীয়েকে কথা-বতৰাবোৰ বেবৰ সিদাৰৰ পৰাই
শুনি আছিল। কুৰি বছৰ তাদামৰ সেৱাৰি খাটি খাটি তাই নাৰীৰ
মাড় সুলভ অনুভূতিসমূহক হেন হেৰুৱাই পেলাইছিল। অস্বাৰী সমাজৰ
গতিচক্ৰটোৰ ভাইও হেন এডাল শ'লা কাটি হৈ পৰিছিল। তাদামৰ কঠিন
শাসনৰ হেঁচাত পজু হৈ পৰা প্ৰথম ঘৈণীয়েকে তাদামৰ হৈয়ে মাতিবো—

—ইমানকিজন মানুহ হাবি, দাত লৈ আহিব নোৱাৰিবি জানো ?

—আগম ৰামা ; আচমে ডুংলাক্। কথা নকৰি মনে মনে বহি
থাক, বুজি তাদামে ঘৈণীয়েকক ধমক্ দি উঠিল। কিন্তু ঘৈণীয়েকৰ অস-
ম্পত্ত কথাখিনি সি নিজেই কৈ শেষ কৰিলে।

—মেধোন দিনা পাঁচ ছয় বছৰ হৈ গ'ল। ইমান দিন তাই মাক
ৰাগেকৰ খেতি কৰি দিলে। সেই খেতিৰ এটা ভলকীয়াৰো মই ভাগ
খোজা নাছিলো। এতিয়া মোৰ মাইকী মোক লাগে—বহু ইমানেই মোৰ
কথা — ।

প্ৰথম ঘৈণীয়েকৰ প্ৰতি তাদামৰ বেথা অসপ বেছি। দুইচাৰিটা কথাও
কেতিয়াবা শু.ন. সেই হেপাহতে তাদামৰ খংটোক খুচৰি দিবলৈ তাই
আকৌ ক'লে—

—কুল পঢ়া নিজৰ বেতিয়া নিপাকৰ বুদ্ধিও সুৰত সোৱাৰ পাখে।

—ঠিক কথা। নিপাক মাটৰৰ লগত কিবা জেটি পেটিৰ উন্নয়ন
পালে তঁহঁত গুহি আহিব, যি কৰিব লাগে গিচত মইয়ে কৰিম।

তাদামৰ জেদ্ চৰে। জিভাখন ভালুত লগাই টক্ কৰে ডাঙৰ
শব্দ এটা উলিয়াই দিলে। প্ৰথম হৈলীয়েকে তাদামৰ কথাত বহু
সানিৰগৈ বেবখনৰ আঁৰৰ পৰাই আকৌ কৈ উঠিল।

....নিপাকৰ চেনী খাই তাইৰ ভেজ মিঠা হ'ল কিজানি ? চাবোন
সানি গা-চফা হ'ল যেতিয়া তাদামৰ ঘৰতনো খেতি কৰিব কেনেদৰে ॥

লক্ষণ বিজয়ৰ গিচত অমোধ্যাজে উভতি অহা বড়ো বামচন্দ্ৰৰ মন
হয়তো এনেদৰেই বিহ'জ কৰি তুলিছিল অভাগিনী সীতাৰ বিৰুদ্ধে।
সুন্দৰী ডেচ্ ডিম্বাৰ নিছলক প্ৰণয়ক সন্দেহ কৰিবলৈ কৃষ্ণাংগ বীৰ
ওখেলোক কাণতো এনেদৰেই হয়তো বিহ চলা হৈছিল। জোচেফাইন
নেপোলিয়ান আৰু ক্লিওপেট্ৰা চিভাৰ মাজতো তিক্ততা সৃষ্টি কৰিবলৈ
ষড়যন্ত্ৰৰ জানো অভাৱ আছিল।

ন্যায় পৰায়ণতা সাহস আৰু বীৰত্বইও যে চক্ৰান্ত আৰু ষড়যন্ত্ৰৰ ওচৰত
যুগে যুগে পৰাজয় মানি লব লগা হৈছিল, আৰু ঈৰ্ষাই যে মানুহৰ
পৰা মহত্বক কাঢ়ি নিব পাৰে সেয়েতো মানুহৰ কাহিনী।

ওবে নিশা ভৰ্ক-বিতৰ্কৰ অন্তত পুৱাৰ সুকল ওলাবৰ সময়তে
তাদামৰ মানুহ জিমি গাঁৱলৈ বুলি ওলাই আহিছিল। চৰকাৰী বিদ্ৰোহ
ঘৰটোৰ কাষেৰেই সিহঁত দল বান্ধি পাব হৈ যাওঁতে বতন কাকতিয়ে
এবি থৈ যোৱা জুইকুৰাৰ পৰা ভেতিয়াও ধোঁৱা ওলাই আহিল। সিহঁতে
বুজি পাইছিল নিশা তাত কোনোবা আত্মহী থাকি গৈছে বুলি। যদি
বতন কাকতি নিশা তাত থকাৰ কথা তাদামে জানিলেহেঁতেন তেনে-
হলে তাদামৰ ভোঁৱলৈ বতন কাকতিও যাব লাগিলেহেঁতেন। ভোজৰ
ডাত খাবলৈ নহয়..তাদামৰ ওঙাল প্ৰৱহিলকৰ উত্তৰ দিবলৈ।

দুদিনৰ বাট একেদিনাই আহি জিমিগাওঁ পাই তাদামৰ ভায়েক
তাবুহঁতে তাকামৰ আত্মহী হ'ব লাগিছিল। কিন্তু ভায়েকৰে হোৱালী
উলিয়াই নিদিলে টানি লৈ হোৱাৰ আদেশ থকা কাৰণে সিহঁতে তাকামৰ
ঘৰলৈ নগ'ল। নিপাক মাটৰৰ লগত জেটিপেটিৰ কিবা গোল পায়ে
মিতিৰ গুহি মিতিৰ-মিতিৰ হ'ব ভাবি সিহঁতে আন এঘৰত উঠিল।
গিৰিহঁত নাছিল কাৰণে গিৰিহঁতনীয়ে লাগনি অৰিত জুই একুৰা আনি
আত্মহী কোঠাৰ জুহোঁত বতনাই দিলে। খবৰ পাই গিৰিহঁত অহাত

অজ্ঞানত্বৰ খাতিৰ দুগুণ হবৰে কথা কাৰণ ভাদামৰ হ'ল গিৰিহঁতৰ দুৰ সম্পৰ্কৰ বজহ। মজহৰ আপোন নহলেও বজহৰ ভিতৰতে পৰে। মানে—বিজ্ঞা-বাক্ত মজহৰ ভাগ পোৱা বজহ। আনটো কথা হ'ল তাকামৰ ওপৰত গিৰিহঁতজনৰ কিবা এটা পুৰণি আখোজো আছে। আখোজো হ'ল—গিৰিহঁতে আনিব খোজা ছোৱালী এজনী তাকামৰ বাপেকৰ কাৰণেহে আনিব নোৱাৰিলে। কথাতো পুৰণি যদিও পোৰণি নমৰা বিশ্বৰ।

ভাত পানী খোৱাৰ পিচত গিৰিহঁতে ক'লে—

—গেন্তুং পঠাই দিয়া—কালিলৈয়েই ছোৱালী উলিয়াই দিব লাগিব বুজি কৈ আহিব।

মাজৰ মানুহ পঠিয়াই দিয়াৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইয়ে গিৰিহঁত সন্তুষ্ট নহ'ল। ভাদামৰ ভায়েক তাবুৰ জেদ্ চৰাবলৈ গিৰিহঁতে শুনালে—

—যিহে উদভীয়া ছোৱালী, তাদামৰ ঘৰলৈ মান্ননে নাযায় সিও এটা কথা।

গিৰিহঁতে কোৱা পিচৰ কথা কিটা শুনি ভাদামৰ ভায়েক তাবুৰে চকুঘোপাকৈ চাই সেই কথাৰ ভিতৰি অৰ্থ বিচাৰি চালে।

—কুসন্ত পঢ়িহে, নিপাক কথাও জানে। খৰ-খজুৱতি থকা আঁকৰি ছোৱালী হোৱাহেঁতেন বেলেগ কথা আছিল।

গিৰিহঁতৰ বেঁকা কথাবিলাক পোনাই কবলৈ তাবুৰে সুধিলে।

—কিনো কথা, অলপ বুজাই কোৱাচোন।

—মইনো কিয় কব লাগিছে, গেন্তুং পঠাই দিয়া সিয়েই আহি সকলো কথা কব নহয়। মিচিকিয়াই উত্তৰ দি গিৰিহঁতে গা এৰা দিলে। একেখন গাঁৱৰ অধিবাসী হৈ গিৰিহঁতে তাকামৰ বিকছে খোলাখুলিকৈ বেছি কৰ নিষিচাৰিলে। হয়তো ভাবিলে যিমান ক'লে সিমানখিনিহেই তাকামক এশিকনি দিব। আকাৰ চাল-চলনবিলাক সি দেখি আহিছে। তাকে জৈ গাঁৱত চলা ফুচুৰিয়েলৰ কথাও সি নুশুনাকৈ থকা নাই। ইমান দিনে গিৰিহঁতে একো কোৱা নাছিল; কোৱাৰ কোনো প্ৰয়োজনো ভাব নাছিল। হুৱতো ভাবিছিল—হাব ছোৱালী সিন্ধেই চম্ভাণিব—হাব মেথোন সিন্ধেই নিমখ খুৱাব, তামনো কি আহে যায়।

—ভেনহলে গেন্তুং পঠাই দিও ? ভাদামৰ ভায়েকে গিৰিহঁতৰ

পৰামৰ্শ বিচাৰিলে ।

—অ’তো পঠাই দিয়া । নিজে কিয় যাব লাগিছে । গিৰিহঁতে জোৰ দিয়েই কথাৰ উত্তৰ দিলে ।

আলোচনাৰ অন্তত তাবুৱে সিহঁতৰ আগমণৰ সংবাদ আৰু উদ্দেশ্যৰ বিষয়ে ভাদামক জনাই দিবলৈ নিজদলৰ সকলোতকৈ বয়সত ডাঙৰ-জনক পঠাই দিলে । প্ৰেস্তুং যোৱাৰ পিচতেই আলহী আৰু গিৰিহঁতৰ মিত্ৰিয়ালিয়ে যেন পক্ষ ধৰিলে । পক্ষ ধৰালে পুৰণি আপত্তিৰ বাগীয়ে ।

—চৰকাৰৰ সকলো কথাই ভাল । চৰকাৰটো থাকিলে আমাৰ উন্নতি হ’ব সিও ঠিক কথা । কিন্তু নিজিবহিলাক হ’লে বেয়া হ’ব দেই । সেয়া গিৰিহঁতৰ কথা ।

আপত্তিৰ বাগীয়ে সিহঁতৰ আলোচনাক সামাজিক সমস্যাৰ দিশলৈ টানি লৈ যাব ধৰিলে । তাবুৱে গিৰিহঁতক সমৰ্থন জনালে ।

—বেয়া হবলৈ বাকী আছেনেকি ? সদৰত হেনো বহুত নিপাকে আমাৰ ছোৱালী লগেই । কোনোবাই দাম দি লৈছে আৰু কোনোবাই জ্বৰিমনা ভৰি লৈছে । নিপাকলৈ গ’লে খেতি কৰিব নালাগে, খৰি পানীও বুকিব নালাগে । কিচিম কিচিম কাপোৰ পিন্ধিব পাৰ ।

—পাউদাৰ হিম্মানীও মুখত সানিব দিয়ে । আৰু ক’ত কি শুনিবা । শুনি মিল লাগি যায়—থুঃ

সময়ে আনি দিয়া পৰিবৰ্তনক বোধ কৰিব নোৱাৰা হ’লে এখন সমাজত নানান খেলিমেলিৰ সৃষ্টি হোৱাতো স্বাভাৱিক কথা । পুৰণিক এৰি নতুনক আদৰি লবলৈ সকলো মানুহ সমানে প্ৰস্তুত হৈ উঠিব নোৱাৰে—নুখুজে । —তাবুহঁতৰ কথাত সমাজৰ সেই খেলি-মেলি বিলাকেই আংশিক ভাৱে ফুটি ওলায় । বেতৰ সলনি তীখা তাঁকেৰে সজা নতুন দলং সিহঁতেও বিচাৰে । বেজ বেজালীৰ লগতে হুপ্পিটালৰ ঔষধো সিহঁতক লগা হৈছে । কেৱল আঙুলীৰ নিচিনা গোমথানৰ সলনি মেল্লিকান হাইব্ৰিদ কঠিয়া সিহঁতেও ভাল পোৱা হ’ল । কেচু-কুমলি খুচৰি ফুৰা টিকিৰা গাহৰিৰ সলনি দানাখোৱা মৰ্কটচাৰাৰ সঁচ আনিবলৈ দহ দিনৰ বাটো খোজ কাঢ়ি সিহঁতে সদৰলৈ যায় । সিহঁতৰ ল’ৰাই পঢ়ি শুনি নিপাক মানুহৰ নিচিনা কেবাণী, মহৰি, ডাঙৰ, হাকিম হৈ ফৰফৰাই ইংৰাজী কৰ পৰা হ’লে সিহঁতেও ভাল পাব । কিন্তু ছোৱালীৰ বেলিকা হ’লে সেই সমাজৰ মানুহে এডাল চুলিৰ সমান

ইফাল সিফাল হোৱাতো নিবিচাবে। নাৰীসকলেই যেন সিহঁতৰ জাৰ্জ সামাজিক ব্যৱস্থাত ঘাই মেকদণ্ড। সেই মেকদণ্ডত যুগে ধৰিলে সিহঁত চলিব কেনেদৰ ?

—সিহঁত নিকপায়। সিহঁতৰ কৃষি ব্যৱস্থাত পৰিবৰ্তন নহালৈকে আৰু অৰ্থনৈতিক নিষ্ফল এটাৰ সূচনা নহয় মানে বৰ্তমান সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰী সেই সমাজৰ মেকদণ্ড হৈ থাকিবলৈ বাধ্য। যুগ খেতিৰ ঠাইত স্বাক্ষী খেতি যিদিনা গঢ়ি উঠিব; একেভাৱে মাটিতে বছৰৰ পিছত বছৰ ধৰি সেই সমাজৰ শস্য যিদিনা উৎপন্ন হব আৰু নখেৰে আঙুৰি আঙুৰি খেতি ক'ৱা নাৰীৰ ক্ষুণ্ণ-বিক্ষুণ্ণত সৰু সৰু হাতৰ আঙুলিবিলাকৰ পৰিৱৰ্তে মোহাৰ শিবলুৱে যিদিনা একবৰ পিচত একৰ মাটি একোজনৰ পৰা ফালি লৈ যাব, সিদিনাই হয়তো আহিব নাৰীৰ মুক্তি, আহিব সমতা-সন্মান-ব্রহ্মা-মৰম। তাৰ আগলৈকে তাদামৰ ডায়েকহঁতৰ এই কথাই যেন নিবিবোধ হ'ব চলি থাকিব - চৰকাৰটো ভাল। চৰকাৰটো থাকিলে আমাৰ উন্নতি হয়। সিও ঠিক... কিন্তু নিজৰবিলাক হলে বেয়া হব দেই।

এটা ব্যৱস্থাৰ পৰা আন এটা ব্যৱস্থালৈ কাপাতৰিত হওঁতে এখন সমাজৰ মাজলৈ বহুতো খেলি-মেলি আহি পৰে, ই এটা স্বাভাৱিক প্ৰতিক্ৰিয়া। পৰিৱৰ্তনৰ এই প্ৰতিক্ৰিয়াত এখন সমাজত অস্থিৰতাৰ যি কণ সময় আহি পৰে সেইকণ সময়তেই সেইখন সমাজৰ কাৰণে আশী বাঁদ বা অভিশাপ স্বৰূপ হৈ পৰিব পাৰে। সুস্থিৰ পৰিচালনাৰ অভাৱ হলে সেই পৰিৱৰ্তন এখন সমাজৰ বাবে অভিশাপ স্বৰূপ হ'বলৈ বাধ্য। আনহাতে পৰিকল্পিত ভাৱে সেই পৰিৱৰ্তনক আদৰিব জানিলে বহু ক্ষতাব্দী ধৰি সেই একা সমাজখনেও প্ৰচণ্ড গতিত আগবাঢ় যাবলৈ সক্ষম হয়। তাদামৰ ডায়েকহঁত হ'ল সাধাৰণ গাওঁবাসী। সিহঁতে পৰিৱৰ্তন আনিব নোৱাৰে, আদৰিবহে পাৰে। সিহঁতৰ নিজৰবিলাক বেয়া হ'ব সেই আকাঙক্ষাই সিহঁতৰ প্ৰগতিমুখী আকাঙক্ষাক যদি দুৰ্বল কৰি পেলাইছে তেনেহলে তাৰ বাবে সিহঁত দানী হ'ব নোৱাৰে। তাৰসাম্য পৰিৱৰ্তন আনিব নোৱাৰিলে দুৰ্বল সমাজবিলাকে আধুনিক প্ৰতিযোগিতাত তাৰসাম্যতা হেৰুৱাই পেলাবলৈ বাধ্য। হিমালী পাউদাৰ, ব্ৰা, পেণ্টিকোট, ক্লিপ, জিপস্টিকেৰে বজাৰ উপচি পৰিব অৰ্ধচ কৃষি বৈ থাকিব প্ৰাণ-ঐতিহাসিক যুগন্ত; স্বাধীনতাৰ পতাকা উৰিব আকাশত আৰু ভাবে

তলত অহেজাব জীৱনজোৰা গজনা ভুলি জীয়াই থাকিব নাৰী সমাজ।
চেনী থাকিলে পাব, সুগন্ধি চাবোন গাত হাঁহিব অথচ পইচা আৱধানিব
বাট নাথাকিব—ভেনেসমাজত ভাবসাম্যতা আহিব ক'ব পৰা? গল্পভিৰ
নামত বঙাকিটা কাটি উদ্ধোধন কৰা চিনেমা হজৰ ৰূপালী পৰ্দাত নাৰীৰ
আত্মক লৈ ব্যৱসায়িক লুটন যদি চলোৱা হয় ভেনেহলে সামাজিক
বিশুদ্ধতা বোধকৰাৰ উপায় ক'ত?

তাদামৰ ভালেহঁতৰ গাত দোষ নাই। ফ্ৰেণ্ড পাৰৱৰ্তনৰ চাক্ষুণ্যত
পৰি সিহঁত বিদ্ভান্ত। নতুনক আদৰি লব পৰা নাই কাৰণে পুৰণিকে
খামোচ মাৰি ধৰি থাকিবলৈ বাধ্য হৈছে। সেয়া বৰুণশীলতাৰ গোড়ামি
নহয়—সংৰক্ষণৰ শেষ প্ৰচেষ্টা মাথোন।

দৃষ্টিমানব মূৰত গেৰুংজন উভতি অহাত সকলোৱে একে ঠাইত
থুপ খাই বহিল। কাৰো মুখত উৎকৰ্ষৰ একো লক্ষণ ফুটি নোলাল
সকলো যেন স্বাভাৱিক, দাম-দ খোৱা ছোৱালী যেতিয়া উলিয়াই দিয়াত
বাধানো ক'ত। জালত পৰা মাহ যোতয়া খালিত সোমাবলৈ কিমান
নো সময় লাগে। গেৰুঙে আহি জুইব কাষতে বহি গল খেকাৰি
মাৰি নিজে নিজেই কলে—

—আক নি আৰে।

কোন আহিব, কি কথা তাৰ একো ভূমিকা নকৰি কাইলৈ আহিব
বুলি গেৰুঙে কোৱা সংক্ষিপ্ত কথাশাৰীয়ে সকলোকে দোখোৰ-মোখোৰত
পেলালে।

—আক নি ইয়ে আৰে? কাইলৈনো কোন আহিব সেই কথা
পৰিষ্কাৰ নোহোৱাত তাবুৰ অলপ খণ্ডেই উঠিল।

গেৰুঙৰ কথাৰ পৰা তাকাম পিচদিনা নিজে আহিব বুলি গম
পাই তাবুৱে সুখিলে।

—ছোৱালী উলিয়াই দিয়াৰ বিষয়ে কি ক'লে?

—একো নক'লে। নিজে আহিব বুলিহে মান ক'লে।

—ছোৱালীজনীক দেখিলিনে নাই? তাবুৰ মনত যেন সন্দেহে মূৰ
দাতি উঠিল।

—ওহো কাগাম। নাইদেখা বুলি গেৰুঙে উত্তৰ দিয়াৰ লগে লগে
জিবিহঁতে সমস্যাটোক আক গভীৰ কৰি ভুলিলে—

—মই জানো নহয় ইমান সহজে ক'ত আহিব তাই।

—কি কৈছা মিতিব, অলপ খুলি নোকোৱা কিয়? তাদামৰ ডায়েক-হঁতক নিশাটোৰ বাবে কু-চিন্তাত পেলাই মাৰিবলৈ গিৰিহঁতে থেক-থেকাই হাঁহ ক'লে—

—তাকামৰ ছোৱালীৰ কথা তাকামেই কব আমি কোন গাহৰিৰ জাত। বাতিপুৱালেই শুনিবা নহয়।

এনেদৰে এক অনিশ্চয়তাৰ মাজেৰে অতিবাহিত হবলৈ ওলায় নিশাটো। মীমাংসাতো যেন অমীমাংসিত হৈ বৈ স্বয়ং নিশাটোৰ কাৰণে। কথা-বিজ্ঞাক জিমি গাওঁবাসীয়ে শুনিলেও গা এবাই চলিব বিচাবে। তাকামেও গোটেই নিশা জুইজুলাই বহি থাকিল, ভাতৰ টোপোজাটো খুলিও নাচালে।

পিচদিনা বেজি কপালৰ সমান পাবৰ সমস্যাতে তাকাম আহিল গিৰিহঁতৰ ঘৰটোলৈ অকলেই। পিঠিত ওলোমাই আনিলে মূৰটোৰ সৈতে পুৰিচাফা কৰা পেটফলা মজলীয়া গাহৰি এটা। এক আঙুলীমান ডাঠ বগা চৰীৰ তৰপটো লক্ষ্য চক্কৈ ওলাই আছিল। তাদামৰ ডায়েকহঁত থকা বাহিৰ কোঠাৰ জুহালৰ কাষতে আঁঠুকাঢ় বহি পিঠিৰ গাহৰিটো চাওৰ ওপৰতে নমাই থলে। বাঁহকাষৰে সজা চাওখনৰ পৰা বেতৰ বান্ধোনবোৰ এডাল এডালকৈ কাটি গাহৰিটো সোলোকাই পেলালে। চাফা কৰি অনা গাহৰিটো আনুমানিক ভাবে আলহীৰ পিনে অলপ আগুৱাই দি তাকামে ক'লে—

—আলপৈচান ধৰিবলৈ একোকে যোগাব কৰিবৰ নহ'ল। আগৰপৰা দিনবাৰ ঠিক কৰি জনোৱা হলে এই বেমেজালিখিনি নহল'হঁতেন।

কথাখিনি কৈ তাকামে মুখৰ ঘাম দুহাতেৰে মচিব ধৰোতে ঘৈণীয়েকে আগুওৱা দুটা বাঁহৰ চুঙা ধাং এটাত ভৰাই আলহীয়ে দেখাকৈ ভিতৰ কোঠালৈ সোমায় গ'ল। তাদামৰ ডায়েকে বুজিলে আলহী শোধৰ আয়োজন চলিছে। পৰম্পৰাৰ যেন নিজৰ কিছুমান ভাষা আছে, বুজাই কবলৈ প্ৰয়োজন নহয়।

—কালিলৈ আমি উত্ততি যাম বুলি ভাবিছো।

সংক্ষিপ্ত ভূমিকাৰে তাদামৰ ডায়েকে আলোচনাৰ পাতনি মেলি তাকামৰ মুখলৈ চালে। তলমূৰ কৰি থকা তাকামে কি উত্তৰ দিব বুলি ভাবি থাকোতেই ঘৈণীয়েকে আলহীৰ হাতে হাতে আগুওব সৰু চুঙা তুলি দিলে।

—মাক্‌বোৰ যানুহ, দুদিনমান নাখাকিলে হ'ব নেকি? আগুওব

মুণ্ডা বিলাওতে অকামৰ-মাকে ছোঁৱালেৰে ঘনুহ বুলি খাতিৰ লগালে ।
তাকামে যেন নিজকে প্ৰস্তুত কৰাৰ অলপ সময় হাতত পালে ।

—খাৰিকবৰতো আমাৰো মন আছে ; কিন্তু আমাক উত্তৰি যোৱাৰ
সময় বাকি দি পঠিৱাইছে আচি তাদামে । গতিকে এদিনো বেছি
খাৰিক নোৱাৰিম, বেয়া নাপাৰ ।

আধুনিক যোগাযোগৰ ব্যৱস্থা নথকা অকণাচলত কথাৰে বন্ধা সময়-
সূচীৰ লৰচৰ হ'ব নোৱাৰে । নিৰ্দ্দাৰিত সময়ত আহিব লগাজন আহি
নাপালে নানান সমস্যাৰ উদ্ভৱ হ'ব পাৰে । চেকা আগু টেঙা হৈ
যায়, সিজোৱা মলহ গোছাব পাৰে বা বন্ধা ভাত বাহি হৈ যোৱাৰ
উপৰি আহিব লগাজন সময়ত আহি নাপালে ঘৰৰ মানুহৰ চিন্তা বাঢ়ে,
কিবা বিপদ হোৱাৰ আশঙ্কা কৰি ।

—কিন্তু আকা যে ঘৰত নাই ! তাকামৰ কথা শুনি সকলোৱে
অলপ আচৰিত হ'ল ।

—ঘৰত নাই যদি বিচাৰি আনিলেই হ'ল । তাবুৱে কথাকিটো
অলপ যেন টানকৈয়ে ক'লে ।

—কলৈ গৈছে সেইকথা জানিলেহে বিচাৰি আনিব পাৰো । যোৱা
কান্ধিৰে পৰা তাইক বিচাৰি পোৱা নাই ।

—এইবিলাক কেনে ধৰণৰ কথা আৰো তাকাম ? তাবুৱে কৰা
ভিক্ৰ প্ৰস্তুত তাকাম যেন বিল হৈ পৰে ।

—মইও বুজা নাই তাইৰ কি মতলব । মনত যদি আন কিবা
কথা আছে তাকো মই নাজানো ।

তাকামৰ উত্তৰটো মতপুতঃ নোহোৱাত তাদামৰ ভায়েকে এইবাৰ
গোনপটিলকৈ মনৰ কথা ব্যক্ত কৰিলে ।

—তুমি নাজানা যদি আন কোনে জানিব আৰো তাকাম ? এই-
বিলাক পিচলা পিচলি কথা এতিয়া কলেতো লাভ নাই । ছোৱাজী
নিবলৈ আহিছো, আমাক ছোৱাজী উলিয়াই দিবা কথা ইমানেই ।
তোমাৰো জেঠা মৰিব আৰু সেনাদেনাৰো অন্ত পৰিব । কি কোৱা
তোমালোকে ; এইবুলি তাদামৰ ভায়েকে লগত অহা নিজৰ মানুহকিটোৰ
মুখলৈ চালে ।

—‘আজি মেন্দ, আজি মেন্দ !’ ভালেই কৈছা ভালেই কৈছা বুলি
সিহঁত কিটাই তাদামৰ ভায়েকৰ প্ৰতি পূৰ্ণ সমৰ্থন আগবঢ়ালে । ভাবা

ক'বি জনা সাক্ষীয়ে যেনেদৰে দিকোৱামতে ক'ব তেনেদৰে সিহঁতেও ক'লে।

—মই নিৰুপায়। আজিৰ ভিতৰতে ক'বগৰা মই তাইক বিচাৰি আনিম কোৱা।

—সেইটো তোমাৰ সমস্যা। আমি দাম দিয়া ছোৱালী নিম্নলৈ আহিছো—কাজিলৈ ছোৱালী আমাক লাগিবই। তাদামৰ ভায়েকে তাকামৰ নিৰুপায় অৱস্থাক অকণো গুৰুত্ব নিদিলে। তাকামক মনে মনে বহি থকা দেখি তাবুৱে এইবাৰ কথাৰ সুৰ সজনি কৰিলে।

—ভাতকৈ কোৱা ছোৱালী নাহায়। কিবা গোট পেটি আছে হৰুলা।

—মালে মেন্দ, মালে মেন্দ—ভাটৌকিটাই আকৌ মাতিলে।

—মই সেইবিলাক একো নাজানো তাবু—দামখাই শেষ কৰিছো যেতিয়া কথা সলাবলৈ মোবনো উপায় ক'ত? তাকাম যেন অকল-শৰীয়া হৈ পৰে। বৈণীয়েকৰ সমৰ্থনখিনিও যেন সি হেৰুৱায়।

—মোক এইবিলাক কথাকৈ একো লাভ নাই আৰো তাকাম। আজি সন্ধ্যা কেবাং মাতিম তাতেই তোমাৰ যি কবলগীয়া আছে তাকেই ক'য়া। এই বুনি কৈ তাবুৱে নিজৰ মানুহৰ মুখলৈ চালে।

—মালে মেন্দ, মালে মেন্দ। ভাটৌকিটাই যেন আন কথা শিকি আহিবলৈ সময়কে নাপালে। আকাৰ বাপেকে দিয়া গাহৰিৰ মজহ এহাতেৰে পুৰি পুৰি খায় আৰু আনটো হাতেৰে চাওত ডুকুৱাই তাদামৰ ভায়েকৰ প্ৰতিটো কথা সমৰ্থন জনায়। গা-ধন দি থোৱা ছোৱালী নিব অহা জোৱাইঘৰীয়া ভেমটোৱে যেন সিহঁতকো ওফন্দাই তোলে। হুলা গহ দেখি বাগী কুঠাৰ মৰা দি তাদামৰ ভায়েকৰ বোজাভাৰী এটাই লাহেকৈ মাতিলে।

—জিৎলাং কথাই যদি কিবা আহিল তাক আগতিয়াকৈ জনালেই হ'লহেঁতেন। দুদিনৰ বাট এনেদৰে দৌবাই মৰালা।

—তাকামক নিম্নাতে থকা দেখি বোজাভাৰীটোৰ কথাৰ ওপৰতে আন এজনে ফোৰণ মাৰিলে।

—দাম লোৱা ছোৱালী এতিয়া শৰত নাই বুনি কলন্তো নহব। কাঁড় লাগি পজাই হোৱা হাবিৰ হৰিণাকো যদি বিচাৰি উলিয়াব পাৰি—ছোৱালী এজনীক বিচাৰি উলিয়াব নোৱাৰি—ই কেনে কথা?

এসোপা চাদা চুন মিহলি পিক্ পাতি হাঁহে হুগাৰ নিচিনাকৈ
ফ্ৰেবেক্ কৰি পেলাই দি আন এজনে ইতিকিং কৰিলে।

—শিলকটী তানিমা বংশৰ ছোৱালী কিনি ভাদামে ভাবিছিল বঙহ
বাড়িগ বুলি। পিছে এতিয়া কাকনো কি বুলিবা?

বংশৰ গাত ঢেকা পৰা যেন দেখি তাকামৰ মনে নসহিলে। ওভো-
তাই সিও মাতিবলৈ বাধ্য হ'ল—

—শিলকটী তানিমা বংশৰ কথাত লৰচৰ নহল জানিবা। ছোৱালী
কিনি থৈহা যেতিয়া জীয়া হলেও মৰা হলেও বিচাৰি আনি দি থৈ আহিম।

এই বুলি উত্তৰ দি বহাৰ পৰা থিয় দি তাকাম স্বাবলৈ ওলাল।
বংশ মৰ্যাদাক লৈ কৰা উপলুঙা সি সহিব নোৱাৰিলে।

x

x

x

জানগিনে তাপৰৰ ঘৰ এৰি দুদিন আগতে আকা গুছি গৈছিল ওপৰৰ পাঁহৰে বিন্ধ্যাহোৱা মাহীয়েকৰ ঘৰলৈ। হামি-জামি, কান্দি উচুগি আকাই যেতিয়া মাহীয়েকৰ ঘৰ ওলাইছিলগৈ তেতিয়া আচৰিত হৈ মাহীয়েকে সুধিছিল।

—আবে আকা আহিলি যে ?

জখলাৰে চাওঁগৈ উঠিযাব ধৰা আকাই একো উত্তৰ নিদিলে। মেঘে ওন্দোলাই জনা বাৰিষাৰ আকাশৰ দৰে থম্ থমিয়া মুখখনলৈ চাই মাহীয়েকে বুজিলে কিবা এটা হৈছে। বাচলী আকাৰ এনেকুৱা ধৰণ মাহীয়েকে অগতে কেতিয়াও দেখা নাছিল। মুখত ঘাম, চকুত পানী, চুলিও আউলী বাউলী আকাৰ ওপৰেদি যে ধুমুহা এটা পাবলৈ গৈছে সেই কথা মাহীয়েকে অনুমান কৰিলে। আকৌ ভাবিলে, কিবা দেৱে পালেনেকি তাইক বাটত আহোতে ? সিহঁতৰ গাঁৱলৈ অহা বাটৰ ওপৰত থকা ডাঙৰ জৰী গছজোপাত তিনিদিন আগতে বজ্জপাত পৰিছিল। পিচাদিনাই গছজোপাৰ এফালে লেৰেলি ঘৰি গৈছে। গাঁৱৰ মানুহে সেই বাট এৰিলে। আকাই নাজানি সেইজোপা গছৰ তলেৰেই আহিল নেকি ?

—তোক নিবলৈ হেনো মানুহ অঘাৰ কথা ? বৰ গছজোপাৰ কথা উলিয়ালে তাই ভৱ কৰিব বুজি ভাবি মাহীয়েকে জান কথা উলিয়ালে।

চাওৰ মুখত থিয় দি থকা মাহীয়েকৰ ডিঙিত সাবটি ধৰি আকাই চিঞৰি উঠিল—

—মাহী ঐ মোক সোখন নদীতে পেলাই দে তথ পি তাদানৰ ঘৰলৈ পঠিয়াই নিদিবা। কাঁড়ত সনা বৰ বিহু ভাতৰ লগত জানি মোক খাবলৈ দে তথাপি তাদাম ঘৰলৈ হোৱাৰ কথা মোক আক নকৰি ঐ মাহীটি।

হক্ হকাই কান্দি উঠা আকাক মাহীয়েকে সাৱতি ভিতৰলৈ লৈ গ'ল। বুজিলে ঘটনা বৰ গছীন। মতাৰ ঘৰলৈ নান্ধাওঁ বোলা হোৱালীক লৈ সমাজত বহন্তো কিবা কিবি জীভাতত ঘটি গৈছে। মাহীয়েকে ভেনে দুই চাৰিটা ঘটনাৰ কথা কাণেৰে শুনিছিল আক এটা ঘটনা জীৱনী কালত নিজেই দেখিছিল।

—নাকান্দিবি ব'চোন কি হৈছে ক' জাগতে । এই বুজি সাহাৰি নি জুহাজৰ কাষত বহুৱাই মাহীয়েকে আকাৰ উদহাত মনটোক সুস্থিৰ কৰি তুলিব বিচাৰিলে । আকাই একোৰে উত্তৰ বিদি আঁঠু দুটাত মুখখন ভুজি কেৱল উচুপি থাকিল । মাহীয়েকে তাইৰ আউলী খাউলী চুজিবিলাকত আউলী ফুৰাই স্নেহ কৰি সুধিলে—

—তাদামৰ তালৈ নাযাও যদি কাৰ তালৈ যাবি ?

—যাব তালৈকে নাযাওঁ, তাদাম বৃত্তালৈ কেতিয়াও নাযাওঁ-নাযাওঁ ।

আকাৰ পাতক মনৰ তিক্ততা দেখি মাহীয়েকৰ হাঁহিৰ মন যাত্ৰ । সযাজ ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিব খোজা আকাৰ নিৰুদ্ভিতাক মাহীয়েকে হাঁহিলে পাতলাৰ বিচাৰে ।

—মাক-বাপকৰ ঘৰ এৰি যাবৰ সময় আহিলে সকলোৰে বেয়া লাগে-পিচলৈ ঠিক হৈ যায় । আমাৰো প্ৰথমে বেয়া লাগিছিল ।

—সেইবিলাক কথা মোক নকৰি মাহীটি । তাদামৰ তালৈ মই নাযাওঁ বুলিছো- -নাযাওঁ ।

—বালেশ্বৰ কি হব তই ভাবি চাইছ নে নাই ? মাহীয়েকে বুজাবৰ চেষ্টা কৰিলে ।

—যি হয় হৈ থাকক, সৰু থাকোতেই হাবিত পেলাই দি নাহিলি কিয় ? বৃত্তা এটালৈ দি মেথোন কিয় লব দিছিলি ? উচুপি উচুপিয়েই আকাই উত্তৰ দিলে ।

—কি কৰিবি বালেশ্বৰ যে উপায় নহিল । ছোৱালী হৈ জন্মিলি যেতিয়া ডেকাই হওক বৃত্তাই হওক এটালৈ এদিন যাবই লাগিব ।

মাহীয়েকৰ কথাৰ উত্তৰ দিবলৈ আকাই একো কথা বিচাৰি নাপাই মনে মনে থাকিল । তাইৰ নিৰাশ মনটোৱে এৰি অহা দিনবিলাকলৈ উত্ততি চালে । হাঁহি নাচি থাকোতেই যৌৱনটোৱে কেতিয়া আহি তাইক সাৱটি লৈছিল তাই পৰাক পোৱা নাছিল । আনন্দ উৎসৱত সমাজৰ ধুনীয়া ডেকাল'ৰা লগপালে কথাবে চুপতি মাৰিছিল সঁচা, কিন্তু সিহঁতৰ কোনো এজনৰ মুখখন হলে মনত পৰি থকা নাছিল । খেতিলৈ যাওঁতে আহোতে বনৰীয়া ফুলচিড়ি কাষৰ লজ্জিত পিচ্চি লৈ নিজৰাৰ পানীত নিজকে চাই তাই ভাল পাইছিল সেই কথাও সঁচা । নিজৰাৰ পানীত অকলশৰে পা-ধুওঁতে নিজকে তাই ঘূৰি ঘূৰি চাইছিল । হাতেৰেও চুই চাইছিল । সেৱা নিছানৰ কথা, জানে নেদেখা বিপ্লৱ আহিল ।

কিন্তু বতন চাব আহিবৰ দিনাবে পৰা তাইৰ মনটোত যে কি সোমাইছিল তাইও বুজা নাছিল, ফুলত পঢ়োতে চাবৰ মুখলৈ তাই ভৱন্ত হৈ চাওঁতে চাবৰ চকুদৰিলে তাই চকু নমাই লৈছিল কিন্তু তাকো তাই বুজি পোৱা নাছিল। চাবৰ কাৰণে অলকীয়া, বেডেনা আনি দিবলৈ তাইৰ কিন্তু মন দৈছিল, চাউলৰ শিলঙটি বাচি দিবলৈ তাই কিন্তু ভাল পাইছিল সেইবিলাক কথাৰ অৰ্থ সিদিনাও তাই বুজা নাছিল। ফুল এবি দিলাৰ শিলঙো চাবক সদায় এবাৰ চাবলৈ তাইৰ মনে কিন্তু উচ্ পিচ্ কৰিছিল—প্ৰেম পিৰিতি নুবুজা আকাৰ যৌৱনত সেয়ে নেকি প্ৰথম পিৰিতিৰ চকুগত আছিল? নিশাৰ একাৰত হাতত সাৰে ডৰিত সাৰে আগুৱা চুঙা লৈ চাবৰ ঘৰলৈ যোৱা কথাটো তাইৰ বাবে প্ৰথম পিৰিতিৰ উদ্গাদনা আছিল জানো? পুৱতি নিশা চাবৰ বাহু বন্ধনত নিজকে যে বিলাই দিছিল সেয়াই জানো ভালপোৱাৰ চৰম প্ৰতিদান নাছিল? আক ভৈৰামলৈ নামি যোৱা চাবে যে আকাৰ পৃথিৱী-খনকো লগতে উজাৰি লৈ গৈছে, সেইবেদনা আকাইনো কাক বুজাই কব পাৰিব! বিচ্ছেদৰ বেদনা ক্লিষ্ট আকাক যেতিয়া মাহীয়েকে ক'লে ছোৱাকী হৈ জঞ্জিলি যেতিয়া ডেকাই হওক বুঢ়াই হওক এটালৈ এদিন স্বাৰই লাগিব তেতিয়া তাই বিদ্রোহীনি হৈ উঠিল।

—তইও যদি তেনেদৰে কৰ মাছীটি মই সৌখন হাবিলৈকে গছি স্বাম। বাঘে খায়, ভালুকে খায় যদি এবাৰতে খাব। ভাদামৰ নিচিনাকৈ ওৰেভো জীৱন নাখায় নহয়।

—বলিয়ালী নকৰিবি আকা। বাপেৰৰ মুখলৈ চাই তই ভাদামলৈ যা। এইবুলি মাহীয়েকে কবলৈ পালে কি নাপালে—

—মৰিলেও এবাৰহে মৰিম--ভাদামলৈ নাহাওঁ বুলি কৈহো নহয় --ও ইনমা, ইন্মা, ইন্মা।

এই বুলি কৈ মপ্ কৰে জুহালৰ পৰা এমুঠি জুইহাঁঁ মুখত ভৰাই দি তাই বাহিৰলৈ বুলি লৰমাৰি স্বাবলৈ ওলাল।

—কি কৰিলি আকা? কিন্তু এনে কচম খালি?

এইবুলি চিক্ৰি মাহীয়েকে আকাৰ বাট আগট ধৰিলে। জুলা জুই, জুলা আঙঠা বা জুহালৰ গৰম হাঁই মুখত লৈ কৰা অঙ্গীকাৰ হ'ল সেই সমাজৰ চৰম অঙ্গীকাৰ। সেই অঙ্গীকাৰ বিফলে স্বাব নোৱৰহে। হিন্দুসমাজত 'প্ৰতিপত্তিকাৰ' শি পৰম্পৰা চলি আহিছে আকাৰ

এই অসীকাৰো যেন ভাবেই এক আদিম ৰূপ বেধা।

হিমালয়ৰ গভীৰ আকাই ভৈয়ামৰ বতন কাকতিক ভাল পালে--
মন দি, দেহাও দিলে। জাতকুস নিচিচি সমাজ বন্ধনক নেওচিবলৈ
তাই অগ্নিপ্রতিভাত আবদ্ধ হ'ল।

এনেতে আকাৰ মহাশয়ক ঘৰলৈ উভতি আহিল। তাকামে পঠোৱা
খবৰ পাই সিও আকাক বিচাৰি ওলাই গৈছিল। উভতি আহি নিজৰ
ঘৰতে থাকাক দেখা পাই সি বিবুদ্ধি হ'ল। আকা পলাই আহি
ভাবেই ঘৰত যে লুকাই আছে সেই কথা সি বুজি পালে। খেদিবও
নোহোৱে অথচ ৰাখি থলেও শৰ্মা বাঢ়ে যেন ভাবি মহাশয়ক ক'লে--
কুল পঢ়ি তহঁতৰ মূৰবিলাক গৰম হ'ল। নিজৰ সমাজৰ নিয়ম-নীতিকো
বেয়া দেখা হলি। বোপাল্লোৰে তোক চুলিৰ আগলৈকে আনক দি থৈছে।
এতিয়া নাশাওঁ বুলি ফেৰ্ণেৰি পাতিলে হ'ব জানো?

—হব, হব তুমি অলপ মনে মনে থাকাচোন। এই বুলি গিৰিয়েকক
বাধা দি মাথোঁৱেক আকাক ভিতৰ জুহাললৈ লৈ গ'ল। মহাশয়ক মনে
মনে চাই থাকিল। মনতে হস্ততো ভাবিলে ভাবো যে এজনী দিবলগীয়া
হৈ আছে। দামো কেতিয়াবাতে লৈ থৈছে। আকাৰ নিচিনা ফেৰ্ণেৰি
পাতে বা। অবশ্যে তাৰ মাক-বাক্সৰ ভাদামৰ নিচিনা আদৰসীয়া
যেনিবা নহয়; হলে জীয়েকতকৈ কেইবছৰমান সৰুহে হ'ব পাৰে।

—জানো কি বেমেজালিখন চপাই লব বিচাৰিছ। দামখোৱা হোৱালী-
জনীকনো কিমান দিন লুকুৱাই থব পাৰিবি বুলি ভাবিছ? যি কৰ
কৰি থাক, পিচলৈ নিজৰ গা পুৰিব ধৰিলে মোক হলে একো কৰ
নোৱাৰিবি—কৈ থলো। এই বুলি ডোৰডোৰাই মহাশয়ক বাহিৰ জুহালতে
বহি দিলে। ভিতৰ জুহালৰ পৰা হৈলৈকে উত্তৰ দিলে--

—মতা মানুহবিলাক এনেকুৱাই। দাম পালে নিজৰ গাৰ মণ্ডকো
কাটি বেছিব পাৰে। হঠতে কথাতো মিছাও নহয় যেন লাগিল মহাশয়ৰ।
দাম পালে বুলিয়েই বাপেকি বয়সৰ মানুহটোলৈ আকাক দিব পায়নে
বুলি সিও ভাবিলে।

—দুদিন ধৰি পলাই ফুৰিছে, কিয়া খাইছে নে নাই সুখি চাৰিনে
ভিত্তি ধৰি কন্দাকটা কৰি থাকিবি? জনপ বৈ মহাশয়ক আকো ওলালে
—অজি বোলে কেবাং বহিবা। ফেৰাও ১ ৰাখিখন কথা ওলায়
কোনে জাৰি। ওনিচো দাঙিবৰ জনত ভাইৰ মেটিপেটি আছে। বাবৰ

মন নাই যদি দামকে ঘূৰাই নৈ যা। হোৱাজীনো কি আকাজ পৰিছে।
 পিছে তাদাম বি মানুহ, দাম দিলা হোৱাজী যে সহজতে এৰি দিব
 তাৰো ভৱনা নাই। এৰি দিলেও পানী খোলা কৰিছে এৰি দিব জানিবি।

X

X

X

পথলী জিমি গাঁৱৰ মৰংঘৰত কেবাওৰ পোপ-দোপনি উঠিল। তাদামৰ
 ডালেক তাবুৱে জিমি গাঁৱৰ মুৰব্বী মানুহ কেইজনমানক কেবাওত
 বহিবলৈ মাতি আহিছিল। সেইমতে মানুহ কিজন আহি—সজ্জিয়াৰ লগে
 লগে কেবাওত বহিল। দুয়োপক্ষৰ বক্তব্য শুনি কিবা এটা মীমাংসা
 কৰি দিলাৰ দায়িত্ব তেওঁলোকৰেই। অৱশ্যে সেই মীমাংসা লভতে কোনো
 কোনো বিবাদৰ একবাং এদিন দুদিনকৈ কেবা দিনলৈকে চলিব পাৰে।
 বিবাদৰ কথা যিমানেই পূৰণি হয় কেবাং সিমানেই দীঘলীয়া হৈ পৰে।
 বিবাদৰ কাহিনী কওঁতেই কেতিয়াবা এদিনো লাগি যাব পাৰে। সাক্ষী
 বাদীয়ে নিজৰ জবানবন্দী দিওঁতে কেবাং দীঘল হৈ গৈ থাকে। প্ৰমাণ
 পক্ষ দাখিল কৰোঁতে সময় আৰু দীঘলীয়া হৈ পৰে। তাৰ পিছত
 অভিযুক্ত পক্ষই নিজৰ বক্তব্য দাঙি ধৰে। সাক্ষীপ্ৰমাণ হাজিৰ কৰে
 ভাঙো সময় লাগে। তৃতীয় স্তৰত চলে তৰ্ক। তৰ্ক গৈ এটা সময়ত
 স্বাদানুবাদৰ স্তৰ পাহুগৈ। কেতিয়াবা আনটো পক্ষই মিছা কোৱা বুলি
 ইটোপক্ষৰ মানুহে খণ্ডৰ ভাৱকত চাওঁতে খুৱাই দিয়ে। কোনোবাজনে
 জলাধৰি আনটো পক্ষক খাবলৈ আগুৱাই দি বক্তব্যৰ সত্যতা প্ৰমাণ
 কৰিবলৈ চিক্ৰেৰে। কেতিয়াবা আকৌ কোনোবাজনে আনটো পক্ষৰ বক্তব্যক
 পৰিহনা দিবলৈ কেবাওৰ মাজতে হুপহু কৰে থিয় দি কথা কৈছেনে
 মোৰ এইয়া কৈহে--বুলি নিজৰ ঠিকান দেখুৱাই ভাঙে দুচাপৰ মাৰি
 কেবাং এৰি গুছি যায়।

কেবাওৰ মাজে মাজে আপং চলিয়েই থাকে। ই পক্ষৰ আপং সিপক্ষই
 হোৱাত বাধা নাই, যদিহে বিবাদত লিপ্তহোৱা পক্ষ দুটা আপং এৰা
 এৰি ঘৰৰ মানুহ নহয়। একে বহাৱে মীমাংসা নহলে কেইবালালিও
 কেবাং বহে, ভিন্ ভিন্ সময় সুযোগত কোনো কেবাং আহ আৰু বহুৰ
 ধৰিও চলি যায়। গোষ্ঠী বা বংশত বিবাদৰ কেবাং পুৰুষানুক্ৰমেও
 চলে। এক পুৰুষত শেষ নহলে পিচৰ পুৰুষে তাৰেই লেটেৰি বুটকে।
 কেবাং কৰি কৰি একো একোজন ৰাঙি--একো--একেটা পৰিৱাল জৰ্ঘ-

শ্রান্ত হৈ গলেও পৰাজয় মানি লব নোখোজে। অবশী মানুহৰ হেৰুৱাবলৈ যেন একো নাই—যদি কিবা আছে সেয়া আত্মমৰ্যাদা। বাদচাহ আকবৰৰ দিনতে চিতোৰ দুৰ্গ হেৰুৱাই অবশী হোৱা ৰাজপুত সৈনিকে তিনিশটা বছৰ জনাই বনাই যুৰি ফুৰিছিল মৰমৰ চিতোৰ দুৰ্গ উদ্ধাৰ কৰাৰ প্ৰতিজ্ঞালৈ। গৰু গাড়ীত পৰিহাল লৈ জনাই বনাই যুৰি ফুৰা ভাৰ্য্যনিৰ এই ৰাজপুত সৈনিকৰ বংশধৰসকলক ভাৰতবাসীয়ে গাড়ীয়া লোহাৰ নাম দিছিল। লোকৰ দা-কটাৰী গড় দিয়া ব্যৱসায়কে তেওঁলোকে জীৱিকাৰ পথ কৰি লৈছিল, তথাপি উত্ততি যোৱা নাছিল চিতোৰ গড়লৈ। উত্ততি গৈছিল দেশ স্বাধীন হোৱাৰ পিচতহে। জৱাহৰলাল নেহৰুৰ নেতৃত্বত হাজাৰ হাজাৰ গাড়ীয়া লোহাৰে এদিন চিতোৰ গড়লৈ উত্ততি গৈ স্বাধীনতাৰ পতাকা উৰুৱাই তিনিশবছৰীয়া প্ৰতিজ্ঞাৰ অন্ত পেলাইছিল। আত্মমৰ্যাদাৰ প্ৰতিজ্ঞা ইমানেই কঠোৰ আছিল।

—কি কৰলগীয়া আছে তাবুৱেই প্ৰথমে কওক বুলি বিচাৰ কৰোতা এজনে কেবাং আৰম্ভ কৰিলে।

ডিঙিটো খেকাৰি নিজৰ বহা ঠাইৰ পৰা দুখোজ আগুৱাই আহি কেবাওৰ নিয়ম অনুযায়ী তাবুৱে মৰও ঘৰটোৰ মাজ মজিয়াতে বহি ললে। নিজৰ কথা আৰম্ভ কৰি তাবুৱে কৈ গ'ল, সাতবছৰ আগতে তাদাম কিয় আহিছিল জিমি গাৰ্ডলৈ আৰু তাকামে কিয় খুজিছিল তাদামৰ মেথোন। সেই মেথোন দিয়াৰ সময়ত কোনে কোনে দেখিছিল, কিমান ডাঙৰ আহিল মেথোনটো ইত্যাদি পূৰ্বৰ সকলো কথা আৰু পিছলৈ দিয়া শেষ মেথোনটোলৈকে তাবুৱে সুৰ লগাই লগাই বিবৰি ক'লে। মাজতে কবৰাত খোকোজা লগা যেন দেখিলে ডাটৌকিটাই পিচপিনৰ পৰা পোনাই দিছিল। মুখৰ কথা শেষ কৰি তাবুৱে চাৰি আঙুলমান দীঘল বাঁহৰ শলাকাটি এমুঠি মোনাৰ পৰা উলিয়াই ললে। এডাল এডালকৈ শলাকা উলিয়াই চাঙৰ ওপৰত পাৰি পাৰি ভাৰুৱে কৈ যাৰ ধৰে—এইটো প্ৰথমে দিয়া মেথোন। বিতীয়াডাল থৈ ক'লে এইটো ভাৰ পিচত দিয়া মেথোন। তৃতীয়াডাল থৈ ক'লে এইটো অৰুৰ হাতেৰে পঠোৱা মেথোন। এইটো এটা মতা গাহৰি, তেল ইমান আছিল—এই বুলি কৈ হাতৰ চাৰিটা আঙুলী একেলগে ধৰি দেখুৱায়। এইয়া নিগাকৰলকা জনা শুকান মাহ চাৰি মুঠি……এটা দীঘল দা এখৰ……এইখন পুৰণি কাহাঁৰ কাহাঁ……এইডাল দীঘল মৰি……

এতিয়া কাশোৰ, এইখন । এনেদৰে তাবুৱে এডাল এডালকৈ বাঁহ কাটি থৈ থৈ বস্ত্ৰ দিয়াৰ লেখ দেখুৱায় । প্ৰায় পঞ্চাশডাল কাটি পাৰি পাৰি তাবুৱে বহি বহিয়েই আগুৱাই যায় । চাৰি হাতমান দুবছৰ গৈ কাটি দিয়া শেষ হ'লে সি ক্লান্তক বৰ । বেজ আজিৰ লিপাবৰ নিচিনাকৈ শাৰী শাৰীকৈ পাতি থোৱা বাঁহ কাটিবিলাকলৈ আগুৱাই দেখুৱাই তাবুৱে মন্তব্য দিয়ে ।

—ইয়াৰ এটা কথাও মিছা নহয়—এপদ বস্ত্ৰও কম নহয় ।

তাবুৰ কথাবিলাক কেবাওৰ মানুহে নিম্পলক ভাবে শুনে আৰু পাৰিথোৱা কাটিবিলাকলৈ খব লাগি চাই থাকে । তাকামে কিবা কৰ নেকি বুজি তাবুৱে চাওঁতে তাকামে কিন্তু একো নামাভিলে । আঠু দুটাৰ ওপৰতে খুতুৰিটো থৈ তাকামে এটাতকত বহি তাবুৰ কথাবিলাক শুনি থাকে আৰু পাৰিথোৱা কাটি বিলাকলৈ ব' লাগি চায় । জিভাৰ ওৰিলৈকে ঘাইথোৱা হ'টা মেথোনৰ মজহে যেন তাৰ ডিঙিত সোপা দি ধৰে—উশাহ লবলৈকো টান পায় । কথানো ওলাব ক'ব পৰা । বাঁহ কাটিৰ শাৰীটোলৈ চাই থকা তাকামৰ মনটোৱে তেতিয়া জাকাক বিচাৰি ফুৰিছিল গাৱে' ভুঞে, ছাবিয়ে বননিহে নৈয়ে, বামে ।

...সাতবছৰ হ'ল ছোৱালীৰ দাম দি আদায় কৰা সাতবছৰ মাক-বাপেকৰ ঘৰত থাকি ছোৱালীয়ে খেতি কৰি দিলে তাতো একো মাত মতা নাছিল তাদামে । সাতবছৰ পিছত আজি ছোৱালী নিবলৈ আহিলো কিন্তু তাকামে ছোৱালী উলিয়াই দিব নোখোজে, এয়া কি ধৰণৰ কথা, কেবাওে বিচাৰ কৰি দিব লাগে । আমাৰ কথা ইমানেই ।

কথা শেষ কৰি বাঁহকাটিবোৰ বুটলি লৈ তাবুৱে নিজৰ ঠাইলৈ উভতি গ'ল ।

—তাকাম তোমাৰ কি কবলগীয়া আছে এতিয়া কব পাৰা ।

কেবাওৰ নিৰ্দেশ পাই তাকামে ঢুকৰ পৰা উঠি আহি মাজমজিয়াত বহিল ।

—কেবাওৰ আপত্তি মইনো আনকথা কি কম । তাবুৱে যিখিনি ক'লে সেই সকলো কথা মই মানি লৈছো । দিবলৈ পাবলৈ যি আছিল তাৰ কুটা এডালো বাকী নাই । সাত বছৰ মে'ৰ খেতি কৰি দিছে, সেই কথাও মই মানি লৈছো । কিন্তু তাবুৱে যে কৈছে ছোৱালী মই উলিয়াই দিবখোজা নাই বুজি, সেইটো হ'লে সঁচা কথা নহয় ।

—সঁচা নহয় যদি এতিয়ালৈকে যে ছোৱালীৰ মুখেই দেখা নাগালো সেইটো কেনে ধৰণৰ কথা হ'ল ? এই বুলি ভাটী এটাই দিচপিনৰ পৰা টেটেআই উঠোতে তাবুৱে তাক বাধা দিলে।

—ছোৱালীজনী দুদিন হ'ল ঘৰত নাই। বিচাৰি চাইছো গোৱা নাই। কেইদিনমান সময় খুজিলো তাকো তাবুৱে দিব নোখোজ। মই কি কৰিব লাগে কেবাওঁই কওক।

তাকামৰ কথা শুনি মৰংঘৰটো কাহঁপৰি জীপ ছোৱালীৰ মিচিনা নিস্তব্ধ হৈ পৰিল। কেবাং শুনিব জহা মানুহৰ বহুতে বহুত ধৰণে ডাবিব ধৰে। তাবুহঁতে ভাবে তাকামে সঁচা কথা কোৱা নাই, ভিতৰি কিবা আন কথাহে আছে। জিমি পাৰ'বাসীৰ কিছুমানে ভাবে—বেচেৰা তাকাম নিকাৰায় হৈছে। বহুতে ভাবে—দাম ঘূৰাই দিলেইচোন লেঠা চিগি স্বাস, আকাও বন্ধা পৰে।

মৰং ঘৰৰ সেই নিস্তব্ধতাৰ ওৰ পেলাই কেবাং কবোতা কিজনৰ এজনে সকলোৱে শুনাকৈ তাকামক সুধিলে

—তাবুৰ কথা শুনিলো, ভোমাৰ কথাও শুনিলো, তাবুৰ প্ৰতিটো কথা তুমি মানি লৈছা যদিও ছোৱালী কিয় উলিয়াই দিব পৰা নাই সেইকথা কেবাওঁক স্পষ্টকৈ কব লাগে।

—কেবাওৰ নিৰ্দেশ পাই তাকামে অনুৰোধ জনালে।

—মোক দুদিনমান সময় দিব লাগে।

—সময় কিয় দিব লাগে ? আমি আহিম বুলি আগতিয়া খবৰ দি পঠোৱা নাছিলো নেকি ?

—হয় তাবু, খবৰ আগতিয়াকৈ দিছিলো সঁচা। কিন্তু ছোৱালীজনীক বিচাৰি নাগালে মই উলিয়াই দিওঁ ক'ব পৰা, তুমিয়েই কোৱাচোন।

—কুকুৰা নহয় যে হাবিত সোমাল, বিচাৰি নাগালা; গাহৰি নহয় যে গাঁতত গৰি মৰিল তুলিব নোৱাৰিলা। ঘৰৰ মানুহ ক'ত থাকিব পাৰে তুমি নাজানা নেকি ? ছোৱালীৰ লেঠি পেটি যদি কিনা আছে কেবাওঁত কৈ দিয়া, লুকুৱাব লাগিছে কিয় ?

—কিনো লেঠিপেঠিৰ কথা কৈছা তাবু ? দুখত পৰি ছোৱালী দিছিলো বুলি টানকথাও শুনিব লাগিব নেকি ? কথাকিটা তাকামে লাহেকৈ ক'লে।

...অ' লাগিবতো। দাম খাইছা যেতিয়া ছোৱালী উলিয়াই দিবা তাৰ স্বাক্ষত আকাঁ ফুটানিতো কিহ'ব ?

কেবাওলৈ আহোতে টানকথা শুনাৰ বুলিয়েই তাবুহঁতে কথাবান্ধি আৰম্ভিছিল। দুৰ্বলীৰ ওপৰত সন্তলীৰ জুলুম কোন সমাজতনো নাই ? ভাদাম তাবুহঁতো সম্পদ সম্পত্তিৰেই দায়। একগমানি সম্পদৰ মালিকী-বৃত্ত লৈয়ে সিহঁতৰ অস্থায়ী জীৱনবোৰ ব্যস্ত। সমবেদনা বা সহযোগিতাৰ প্ৰশ্ন তাত কোনেনো তুলিব। তাবুৰ কথাই পৰিস্থিতি উত্তৰত কৰি তুলিব ধৰা দেখি কেবাং কবোতা কিজনে মধ্যস্থতা কৰিবলৈ সুযোগ বিচাৰোতে তাকামে উত্তৰ দিলে...

....ফুটানি কৰিছো বুলিয়েই যদি ডাৰিছা তেনেহ'ল দামকে ওভো-ভাই দিও লৈ যোৱা।

তৰ্ক বিতৰ্ক গৈ কাজিয়াৰ ভৰত উপনীত হ'ল যেতিয়া, তাবুৱে তাকামক ইতিকিং কৰিলে—

—শিলকটা তানিৱা বংশৰ মানুহে আজিকালি শিলকাটিব নোৱাৰা হ'ল—নিজৰ কথাকে নিজে কাটি বং পাৱ।

তাবুৰ সেই কথা কিটাই মৰংঘৰৰ এচুকত বহি থকা তানিৱা বংশৰ অস্থিৰ পুৰুষ ভাপৰ জিমিৰ কাণত বৰলৈ বিছা দি বিকিলে। কেবাও শুনিবলৈ অহা বহুতে তাবুৰ সেই ইতিকিওক ভাল নাপালে। জান কথাত ধৰিলেও পূৰ্বপুৰুষক লৈ ইতিকিং কৰাতো অশোভনীয় কথা বুলি বহুতে গুণ গুণাই উঠিল। দুজনমানে কেবাওকে এৰি উঠি ফাবলৈ ওলাল। এনেতে মৰঙ্ ঘৰৰ এচুকত ভাপৰ জিমিয়ে থিয় দি উঠিল। ভাপৰক উঠা দেখি হাই-টকমি নিতাল মাৰিলে। জিমি গাঁওবাসীয়ে ডাৰিলে এতিয়া বা কি অঘটন ঘটে।

কিন্তু অঘটন ঘটোৱা অতীতৰ সেই ভাপৰ জিমি যেন এতিয়া বহুদূৰ দৌৰি অহা এক দৰুৱত অস্থৰ নিচিনা প্ৰান্ত ক্লাস্ত। গাভৰুৰ মাথিটোকে খেলাবৰ আগ্ৰহ হেৰুৱাই পেলাৱা পৰিশ্ৰান্ত অস্থটোৰ নিচিনা ভাপৰেও হেৰুৱাই পেলাইছিল প্ৰতিবাদ কৰাৰ আগ্ৰহ। অঘটন ঘটোৱাৰ পৰিস্থিতি জীৱাই থকাৰ সেন্সীৱীয়া আজিটো এতিয়াই যাকি নলৈ অতীতৰ একাৰত হাত খেলিৱাই ফুৰি লাভ নাই বুলি ভাপৰে বুলি পাইছিল। মিলাগ্ৰীতিৰে সমাজখনক বান্ধিব নোৱাৰিলে হাই-কাজিয়াই সিহঁতৰ অন্তৰ্ভাগত সমাজখনত অশান্তিহে বঢ়াব বুলি ডাৰি ভাপৰে তাবুৰ শাস্তনা দিলে—

—গাঁওৰ পৰা খালি উজিৱাই মৰাশ'টোক খুটিয়ে সিটোকে জানো মাতিব তাবু ?

তাবুৱে সেই ব্ৰজৰ উত্তৰ নিদিছে। নকলগীয়া কথা এখাৰী কৈ
পেলালে বুলি সিও বুজি থাকে। তাক মনে মনে থকা দেখি বৃদ্ধ
তাপৰ জিমিলে বুজনি দিলে।

—তুঁইকপে ধৰাই পেলোৱা পাহাৰখন তইয়ে ঘাইয়ে কেতিয়াও
পূৰাব নোৱাৰিম তাবু! শুভা পাহাৰখনতে ঠাই সলায় আশি সকলোৱে
থাকিব লাগিব।

এই বুলি কৈ তাপৰ জিমি বহিল। তাবুক কথাখাৰি কওঁতে
পঞ্চাচ চনৰ বৰজুইকপৰ কথা তাৰ মনত পৰিল। সেয়া বাৰ বছৰ
আগৰ ঘটনা। গওঁভুই উচ্ছন্ন কৰা সেই বৰজুইকপৰ সমস্ত সি
গাৰ্ভত নাছিল। দুদিনৰ বাটত হাবিত পাতি থৈ অহা হাবণা চিটিকিবিজাকন্ত
কিবা পৰিলনে বুলি সি চাবলৈ গৈছিল। লগত কোনো নাছিল—অকল্লেই
গৈছিল। জল বুলিবলৈ অকল সিহঁতৰ ঈশ্বৰ “ডনি পলু” কেই তাপৰে
জল কৰে। মন্দিৰ নাই, মহজিদ নাই, গীৰ্জা নাই, তথাপি যেন সিহঁতৰ
‘ডনি-পলু’ কৰোঁত আছে সিও জানে। ধৰ্ম দিবলৈ পূজাৰী নাই, বেদ
বেদান্ত পঢ়ি শুনাবলৈ গোগাই, মহন্ত নাই। তথাপি তাপৰ যেন এক
আজীবন ভক্ত। কোৰাণৰ হৃদি শুনাবলৈ, কৰ্মা পঢ়াবলৈ মোৱা
মৌলবী নাই, তথাপিও যেন, তাৰ মনটোৱে সদায় কয়—হে মহান
তুমি আছা, খ’ত হলেও তুমি সদায় আছা; তুমি বিনে যে সকলো
মিছা। গীৰ্জা ঘৰৰ দেওবৰীয়া ঘণ্টা ধ্বনীৰ মধুৰ আহ্বান সি নুশুনিলেও
—বৰ্মা খুতৰ মেঘ গৰ্জনে, বিজুলীৰ চিকমিকনিয়া আৰু ধুমুহাৰ
হেঁ হোৱাৰীয়ে যেন তাপৰক সদায় মনত পেলায় দিলে মই আছো,
মই আছো, মই সৰ্ব্বৰ ব্যাপি মইয়ে আছো, তোমাক, মই সদায় চাইছো।

পাতখোৱা প্ৰথম চিটিকাখনৰ ওচৰ পাওঁতে নাগাওঁতেই এটা গভীৰ
গুম গুমনি শব্দ যেন ক্ৰমে তাৰ ওচৰ চাপি আহিব ধৰিলে। সেই
শব্দৰ লগে লগে দূৰত হোৱা এক জ্বলজ্বল বিস্ফোৰণৰ শব্দ শুনি সি
ধমকি বৈ গ’ল। গুম গুমনি শব্দ ওচৰ চাপি অহাত তাৰ হাঁহিধনৰ
ওখ ওখ গছবিলাক হালি জালি মাটিত ৰাগৰি পৰায়েন সি দেখা ধালে।
কোনোবাই যেন হঠাতে তেঁলোৱাৰি তাকো মাটিত ৰলবাই দিলে। সি
জাপৰাৰি থিয় দি উঠিল যদিও কোনোবাই যেন তাক জাকৌ ৰলবাই
পেলালে। গছ-বিৰেখ, শিলখাটি সকলো লৈ ওচৰৰ এখন পাহাৰৰ একাল
মহি পৈ কেৱলনিষিদ্ধ পৰিব থকা ক্ষণেৰে দেখা গালে। চিটিকাখণ্ডা

পাহাৰখনৰো এফালে জাহে জাহে খহি পৰা দেখিবলৈ পাই সি ভাবিলে পৃথিৱীখন কিজানি সিদিনাই শেষ হৈ যাব।

ভিনিদিন পিচত শুকাই থিনাই সি যেতিয়া জিমি গাঁৱলৈ উভতি আহিছিল তেতিয়া গাঁৱখন তাত নাছিল। গাঁৱখনৰ এফাল অংশ ভূমি স্খলনত জাহ গৈছিল। লগতে জাহ গৈছিল পাঁচটা ঘৰ আৰু বাৰটা পৰিয়াল। বাকীখিনি মানুহে আঁতৰি গৈছিল আন নিৰাপদ ঠাইলৈ। এতিয়াৰ জিমিগাঁৱখন নতুন—সাগৰখন অগাধ হাবিয়ে গিলিলে। তাত গাঁওৰ মানুহে জুমখেতিও নকৰে—চিকাৰ কৰিবলৈকো নাযায়।

বাৰবছৰ আগৰ সেই ঋণাত্মক তাপৰ জিমিৰ মনত পৰিল লগতে মনত পৰিল প্ৰগতিৰ প্লামনে খহাই নিব ধৰা সমাজ ব্যৱস্থাৰ অজ্ঞানতিল্লত ৰীতিসমূহ। সমাজখন আৰু সমাজৰ জীৱনধাৰাবিলাক তাৰ চকুৰ আগতে ৰূপ সজাব ধৰা সি দেখা পাইছে। বেছি দিনৰ কথা নহয়, মাত্ৰ দহটা বছৰৰ কথা। সদৰ ঠাই জিমি গাঁৱৰ পৰা চাৰি দিনৰ বাট। সেই ঠাইখিনি দহটা বছৰ আগতে ডাঠ ভৰালি আছিল। গাঁৱৰ মানুহে তাত মেথোন ৰাখিছিল। এতিয়া নগৰ হ'ল। তাতে এতিয়া মটৰ গাড়ী চল, বিজুলী চাকিও জ্বলে। নিশাৰ এক্সৰত সদৰৰ বিজুলী চাকিবিলাক জলি উঠিলে পৰ্বতৰ ওখত থকা জিমি গাঁৱৰ পৰা সেইবোৰ দেখা পায়। প্ৰথমে তয় লাগিছিল এতিয়া ভাল লগা হ'ল। তাপৰে আকৌ ভাণে ফটা বস্তা গাত মেৰিয়াই ফুৰা সেই মানুহবিলাক কেনি হেৰাল, যিবিলাকে হাতৰ তলত চেকেচি নিমখ চেনি খুজিছিল? সেই মানুহবিলাকনো কেনি গুছি গ'ল যিবিলাকে তেঁটুৱা লগা আৰৰ হাত সাৰিবলৈ বাঁহৰ চুঙাত তুঁহ জুই ভৰাই তল পেটত ওলোমাই লৈ ফুৰিছিল? খনৰ অভাৱত মেথোন দিব নোৱাৰি দাং বৰলা হৈ থকা সেই ডেকাসকলৰ এক্সনোটোন আজি কালি নোদেখা হ'ল। সিহঁতৰ ভ্ৰেপে ভ্ৰেপে এতিয়া নুৰা নুৰি নোট টকা—বাচি বাচি সিহঁতে ছোৱালী লব পৰা হ'ল দেখোন! খৰ গজুৰতিৰে খাই মৰা আগৰ সেই ল'ৰা-ছোৱালীবিলাক আজি-কালি নোদোকা নোদোক হ'ল। শাৰী পাতি সিহঁতক জুসপতিবলৈ যোৱা দেখিলে হাতৰ কাম এৰি সিহঁতকে চাই থাকিবলৈ মন যোৱা হ'ল কিয় ?

বিকৰ্তনৰ এই দুশাৰিলাক বুজাবলৈ তাপৰ জিমিৰ ভাষা নাছিল, ভাষাহে মাত্ৰ আছিল। অতীত আৰু বৰ্তমান এই দুয়োটা বুজক মিজাই

ভাপৰে ভাবুক বুজানে—

...ডুইকঁপে খহাই পেলোৱা পাহাৰখন তলৈ মল্লৈ পুৰাৰ নোৱাৰিম
ভাবু.....ডঙা পাহাৰখনতে ঠাইসলাই আমি থাকিব লাগিব।

—তেনেহলে তুমিলৈই কোৱাচোন আৰো ভাপৰ, মই কি কহিব লাগে।

ভাবুৰ সেই প্ৰত্যাহ্বানত ভাপৰে একো উত্তৰ নিদি মনে মনে থাকিল।
কাৰণ সি কেবাং শূনিবহে আহিছে, মীমাংসা দিবলৈভো তাক মতা হোৱা
নাই। ভাপৰক নিমাত দেখি কেবাং কবোতা এজনে মতামত দাঙি ধৰিলে।

—এবা, ভাপৰে এম্বাৰ ক'লে আমি সকলোৱে ভাঃ পাম।

কেবাং কবোতাৰ দেই আহ্বানত সঁহাৰি দি ভাপৰ জিমি আকৌ
উঠি থিয় দিলে। স্বভাৱসুলভ গাভীৰ্য্যতাবে নিজৰ মতামত দাঙি ধৰিলে।

—এটা খেতি পোকে খালে, আনটো খেতিলৈ ম'নুহ অপেক্ষা কৰে—
শুকাই নমৰে। হাৰিব তাতে ভাবে খাই হলেও আনটো খেতিৰ সমগ্ৰলৈকে
ধৈৰ্য্য ধৰি থাকে। তাকামে দাম লৈছে যেতিয়া হয় ছোৱালী দিব লাগিব
নতুবা জৰিমনা সহ দাম ওভোতাৰ লাগিব। গতিকে তাকামক এবছৰৰ
সমগ্ৰ দিব লাগে আৰু তাৰ বাবে কেবাঙে বিচাৰিলে মইলৈ বন্ধক হৈ
থাকিম।

হৈ হৈ কৰি উঠিল, কেবাঙ শূনিবলৈ অহা সকলো মানুহ। সিহঁতে
জানে ভাপৰৰ কথাৰ কোনো সালসলনি নহয়। কেবাং কবোতা ভাবিলে
ভাপৰৰ মীমাংসাতই আনকোনো মীমাংসাৰ প্ৰতি ভাবুৱেও সমৰ্থন জনালে।

—ঠিক আছে এটা বছৰলৈ আমি অপেক্ষা কৰিম বাক। অহাটো
বছৰৰ এইটো দিনতেই আমি ছোৱালী নিবলৈ আহিম, সেই কথাষন
কোনেও নাপাহৰে।

কেবাঙৰো ভাতে অত পৰিল। কেবাং কবোতাসকলক মান ধৰিবলৈ
ভাবুৱে টকা এশ উলিয়াই চাঙৰ ওপৰত থওতে কেবাং কবোতা কিজনে
মুখ ঘূৰাই লগে। টকা কিটা সিহঁতে হাতেৰে নুচুৱা দেখি ভাট্টো কিটাব
সতে ফুচ্ ফুচাই কিবা কথা পাতি আৰু কুৰিটা টকা আগৰ ঠাইতে ধৰে।

—হেৰো হেৰো, বুলি এজনে টকা হস্তকুৰি যেতিয়া হাতত তুলি লগে
তেতিয়াই কেবাঙ ভালিল। কুলি থকা জুইকুৰাৰ পৰা একোডাল জলাখৰি
হাতে হাতে লৈ সকলোৱে মৰঙ ঘৰ এৰিলে। বাহিৰত তেতিয়া তেঁটুৱা
কৰা মাছমছীয়া জাব।

--ভাতে আউসীৰ ঘোপ মৰা এন্ধাৰ।

জিমি পাঁতত যেতিয়া কেবাং চলি আহিল তেতিয়া বতন কাকতি তাৰ নিজাঘৰত । আগদিনা ঘৰ আহিপোতা বতনক লৈ মাৰু বাপেকৰ আমন্দৰ যেন ওৰ নপৰে । এটা বছৰৰ মূৰকত ঘৰলৈ উভতি অহা ল'ৰাটোক কি খুৱাব কি পিচ্চাব বুলি ঘৰখনৰ তৰাণি নোহোৱা হয় । পুৱাতে বাপেকে চাইকেলখন লৈ হয় কি: মি: নিলগৰ দেওবৰীয়া হাট-খনলৈ বুলি পেমেল মাৰিলে । মাকে উঠি ৰাজহুৱা পুখুৰীটোৰ পৰা পানী আনিবলৈ য'ওঁতে পুখুৰী পাৰতে আন গৃহিণীসকলৰ সতে মেল মাৰে ।

—বতন বোলে আহিল বাইদেউ ?

—আছিল কোনোৰকমে । এটা বছৰ নাযায়-নুপুহাই যেন লাগি আহিল ।

—শকত আৱত হৈছেনে ?

—তাৰ গাতনো মসহ ধৰিবনে কেতিয়াবা ; তোমাৰো যে কথা ! কথাপাতি দুয়ো হাঁহিব ধৰে ! মাকৰ মন—কেতিয়াও তৃপ্ত নহয় । মজী হলেও মাকৰ মনত গৰ্ভজাত সন্তান খেনেসৰে কেঁচুৱা হৈছে থাকে ভেনেদৰে পেট ওলাই ভোৰাকা হ'লেও মাকৰ চকুত যেন ল'ৰাটো কিৰ্কিৰিয়া পৰিয়েই বয় । সেয়া ভয় নহয়—মাতৃহৰ এক আদম অনুৰাগ । আসত্যমেহেৰে কেঁচুৱা কৰি বাক্সি বখাৰ এক চিহন্তন ইচ্ছা ।

—হিমালয়ে বগোৱা আমাৰ বতন বোলে ঘৰ আহি পালে হয়নে বাইদেউ ? আন এগৰাকীয়ে শুধিলে ।

—নকৰা আক, কিনো সোণৰ লক্ষ্যত সীতা উদ্ধাৰ কৰিবলৈ গৈছে সিহে জানে । যিহে বোলে একোখন পাহাৰ থিয়ই থিয়ই উঠি যাব লাগে,—এখোজ পিচলিলে বোলে একেবাৰেই পাতাল । কথাবোৰ শুনি পেটতে হাতভৰি লুকাৰ খোজে বুইছানে !

—দেহিঐ দেহি কত'নো মৰো এতিয়া । পাপ এখিলা পাৰিবলৈ জখলাখনত উঠিবলৈ ভয়ত পেমুৱা লগা ল'ৰাটোৱেনো পাহাৰখন কেনেকৈ বগায়, হয়নে বাইদেউ ?

জানো পায় । কথাবোৰ শুনি তাক আক ৰাবলৈ দিবৰ সত নোহোৱা হৈছে, জানানে !

এনেদৰে বিভিন্ন গৰাকীৰ বিভিন্ন প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিওঁতে বতনৰ মাকে পুখুৰী ৰাৰণ্ডে এপৰ বেলি কৰে। মাকৰ মন—পুতেকৰ কথা দহজনে সূধিলে ডালো পান্ন, উত্তৰ দিয়ে আমনি নাপান্ন। সেয়েনেকি মাতৃস্বৰ তৃপ্তি। গৰ্ভজাত সন্তানটো হাজাৰৰ মাজত এজন হওক তাকেই বিচাৰে-নেকি মাতৃমনে? লক্ষ্যজনে ঘূৰি ঘূৰি চাব—জন্মদানৰ সেয়ে নেকি চৰম সাৰ্থকতা?

আনহাতে বতন ঘৰ আহি পোহাৰ প্ৰথম মুহূৰ্তৰ পৰাই বেবতীয়ে ককায়েকৰ গাত জোক্ লগাদি লাগি পৰিল। ৰাওঁতে শোওঁতে, উঠোঁতে বহোঁতে ককাইদেউ ককাইদেউ বুলি হাই উকলিবে বেবতীয়ে ঘৰখন লম গমাই তুলিলে। প্ৰথম দিনা ককায়েকৰ সন্মুখত ওলাবলৈ তাই যেন সঙ্কোচ কৰিছিল। এবছৰতে তাইও বহুত সলনি হ'ল। পাটগাভৰুৰ লাজে যেন ডাইক আগৰ নিচিনাকৈ সঙ্কোচৰ দেওনাখন জপিয়াই পাব হোৱাত বাধা দিলে। প্ৰথমতে ককায়েকক তাই বেবৰ জোলোঙাৰে চালে। তাৰ পিচত অলপ ওচৰ চাপি দুৱাৰৰ ফাকেৰে চাই লব মাৰিলে।

—কেনেখন কৰিছ বেবতী? কিনো লাজটো লাগিছে তোৰ। মুখ হাত ধুবলৈ পানী দিলিনে নাই?

মাকৰ ধমক্ খাই বেবতীয়ে পানীৰ লোটাটো পিৰালীত থৈ তাৰ ওপৰত গামোছাখন ৰাখি……ককাইদেউ পানী দিলো, হাত মুখ ধোৱা। এই কথাখিনিকে উশাহ বন্ধ কৰি কৈ বেবতীয়ে খিল খিলাই হাঁহি একে দৌৰে মাকৰ ওচৰ পালেগৈ। বেবতী বেবতী বুলি বতনে ভনীয়েকক বিচাৰি ৰাজনীঘৰৰ দুৱাৰৰ চুকত বিচাৰি পাই হাতত ধৰি টানি আনিলে।

—চাচোন তোলৈ কি কি আনিছো—বুলি কৈ শোৱা কোঠালৈ টানি লৈ গ'ল। বাকচৰ পৰা এবিধ এবিধকৈ বস্তু উলিয়াই তাইৰ হাতত দিলে।

—এইখন পৰ্বতৰ ছোৱালীয়ে গাত লোৱা চাদৰ। এইডাল ডিঙিত পিন্ধা মণিৰ মালা। এইৱা সিঁকি পইচা লগোৱা চুলিত মৰা কাঁটা। ভই ডাল পোৱা এইটো লক্ষ্মীবিলাচ তেলৰ বটল। চাও অলপ লগাই দিও বুলিকৈ বেবতীৰ ভালুত অলপ তেল সানি দিলে। তাই আপত্তি কৰে কিন্তু বতনে নামানে। এইটো হিমালীৰ ৰঙাল বুলি কৈ অলপ হিমালী বেবতীৰ গালত সানি দিলে। বেবতীয়ে হাঁহে, বতনে হহুৱাই। ককায়েক ভনীয়েকৰ বং-ধেমালীয়ে মাক-ৰাপেকৰ মন পাওলাই তুলি-

লৈও কৰবাত হেন অলপ বেদনা অনুভৱ কৰে। মাকে হঠাৎ ভাবে যে, যেনে এই ভোল চিঙি থৈ বেবতী এদিন ঘৰ এৰি গুছি যাব লাগিব। বাপেকে হঠাৎ ভাবে যে বেবতী গুছি গ'লে ঘৰখন উকণ্ডা হৈ পৰিব।

ৰং-ধেমালীৰ মাজেৰে দেবটামান মাহ কেনেদৰে পাৰ হৈ গ'ল সেই কথাৰ উমান ঘৰখনৰ যেন কোনেও নাপালে। চাকৰিলৈ উত্ততি যোৱাৰ দিন যেতিয়া ওচৰ চাপি আহিল তেতিয়া বিষয়টাই আনন্দমুখৰ ঘৰ-খনক জুমুৰি দি ধৰিলে। দেউতাক সদা কাকতিয়ে ভাবিলে পুতেক ডাঙৰ হৈ উঠিছে যেতিয়া কিবা এটা কৰিবই লাগিব। নিম্নমধ্যস্থিত পৰিয়ালখনো আন কি গতি আছে। তথাপি সদা কাকতিয়ে পুতেকক এবাৰ কৈ চালে।

—পাৰ যদি ওচৰে পাজৰে এটা চাকৰি বিচাৰি চা। দুটা টকা কম পালেও ঘৰখন চাব পাৰিব।

বতনে ভাতখাই থাকোতে দেউতাকে নুগুনাক মাকে ক'লে—

....ক'ত যে থাক, কিনো খাব এইবিলাক কথা ভাবিলে নিশা টোপনি নধৰে। দিনবোৰ যেন পাৰ হ'ব নোখোজে।

—ভূমিও যে আক, মা এনেয়ে কিয় চিন্তা কৰা। চাকৰি কৰা ভৈয়ামৰ মানুহ তাত বহুত আছে দেখোন;

ওচৰতে পিৰাত বহি ভাত খাই থকা বতনৰ মুখলৈ একেধৰে চাই থাকোতে মাকৰ চকু চলচলীয়া হৈ পৰে। দুটা নিশাৰ পাচতে পুতেক গুছি যাব বুলি মনত পৰাত বুকুখন চিৰিংকৈ উঠিল।

—ভাতহেনো হস্পিটাল নাই; ডাক্তৰ নাই, ঔষধো নাপায়।

—কোনেনো ক'লে মা?

—দেউতাবে।

—দেউতাই কথাবোৰ এনেয়ে বঢ়াই কয়।

মাকৰ অবুজ মনক সাত্বনা দিবলৈ বিচাবে যদিও বতনে জানে দেৱতাৰ মিছা সাত্বনা। চিকিৎসা আৰু ঔষধৰ অভাৱলৈ কিমান মানুহ এতিয়াও তাত মৰে; সেই কথা বতনে মাকক নকলে। এবাৰ নিজে মেলেৰীয়াত পৰি কত নিশা মাকৰ কথা ভাবি সি কান্দিছিল সেই কথা কোৱাৰ লুকুতাই ধলে। তাপৰে সদৰলৈ মানুহ পতিয়াই ঔষধ জনাই দিনে ৰাতিয়ে ভাব কাষত থাকি শুশ্ৰূষা নকৰাহেঁতেন সেই মেলেৰীয়াই যে

ভাব বাবে কাল হ'লহেঁতেন সেই কাহিনীও মাকক নক'লে। একৈশদিনৰ মূৰত ছব শাম কাটিগত আকাই ইটো সিটো আনি খুৱাই, হাতত ধৰি ছোজকটাই বতনক যেনেদৰে আগপৈচান ধৰিছিল সেই বহস্যৰো ভেদ ভাঙি নিদিলে।

—চিঠি এডুৰি পাবলৈকো কিমানদিন লাগে ভাবি নাচাত কিয়। এবছৰত ভিনিখন চিঠিৰে মনৰ চিন্তা জানো দূৰ হয়? এই বুলি কৈ পিৰাজীলৈ ওলাই গৈ মাকে আঁচলৰ চুকটোৰে চকুজো মচিলে।

—কি কৰিবা মা, ডাকঘৰ তাত এতিয়া হৈছেহে মাত্ৰ। লাহে লাহে সকলো ভাল হব চাবা।

আনহাতে ককালৈক যাব বুলি বেবতীৰ চিন্তাবোৰ কিন্তু সম্পূৰ্ণ বেলেগ। ককালৈক বন্তুৰাহানি খিনি যতনাই দিয়াতে তাই ব্যস্ত হৈ পৰে। বতনৰ কাপোৰ-কাৰিখিনি যতনাই চুটকেচত ভৰাওঁতে এবাৰ তাই চকুখাই উঠিল। সেয়া বতন হোৱাৰ আগনিশাৰ কথা। নিশা বতনে দদালৈক যবলৈ ভাত খাব গৈছিল। কাপোৰ ভৰাই থকা বেবতীয়ে চুটকেচৰ পৰা ফটো এখন হাতত তুলি লৈ পিতৃ পিতাই চাব ধৰিলে। অসমীয়া হোৱাজী নহয় যেন লাগিল তাইৰ। বহুত সময় ধৰি উচ্চ পিচাই থকাৰ পিচত এবাৰ কথাটো মাকক কৈয়ে পেলালে।

—ককাইদেউৰ বাকচত এইখন কাৰ ফটো মা ?

—জাওঁ কি ফটো। এইবুলি মাকেও ফটোখন চালে। কিৰাকিৰি ভাবি ফটোখন আগৰ ঠাইতে থৈ আহিব ক'লে। নিশা বতনৰ দেউতাকক কিন্তু কথাটো কাপচোৱাবলৈ নাসাহৰিলে। শুবলৈ লৈ দেউতাকে মথোন মন্তব্য দিলে—

—বেবতীৰ বিয়াখন হৈ গ'লে বতনৰো বিয়াখন পাতি দিব লাগিব। অলপ বৈ আকৌ সুখিলে—বসন্ত বকৱাৰ হোৱাজীজনী এতিয়া কিমানত পড়ে ?

—ঋত্বিক দিব নেকি এইবাৰ।

পিচদিনা চুটি শেষ কৰি বতনে চাকৰিত যোগদান কৰিবলৈ ঘৰ এৰি গুছি আহিল। মাকে দুৱাৰদলিত থিয় দি চকুৰে দেখালৈকে বতনলৈ চাই থাকিল। মাকৰ হাতত ধৰি বেবতীও কাষতে থিয় দি আহিল। দেউতাকে বাচকেটলৈকে পুতকক আগুৱাই থলে। কিন্তু কোনেও নাভাবিলে বা ভাবিবলৈ অৱকাশ নাথালে যে বতন কাকতি আৰু উদ্ধতি নহে।

ইপিনে আকাই অনিশ্চয়তাৰ দিনবিলাক পাৰ কৰি যাবলৈ অকণ-
মানি যুঁমখেতিডৰাতে নিজক ব্যস্ত কৰি ৰাখিলে। মাকে সিজায়
দিয়া আলু কচু অলপ খাই পুৱাতে তাই দুই কিলোমিটাৰ নিজগৰ
যুঁমখেতিডৰালৈ গুছি যায়। আবেলি হলে এবোজা খৰি পিঠিত পেলাই
লৈ তাই ঘৰলৈ ওভতে। সেয়া তাইৰ প্ৰতিদিনৰ কাম; অলপো হেৰফেৰ
নকৰে। তাইয়েন জীৱনৰ গতিশীলতাক হেৰুৱাই পেলাইছে। দেউতাকে
ভাল দৰে কথা নাপাতে, মাকেও কবলগাখিনিহে মাত্ৰ কয়। গাঁৱৰ
মানুহে কেবাহীকৈ চায়; আৰু লগৰ সমনীয়া ছোৱালীজাকেও যেন
তাইৰ সান্নিধ্যৰ পৰা আঁতৰি থাকিব বিচাৰে। তাই যেন এক সামাজিক
অপৰাধ—এটা অচিন ব্যাধি। তথাপিও তাই নিৰ্বাকভাৱে প্ৰতিদিনৰ কাম
নিৰ্দ্ধাৰিত কৰি যায়। কাকো নামাতে—কলৈকো নাযায় আৰু ক'তো
নাহাঁহেও। সকলো উপেক্ষা, অৱহেলাৰ, নিৰাশতাৰ মাজত তাইৰ এক-
মাত্ৰ সান্ত্বনা বৰদেউতাক তাপৰ জ্বিৰি। তাপৰে লগ পালেই ঘৰলৈ
মাত নি তাইৰ লগত কথা পাতে, মৰম কৰে আৰু নানান খুঁতীয়া
কথাৰে তাইক হুঁহুৱাই। তাইও থাকিব নোৱাৰি হাঁহি দিয়ে।

জানিচ, এবাৰ গোটেই গাওঁখনৰ ডেকাজাক লৈ পহু যাবিব গলো।
পহু থকাৰ উমান পাই হাবি এডোখৰ আঙুৰি লৈ কুকুৰ লগাই দিলো।
কুকুৰে পহুখদি অনাৰ পম খৰি এঠাইত খাপ লৈ থাকিলো। অলপ
পিচতে মতা সুগৰি এটাই ভতংকৰে মোৰ আগত ওলাই পৰাত হাতৰ
কাঁড়ডাল লগে লগে এৰি দিলো। দুই চকুৰ মাজত কাঁড়ডাল কপালত
সোমাই পৰিল। খেদি অহা কুকুৰৰ মাত সলনিহোৱাত বুজিলো পহুটো
পৰিল। অলপ দূৰৈ পৰি থকা পহুটোলৈ চাই বুজিলো, মোৰ কাঁড়পাট
লাগিলেই মৰিল। মুকলিলৈ টানি আনি দেখিলো পেটত আৰু এডাল
কাঁড়। আনডেকা ল'ৰাবোৰ ওচৰ চাপি জহাত সিহঁতৰ এজনে ক'লে
পেটত লগা কাঁড়পাট তাৰ বুলি। পহুটো কাৰ কাঁড় লাগি মৰিল সেই
কথাৰ ভেতিয়াই মীমাংসা নহ'ল। আবেলি গাঁৱলৈ উভতি জহাৰ পিচত
মুখীয়াল মানুহসকলে পহুটো সমানে দুডাল কৰি এডাল মোক দিলে
আৰু আনটোডাল সিজান ডেকাক দিলে। মোক দি থকা ভাল দিলে

আক সিজনক নেজ থকা ভাগটো দিলে। গাঁৱৰ মানুহেই কাটি স্বাতি সকলোকে সমানে ডগাই দিলে। এতিয়া ক'চোন আকাৰ দুয়োৰে ভিতৰত কোন জিকিল ?

—কোন জিকিব—দুয়ো সমান হ'ল। আকাৰ মীমাংসা শুনি ভাগৰে ঢেক ঢেকাই হাঁহি ক'লে—

—খেৱে আকৰী—মইহে জিকিলো।

—কেনেকৈ ?

—কিন্তু লিংটোজানো মোৰ ভাগত পৰা নাছিল।

এনেদৰে নিৰাশাৰ মাজতো আকাই বৰ দেউতাকৰ সান্নিধ্যৰ মাজতেই আনন্দক অলপ হলেও যেন বিচাৰি পায়। ঘৰত তাইৰ অকণো মন নবহে। বুমখেতিডৰা পালেই তাইৰ যেন মনটো পাতল হৈ পৰে। লহু পহকৈ বাঢ়ি আহিব ধৰা মেক্সিকান হাইব্ৰিদ মাকৈডৰালৈ তাই মৰম লগাকৈ চাই থাকি ভাল পায়। ওচৰতে বহি দীঘল সেউজীয়া পাতবিলাকত তাই আঙুলী ফুৰাই দিয়ে। নিৰ্বাক মাকৈ পুৰিবিলাকৰ মাজতো যেন আকাই প্ৰাণৰ স্পন্দন বিচাৰি পায়। নাৰীৰ সৃষ্টিকামী অনুভূতি যেন কব নোৱাৰাকৈয়ে তাইৰ মাজত মূৰ্ত হৈ উঠে।

নীলা আকাশ চুই থকা বৰফাহুঙ গিৰিশৃংগবিলাকৰ মনোমোহা। দৃশ্য আক সেউজীয়া খেতিডৰা চাই থাকোতে ফিৰ্ ফিৰিয়া মুক্ত বতাহ—জাকে কেতিয়াবা তাইৰ চুলিকোচা আউলী বাউলী কৰি পেলালে। আউলী বাউলী চুলিকোচা খোপা বান্ধিব ধৰোতে আকাৰ মনত পৰিল কোনোবা নিশা এটিৰ কথা। চাবে অসমীয়া পন্থে গাই থাকোতে সমজুৱা পন্থে নাচৰ জুইকুৰাৰ চাৰিও দিনে শূৰি শূৰি তাই হাঁহি হাঁহি নাচিল সেই কথা মনত পৰাত সেই গীতৰ দুটা মান কলি তাই গুণ গুণাই উঠিল—

মৰম লাগিছে...

তোমাক দেখি আজি কিন,

মৰম লাগিছে।

বঙাচোলা পিন্ধা বাবে,

মৰম লাগিছে।

ভুবি দিয়া আগং খাই,

মৰম লাগিছে।

গুণ গুণাই গীত গাই আকা পাতকৰে হঠাৎ খেতিৰ টঙী ঘৰটোলৈ

বুলি লব মাৰি গুছি গ'ল ? অকণমানি চাংঘৰটোৰ পিচপিনে থকা বন্ধুৰ
খুটিভালৰ কাষত থিয় দি এওৰ এটুকুৰাৰে আৰু এটা চিন দি ভাই
গণিন ধৰিলে—

এক,

দুই,

তিনি

.....

.....

দহ

.....

বিশ

.....

চল্লিশ

আৰু পাঁচদিন বাকী। চাৰ আহিবলৈ আৰু পাঁচদিন মান্ন বাকী
আছে বুলি কৈ ভাই অকলে অকলে হাতচাপৰি বজায় ধিল ধিলাই
হাঁহি দিলে। চাৰ আহিবৰ দিনা ভাই অকলে গৈ দলঙৰ সিপাৰে
উৰিহামজোপাৰ তলত মনে মনে বৈ থাকিব; চাৰ আহি ওচৰ পালে
ভাই শিলঙটি এটা দলিয়াই দিব.....চক্কাই চাৰ বৈ শাব.....কলনাৰ
বন্ধুৰভাই আকাৰ মন উৰিহাব ধৰা বগামেশ্বৰ চপৰাবিলাকৰ নিচিনাকৈ
দুৰ দিগন্তৰ পিনে উৰুয়াই লৈ গ'লে। ভাই বীতি-নীতিক গাহৰি
পেলালে। — সমাজৰ কটকটিয়া বাজোনকো গচকি থৈ আগবাঢ়ি শাব ধৰিলে।
ভাই ভাৱে বন্তন কাকতিৰ গৰা ভাইক আঁতৰাব পাৰিব অকল যৰণে।

—আই বোপাই, সমাজ, বীতি-নীতিয়ে নোহাৰে আৰু নোহাৰে
তাদামে।

চুটি শেষ কৰি বতন কাকতি হেতিয়া সদৰলৈ উভতি আহিল তেতিয়া বহুত পৰিবৰ্তন তাৰ চকুত পৰিল। সদৰৰ একাষে থকা দীঘল কঁহনানীডবা এতিয়া আক নাই। সেইখিনি ঠাইতে সাজি উত্তিৰাইছে এখন অজ্ঞানী বিমান অবতৰণ পথাৰ। সেই পথাৰৰ ওচৰতে শাবী শাবীকৈ ভবা সেউজীয়া ভহুবিলাক চকুত পৰাত তাৰ মনত শঙ্কা ওপজে। দলে দলে চিপাহী সীমান্তৰ ফালে আগবাঢ়ি যোৱা দেখি বতনে ভাবে সিওতো সেই-পিনেই স্বাৰ লাগিব। জিমি গাওঁ সদৰৰ পৰা তিনিদিনৰ বাট। তাৰ পৰা আক ছয়দিনৰ বাট গ'লে তিব্বত সীমান্ত পায়। ভৈল্লামৰ বাতৰি কাকতত পঢ়ি অহা সীমান্তৰ অশান্তিৰ তেনেহলে মিছা নহয় বুলি সি পতিব্বন যায়। এনেতে কেইখনমান পৰিবহনকাৰী মিলিটাবী লবি, মটৰ তাৰ সন্মুখেৰে গোঁগোৱাই গুছি যোৱা সি দেখিবলৈ পালে। তিব্বতপালেৰে চাকি নিয়া লবি মটৰ কিখনত কি আহিল সি ধৰিব নোৱাৰিলে যদিও পিটপিনে বাল্লি নিয়া দুচকীয়া তোপবিলাকৰ পৰা বুল্জিপালে যে সেয়া যুদ্ধৰেই প্ৰস্তুতি—চীন, ভাৰত সংঘৰ্ষৰ প্ৰথম জাননী। চীন, ভাৰত সীমান্ত বিবাদৰ কথা সি জানে। এবছৰৰ আগতে চাকৰিত যোগ দিবলৈ আহোতে বতনেও দেখা পাইছিল। তিব্বত এৰি পলাই অহা শবশাখীসকলৰ, স্বদেশ পৰিত্যাগ কৰি ভাৰতত আশ্ৰয় লোৱা দলাই লামাৰ কাহিনীও সি পঢ়িছে। দেশৰ নেতাই স্বদেশ এৰি গুছি আহোতে হাজাৰ, হাজাৰ, ধৰ্মপ্ৰাণ তিব্বতীয় মানুহেও ভাৰতলৈ গুছি আহিছিল ধৰ্ম সংৰক্ষণৰ সংৰক্ষণ বিচাৰি। বৰফে আত্ৰা দুৰ্গম সিৰিপথ-বিলাক অতিক্ৰম কৰি আহোতে সিহঁতৰ দেহবিলাক ক্লান্ত বিক্লান্ত হৈ দৈছিল... ভবিৰ আতুলীবিলাক বৰফে খাই পেলোৱাত বাঁহৰ পেংমাৰিত ভৰ দি সিহঁত আহিছিল দলে দলে। বহুতো মাতৃৰ কোলাত আহিল অৰ্দ্ধ মৃত সন্তান। নিৰ্যাতিত আক দুদশাপ্ৰস্ত সেই জীৱন্ত কঙ্কাল-বিলাকৰ মুখত তেতিয়াও উচ্চাৰিত হৈছিল, চিৰন্তনৰ প্ৰাৰ্থনা।

...‘ওম্, মানি পদ্যে হম্—ওম্, মানি পদ্যে হম্ নিবন্ত সেইসময়দল-বিলাকক বন্ধুণা বন্ধুণ দি আহিছিল দুৰ্দ্ধৰ “খাম্পা” শূৰকসকলে। সেই খাম্পাসকলৰ মুখত আহিল দুডালকৈ দীঘল বেণী আক হাতত আহিল

পুৰণি বাইফল। হালধীয়া কাপোৰ পিন্ধা ছীনহান বৌদ্ধ জামাসকলৰ লগত অহা সেই সশস্ত্ৰ বিপ্ৰোহী খাম্বাসকলক বৈসাদৃশ্য লাগিছিল যদিও আহিংসা হিংসাৰ সেই অদ্ভুত সমন্বয় আছিল, মানৱ ইতিহাসৰ এক নিৰ্দয় পৰিহাস। সিহঁতৰ দেহবিলাকত আছিল হালধীয়া বস্ত্ৰ : মনত আছিল অনন্ত যোগীৰ পাবাপাব ভাতি নিৰ্বাণ প্ৰাপ্তিৰ কঠোৰ সাধনা। এহাতে ধৰ্ম ধ্বংসা আৰু আনহাতে উদাত্ত বাইফল লৈ আহিংসা হিংসাৰ সেই যৌথ সমদলবিলাকৰ দৃশ্য আছিল বিচিহ্ন। বিচিহ্ন আছিল সিহঁতৰ সাধনা—বিচিহ্ন আছিল স্বদেশ স্বধৰ্ম বন্ধা কৰাৰ অনিৰ্বাৰ দৃঢ়তা।

লৰি কিখনে উকলিহে থৈ যোৱা বঙা ধূলিলৈ আগুৰি পোহোৱাত বতনৰ চেতনা ঘূৰি আহিল। পিচদিনা সি জিমি অভিমুখে বাওনা হোৱাৰ কথা আছিল কাৰণে যোৱাৰ আগতে ফুল পৰিদৰ্শকক এবাৰ দেখা কৰাৰ কথা ভাবিলে। সদৰলৈ আহিলে সকলো শিক্ষকে পৰিদৰ্শকক দেখা কৰাতো এটা অজিহ্বিত নিৰ্দেশ আছিল। বতনেও পৰিদৰ্শকক দেখা কৰিবলৈ কাৰ্য্যালয় পালেগৈ।

—অ' কাকতি আহিলা ?

—হয়, চাব হোৱা কালি আহিলো।

—চুটি কেনে লাগিল ?

—ভালেই কটাজো চাব।

অলপ বৈ পৰিদৰ্শকে কলিং বেজটো বজালত গিন্ধন এজন সোমাই আহিল।

—হাজৰিকা বাবুৰ মাতিছো বুলি কোৱা। এই বুলি নিৰ্দেশ দি বতনক ক'লে—

—ভোমাক কথা এটা সুধিবলগীয়া আছে কাকতি !

—কি কথা চাব ?

এনেতে হাজৰিকা বাবু সোমাল অহাত পৰিদৰ্শকে বতন কাকতিৰ ব্যক্তিগত ফাইলটো আনিব ক'লে। হাজৰিকা ওলাই যোৱাৰ পিচতে পৰিদৰ্শকে বতনক সুধিলে।

—জিমিত থাকি কেনে পাইছা কাকতি ?

—ভালেইভো লাগিছে চাব।

—যবত কোন কোন আছে ?

—মা, দেউতা আৰু ভনী এজনী আছে।

—খিয়া হাক কৰা জানে ?

পৰিদৰ্শকৰ অ-প্ৰাসিদ্ধক প্ৰৱৃত্ত বতন অলপ আচৰিত হয় । সীমা-
ন্তত অশান্তি, সদৰত সৈন্যবাহিনীৰ গমগমনৰ মাত্ৰত সেৱা কিছৰ-
ইল্লিত বুলি ভাবি বতনৰ চিন্তাত আউল লাগে । পৰিদৰ্শকৰ প্ৰৱৰ
উত্তৰ বতনে সংক্ষিপ্ত ভাবেই দিয়ে ।

—নাই কবোৱা চাব ।

এনেতে হাজৰিকা সোমায় আহিল । হাতত অনা বতন কাকতিৰ
ব্যক্তিগত বঙা গোপন ফাইলটো পৰিদৰ্শকৰ সম্মুখত থৈ ওলাই স্বাৰ্ভে
বতনলৈ চাই অৰ্থপূৰ্ণ মিচিকিয়া হাঁহি এটা মাৰিলে । ইতিমধ্যে কেই-
খিলামান পাত লুটিয়াই পৰিদৰ্শকে বতনলৈ ফাইলটো আগুৱাই দি
ক'লে—

—এইখন পঢ়ি চোৱা ।

বতনে ফাইলটো হাতত লৈ নিদৃষ্টিভাৱে উলিয়াই দিয়া কাগজখন
মনোযোগেৰে পঢ়িব ধৰে । কোনো প্ৰতিক্ৰিয়া ব্যক্ত নকৰি বতনে ফাইলটো
পুনৰ পৰিদৰ্শকক ওভোতাই দি মনে মনে বহি থকা দেখি পৰিদৰ্শকে
সুখিলে—

—এতিয়া তোমাৰ অভিমত কি কাকতি ?

—কি উত্তৰ দিব বতনে ভাবি নাপায় । আকাক সি ভাল গায়,
আক আকাষে তাদামৰ কিনিথোৱা ঘৈণীয়েক সেই কথাও সি জানে ।
জানে কিনি থোৱা ছোৱাজীৰ লগত জেটি পেটি কৰিছে, তাদামে ভোজা
সেই অভিযোগো মিছা নহয় । কি উত্তৰ দিব বতন কাকতিয়ে ।

—এই সকলো অভিযোগ তেনেহলে সঁচা বুলি ধৰি লব পাৰি
নহয়নে কাকতি ?

—বতনে নমতা দেখি পৰিদৰ্শকে এইবাব অলপ কৰ্তৃত্বৰ সুৰতে
কবলৈ ধৰিলে—

—জানে কিনিথোৱা ছোৱাজীৰ লগত প্ৰেম পিৰিতি কৰাভো চৰকাৰী
চাকৰিলাল এজনৰ বাবে অকল অশোভনীয়ই নহয়,—চৰকাৰী অনু-
শাসনৰো বহিৰ্ভূত কথা । নিজকে চম্ভালি চলিব নজনাৰ ফলত বহুতক
চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰা হৈছে—বহুতে গাঁওবাসীৰ হাতত জাজিত
হৈছে । তুমি নতুন কাৰণে সেই বিগত ঘটনাবিলাকৰ কথা হয়তো
নাজান ।

—ছোৱাজীজনীক মই বিয়া কৰাম বুলি কথা দিছো চাব ।

—কি কৈছা কাকতি !!! পৰিদৰ্শক আচৰিত হয় ।

—হয় চাব, সেয়া মোৰ মীমাংসা ।

—সেই মীমাংসাই তোমাক বিপদত পেলাব কাকতি । পৰিদৰ্শকে
বতনক বুজাবলৈ চেষ্টা কৰে ।

বিমান বিপদেই নহওক চাব মই কৰা অসীকাৰ তংগ নকৰো ।

সিহঁতৰ সমাজে জানো মানিব ? ইমান মূল্য ভূমি জানো দিব
পাৰিবা ? তোমাৰ হৰে জানো এই মীমাংসা গ্ৰহণ কৰিব ? পৰিদৰ্শকে
বতনক বুজাবলৈ চেষ্টা কৰে । পৰিদৰ্শকে আগবঢ়োৱা যুক্তিৰ প্ৰত্যা-
ত্তৰত বতনে মাল্ল সংক্ৰিপ্ত ভাৱে মতামত দিলে ।

সেয়া পিচৰ কথা চাব ।

সাময়িক মোহে তোমাক বিভ্ৰান্ত কৰিছে কাকতি ।

একো বিভ্ৰান্ত কৰা নাই চাব ।

এনেতে এখন ডাকোতা বিমান আহি অস্থায়ী বিমান গথাৰখনত
অবতৰণ কৰাত কাৰো মাত কোনেও নুশুনো হয় । কাৰ্য্যালয়ৰ
খিড়িকিৰে বতনে দেখা পালে বিমানখনৰ পৰা এজন সাময়িক বিষয়া
মাটিলৈ নামি আহিল । বিমানকোঠৰ একাষে তৰা চামিয়ানাখনলৈ
বুলি বিষয়াজনে খবৰেদাকৈ যাওঁতে থিয় দি থকা বহুতে তেওঁক সন্মান
জনালে । বতনে বুলিলে বিষয়াজন বহু উচ্চ পদস্থ ব্যক্তি । চামিয়ানা-
খনৰ তলত মেজি থোৱা ডাঙৰ মানচিত্ৰখনৰ ওচৰত থিয় দি বিষয়-
াজনে আন আন বিষয়াসকলৰ সতে আলোচনাত বহা বতনে দেখা
পালে । ইতিমধ্যে ডাকোতাখনৰ ইঞ্জিন বন্ধ হোৱাত আগৰ নিজম
পৰিবেশ আকৌ উভতি আহিল ।

কেতিয়াই যাবা বুলি ঠিক কৰিছা কাকতি ?

অহা কালিলৈকে স্বাম বুলি ভাবিছো চাব ।

বতনৰ সবল মুখখনলৈ আদৰ্শসীয়া জুল পৰিদৰ্শকজনে কিছু-
সময় চাই থাকিল । বতনলৈ হয়তো কিবা স্বৰূপে উপজিল । একে-
সমান বহুসৰ নহলেও ওখই পাখই বতনৰ সমান পুতেক এজন
পৰিদৰ্শকৰো আছে । ভৈৰৱৰ কলেজত গঢ়ে । বৰদিনৰ বহুত বাপেকৰ
ভালৈ নাই নামকপুত্ৰ থকা দদায়েকৰ ভালৈ হাৰলৈ চিঠিৰে জনাই
দিছিল । চিঠিত লিখিছিল সীমান্তত সৈন্য সমাবেশ কৰিছে, যুদ্ধ জাৰি

পাৰে বুজি। বিপদৰ মাজলৈ স্বাৰ ওলোৱা বতনৰ কাৰণে পৰিদৰ্শকৰ মনটো সেই কাৰণেই হস্ততো বেয়া লাগি উঠিল।

ভোম্বাৰ মোহামাহৰ দৰমহাটো অফিচতে আছে লৈ স্বাৰ।

মোৰ সিমান প্ৰয়োজন হোৱা নাই। টকাৰিটা দেউতাৰ ঠিকনাতে পঠাই দিব পৰা হ'বনেকি চাব ?

তেনেহলে দেউতাৰ ঠিকনাটো অফিচত দি স্বাৰ।

হ'ব চাব। আপোনাৰ অনুমতি পালে মই এতিয়া.....

—মোৱা বাক। কিন্তু অলপ বুজি শুনি চলিবা...ডেকা বয়সত বহুতেই ভুল কৰে। তুমি যদি ইচ্ছা কৰা তেনেহলে আন ঠাইলৈ ভোম্বাক বদলি কৰি আনিব পাৰো।

—এতিয়া নালাগে চাব, প্ৰয়োজন হলে মই আবেদন কৰিম। এই বুজি নমৰাৰ জনস্বৰ্গ বতন কাকতিয়ে পৰিদৰ্শকৰ কোঠালিৰ পৰা বাহিৰ ওলাই আহিল। ইতিমধ্যে ডাকোতাখনে কেইজনমান বেমাৰী চিপাহী আৰু উচ্চ পদস্থ সামৰিক বিষয়াজনক লৈ উৰা মাৰিবলৈ সাজু হ'ল। দুটা ইঞ্জিনৰ কাণতাল মৰা শব্দ ওচৰ পাজৰৰ পাহাৰবিলাকত ঠেকা খাই উত্ততি আহিব ধৰে। অস্থায়ী বিমান পথাৰখনৰ বঙা ধূলিয়ে অকণমানি চহৰখনৰ আকাশ বতাহ বঙচুৱা কৰি ভোলাত উৰাজাহাজ চাবলৈ অহা জনজাতিৰ লোকসকলে ভয়তে চাৰিওপিনে চিটিকি পলাল। কেঁচুৱাবিলাকে মাক-বাপেকক সাবটি কান্দিব ধৰিলে। শুল্ক কি সিহঁতে হস্ততো বুজি নাপায়। দেশৰ সাৰ্বভৌমত্বক লৈ সিহঁতে কিজানি চিন্তাও নকৰে। জাঙুলীৰ পাবত গজিবপৰা কেইটামান অভাৱক লৈয়ে সিহঁতৰ জীৱন চলি আহিছে। জীয়াই থকাটোৱেই সিহঁতৰ মূল সমস্যা। ৰাজ্য, সাম্ৰাজ্য বা ৰাজনৈতিক বিবৰ্তন সিহঁতৰ কাৰণে অৰ্থহীন।

—ভোব জীয়েকৰ কৈ দিছি কুলৰ গিনে যেন আৰু নাহান্ন। জুহানত
বহি যৈণীয়েকৰ উদ্দেশ্যে কথাকিটা কৈ তাকামে উত্তৰলৈ অপেক্ষা কৰে।
কিন্তু ভিতৰ জুহানত থকা যৈণীয়েকৰ পৰা একো উত্তৰ নাপান্ন তাকামে
জাকৌ কয় —

—তাদামক জোকান্ন ললে কথাৰ পৰিণতি বৰ ভাল নহব জানি
থৰি। ধাৰখাই থৈছো যেতিয়া মোৰ কথাহে এইমন্ত চলিব, তহঁতৰ
কথা নচলে বুজিহনে নাই ?

আকাৰ মাৰ্কে তথাপি নামাতে দেখি থং নুঠা তাকামৰ অলপ
থং উঠে।

—ভাই মনে মনে লৈ মাণ্টৰৰ ঘৰ চাফা কৰিছে থৰিগানী যতনাই
থৈছে এইবিলাক তই দেখা নাই নেকি ?

—মোৰ কথা ভাই নুগনে--মই কি কৰিম ? মাণ্টৰৰ ঘৰলৈ
নাযাবি বুজি কৈছো, তথাপিও গৈছে। এতিয়া লেপালগাই থলেহে হব।

কাঠৰ চেপেনা বা লেপা দুইডৰিত লগাই দিয়াতো সমাজৰ এটা
প্ৰচলিত ডাঙৰ শাস্তি। আকাৰ মাকে মনৰ আবেগত একমাত্ৰ ভৰিল
লেপালগাই দিবলৈকো গিৰিয়েকক কবলৈ কুঠা নকৰিলে।

—অ' দৰকাৰ পৰিলে লেপাকে লগাম জানিবি, গাঁৱত ওলাব নোহোৱা
হুজো। কিমান বু-বু বাবা শুনি থাকিম ? কেতিয়াবা থং উঠিলে কুলঘৰ-
টোকে জুইলগাই পুৰি পেলাম। ছোৱালীৰ মূৰখোৱা নিপাককুল আমাক
দৰকাৰ নাই। অজান্তি মানুহ আমি অজান্তি হৈয়ে থাকিম, সিও ভাল।

সংস্কাৰ বিষমখী পুৰণি পূৰ্বে সংস্কাৰক যেন ব্যভিচাৰ বুলিয়েই
ধৰি লয়। মানি অহা বীতি-নীতিক সহজতে এৰিবলৈ টান পায়। চেনি
নেদেখা সমাজৰ মানুহে হাতৰ তলুৱাত চেনি লৈ চেলেকি চাওঁতে কিজানি
এনেদৰেই প্ৰথমতে খুৱাই দিছিল, যেনেদৰে শিক্ষাৰ মোল নুবুজা তাকামে কুল
ঘৰটোকে জ্বলাই দিব বিচাৰিলে। তাকামে জীয়েকৰ বিষয়ে আকক
কথা শুনাই থাকোঁতে আকা ঘৰত নাছিল ; স্বৰদেউতাকৰ তালৈ গৈছিল।
এনেতে ভাই উভতি আহি বাপেকৰ সমুখৰে ধাৰ হৈ হাততৈ তাকামে
ঠাট্টা কৰিলে —

—ভোৰ জীয়েৰে জুল গঢ়ি আহিল কিজানি। গিৰিয়েকৰ খোচৰা কথাকিটা সহিব নোৱাৰি মাকেও আকাক দু-আষাৰ কৰলৈ নেযিলে।

—আকৌ এবাৰ যদি মাণ্টৰৰ ঘৰলৈ যাব তেনেহলে এই ঘৰলৈ আক উভতি নাহিবি। নিজে মৰিব ওলাইচ মৰ। আনক কিয় অজ্ঞানি দিয়।

মাক-বাপেকৰ কথাকিটা আকাই গা-পাতি নললে। আক এটা মান্ন নিশা বাকী আছে। কাইলৈ চাব যে আহিবই বুলি ভাবি তাই নিকতবে হাতমুখ ধুলে। মলিন্য়ন গালেখন সলাই বাঁহৰ জপাটোৰ পৰা অঙ্গপতে বৈ শেষ কৰি থোৱা নীলাৰঙৰ নতুন গালেখন পিন্ধি ললে। পিঠিৰ পিনে ফাটিযোৱা ক'লা ব্ৰাউজটো সলাই নতুন বঙাটো পিন্ধি তাই যাবলৈ ওলাল। যাওঁতে মাকে কোৱা তাই শুনিলে--কেনি যাব ওলাইচ ভাত দিছো খা।

একো উত্তৰ নিদিয়াকৈ তাই বাহিৰলৈ ওলাই গুছি গ'ল। ওচৰেৰে পাৰ হৈ যাওঁতে বাপেকে মুখ তুলি চালে যদিও একো নকলে। তাইৰ পিছে পিছে জখলামুখলৈ আহি মাকে দেখিলে আকাই জুলৰ পিনেই গৈ আছে। ভাবন্ত তাইৰ পৰিবৰ্তন নাই--খোজত তাইৰ অস্থিৰতা নাই। এৰি থৈ যোৱা প্ৰতিটোখোজত যেন মাকে দেখা পালে তাই উভতি নহাৰ দৃঢ়তা আক মীমাংসা।

+ + + +

নিশাও তাই উভতি নাহিল। বহুনিশালৈকে মাকে উজাগৰে উচ্পিচাই থাকিল। টোপনি নমৰা চকুদুটাৰ ঘোপমৰা একাৰত মাকে যেন আকাৰ মুখখন দেখা পালে। সবল মৰমলগা মুখখনৰ অন্তৰালত যে শিলৰ নিচিনা কঠিন মন এটাও লুকাই থাকিব পাৰে, মাক হৈও সেইকথা বুজিব নোৱাৰিলে। নানা কথাৰ চিন্তা দুঃচিন্তাত অতিষ্ঠ হৈ আকাৰ মাকে জলি থকা বাহুখৰি এডাল হাতত লৈ আকাক বিচাৰি ফাবলৈ ওলাল। বাঁহৰ জুহালৰ কাষেৰে পাৰ হৈ যাওঁতে শূই থকা ভাকামে লাহেকৈ মাত লগালে।

—তাই আক নাহে যা। কাইলৈ নিপাক মাণ্টৰ আহিব যেতিয়া তাইক আক কেনেদৰে ঘৰৰ ভিতৰত বান্ধি থব পাৰিবি? উৰিবলৈকেহে

—আহিলো আক মাণ্টব। এই বুলি হাঁহি একেকোবে বাহানিহবব জুইকুৰাব কাষ পালেগৈ।

—চাব তুংজাক। জুইকুৰাব কাষতে বহি বতনকো এটা মুঠা আগবঢ়াই দিলে। তাপবে কিবা গুৰুত্বৰ সমস্যাকে লৈ আহিছে বুলি বতনে বুলি পালে।

—অলপ কথা কব মাণ্টব—।

—কি কথা কব গাওঁবুঢ়া? বতনে ভাবিলে যুদ্ধবেই কথা কিবা কব হয়তো।

—কথাটো অলপ বাক নহয়। ক'লে বেয়া নাপাবতো?

—নাই নাই বেয়া কিয়ল পাম গাওঁবুঢ়া। কবলগা কথা হলে নিশ্চয় কব লাগে। এই বুলি তাপবৰ কথা শুনিবলৈ বতন কাকতি সাজু হ'ল।

—বস্তিৰ কিছুমান মানুহে আকা ইয়ালৈ অহাতো পচণ্ড নকৰে। সিহঁতে অলপ বেয়া পাইছে কিজানি। আমাৰ মানুহে বেয়া পালে মুখেৰে কব নাজানে, একেবাবেই খং কৰি দিয়ে। খং হলে কাজিয়া হয় আৰু কাজিয়া হলে বেয়া কামো কৰে।

এই বুলি কৈ তাপব জিমি অলপ ব'ল। বতনে কিন্তু একো উত্তৰ নিদি বাকী থকা কথাখিনিও শুনিবলৈ বৈ থাকে।

—সিহঁতৰ কিছুমানে কৈছে জুল নাজাগে, জুলঘৰটো ভাঙি পেলাব লাগে।

—সেইটো হলে বেয়াকথা হব গাওঁবুঢ়া। বতনৰ কথা শেষ হোৱাৰ লগে লগে তাপবে নিজৰ অসমাপ্ত কথাখিনি সমাপ্ত কৰিলে।

—আক কৈছে, আপুনি ডি ইয়াত থাকিব নাজাগে।

তাপবৰ কথাখিটা বতনে মনদি শুনিলে। এনেকুৱাৰে এটা পৰিস্থিতি এদিন উদ্ভৱ হ'ব সেই কথা বতনে আগতেই অনুমান কৰিছিল। সেই পৰিস্থিতিত সি কি কৰিব তাকো ঠিক কৰি থৈছিল। তথাপিও তাপবক সি সুধিলে—

—ভেনেহলে মই কি কৰিব লাগে গাওঁবুঢ়া? আপুনি মাৰ ক'লে মাম আৰু আপুনি থাকিব ক'লে থাকিব। আপুনি যি কব মই তাকেই জানিম।

তাপবক মনে মনে থকা দেখি বতনে পুনৰ ক'লে মোক যদি গাঁৱৰ মানুহে বেয়া পাইছে মই বাক গুছি মাম, কিন্তু জুলঘৰটো হলে ভাঙি

পেজাব নিদিষ। কোনোবাই বেয়া পাইছে যদি মোক বেয়া পাওক—
কুলধনক হলে বেয়া পাব নাভাগে।

—মই কি কম মাটৰ? ভাপৰ দোমোজাত পৰে।

—কিয়, ইমান দিনে যি কৈ আহিছে আজিও তাকেই ক'ব লাগে।
নিজৰ মনৰ কথাটো বতনে ভাপৰৰ অন্তৰত সুমুৱাই দিব বিচাৰে।

—মইনো কি কৈছো ইমান দিনে মাটৰ?

কিয় আপুনি জানো কোৱা নাছিল যে আকাক ভাল লাগিছে যদি
গৈ যোৱা মাটৰ বুলি?

হে: হে: হে: সেইটো ধেমালী কথাহে কৈছিলো মাটৰ। এই বুলি
ভাপৰে হাঁহিব ধৰে।

—আপুনি তেনেদৰে কোৱাৰ কাৰণে আকাক মই লম বুলি মনতে
ঠিক কৰি থৈছো। তাইক মই কথাও দিছো। এতিয়া মই কথা
সলাব নোৱাৰো পাওঁবুঢ়া।

বতনৰ কথাশুনি ভাপৰ জিমিৰ পাতল চেলাউৰিষোৰ কোঁচখাই
পৰিল। তীক্ষ্ণ দৃষ্টিৰে বতন কাকতিৰ মুখলৈ চাই ভাপৰে কথাকিটাব
মাজত বতনৰ আন্তৰিকতা বিচাৰি চালে।

—সঁচা কথানেকি মাটৰ?

—সঁচা পাওঁবুঢ়া, এইবুলি বতনে ভাপৰ জিমিৰ হাত এখন নিজৰ
দুহাতৰ সূতিত তুলি ললে। অলপ ভাৰি ভাপৰে সুমিলে।

—ভাদামৰ কথাটো কি হ'ব ভেনেছলে?

—সেইটো আপুনি জানে।

বতনৰ কথাত ভাপৰ জিমি অলপ বিমোহিত পৰিল। পুৰণি
সংস্কাৰক নেওচিব খোজা বুদ্ধভাপৰে আবৃত্তিভেই বেন বিশাৰু পেগাইট
মিলনীৰ তলত আহি থিত্ত হৈ পৰা বুলি অনুভৱ কৰিলে। পৰিত্ৰাণ
পৰ্ৱতাবোহী এজনে অজ্ঞানত্বৰ পেগাইট মিলনী এডৰাৰ তলত আহি
থিত্ত হৈ পৰাৰ নিচিনাকৈ ভাপৰ হিমিয়েও নিজকে ব'ব অকলমবীয়া আক
দুৰ্ৱল অনুভৱ কৰিলে। দুৰ্গমক জয় কৰিব খোজা দুঃসাহসী পৰ্ৱতাবোহী
এজনৰ নিচিনাকৈ ভাপৰেও এখোজ এখোজকৈ আগবাঢ়িব খুজিলে।

—মাটৰ কেঁচাবাহি সঁকল হলেও তাক ফালি ধুনীয়া ধুনীয়া তল ফালি
সাজি ল'ব পাৰি। কিন্তু তকান বঁহেৰে নোৱাৰি। আমাৰ কিছুমান মানুহ
তকান বঁহেৰে মিচিনা। তলৰ কেৱল দুইহে অলপ ধাৰি আন একো

কবিতা নোহাবি নহয় জানো ?

ভাপৰ কথাত্তি বতন নিবাস নহয়, বৰক আশ্বাসহে পায়। সি জানে ভাপৰে কোনো কথা পোনকৈ নকয়।

—চাওঁহাক মই কি কবিতা পাৰো। এই বুলি কৈ ভাপৰ জিমি হাবলৈ থিয় দিহাব লগে লগে বাহিৰত একাক মানুহ গিৰিণ পাৰাপ নন্দ কৰি গৈ থকা দূৰো শুনিছে। বাহিৰলৈ ওলাই ক্লীণ জোনাকৰ পোহৰত দেখিলে জুলৰ কাষেৰে নৈৰ পিনে নামি যোৱা লুং লুঙীয়া পদ পথটোৰে এদল সৈন্যবাহিনীৰ জোৱান লাহে লাহে নামি হাব ধৰিলে। বাট চিনি উলিয়াবলৈ সমুখৰ জোৱানজনে টিট লাইট এটা মাজে মাজে জ্বলাইছে যদিও পোহৰখিনি বিস্তৰি নপৰাকৈ হাতৰ তলুৱাৰে ঢাকি লৈছে। ওচৰ চাপি চাবলৈ যোৱাতো উচিত নহব ভাবি বতন আক ভাপৰে সিহঁতক আঁতৰব পৰাই চালে। নিঃশব্দে আক নিকৰে গঢ়িতে সীমান্তৰ পিনে আগবাঢ়ি যোৱা এজাৰ নিশাব সেই সৰু সৰু সমদল-বিলাক বতনে আগতেও দেখিছে। এতিয়া সমদল বিলাকৰ সংখ্যা ক্ৰমাৎ যেনেদৰে বৃদ্ধি পাইছে তেনেদৰে সীমান্তৰ পৰা নামি অহা পাওঁবাসীৰ সংখ্যাও বৃদ্ধি পাবধৰা বতনৰ চকুত নপৰাকৈ থকা নাই।

—যুদ্ধখন সঁচাকৈয়ে লাগিবনেকি পাওঁবুঢ়া ? বতনৰ প্ৰশ্নত ভাপৰৰ চিহ্নাইও মোৰ সজালে। বতনৰ হাত এখন নিজৰ হাতৰ সৃষ্টিত তুলি লওঁতে বতনে বুজিলে বৃদ্ধ ভাপৰ জিমি যেন অলপ বিবস্ত হৈছে।

—সিহঁত আহিব মাওটৰ। পাওঁ জিৰি গুহি অহা সীমান্তৰ মানুহে কোৱা মতে সিহঁত আহিবলৈ আক বেছিদিন নাই। বৰক পৰাৰ আগতেই সিহঁত আহিব।

—আজাৰ কি হব পাওঁবুঢ়া ?

বতনক নকিত হোৱা দেখি ভাপৰ জিমিয়ে জড়ন দিহাব মামসেৰে হাঁহি হাঁহি ক'লে—

—কিনো হব আক ! আপুনি ভৈৰামৰ মানুহ ভৈৰামগৈ গুহি যাব।

—আক আপোনাকো ?

—জানব কথা নাজানো—মই হলে ইয়াতেই থাকিম মাওটৰ। কিহা এটা দূৰত্ব যেন বতনে বৃদ্ধ ভাপৰৰ মাজত দেখিবলৈ পালে।

—আপুনি ইয়াত অকলে কেনেদৰে থাকিব পাওঁবুঢ়া ?

—যেনেদৰে হাবিব বাহুজাক আক তেনেদৰে মইও থাকি যাম

দাষ্টৰ। এইবুলি বতনৰ হাতখন ধপ্ কৰে এৰি দি “জালে তুংলাক্” বুলি কৈ ভাপৰ গুছি স্বাৰ ধৰে। চকামকা এক্সাৰত গৈ থকা ভাপৰলৈ চান্ধ বতনে ভাৱে আজীৱন ইংৰাজৰ ওচৰত ধৰা নিদিয়া ভাপৰ জিমিয়ে চীনা সকলৰ ওচৰত আত্ম সমৰ্পণ নকৰাৰ এয়েনেকি প্ৰথম ইঙ্গিত। পোন্ধৰটা বছৰ শান্তি আৰু স্থিৰতাৰ অন্তত অশান্তি আৰু অস্থিৰতাই উদ্ভতি অহাতো ভাপৰেও যে সহ্য নকৰিব সেই কথা বতনেও বুজি গালে। বাঘ ভাজুকৰ নিচিনাকৈ হাৰিয়ে বননিহে জনাই বনাই ঘূৰি ফুৰিব তথাপি চীনা সকলৰ কৰ্তৃত্বক ভাপৰ জিমিয়ে মানি নলব তাৰেই ইঙ্গিত দি গুছি প’লনেকি গাওঁবুঢ়াই ||

ভাপৰ জিমি যোৱাৰ পিচত বতনে নিশাৰ আহাৰ ৰাজিবলৈ হো-জা কৰিলে। জুইকুৰা জ্বলাই টেমাকিটা ধূলি চাই দেখিলে, পোকলগা চৰকাৰি চাউলকিটা বাদে আন একোৱে নাই। কি সিজাব, কি নিসিজাব বুলি ভাবি ভাবি দুদিন আগতে আকাই দি থৈ যোৱা বঙালোও একালকে পানীত দি সিজিব দিলে। ভাবিলে তাৰেই পিটিকা কৰি ভেকে হা চাউলৰ ভাত কিঠা গিলি থব। ঘৰৰ পৰা অহা চাৰিমাহ হ’ল, কিন্তু বতৰৰ শাকপাচলি এসাজো খাই নাপালে। গাখীৰ পাবলৈ নাই, বঙাচাহকে ইমানদিন খালে। ভেল আদায় হলে অকল নিমখেৰেই ভাতকিটা খাব লগাতে পৰে। দুটা এটা মাহ কেতিয়াবা পালে তাকো পুৰি খোৱা বাদে আন উপায় নাই। সদৰলৈ মানুহ পঠালে চাৰিপাৰ্চদিনৰ আগতে উদ্ভতি আহিব নোৱাৰে। এনেদৰে নিজৰ দুবন্ধুৰ কথা ভাবি থাকোতে বতনৰ মনত পৰিল মাকক সাত্বনা দিবলৈ কোৱা মিছা কথাবোৰলৈ—

—ভাতৰে কিমান মাহ পায় জানা মা! তুমি ক’লে বিশ্বাসেই নকৰিবা। পাহাৰৰ মানুহে গৰু গোহে কিন্তু গাখীৰ হলে নাখায়। এখন গাঁৱৰ সকলো গাখীৰ মইলৈ খাব লাগে। গাখীৰেৰে গাকে ধুব পাবি জানা।

কথাবিলাক ভাবি বতনৰ বেয়া লাগি স্বাস্থ্য। গৰ্ভদাত্ৰী জননীৰ চকুত ঝড় গাছাৰীৰ ক’লাকাপোৰডুখৰি নিহু হাতেৰে ৰাখি থৈ অহাৰ বাবে প্ৰবন্ধনা কৰাৰ ধিৱাৰে বতন কাকতিৰ মন উপচি পৰে। সি উঠি গৈ কাগজ কজম লৈ আহে। জুইকুৰাৰ ওচৰতে বহি সি আত্ম সমালোচনাবে মাকলৈ চিঠি লিখে—

—ইয়াত থাকি থাকি আক আশনি লগা হৈছে মা। অকলে অকলে থাকি কেতিয়াবা ডোৱাজোকলৈ মনত পৰিলে বৰ বেয়া লাগি স্বাস্থ্য।

ভৈরৱৰ নিচিনা ইন্দ্ৰাল সকলো বস্তু নাপায়। সদৰৰ পৰা অমাব
জাগে। আনহাতে সীমা বিবাদক লৈ ইন্দ্ৰাত উত্তেজনা দিনে দিনে বাঢ়ি
গৈ আছে। অৱস্থাৰ বেছি অৱনতি হোৱা যেন দেখিলে মই সদৰলৈ নাযি
হাম। মোৰ বাবে তুমি অকণো চিন্তা নকৰিবা। মই কিবা ভুল
কৰিছোঁ তোমাৰ ওচৰতে সাধুনা পাম—মৰ্জনা তুমিয়েই কৰিবা.....

এনেতে বাঁহৰ দুৱাৰখন কেৰকেয়াই উঠাত বতনে উত্ততি চাই দেখিলে
আকা দুৱাৰদলিত থিয় দি আছে। আকাক দেখি বতনৰ কোনো
ভাৱান্তৰ নহ'ল। আনদিনাও এনেদৰেই তাই আছে। অৱশ্যে আনে দেখাকৈ
নাহে—নিশাৰ এছাৰত গা-পকা দিলেই আছে। দুৱাৰদলিত থিয় দি
থকা আকালৈ চাওঁতে অলি থকা জুইকুৰাৰ খেলি যেনি পোহৰত বতনে
অলপ চক্ৰাই উঠিল। জুইকুৰাৰ বঙা পোহৰত আকাৰ পাল দুখন
বেছি বঙা পৰা যেন দেখিলে বতনে। গৃধৰ পৰা ডিঙিলৈ...ডিঙিৰ
পৰা বুকুলৈ আক বুকুৰ পৰা তললৈ চাওঁতে মাতৃস্বৰ প্ৰথম ইলিতত
বতনৰ মন ধৰ্ফৰাই উঠিল। আক অলপ তললৈ চাওঁতে আটিলকৈ বহু
পালখনৰ অভাৱলত.....

খিল-খিলাই হাঁহি দি বাকী থকা চাৰিখোজ দৌৰি আহি আকাই
বতনৰ ডিঙিত দুহাতেৰে সাজটি ধৰিলে।

—এনেকৈ কিয় চাইছে চাব ?

—তোমাৰ পাত...

—ইমান দিন লুকুৱাই ৰাখিছিলোঁ। আজি আক 'আনেৰ' চকুক
কাঁকি দিব নোহাবিলোঁ।

বতনৰ আক বুজিবলৈ একো বাকী নবল। সি ভাবিলে যে সিহঁত
দুয়োৰে অৰ্দ্ধসম্পাত কথাবিলাক সম্পাত কৰাৰ দিন ওচৰ চাপি আহিল।
আকাক সূচাটোতে বহুৱাই সি আন এটা সূচা আনি ললে। কোনো
বাছিয়ে বুজি চাকনিখন দাঙি চাই বঙালাওটুকুৰা দেখি আকাই আকৌ
হাঁহি দিলে। কান্ধত ওলোমাই অনা কুলাম সোনাখনৰ পৰা কণী চাহিটা
উলিয়াই আনি বঙালাওটুকুৰাৰ লগতে সিজিব দিলে।

—ভৈরৱৰ নিচিনা কিচিম কিচিম বস্তু ইন্দ্ৰাত থাকিলে নাপায় নহয়নে
চাব ? কথাকিটা কৰ্ত্ততে ভাইৰ মন স্থান পৰি যায়। বতনৰ হাত
এখন নিজৰ হাতত লৈ ভাই উলস যেনেকৈ সুধিলে —

—টোনাখিলাক আহিলে সিহঁতে আমাক ধৰি হৈ ৰাব নেকি চাব ?

—অই কোনেইক জানিব আকা, খৰি লৈ যাবও পাবে।

এখন সৰ্বভাঙ্গী বুদ্ধৰ পৰিণতি বৰ্ত্তনে জানে। কিতাপতো পঢ়িছে আৰু কিছু নিজ চকুৰেও দেখিছে। বিত্তীয় বিষয়বুদ্ধৰ সম্বন্ধত ভাব বহুত পোত হয় বহুত হৈছিল। অকণি অকণি যুঁজাক বিমানবিলাক আৰু পাণ্ডি আকাশেৰে উৰিযোৱা সিও দেখা পাইছিল। শ, শ, মিলিটাবী পাণ্ডিত উঠি যোৱা বগা আৰু ক'লা চিপাহীবিলাকৰ স্মৃতি এতিয়াও তাৰ স্মৃতি পটৰ পৰা মচ খাই যোৱা নাই। সেই ওখ ওখ চিপাহীবিলাক পাঁচলৈ আহিলে তিৰোতাসকলে হাবি বন আৰু খাল পিতনিব, পানীমেটেকাৰ মাজত গৈ লুকাই থকাৰ কথা মনত পৰিলে আজিও তাৰ কিৰা কিৰা লাগি যায়। সেইদিনা সি এটা অবুজ শিশু আহিল কাৰণে সিহঁতে দিয়া বিকৃত চুইনগামবোৰ সিও জান ল'ৰাৰ লগত হাত পাতি লৈছিল। তাৰ পিচত দেখিছিল দুভিৰুৰ কৰাল প্ৰাসত পৰি বঙ্গদেশৰ পৰা অহা হাজাৰ হাজাৰ অৰ্দ্ধমৃত মানুহৰ সমদলবোৰ। জাতিৰ দাঁতিত পেলাই দিয়া জাবৰৰ দমত সেই বুদ্ধক কক্কাজবিলাকে বলিগাৰ দৰে খাদ্যবস্তু বিচাৰি ইজনে সিজনৰ ওপৰত জপিয়াই পৰা সিও দেখা পাইছিল। কি অমানৱিক আৰু বীভৎস আছিল সেই দৃশ্যবোৰ। জীৱাই থকাৰ মোহে মানুহক কিমান কঠিন স্তৰলৈ নমাই নিব পাৰে, শৈশৱৰ সেই স্মৃতিবিলাক আজিও যেন তাৰ মনত সজীৱ হৈয়েই আছে। জাঁতুৰ পৰা বুকুলৈকে কোনোমতে ঢাকিব পৰা এডুখৰি কটা চিটা কাপোৰ গাত মেৰিয়াই লৈ ঘৰে ঘৰে ভাঙৰ মাৰ বিচাৰি ফুৰা সেই ক্ৰীপ ক্ৰীপ গাভৰুজাকৰ কথাও সি পাহৰি যোৱা নাই। এদিন ৰূপ-যৌৱন থকা সেই গাভৰুজাকৰ দেহা-বিলাকত সিদিনা ৰূপ যৌৱন বুজিবলৈ একোৱেই বাকী নাছিল। ধৰিতা, প্ৰৱৰ্ত্তিতা সেই ক্ৰীপকাৰী বুদ্ধভীসকলে যেন মানৱ সম্ভাৱ্যৰ ধ্বংসকৰণৰ ওপৰত থিয় দি মুক আবেদন জনাইছিল—হে বুদ্ধ কেতিয়া ভোম্বাৰ অৱসান হয়। হে পাণ্ডি তুমি কেতিয়া উত্ততি আহিবা।

দুঃ চিন্তাৰ স্বকৰাজ্য লভ যেনখাই পৰা বতনে চেতনা লুকাই পালে হেতিয়া আকাই সুমিলে—

—খৰি খৰি লৈ যাব, অ আৰু সিহঁতে একেলগে থাকিব নিদিব নেকি চাব ?

—খৰা কিম্ব দিম আকা, তাৰ আগতেই আৰি তৈয়াৰলৈ নামি যাব।

বতনৰ কথাগুলি আকা শুধু হৈ পৰে। বতনৰ কাৰণত বুৰখন ভৰি দি লাই যেন এক আসল বিপদৰ পৰা নিজকে বৰ্জ কৰিব বিচাৰে।

—ভৈৰৱমলৈ কোনহাতে নামি যাম চাব ? ভাদামৰ চকুত ধূলি সি কেনেকৈ সাৰিম ? তাৰ হে বহুত চকু বহুত কাণ আছে।

সেই সময়স্যই বতনকো বিমোৰত পেলায়। সিও অনুভৱ কৰিলে যে ভাদামৰ মেৰ জালখনৰ পৰা আকাক লৈ সি সাৰি যাব নোৱাৰিব। আকাই ভাইৰ অসমাপ্ত কথা এইবাৰ সমাপ্ত কৰিলে।

—নতুন বাৰুখেতি কাটিবলৈ আক ভিনিজোন বাকী। তিনিটা জোনৰ পিচতেই সি মোক নিবলৈ মানুহ পঠাব বুলি কথা ৰাখিছে।

—তিনিটা জোন পাৰ হবলৈ আক বহুত দিন বাকী আছে আক। একমাহতে ভাদামৰ মেখনে ঘূৰাই দিব বুলি পাওঁবুঢ়াই কৈছে।

—ভাদামে জানো মানিব চাব ? আকাৰ মনতো সন্দেহ ওপজে।

—কিয় নোমানিব, দাম ঘূৰাই পালেই হ'ল। বতনে সিমানে সহজ বুলি ভাবিলে আকাই কিন্তু সিমানে সহজ বুলি ধৰি ল'ব নোৱাৰিলে।

—যদি দাম ঘূৰাই নলয় আক মোৰ এই অৱস্থাৰ কথা গম পায় ভেটিয়া ?

—তাৰ আগতেই আমি দুয়ো ভৈৰৱমলৈ নামি যাম। সীমান্তৰ পৰা নামি জহা মানুহবিলাকৰ লগত একে লগে নামি গলে আমাৰ কথা কোনেও গম নাপাব।

—কিন্তু.....আকাট কিবা চিন্তা কৰা দেখি বতনে শুধিলে।

—কিন্তু কি আকা ?

—এইটো গা লৈ মই কেনেদৰে নামি যাব পাৰিম ?

আকাৰ প্ৰশ্নত বতনে আকো বিমোৰত পৰে। এই সময়স্যৰ কাৰণে সি প্ৰস্তুত নাছিল। এপিনে যুদ্ধৰ আতঙ্ক আনপিনে ভাদাম—এই দুই সময়স্যৰ মাজত ঠিয় দি বতনে আকাৰ হাত এখনত ধৰি প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে—

—যাব লাগিলে ভোমাক লগতে লৈ যাম আকা, অকলে এৰি থৈ নাহওঁ। আক যাব নোৱাৰিলে ভোমাৰ লগতে মই ইয়াতেই থাকিম।

—সেইটো কথা নহ'ব চাব। চীনাবিলাক আহিলে আপুনি এক দিনো ইয়াত থাকিব নোৱাৰে। সিহঁতে ভৈৰৱমৰ মানুহ পালে ভুলি দি যাবি পেলাব।

এনে সময়তে পাওঁখনৰ পৰা কুকুৰৰ ভোঁ ভোঁজনী শব্দ ভাহি জহাত দুয়ো বুলি পালে যে আক চিখাহী আহি আছে। অকল পিচতেই

এজন এজনকৈ শাবী পাতি এজাক চিপাহী পাওঁখনৰ পৰা নামি আহিব
ধৰা দুয়ো খোজা বিড়িকিখনেৰে দেখা পালে। হাতত বিড়িৰধৰণৰ বন্দুক
আৰু পিঠিত একোটা বোজালৈ অনিচ্ছন্নভাৱে ভৱিষ্যতৰ উদ্দেশ্যে দলঙৰ
দিশলৈ নামি গৈ আছে। সিহঁতৰ নিস্তৰ্ষ দীঘল সমদলটোলৈ চাই
আকাই ফুচ্ ফুচাই শুধিলে।

—চিপাহীবিলাক ঘূৰি আহিবনে চাব ?

সকলো নাহে আকা ! সিহঁতৰ বহুতজন বৰফৰ মাজত চিৰদিনলৈ
হেৰাল হাব।

—সেই কথা সিহঁতে জানে নেকি চাব ?

—জানে, তথাপি সিহঁত উত্ততি হাব নোৱাৰে। সিহঁতে যে কচম
খোৱা চিপাহী।

—কি কচম খাই আহিছে চাব ?

—দেশখন বজাকৰাৰ কচম খাই আহিছে আকা। সহজ কথাৰে
আকাক বুজাবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

- বহুত বেয়া লাগে দেই চাব ! চৰকাৰী নিয়মবিলাক খুউৰ কাড়া
নহয়নে ?

—ভোমালোকৰ নিয়ম বিলাকতকৈও কাঢ়ানে আকা ? বতনে হাঁহি
কথাভে শুধিলে যদিও আকাই একো উত্তৰ নিদিলে। ভাইও বুজিলে
যে চিপাহীয়ে চাকৰীটো এবি দিলেই ঘৰলৈ উত্ততি হাব পাৰিব। কিন্তু
তাদামে ভাব কিনা ছোৱাজীজনীক মহিশালীৰ পৰা হজেও বুটলি আনিব
-সেই কথাৰ অন্যথা হব নোৱাৰে—।

১৭ পাঁচ বছৰ পিচত—

—এ জিমি তাপৰ এদাৰেবে ও কাচিন মা । কোন জিমি তাপৰ মই তিনি মাপাওঁ বুলি প্ৰায় চিক্ৰি উঠি খাপৰ পৰা দীঘল দা-খন একে টানে উলিয়াই তাদামে ঘৰৰ চাংখনৰ ওপৰতে মাপ এটা মাৰিলে । পাঁচ দূভোৰৰ মান কটা গৈ চিটিকি উফৰি যোৱাত জু-হালৰ ওচৰতে বহি থকা অঙহি বঙহি দুজন মানে পা-লম্বাই বহিবলৈ বাধ্য হ'ল ।

এনেদে তাদামৰ খং ঢুলিৰ আগতে থাকে । সেই বাংগোৰ মানুহে তাদামৰ পৰা পৰাপক্ষত পা এবাই চলে । বাপেকে এবি থৈ যোৱা অপাধ সম্পত্তিৰ মালিক তাদামক মানুহে সমীহো কৰে । পাঁচজনী ভিৰোভাৰে তাদামৰ ঘৰটো সেই বাংগোৰ ভিতৰতে দীঘল ঘৰ । আবেলি পাঁচ ঘেণীয়েকৰ পাঁচটা জুহাল একেলগে জ্বলিলে চালফুটি ওপৰলৈ উঠা খোৱাৰ কুণ্ডলী ওচৰ পাঁজৰ বহতো গাৰ্ভৰ পৰা দেখা পায় । দূৰৰ পৰা জাপ্লেৰদিবিৰ মুখ যেন লাগে ।

সেই তাদামক, কিনি খোৱা হোৱালীৰ দাম ওভোভাই খোজা মানে কেটা ফোদোৰ বাহত খোচ মৰাৰ সমানেই হ'ব বুলি জানিও তাপৰে মানুহ পঠিৱাজে দাম ওভোভাই দিৱাৰ প্ৰস্তাৱ দি । তাপৰে ভাৰিলে যে দিনবিলাক যেতিয়া সলনি হ'ব ধৰিছে, তাদামৰো নিশ্চয় সলনি হৈছে । জোৱা অ-বাহত হৈ থাকিলে মামৰ ধৰে, গছো বুঢ়াহলে মাজৰি পৰে যেতিয়া মানুহৰ মনো বহুসৰ লগে লগে সলনি হ'ব ধৰে । সেই দৰে ভাবি তাপৰে পাঁচৰে মানুহ এজনক পেনতুং পাতি তাদামৰ ভালে পঠিৱাজে । আগবেলা পাওঁ আহি পোৱা পেনতুংজনে সজিৱা তাদামৰ ঘৰলৈ গৈ যেতিয়া দাম ওভোভাই দিৱাৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়ালে তেতিয়া তাদামে লগে লগেই চিক্ৰিলে ।

—জিমি তাপৰ এদাৰেবে ও কাচিন্‌মা । চৰকাৰি কৰ ও কাচিন মা । তাপৰৰ প্ৰস্তাৱ নামানো বুলি কোৱাতো ডাঙৰ কথা নহয়, কিন্তু চৰকাৰকো মই নামানো বুলি তাদামে চিক্ৰি কথাকিটাব জগুৱালত যেন বহুতো অৰ্থ লুকাই আহিল । কেতিয়াবা অং উঠিলে দুই চাৰি-জন পুৰণি মানুহে চৰকাৰ কোন বুলি চিক্ৰিলেও আইনক জমান্য নকৰে । স্বাধীনতাৰ প্ৰথম অৱস্থাত কোনো কোনো সমাজত অস্থিৰতা

বিষয় কহিছিল যদিও পিতৃয়ে নতুন চৰকাৰে উন্নোচন কৰা সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক আঁচনিসমূহক সিহঁতে নিজৰ বুলি আদৰি লৈছিল। অৰ্জাৰ্জি সমাজখন জাহে জাহে খাজাৰি হ'ব ধৰিছিল। তেনে এক পৰিৱৰ্তনৰ দিনতেই আহিছিল বাৰ্চিৰ চীনা আক্ৰমণ। চীনৰ সেই শক্তিশালী আক্ৰমণৰ সন্মুখত ভাৰতৰ সীমান্ত পহৰাদাৰী পুৰিচ বাহিনী চেনেজী ভেনেজী হৈ গৈছিল। চীনা সৈন্যৰ বাধাহীন অগ্ৰগতিক বাধা দিবলৈ পিতৃ ভাৰতীয় বাহিনী আগবাঢ়ি গৈছিল যদিও তেতিয়া বহুতো পলম হৈ য়। প্ৰতিৰুদ্ধৰ সকলো আয়োজন ডাঙি পৰাত প্ৰশাসনীয় ব্যৱস্থাতো খেলি-মেলি লাগিল। সীমান্তৰ পৰা হাজাৰ হাজাৰ গাওঁ-বাসী ভৈয়ামৰ দিশলৈ নামি আহিব ধৰাত চাৰিওপিনে বিপ্লৱজ্বৰাই মূৰ দাঙি উঠিলে। চৰকাৰি বিষয়া কৰ্মচাৰীসকলক নিৰাপদ ঠাইলৈ আঁতৰি যোৱাৰ নিৰ্দেশ অহাত প্ৰশাসন অচল হৈ পৰিল। শত্ৰু পক্ষই চৰকাৰি খাদ্যাভ্যন্তৰ সমূহ হস্তগত কৰিব নোৱাৰাকৈ পুৰি পেলোৱা হ'ল। আতৰাৰ পৰা চৰকাৰি নথি-পত্ৰ আৰু সা-সম্পদ সমূহ নিৰাপদ ঠাইলৈ নিয়া হ'ল যদিও বাকীখিনি মৈত্ৰ উটুৱাই নাইবা জুইত দলিয়াই নষ্ট কৰা হ'ল। বিপ্লৱজ্বৰা এনে পৰিস্থিতিয়ে গাওঁবাসী কিছুমানৰ মনত এনে ধাৰণাকো সৃষ্টি নকৰাকৈ নাথাকিল যে ভাৰতীয় প্ৰশাসন আৰু উত্তৰি নাহে। লগতে চীনা সৈন্য বাহিনীৰ আগে আগে অহা গুপ্ত প্ৰচাৰকসকলে গাওঁবাসীৰ মাজত এনে উৰা বাতৰিকো প্ৰচাৰ কৰিলে যে পৰ্বতীয়া অধিবাসীসকল চীনাৰ সন্মুখত অৱতীৰ্ণ বওহী। জাতে, পাতে, দেখাই জনাই মিলা একেই মানুহ।

ৰাজনৈতিক অস্থিৰতাৰ সেই উজল মাখলৰ সুযোগতে ভাদ্ৰমাস চিঞৰি উঠিল—

—এ জিৰি ভাগৰ এদাবৰে ও কাচিন্ মা—

—চৰকাৰি কৰ ও চেন্‌মা।

চৰকাৰখন যেন এতিয়া ভাদ্ৰমাসৰ স্মৃতিত হৈ পৰিল। পুৰণি হিচাপ-বিলাক সীমাংসা কৰাৰ এইয়ে সুযোগ বুলি ভাদ্ৰমাসে ধৰি ললে। ভাদ্ৰমাস পট্টোৱা পেনফুংজনে হেতিয়া আকৌ এবাৰ কৈ চালে যে— জাগিলে যেনো হঠাৎ একেদিনাই দিব বুলি ভাগৰে কৈছে, তেতিয়া ভাদ্ৰমাসে বাওঁহাতৰ তলুৱাখন তৰ্ফত দৃঢ়তাৰে জগাই 'পুট' কৰে নন্দ এটা উঠিয়াই সেই প্ৰত্যাহ্বান ইতিকিং কৰিলে। এখোলা ধু চাওঁৰ ওপৰত

খেপ কবে পেলাই পেনডুওক চিকিৎসা শুধিলে—

—ও আত্ম ভাটের ও ভিৎসে জাগিদো ? মই পেলোহা খু মইয়ে আকৌ চেলেকি খাব জাগিব নেকি বুলি পেনডুওক শুধিলে । পেনডুও নমতা দেখি তাপবৰ ওপবত থকা খণ্ডটো এইবাব ভালকৈয়ে জাখিলে ।

—ভিৎসে বলো তাপব ভিৎসে । ও ভিৎমা । খালে তাপবেই খাব, মই নাখাওঁ বুলি কৈ পেনডুওক সোঁৱবাই দিলে—

—নতুন জোন ওলাবলৈ আক এমাহ বাকী আছে । তাৰ পিছ-ভেই মই ছোৱাজী আনিবলৈ যাম । যদি কাৰোবাৰ ক্ষমতা আছে বাধা দি চাবলৈ কৰি ।

এইবুলি এক কঠোৰ মনোভাৱ প্ৰকাশ কৰি তাদামে ভিতৰ কোঠালৈ উঠি গ'ল । সি উঠি ছোৱা দেখি পেনডুওজনেও বিস্ময়ৰ পথ বান্ধ বুলি ধৰি লৈ তাদামৰ ঘৰ এৰি গুছি আহিল । শৃঙ্খলাবদ্ধ আৰু প্ৰগতিমুখী সমাজখনলৈ বিশৃঙ্খলতা পুনৰ উদ্ভূতি জহাত এনেদৰেই উদগনি দিলে বাস্তৱিত্বৰ বিপৰ্য্যয়ে । ঘৰ সাজি থাকিব ওলোৱা মানুহ খিনিক আকৌ অঘৰী কৰিব খুজিলে, চীনে জাপি দিব খোজা অবাঞ্চিত যুদ্ধখনে ।

পেনডু উদ্ভূতি যোৱাৰ এসপ্তাহৰ ভিতৰতে তাদামে অওহি বওহীক ওচৰ চপাই মাতি আনিলে । এমুঠিলা শিঙৰ মেথোন এটা কাটি তাৰ বওহ সকলোকে খাবলৈ দি চিকিৎসিলে—

—জিমি তাপবৰ বওহতকৈ তাদামৰ বওহ সকল নহয় । আনে কিনিখোৱা মাইকী কিমানদিন ধৰি ৰাখিব পাৰে আহিও চাই ল'ম ।

মেথোনৰ বওহ খাই সিহঁতে কথা ৰাজিলে যে নতুন জোন ওলাবৰ দিনাই ছোৱাজী আনিবলৈ সিহঁতে জিমি গাঁৱলৈ ৰাওনা কৰিব । পলুৱাইও নহয়, ফুটুলাইও নহয়,—হাতে তৰিয়ে ৰাখি ডাংকোলাকৈ পাহৰি অনাদি ওলোমাই আনিব ।

১৮ এসপ্তাহ পিচৰ কথা—

—আক চিপাহী আহিছে চাব, চীনাৰিয়াক কিজানি আজি পাবই
 ছিড়িকীৰে বাহিবলৈ জুৰি চাই থকা আকাৰ কথা শুনি বতনেও
 ছিড়িকীৰে চাই দেখা পালে এজাক চিপাহী কুলৰ কাষেৰে সদৰলৈ
 বুলি ওভতিব ধৰিছে। বুক্কেল্ল এৰি শুহি অহা সেই সৈন্যবাহিনীৰ
 ভাতিপৰা মনোবল দেখি বতনৰো মন ভাতি পৰিব ওলাল। অন্তৰীণ
 সেই সৈনিকসকলৰ গাত ভেতিয়া সামৰিক বাহিনীৰ সম্পূৰ্ণ পোচাক
 নাছিল। সিহঁতৰ কিছুমানৰ ভৰিত বুট জোতাও নাছিল। এজন
 আহত জোহানে আন দুজনৰ কাছত শুব দি গৈ থকা বতনে দেখা পালে।
 আহত জোহানজনৰ ভেজ কৰাল বন্ধা সোঁ-বাঁওসীৰ মজিগন বেণ্ডেজটোও
 বতনৰ চকুত পৰিল। জোহানজন যে দুৰ্বল আৰু তীব্ৰত্বৰত কাতৰ
 হৈ পৰিছে সেই কথাও বতনে বুজি পালে। বগ ভগনীয়া জোহান
 সকলৰ দুৰ্বল পদক্ষেপবিলাকৰ পৰা বতনৰ বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল
 যে সিহঁত ক্লান্ত আৰু ক্ষুধাৰ্ত। পাঁচ ছয় দিনৰ পথ শ্ৰমে সিহঁতৰ
 দেহাৰ অৱশিষ্ট শক্তিখিনিকো যেন নিঃশেষ কৰি পেলাইছে। বগ-
 ক্কেল্ললৈ আগবাঢ়ি যাওঁতে যি উদ্যম আৰু মনোবল সিহঁতৰ আছিল
 আজি সেই সকলো কথা যেন অতীত হৈ গৈছে। সমুখত আৰু
 ভিনিদিনৰ পথ, পিচপিনে ধুমুহা গতিত আগবাঢ়ি অহা চীনৰ বিখ্যাত
 পি.এল.এ বাহিনী। সিহঁতে যে সদৰ পাবলৈ বতনৰ সন্দেহ হয়।

ভেতিয়া আবেলি হৈছিল যাত্ৰ। সূৰ্যাস্তৰ সময় নহলেও সোৱনলিখিৰ
 সিপাৰৰ ওখ পৰ্বত মাজাৰ লিখৰ পাৰ হৈ বেজিটো পশ্চিমলৈ নাযি
 যাব ধৰাত সেই পৰ্বতমালাৰ দীঘল ধূসৰ হাঁটোৱে জিমি গাওঁখনক লাহে
 লাহে গিলি পেলাব ধৰিছিল। জোহান সকলৰ অৱস্থা দেখি বতনৰ
 মন সহানুভূতিৰে ভৰি পৰিল। দেশৰ কাৰণে নিজকে আহুতি দিব
 ওলাৱা জোহানসকলৰ প্ৰতি সহানুভূতি জনাবলৈ বতনৰ মন উচপিতাব
 ধৰিলে। সহানুভূতিৰ বশবৰ্তী হৈ সি লাহে লাহে সময়লটোৰ ওচৰচাপি
 গ'ল। আকাই ছিড়িকীৰেৰে ভালৈ চাই থাকিল।

—সাবুজী খিনেকী পানী খোৰি চি মিলেণী? সময়লটোৰ এজন জোহানে
 ক্কেল্লৰ অক্ষিক বতনক পানী খুজিলে। আঙুলৰে তৰপুৰ জোহানজনৰ

কোঠৰ প্ৰান্ত চকুদুটোৱে চাই বতনৰ বেয়া লাগি গ'ল। বিজয়ী সৈন্যৰ পিতৃহু দাবী কৰিবলৈ বহুজন আগবাঢ়ি আহে, কিন্তু পৰাজিত সৈন্যৰ বাবে কোনো নাহে—সিহঁত জনাথ হৈ পৰে, সেইকথাৰ অৰ্থ ভেতিয়াহে বতন কাকতিৰ বাবে স্পষ্ট হৈ পৰিল।

—জকল মিলেগি। আগ থোবাটা খেবিলে, মেই আতি পানী লে আতাছ। এই বুলি উত্ততি আহিব ধৰোতে জোহানজনেও কিবা ভাবি বতনৰ গিচে গিচে আহিল। আকাই আনিদিয়া পানীৰ মপ্টো একে উপায়েতে নিঃশেষ কৰি জোহানজনে বতনলৈ চালে—

—আগ স্নহা.... ..?

—মেই স্নাহাকা মাণ্টাব ছ'।

—আপকি....? আকালৈ চাই প্ৰশ্ন কৰিব ধৰোতেই বতনে তপবাই উত্তৰ দিলে।

—জী হাঁ—ইয়ে মেৰি পত্তি।

—আপলোগে নিচে নেহি য়ায়েগে? দুচখনতো বহুত নজদিগ আগহচা। স্নহা বহনা তো খতবনাক হোগা মাণ্টাবজী। এই বুলি কৈ জোহানজনে সমস্ত নষ্ট নকৰি সমদলটোৱে বুলি থবখোদাকৈ উত্ততি গ'ল। বাওঁতে কৈ গ'ল “জল এ ময়দান মে স্বহীদ হোজানা ভি বেহুতৰ হায়, পব পাছবা জানা বুজ দিলোকা কাম হায়। হামে তো লবনেকে লিয়ে জীনা হোগা মাণ্টাবজী—

—খোদা হাকিজ।

বতনে বুজিলে জোহানজন যুহলমান। খোদা হাকিজৰ কি উত্তৰ দিব বিচাৰি নাগায় হাতখন ত্ৰোকাবিলেই বিদায় জনালে। উত্ততিৰ খোজোতে কোনোবাই ইংৰাজীতে সোধোন কৰা বতনে শুনিছে।—হেজোচাব। বতনে ঘূৰি চাই দেখা পালে তেকা বস্ত্ৰসৰ চটপতিয়া এজন জোহান আগবাঢ়ি আহি আছে। কান্ধত বিষয়াৰ মৰ্যাদাসূচক কোনো ডাবকা নাছিল যদিও বতনৰ অনুমান হ'ল যুহকজন নিয় আপব বিষয়াই হব লাগিব। তেকা বিষয়াজনে ইংৰাজীতে নিজৰ পৰিচয় দিলে।

—মই লে: নাহিরাব। মোৰ লগত এজন আহুত জোহান আহিছে। আপোনাৰ ভাত বিহ উপশম হটোৱাব কিবা শুৱথ পাৱনেকি দিটাব...?

—বতন কাকতি মোৰ নাম। এই বুলি হাত আগবঢ়াই কথামৰ্মল কৰিলে। মোৰ লগত কেইটামান এমাটিন হ'ব পাৰে—ভাৰে কাৰ চকিৰে ?

—নিশ্চয়, নিশ্চয়।

একো নোপোহাত তাৰেই কাম চলাব জাৰিব। সমুখত কমবোৰ হস্পিটেল থকা ঠাই পামনেকি মিষ্টাৰ কাকতি ?

—দুঃখীভ হলে। সকলো সদৰলৈ ইতিমধ্যে নামি গৈছে।

—অ' হেল্। অলপ বৈ সুখো নুসুখো কৈ লে: নাহিহাৰে সুখিয়েই পেলগৈ—
—খাবলৈ কিবা পোৱা হাবনে ? মোৰ বাবে নহয়, আহত জোৱানজনৰ বাবেহে সুখিছো। বিষয়াজনৰ কৰ্তব্যগৰাৱণতাত বতন মুখ হয়। কোনো দিব বুলি ভাবি চৌকাৰ কামত ওলোমাই থোৱা পকা কল এক আধিকে উলিয়াই আনিলে। আকাই আঁতৰিত ভাবে বতনৰ কাম-কাজ চাই আছিল। মিলিটাবী বুলিলে গাঁৱৰ পাতকৰে অলপ আতৰিয়েই কৰে। সেউজীয়া গোচাকষোৰালৈ সিহঁতৰ বৰ ভয়। কিন্তু সেই গোচাকষোৰাৰ ভিতৰতো যে মানুহৰ অন্তৰ লুকাই থাকিব পাৰে সেই কথাৰ হয়তো বহুভেই অনুভৱ নকৰে। কল আধি আক এনাটিন কেইটামান কাপজ এখনেৰে মেৰিয়াই বাহিৰত থিয় দি থকা বিষয়-জনৰ হাতত বতনে তুলি দিজে।

—ইয়াত পাবলৈ একোৱেই নাই। এইকিটা দিবলৈ লাজেই লাগিছে।

—আপোনাক বহুত ধন্যবাদ। জোৱানজন ক্ষুধাৰ্হ, এইকিটা ভাব বহুত উপকাৰত আহিব। মোৰ ইউনিট হৈছে অষ্টম ৰাজপুত বেজিয়েণ্ট। কেতিয়াবা তেজপুৰলৈ আহিলে, মোৰ আলহী হলে মই কৃতজ্ঞ হয়। বাই-বাই বুলি কৈ লে: নাহিহাৰ সময়লৈ উত্ততি গ'ল। কলকিটা দিতিৰ বেগত ভৰাই এনাটিনকিটা জেপত ললে। যাওঁতে যাওঁতে কৈ গ'ল—
মই ভাবো আপুনি ইয়াত নথকাই ভাল। শব্দে আমাক বিচ্ছিন্ন কৰিবৰ উদ্দেশ্যেৰে নৈৰ সিপাৰেদি আহি আছে।

এনেতে দুবৈৰ পৰা লম্বু মেটিন গানৰ টাট্-টাট্-টাট্-টাট্ শব্দ ভাহি আহিল। ভাতোকৈ নিলগত মাৰ্চৰ ফুটা শব্দ বতনৰ কপকপ পৰিল। সেই থকা লে: নাহিহাৰে বতনলৈ উত্ততি চাই হাতৰ ইসিহেৰে বুজাব বুজিলে যে সেৱা চুটি চাপৰ শব্দত আহত চীনা সৈন্যৰ পোলা কৰ্মণ। মেটিন গান আৰু মাৰ্চৰ শব্দই বগ ভংগ দিয়া জোৱানসকলৰ গতি বেগ বঢ়াই তুলিলে। সেই বিচ্ছিন্ন তুলিয়া তুলীৰ শব্দ ক্ৰমাৎ ওচৰ চাপি অহাত বতনৰ বুজিবলৈ আৰু বাকী নাথকিল যে সিখাৰ ভিতৰতে চীনা-সকলে ক্ৰিমিফাৰ্ট গাৰ কৰি হাব।

জ্যে: নাহিহাৰক বিদায় দি দু:চিন্তাৰে ভৰপূৰ বনটো লৈ বন্তনে
জবটোৰ ভিত্তবলৈ সোম্ভাৰ অহাৰ লগে লগে আকাই ভাব হাত এখনত
খামোচ মাৰি ধৰিলে। আগন্তুক বিচ্ছেদৰ বেদনাই ভাইক কন্দুৱাই তুলিলে।

—চাব আপুনি গুছি মাওক বুলি উত্তেজিত ভাবে কৈ আকাই বন্তনৰ
ভিত্তিত সাবটি ধৰিলে।

—কলৈ হাব কৈছা আকা? বতনো বিমোড়। এহাতে আকালৈ
থকা ভাব পতীৰ মৰম আৰু আনহাতে নিৰাপদ ঠাইলৈ আঁতৰি যোৱাৰ
ৰাখে চৰকাৰে দিৱা কঠোৰ নিৰ্দেশৰ মাজত থিয় দি বতন কাকতি
বিশ্বোৰত পৰে।

—ভৈয়ামলৈ। ইয়াত আৰু বেছি দেৰিলৈ থাকিলে আপোনাৰ বিপদ
হব চাব।

—ভোম্বাক বিপদৰ মাজত পেলাই থৈ মই ক'ত শান্তি পাম আকা?
ভেনে অন্যান্য মই কৰিব নোৱাৰো।

এনেতে দুবৈশ পৰা বতাহত গুহি অহা লঘু মেচিন গানৰ ধাৰাবাহিক
গুলীৰ্ঘণৰ শব্দ দুয়ো গুলিবলৈ পালে। সেই শব্দই আকাক আৰু
অধিক অস্থিৰ কৰি তুলিলে—

—আপোনাৰ কোনোবা মই নুগুনো। এই বুলি কৈ আকাই
জৰাজৰিকৈ মোনা এখনত খাদ্যবস্তু যি হাতৰ ওচৰত পালে তাকে ভৰাই
দিলে। টৰ্চ লাইটটো আৰু মোনাখন বতনৰ হাতত তুলি দি আকাই
বন্তনক এক প্ৰকাৰ বজৰে ঠেলি ঘৰৰ পৰা বাহিৰলৈ উলিয়াই দিব
বিচাৰিলে।

—কি কৰিছা তুমি আকা?

এনেতে ওলোমা দলংখনৰ দিশত হোৱা গুচণ্ড বিস্ফোৰণৰ শব্দই
কুলৰ চৌহদটো ক্ষত্বেকৰ বাবে ধৰ্ ধৰাই কপাই ভোলাত আকাই
ভয়তে বন্তনক সাবটি ধৰিলে। অগ্ৰগামী চীনা সৈন্যই ওলোমা দলংখন
দখল কৰি লগ বুলি ভাবতীয়া সামৰিক ইঞ্জিনিয়াৰসকলে বিস্ফোৰণেৰে
দলঙৰ খোপনি টুকুৱাই পেলালে। আঠডাল আধা ইঞ্চি শব্দত ভীষা
ডাঁহ, খোপনি বিহীন হৈ শোৱনশিৰিৰ পানীত পৰাৰ লগে লগে বিছিন্ন
হৈ প'ল এক স্থানী যোগাযোগৰ ব্যৱস্থা। সময়বিয়াক যেন আকৌ
উভতি প'ল কুৰিটা বহুৰ পিতলৈ। উভতি প'ল জিমি আৰু জিগি বাংলোৰ
আনুহে নৈৰ জুলিত মাহমৰা লৈ কটাকটি কৰা অপাৰ্ট দিনখিলাকলৈ।

বিন্দুকাবধৰ শব্দ ওচৰ পাজৰৰ পাহাৰবিলাকত ঠেকা খাই খাই দুৰ্বল হৈ পৰাৰ লগে লগে আকাই বতনলৈ চাই চিকিৎসা উঠিল—

—চাব, ইন্জাক, ইন্জাক, ইন্জাক।

—ব'ৰা আকা, ইমান অধৈৰ্য্য হৈ পৰিছা কিয় ? এনেতে তাপৰ জ্বিৰি ঘৰৰ ভিতৰলৈ সোমায় আহিলেই বতনক ক'লে—

—মাণ্টৰ, আপুনি এতিয়াও ইয়াত কি কৰি আছে ?

—কিয় গাওঁবুঢ়া ? তাপৰৰ কুচিত চেলাউঠীত বতনে যেন প্ৰকৃত বিপদৰ ইঙ্গিত ভেটিয়াই দেখা পালে।

—গাঁৱৰ ওখ ঠাইত থিয় দি আমাৰ ডেকাবিলাকে চীনা চিপাহী দেখা পাইছে। সিহঁত কিমান আহিছে তাৰ হিচাব নাই। গাঁৱৰ বহুতে ধান চাউল, কুকুৰা, পাহৰি লৈ গাওঁ এৰি গুছি গৈছে। ইয়াত থাকিলে দিগদাৰ হ'ব মাণ্টৰ।

—ক'লৈ যাম গাওঁবুঢ়া ? বতনে নিজকে বৰ অসহায় অনুভৱ কৰায়েন দেখি তাপৰে অলপ মান হাঁহি মাৰিলে—

মাণ্টৰ। এই তাপৰ জীয়াই থাকোতে চিন্তা কিয় কৰিছে ? এই বুজি তাপৰে বতনৰ হাতত ধৰিলে।

—আকাৰ কি হ'ব গাওঁবুঢ়া ? বতন কাকতিয়ে বিপদৰ মুহূৰ্ত্তত তাপৰ জ্বিৰি ওচৰত আত্মসমৰ্পণ কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল। সি জানে শোৱন-দিশিৰ সিপাৰে থকা চৰকাৰী গদ পথটো এতিয়া চীনাসকলৰ দখলত। ইটোপাৰৰ আওতাও সি একোকে বুজি নাপায়। সি ধৰি লগে যে তাপৰে নিৰাপত্তাৰ কিবা উপায় কৰি দিব।

—আকা ইয়াতে থাকিব। আকাৰ জিহ্মা মই লৈছো হবনে মাণ্টৰ ? এনেতে কেইজন মান আতঁ ভাৰতীয় চিপাহী আহি বতন কাকতিৰ ঘৰত সোমায় পৰিল। বুদ্ধুত আৰু বিদ্ভান্ত সেই চিপাহীকজনৰ আতংকিত মুখ বিলাকলৈ চাওঁতে সিহঁতৰ এজনে কলে—

—বাবুজী হামে কুশা কৰকে নিচে স্বানেকা স্বাস্তা দেখা দিজিয়ে।

—হামেস্তী ইধৰকা স্বাস্তা মালুম নেহী হ্যায়। গাওঁবুঢ়ানে দিখা চকেগা বুজি বতনে উত্তৰ দিয়াত—

—কাল—ইন্জাক। বলা স্বাৰ্ত্ত বুজি তাপৰে বতনক হাতত ধৰি টানি লৈ গ'ল, লগতে ওলাই গ'ল বিদ্ভান্ত চিপাহীকজন। স্বাৰ্ত্ততে স্বাৰ্ত্ততে বতনে আকাক কৈ গ'ল—বদি নম্বো মই আকো উত্তৰি আহিম আকা

... আক কিবা কব বিচাৰিছিল বতনে, কিন্তু কোৱা আক নহল। বতনে কি কৈ গ'ল সেইকথা আকাই ভুলিলেনে নাই বুজিব নোৱাৰি। বাৰাণ্ডাৰ খুটা এডালত খৰি তাই ওৰাওৱা আকাশখনৰ গিনে একেধৰে চাই থাকিল। অশুৰে উপচি পৰা দুচকুলৈ নাগি আহিল পাভক মনৰ দুখন নৈ, গজা আক বয়না। এছাৰৰ গৰ্ভলৈ সোমাই গৈ থকা বতন কাকতি হেতিয়া চকুলৈ নহনা হ'ল হেতিয়া আকা পাভকৰে বাহৰ খুটাডালৰ ওৰিতে সজ্জিত ৰহি পৰিল। দুহাতৰ তলুৱাৰে মুখ ঢাকি তাই বহুতো কান্দিলে, ওবে নিশা কান্দি কান্দি তাই বতন কাকতিৰ বিচনাখনতে বাগৰি থাকিল।

আমহাতে বতনক বাট দেখুৱাই নি পুৱতি নিশা হেতিয়া এডোখৰ জিৰণি লোৱা মুকলি ঠাই পালেগৈ তেতিয়া তাপৰ বৈ থিয় দিলে—

—এতিয়া ৰাতি পুৱাল মাণ্টৰ। মই আক নাহাওঁ। এই বাটেৰে চিধা গৈ থাকিলে আপুনি থাই যাব।

—কি পাম পাওঁ বুঢ়া ?

পখলি সদৰ পাব, তাৰ পিচত ডৈৱাম। এই বুজি কৈ তাপৰে হ'হিলে। বিভিন্নত বতনে কৰলৈ একো উত্তৰ নাপালে। তাৰ ধাৰণা আছিল তাপৰে তাক নিৰাপদ ঠাইত নি লুকাই ৰাখিব।

—মইতো ডৈৱামলৈ যাব খোজা নাই পাওঁ বুঢ়া।

—ইয়াত নহয় মাণ্টৰ। পাহাৰৰ মানুহৰ নিচিনা আপুনি কণ্ট কৰিব নোৱাৰিব। আপোনাৰ কণ্ট হলে, চীনা চিপাহীয়ে খৰি নিজে মোৰ বদনাম হ'ব। মানুহে তাপৰ জিহিক হাঁহব। কান্ধ, ইন্সাক বুজি মৰমতে বতনৰ গাটো অলপ মিহি দি তাপৰে বতনক লুংলুঙীয়া বাটটো দেখুৱাই দি যাবলৈ ওলাল। লগত অহা চিপাহীকটাই সিহঁতৰ লগ কেতিয়া-বাতে এৰি থৈ গৈছিল। অকলশৰীয়া বতনে তথাপি এবাৰ সুখি চালে—

—আপুনি কি ভাবিছে পাওঁ বুঢ়া।

অলপ বৈ তাপৰে উত্তৰ দিলে—

—এই তাপৰে ইংৰাজে দিয়া বগা নিমখ কেতিয়াও খোৱা নাহিলে।

এতিয়া চীনাই অনা হালধীয়া জুতীয়া নিমখ খাম নেকি ?

—আপুনি ভেনেহলে কি কৰিব খুজিছে পাওঁ বুঢ়া ? তাপৰে দিয়া উত্তৰৰ সাজত বেন বতনে ৰাকদৰ সোজ পালে।

—কি কৰিব খুজিছো মাণ্টৰ সুখিছে ? চৰকাৰে দিয়া এইটো বন্দুক হাতত থাকে মানে মই চৰকাৰি হৈয়ে থাকিম—চীনাৰ পোজাৰী নকৰো।

এইবুলি কান্ধত তলোমাই অনা একনলীয়া কাটুং বন্দুকটো হাতত তুলি ললে। বুকুত মেৰিয়াই বখা গুলীৰ পেটিদালত হাত ফুৰাই হাঁহি হাঁহি কলে—ইয়াত চৰকাৰে দিয়া বিপটা গুলি আছে। এটাও আজিলৈকে ফুটুৱা নাইলো। এই বিপটা গুলিৰ উন্নততা চীনাৰ কাৰণে আক এটা বোম কৰণে হয়, আটুৰ। অলপ থৈ আকৌ কলে—

---হাতক মাটুৰ,—যুদ্ধ শেষ হলে আপুনি উত্ততি আহিব। আপুনি উত্ততি নাহে বানে আকাৰে জিন্মাতে থাকিব। এমাহ, এবছৰ নহয়; বিমান দিন ভাপৰ জিমি জীয়াই থাকিব। আমি অজ্ঞাতিৰ মানুহ—হৰ-বাৰী বুলিবলৈ সকলো দুদিনীয়া। ভৈয়ামৰ মিচিনা আমাৰ অধিনায়ী নাই, ব'তে অৰো ভাতেই অধিনায়ী। হাবিৰ বাব-ভালুৰ যেনেদৰে জীয়াই থাকে, ভাপৰ জিমিও তেনেদৰে জীয়াই থাকিব মাটুৰ। আক কিবা কৰ খুজিছিল ভাপৰে, কোৱা আক নহল। চৰকাৰে দিয়া বঙা কোট্‌ চোলাটো গাৰপৰা খুলি দিতিৰ নাৰাটোত ঠুৰাই ললে। বুকুৰ পেটিদালৰ পৰা গুলি এটা উলিয়াই বন্দুকটোত আজি লৈ বুদ্ধ ভাপৰে জিমিলৈ বুলি উত্ততি গ'ল। যি বাটেৰে সি বতন কাকতিৰ পথ দেখুৱাই আনিছিল, সেই বাটেৰে উত্ততি নগৈ সোওফালৰ তিৱ পাছাবখনলৈ বুলি খোজে খোজে উঠি যাব ধৰিলে। অলপ দূৰ উঠি তললৈ উত্ততি চান্ধ বতনক ভেতিয়াও ভাতে তিৱ হৈ থকা দেখি হাতৰ ইজিভেৰে গুহি দাঙলৈ কলে। তাৰ নিচত ভাপৰ সোমাই পৰিল গভীৰ অৰণ্যৰ মাজত বাঘ, ভালুৰৰ পৃথিৱীখনত। ভাপৰ গুহি হোৱাৰ নিচতে বতনে এবাৰ জিমি গান্ধৰ দিশলৈ উত্ততি চলে। ভেতিয়া উত্তৰৰ আকাশত জুইৰ বং। সদৰলৈ বুলি খোজ আৰম্ভতানে বদিও বতন কাকতিয়ে বেছি দূৰ দাঙলৈ নাপালে। সোৱনশিৰিৰ পাৰে পাৰে ইকৰণিৰ মাজে মাজে অকলখনে গৈ থাকোতে এডোখৰ বালিময় মুকলি ঠাই পাওঁতে ভাপৰ পানী খাবলৈ অন গ'ল। পানী মূৰলীৰ কাষ চাপি আঠকাটি আজলী কৰাই পানী খাবলৈ জওঁতে সিগাৰৰ পৰা অহা এজাক লম্বু মেচিনগানৰ গুলিয়ে ভাপৰ দেহটো থকা-সৰকা কৰি দেৱালে। এপাক মূৰি মূৰ থেকেকি বতন কাকতি, বাগৰি পৰিল। সোৱনশিৰিৰ চৌ চৌ কৰে কপালী বালি ভাপৰ ফেঁসা ভেঙ্গেৰে কড়লি হৈ উঠিল। দুহাতেৰে বালি থামুটি থামুটি বতনকৰাই কাকতি চিঞাৰলৈ গুহি পৰিল অজ্ঞাতি বন্দুকৰ অচিন মাটিত।

বিহুদিনা অজ্ঞাতিৰা চিমিলৈকে মানুহে তাৰ মূৰ খৰীৰটো সেই বালিতে দাঙি বুলি বুলি কলে। চিন-হেৰাই কোৱাটোকে ভাপৰ ভাটৰে খিন্দুটো কিছুমান সহানুভূতিৰ ওপৰত পাবি দিলে। ভেতিয়া লক্ষ্য হোৱা ওজাবলৈ আক লক্ষ্যৰ বাকী আহিল।

বতনে জিমিগাওঁ এৰি যাবৰ পিচতে পূৰ্বতী নিশা আকাই মাতৃজ লভিলে। খবৰ পাই মাকে উধাতু খাই দৌৰি আহিল। সকলো খঙে আহি ভাকমো আহিল। খবৰটো বিয়পি যোৱাৰ লগে লগে জিমি গাৰ্ভৰ মাইকী মানুহেৰে বতন কাকতিৰ থকা ঘৰ উপচি পৰিল। ঈশ্বৰ মানুহৰ পিতৃভক্ত জন্ম গ্ৰহণ কৰা কেচুৱাটোক চাবলৈ মহিলা-খিমিৰ কৌতুহল অগাৰ। লাওফুলীয়া কেচুৱাটোক একোলা হবলৈ হেতাওপৰা লগে। সিহঁতে সমাজৰ কথাবিলাক পাহৰি পেলায়। মাতৃজৰ আদিম অনুৰাগে সিহঁতৰ মন বিলাক জ্বাত পাতৰ বহুত উৰ্দ্ধলৈ তুলি নিয়ে। নাকে মুখে সাইলাখ বতনৰ প্ৰতিচ্ছবি সদৃশ কেচুৱাটোলৈ জুমি জুমি চাওঁতে ভাদামৰ কথা কৰবাতৈ পৰি থাকে। কেচুৱাটোক লৈ স্নানি বুঢ়ীৰ খদমদম সকলোতকৈ বেছি। স্নানিয়ে ডাৰে তাপৰ থকা হলে কিজানি আনন্দতে দুইজাই গুলিকে ফুটুৱালেহেতেন।

স্নানি আৰু আকাৰ মাকে আলোচনা কৰি আকাক বতনৰ ঘৰতে বন্ধাৰ মিমাম্‌সা লগে। আকাৰ মাতৃজ লৈ বাদ বিবাদৰ প্ৰয়টো বতনৰ ঘৰতে মিমাম্‌সা হোৱাতো সিহঁতে বিচাৰিলে। সমাজৰ ৰীতি নীতিক নেওচাতো ভাল নহব বুলি স্নানিহঁতে আকাৰ সকলো ব্যৱস্থা বতনৰ ঘৰতে কৰি দিলে।

আনহাতে আকাই নৰজাত শিশুটোৰ মুখলৈ চাই ভাবিলে—বতন চাব উভতি আহিব তাইৰ সতে ঘৰ সংসাৰ পাতিব। দুয়ো মিলি কেচুৱাটোক ডাঙৰ কৰিব ইত্যাদি.....বহুতো অলীক কল্পনাৰ মধুৰতাই তাইৰ সকলো যত্নৰ পাহৰাই পেলালে।

হায় কল্পনা!!! বতন কাকতি তেতিয়া মোহময় পৃথিৱীয়ে ঢুকি নোপোৱা কোনো অদৃশ্য জগতলৈ গুছি গৈছিল। তিনিদিন পিচত যেতিয়া আকাই কথাটো শুনিবলৈ পালে, যেতিয়া কল্পনাৰ সাতৰঙৰ বায়ধেনুখন যেন খঙে বিৰঙ হৈ তাইৰ মূৰত তালি পৰিল। নিজকে তাই ৰব অসহায় অনুভৱ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। যিদিনেই চান্ন সেই দিনে যেন তাই দেখিবলৈ পালে জবহলা, অনাদাৰ, ভিৰকাৰ আৰু পজনা। মাক-বাপেকৰ তাই অনাদৰি হ'ল। গাৰ্ভৰ মানুহে ক্ৰিচিঙা ক্ৰিচিঙে কৰিলে। লগৰ লাভক জ্বাকঙে সেই ৰাতি এৰি কোপাত আনিবলৈ আনহাতেৰে

নৈ লৈ যোৱা হ'ল। বৰদেউগাক তাপৰো নহা হ'ল। বন্দুক পিঠিত ওলোমাই হাৰিত সোমাল বুলি মানুহৰ মুখে শুনি আকা যেন ভাঙ্গি পৰিবলৈ ওলাল। শেষ ভবনৰ বৰদেউতাক তাপৰ আবিহনে তাই কেনি মাৰ কি কৰিব বুলি ভাবি থাকোতেই সাত দিনৰ মূৰত এদিন মাজ-নিশা কোনোবাই বাহিৰত যেন তাইক মতা শুনিছে --

—আকা দো—দো ? আকা আহনে ?

ভাপৰে মতা শুনিয়েই আকাই খপ্ জপ্ কৈ উঠি বহিল। বাহঁৰ দুৱাৰখন তেঁজি ভিতৰলৈ সোমায় আহোতেই আকাই তাপৰৰ ডিঙিত সাত্ততি ধৰিলে।

—এতিয়া মোৰ কি হ'ব আৰো তাপৰ ? মই কাৰবাৰে জীয়াই থাকিম কোৱা। —কোৱা ! কোৱা ! বুলি তাই পাগলীৰ দৰে কান্দি উঠিল। সাতদিন হানিয়ে বননীয়ে লুকাই ফুৰি দুঠাইত দুজন চীনা সৈন্যক গুলিয়াই নিহত কৰি তাপৰ জিমি যেন এক জীৱন্ত বিভিন্নিকায়ে সেই অঞ্চলত ৱাসৰ সৃষ্টি কৰি তুলিছিল। কণ্ঠত দেহ জ্বাৰীৰ্ণ, মনত অদম্য প্ৰতিশোধৰ তাৰণা আৰু চকুত একুৰা হিংসাৰ জুই লৈ ঘূৰি ফুৰা তাপৰে মাজ-নিশা আকাৰ ওচৰলৈ আহি যেন বিবুদ্ধি হৈ গল। আকাৰ কান্দোনে তাৰ মন কপাঁই তুলিব খুজিলে। বতনক দিয়া অংগীকাৰ অ-সমাপ্ত হৈ যাবনেকি বুলি ভাবি তাপৰে জীৱনৰ প্ৰথম পৰাজয়ৰ সন্মুখীন হোৱা যেন অনুভৱ কৰিলে।

—নাকান্দিবি, তাপৰ মৰা নাই নহয়।

—মোক যে সকলোৱে এৰিলে।

—সকলোকে এৰিব দে। মই আহো নহয়। মোৰ ওচৰতে সদায় থাকিব। বজ ঘৰলৈ।

—নহয় আৰো তাপৰ—এই ঘৰ এৰি মই কলৈকো নাহোঁ।

তাই ঘৰলৈ বাৰলৈ মাতি নহল। তাপৰেও জোৰ নকৰিলে।

—ঠিক আছে —নাহাৰ যদি ইয়াতেই থাক থাক। স্থানিক কৈ স্বাম ভোব থবৰ লৈ থাকিব।

—তুমি কলৈ যাবা ?

—চীনাই মোক খেদি ফুৰিছে। প্ৰতিখন পাহাৰৰ প্ৰতিভাল গছৰ জীৱন্ত সিহঁতে মোক বিচাৰিছে। সিহঁত হ'ল ওপতি জহা নৈৰ জেং মই হ'লো পানীৰ মাহ। এই বুলি বন্দুকটো নমাই আকৌ তেঁজি এটা ভৰাই সি এজোৰ পৃথিৱীখনৰ মাজলৈ উত্ততি পুহি গ'ল। বাহঁতে বাহঁতে কৈ গ'ল।

—মতুন জোন ওলাবৰ দিনাই মই উত্তজি আহিম ভই চিন্তা নকৰিমি :

নতুনজোন ওলাবৰ দুদিন পিচত তাদাম আহিছিল জিমি গাওঁজৈ-
সদল বহে। তাদামে দবা সাজি অহা নাছিল। আহিছিল ভালুকৰ
সকান চাৰি গাত মেৰিয়াই লৈ। মূৰত পিন্ধিছিল গোটা বেতৰ বৰ
টুপী, আৰু হাতত আছিল দীঘল জাতি। লগত অহা একুৰি অওহি
বঙহীৰো গাত আছিল বনুৱাৰ সাজ। সিহঁত আহিছিল তাদামে দিল্ল
মেথোনৰ মজহ খোৱা খাব শুজিবলৈ।

—আকা ইয়োলো ? আকা ক'ত বুলি তাকামৰ ঘৰৰ অঞ্চলমুখত
ঠিক দি তাদামে প্ৰায় চিঞৰি উঠিল। তাৰ চিঞৰ শুনি গাওঁৰ মানুহ গোট
খোৱাৰ পিচত কেইজনমানে বুজাই বঢ়াই তাদামক নি মৰং ঘৰত বহুৱালে।
গোটেই নিশা চিঞৰ বাধৰ কৰি জিমি গাওঁবাসীৰ সকলো প্ৰস্তাৱ
তুৰুৱাই দি তাদামে মাত্ৰ এটা কথাতেই আকাৰ গোজ হৈ থাকিল—

—মোৰ কিনা ছোৱালী মোক লাগিবই, আন কোনে কথা মই নুগুনো।

গোটেই নিশা আবেদন নিবেদন চলিল তথাপি তাদামে তাৰ স্থিতি
এৰি নিদিলে। পিচদিনালৈ কিবা এটা মীমাংসাৰ পথ ওলাব বুলি
সকলোৱে আশা কৰি থাকোতেই ৰাতি পুৱাল। সেইদিনা নিশাহে তাপৰ
গাওঁজৈ উত্তজি আহিল। তাৰ আগৰ দুদিন গাওঁত একাক চীনা চিপাহীয়ে
শিৰিৰ পাতি থকা কাৰণে, তাপৰ জিমি গাওঁৰ আজো আকোঁতে মূৰি
কুৰিলে। তাদামে ৰাতি পুৱাবৰ লগে লগে সদলবলে আকাক ধৰিবলৈ কুলৰ
খি ন বেগাবেগিকৈ খোজ লোৱা দেখি গাওঁৰ বহুতো মানুহ পিচে পিচে গ'ল।
সিহঁতে গৈ দেখিলে মাটীৰ ঘৰটোৰ সমুখৰ পিৰালীতে তাপৰ অকল
বহি আছে। কোচত লৈ আছে আকাৰ একগমানি কান্দি থকা কেচুৱাটো।
তাদামে গৈ ঘৰটোৰ সমুখত থিয় দিয়ৈ পগলাৰ দৰে গজি উঠিল—

—ঐ আকা, ওলাই আহ। আজি তোৰ এদিন নহলে মোৰ এদিন হৰ +

তাপৰে হেতিয়া তাদামলৈ মূৰি চালে, তেতিয়া তাপৰ জিমিৰ চকুত
চকুলো আছিল। থোকাধুকি মাতেৰে তাদামে মাত্ৰ ইমানখিনিকেই
কলে—আকা আক নাহে তাদাম।

—কলৈ গৈছে এতিয়াই ক। তাদাম আক উগ্ৰ হৈ উঠে।

—কলৈ গৈছে তাৰপৰা যে আক উত্তজি নাহে। তাপৰৰ আত্মীয়
মুখলৈ চায় আক কোচত কেচুৱাটো দেখি তাদামৰ অণ্ডে মূৰৰ চকিক
পালেগৈ।

—কোন বাটে গৈছে দেখুৱাই দে, বুলি চিকিৎসক ককালৰ পৰা দা-ধন টানি উলিয়াই ললে।

—সেইটো বাটেৰে গৈছে তাদাম। এই বুলি তাপৰে সোৱনশিৰি নৈ-খনলৈ বুলি আঙুলিগুটি দিলে। তাৰপৰি দেখুৱাই দিয়া নৈ খনৰ দিশলৈ বুলি তাদামে সদলবলে হৈ-হৈ-হৈ বুলি বগধৰনি দি দৌৰি যাব ধৰিলে। কোনোবাই কথাতো কি জ্ঞানবলৈ বিচাৰি উপবক 'তথোতে তাপৰে যি জ্ঞানে তাকেই কলে—

—বাতিপুত্ৰৰ সমস্ত এইখিনি পাওঁতে সমুখৰ পিৰালীত পৰি কেটুৱাটোক কান্দি থকা দেখা পাইছিলো। কিবা এটা অঘটন ঘটিব বুলি সন্দেহ হ'লত 'কেটুৱাটোক' তুলি লৈ চাৰিওপিনে চালে, ক'তো আকাক নেদেখিলো। কিবা সন্দেহ ওপজাতি নৈৰ পাৰত বিচাৰি গৈ তাই সিজা গালে 'এখন নৈৰ কাষৰ শিলনীদৰাত পৰি থকা দেখিলো। তাপৰৰ কথা 'তনি' বহুক্ষণৰী তিৰোতাই হকহকাই কান্দি পেলালে। সিহঁতৰ কাৰণেই তাপৰকো 'কপুৰা'লে। 'কেটুৱাটোক' স্নানৰ হাতত পতাই দি তাপৰ আকো হাবিৰ মাজলৈ উভতি যাব ওলাল। স্নানিয়ে হাতত ধৰি টানিলে, তাতো তাপৰক বখাব নোৱাৰিলে। তাপৰে মাথো এটা কথাই বাৰে বাৰে স্নানিক বুজালে—

—আমাৰ বংশ নব'ল। মই মৰিলে ইয়াকে আমাৰ বংশ কহি লবি। নিজকটা তানিয়াৰ বংশ লোপ পাব নিদিবি।

এই বুলি কৈ হাতত বন্দুকটো লৈ তাপৰ জিমি আকো উভতি গ'ল তাৰ চিৰলগৰীয়া হিমালয়ৰ হাবিলৈ।

আনহাতে সদলবলে তাদাম গৈ হেতিয়া সোৱনশিৰিৰ পাৰৰ শিলনীদৰা গালে ভেতিয়া 'মাটিত' পৰি থকা গাৰেখন দেখি, তাতে দুঘাপ মাৰিলে। আকা গাভৰুক সন্ততি লোৱা ধৰমোতা সোৱনশিৰিলৈ যেন তাদামহঁতক ইতিকিং কবিলে।

—ভোমালোক 'সিদিনা'লৈ সজনি নহ'বা, 'সিদিনা'লৈকে মইও সজনি নহ'ম। 'ভোমালোক'ৰ পূৰ্বৰী বাতি-নীতি বিলাকৰ নিচিনাকৈ মইও অবিষয় ভাৱে বৈয়ে থাকিম আৰু ভোমালোকৰ অতন্ত কাৰ্ম্ম-বাসনা বিলাক এনেদৰেই বহুৰে বহুৰে মইকে বুকুত সন্ততি ল'ম। 'সিদিনা' ভোমালোক সজনি হ'বা 'সিদিনা' মইও যোৰ পতি হৈকটাই এক বিশাল জ্ঞানৰ হৈ পৰিম। 'সেই' জ্ঞানৰই বাবে পাৰে 'সিদিনা' পত লৈ উত্তৰ ধুনীয়া ধুনীয়া নগৰ চহৰ, গঢ় লৈ উত্তৰ নতুন সমাজ থাক নতুন মানুহৰ ইতিহাস।

দুমাহৰ পিচত সীমান্তৰ যুদ্ধৰ অন্ত পৰাত ঘৰলৈ উভতি নহা ল'ৰাটোৰ সংবাদ বিচাৰি বাপেক যদু কাকতিয়ে কেইবাঠাইলৈ চিঠি লিখিলে, টেলিগ্ৰাম দিলে। বহুতো প্ৰতীক্ষাৰ পিচত কোনো ঠাইৰপৰা উত্তৰ নহাত বতনৰ মাকৰ ধৈৰ্য্য হেৰাল। শোৱা, খোৱা প্ৰায় এবাৰ নিচিনা হ'ল। অন্তত চিকিৎসাৰ আতঙ্কই মনৰো তৰলি নোহোৱা কৰিলে। ভাতৰ কাহি সম্বন্ধত লৈ এগৰাহো মুখত নিদিয়াকৈ হাত ধুই উঠি আহি বিচনাত পৰি উটুপি উটুপি কান্দিছে। দেউতাক যদু কাকতিয়ে কানসমনীয়া পুতেকটো ইমানদিনে ঘৰলৈ উভতি নহাত উদাস মনে বহি থকা হ'ল। ওচৰ চুবুৰীয়াৰ পৰামৰ্শ লৈ এদিন যদু কাকতিয়ে পুতেকৰ সংবাদ বিচাৰি ঘৰ এৰিলে। এটাৰ পিচত আনটো উদাস শিবিৰলৈ গ'ল। মাকে হাতে গালে, ভেওঁকে পুতেকৰ কথা শুধিলে—

—ছেবি, বতন কাকতি নামৰ মাণ্টৰকনৰ কিবা কথা আপুনি জানেনে?

—আমি নাজানোদেই। নিজৰে আমাৰ এসাই এঠানি হৈছে, কাৰনো ঘৰৰ কোনে বাখিব কওঁকটোন বাক?

ভিমৌ শিবিৰত গৈ খবৰ কৰিলে—

—মোৰ ল'ৰা বতন কাকতিক আপুনি জানেনে?

—কোন বতন কাকতিৰ কথা কৈছে দেউতা?

বতনৰ বয়সীয়া ডেকা এজনে উত্তৰ দিলে।

—জুগ মাণ্টৰ বতন কাকতিৰ কথা সুধিহা। জিমি বোলা গাওঁ এখনত মাণ্টৰ কৰে।

—অ' জানো, জানো।

—ক'ত লগ পাম কবানে? আজি দুমাহে তাৰ একো খবৰ আমি পোৱা নাই। স্বৰ আৰ্তসুৰত কথাখিটো কৈ যদু কাকতিয়ে পতীৰ প্ৰত্যাশাবে ডেকাজনৰ মুখলৈ চালে।

—সেইটো হলে কৰ নোহাখিম দেউতা। খবৰ-খোৱাত কোন কেনি গ'ল তাৰ একো হিচাব নাই। আপুনি ডিব্ৰুগড় শিবিৰলৈ যাতক, খবৰ গালে ভাতেই পাব। এইবুজি ডেকাজনে নিজৰ বস্ত্ৰ-বেহানি ঠিক কৰাত লগিল।

—হাল ইয়ব! মাকক কি কয়গৈ!

এই বুলি যদু কাকতিয়ে কপালত চপিয়িলে।

—হেবি, হেবি, গুনকচোন। জ্ঞান এজনৰ ওচৰলৈ বেগাৰেগিকৈ গ'ল।

—কি হ'ল, কওক। বিবস্ত্ৰ হ'ল মানুহজন।

—মোৰ ল'ৰাটোৱে জিমি গাঁৱত চাকৰি কৰিছিল

—তাতে কি হ'ল?

—তাৰ খবৰ আজিলৈকে ক'তো নাপালো। আপুনি কিবা জানে নেকি? য'ৰ আতুৰভাৱে শুখিলে যদু কাকতিয়ে।

—নিজৰেই খানখিত নোহোৱা হৈছে, কাৰ খবৰ কোনে ৰাখে বুলি ভেঁকাহি মাৰি মানুহজন আতৰি গ'ল।

উত্তৰ গুনি গতিহীন হৈ পৰে যদু কাকতি। শিলসেন গধুৰ হৈ পৰে ধূলিময় ভৰি দুখন। হে প্ৰভু! আক কিমান পৰীক্ষা ল'ৰা এই বুলি কালৰ গামোচাখনৰে ঘামি থকা মুখখন মচি ললে। এনেদৰে শিৰিৰে শিৰিৰে অনাই বনাই ঘূৰি ফুৰি এসপ্তাহৰ অন্তত যদু কাকতি ঘৰলৈ উভতিল। বাহুবপৰা নামি এমাইন বাট খোজোৰে আহি পদূলীমুখ পাওঁতেই যদু কাকতিৰ বুকখন চিৰিংকৈ উঠিল। ঘৰৰ ভিতৰত কান্দানগ শব্দ শুনি যদু কাকতিয়ে বুজি পালে বতন আক নাই বুলি। পদূলীমুখৰ পৰা ধৰক বৰক খোজোৰে সন্মুখৰ বাৰান্দাখন পাল ভাতে বহি পৰিল। দুহাতেৰে মুখখন ঢাকি চকুৰ পানী বগাব খুজিলে যদু কাকতিয়ে। ভিতৰৰ পৰা বেবতী দৌৰি আহি দেউতাকৰ ডিঙিত ধৰি টেকি উঠিল ককাইদেউ আক নাই দেউতা.....

যদু কাকতিয়ে পুতেকক বিচাৰি উদাস্ত শিৰিৰ বিলাক ঘূৰি ফুৰোতে চৰকাৰৰ পৰা যদু কাকতিক সদৰলৈ মাতি গঠিয়াইছিল, মৃত বতন কাকতিৰ বয়-বস্ত আৰু টকা-পইছাখনি চমজি লবলৈ। ইতিমধ্যে একপক্ষীয়ভাৱে যুদ্ধ বিৰতি ঘোষণা কৰি চীনা সৈন্যবাহিনীয়ে সীমান্তৰ সিপাৰে উভতি যোৱাত ভাৰতীয় প্ৰশাসনে উভতি গৈছিল নিজ নিজ অঞ্চলৰ ফিল্ড জৈ। জিলা প্ৰশাসকে নিশ্চিষ্ট কৰি দিয়া ভাৰিখত যদু কাকতি সদৰ পালে। জিলা প্ৰশাসকক দেখাও কৰিলে।

—আপুনি সকলো বয় বস্ত বুজি লমেনে কাকতি?

—জলো। নিকতাপ উত্তৰ দিলে যদু কাকতিয়ে।

—টকা পইছা?

—পালো।

—কি কবিব কাকতি সেয়া কেবল আপোনাবেই দুৰ্ভাগ্য নহয়—
প্রশাসনৰ কাৰণেও বৰ পৰিতাপৰ কথা। বতন কাকতি বৰ ভাল ল'ৰা
আছিল। এনেকুৱা এজন নিষ্ঠাবান ল'ৰাৰ অত্যাধৰু প্রশাসনে সুন্দৰ অনুভৱ
কৰিব। দেশৰ কাৰণেই বতনে ধাপ দিছে—এই কথা প্রশাসনীৰ
ইতিহাসত নিশ্চয় লিখা থাকিব। জিলা প্রশাসকৰ কথামোৰ য়েনি শুনি
যদু কাকতিৰ দুটি ধুবলী কুৰ'লী হ'ল। বৈ আহিব ধোকা চকুখানী
ধৰি বাখি যদু কাকতিয়ে অনুমতি খুজিলে।

—মই এতিয়া যাব পাৰো নেকি ?

ব'ব আৰু অলপ কথা বাকী আছে কাকতি। এইবুলি জিলা প্রশাসকে
কলিং বেলটো বজায় দিয়াত পিছন এজন সোমায় আহি চেল্যম জনালে।

—জিমি বস্তিৰ গাওঁ বুঢ়াক মাতি দিবা।

—যদু কাকতিয়ে ভাবিলে জিমি গাওঁ বুঢ়াক লগ পালে ভালেই হ'ব ;
বতনৰ বিষয়ে আৰু কিছু কথা জানিব পাৰিব। এনেতে তাপৰ জিমি
জিলা প্রশাসকৰ কক্ষলৈ সোমায় আহিল।

—গাওঁ বুঢ়া এয়া বতন কাকতিৰ দেউতাক। তোমাৰ দাবীত এতিয়া
চমক্কাই দিব পাৰা। জিলা প্রশাসকৰ কথা অস্তগৰাব লগে লগে তাপৰ
জিমি আগবাঢ়ি আহি যদু কাকতিৰ হাত দুখনত ধৰিলে।

—মোক চুটি লাগে। মাচটৰে এৰি থৈ যোৱা বস্তু এটা আজি চাবি
মাছে মই বোজা বুকি ফুৰিছো। আপুনি নহা হলে মইয়ে বিচাৰি বিচাৰি
আপোনাৰ ঘৰ ওলালোহেঁতেন। এয়া লওক আপোনাৰ সম্পত্তি।

এই বুলি কৈ তাপৰে যোকোচাত বাজি অনা টোপোলাটোৰ চাকুনি
কাথোবখন আভবাই দিয়াত যদু কাকতিয়ে দেখিলে ফুট্ ফুটিয়া কেদুৱা
এটা তাপৰৰ যোকোচাত শুই আছে। বিস্মিত যদু কাকতিয়ে কিবা
শুধিব বুলিয়েই জানি তাপৰে বুজাই দিলে।

—এয়া মাচটৰৰ ল'ৰা। আমাৰ পাঁচৰ আকা বুলি এজনী ঘোৱাঘীক
মাচটৰে ভাল পাইছিল। আকা এতিয়া নাই বৰিছে। বজাটোক মইয়ে
তুলি ভালি ইমান দিন বাখিলো।

এনেতে কাৰ্যালয়ৰ বাহিৰত তিৰ দি থকা এজাক মানুহৰ গৰাক্ষণনি
ক্ৰমান্বয়ে কোলাহলত পৰিলত হ'ল। জিলা প্রশাসকৰ বিনা অনুমতিত
হঠাতে কক্ষটোৰ ভিতৰলৈ সোমায় আহিল তাদাম। সেয়েহে অহিয়েই
ভাপামে উত্তেজিত ভালে দাবী তুলিলে—

—জাকা মোৰ দাম দিয়া মাইকী আছিল। জাকাৰ দাম মই মুৰাই নাপালে এই জবাক কোনেও নিব নোৱাৰিব।

তাদামৰ ব্যৱহাৰত জিলা প্ৰশাসক বিৰক্ত হৈ উঠিল যদিও স্পৰ্শকাতৰ সীমাত অঞ্চলৰ প্ৰশাসনীয় নীতিৰ কথা ভাবি জিলা প্ৰশাসনে তাদামক বুজনি দিলে—

—তাদাম তোমাৰ যি কবলগীয়া আছে তাক অলপ শান্তভাৱে কোৱা। এইটো অফিচ হয়, কেবাংঘৰ নহয়। চিঞৰ-বাখৰ কবিলেও ইয়াত আইনমতেহে মীমাংসা হয়, বুজিছানে নাই?

—ও চেন্ কুমা নিগম। ওক্কে নিমে..... তাদমে নিজৰ বক্তব্য দীঘলীয়া কৰিব যেন দেখি প্ৰশাসকে বাধা দিলে—

—তোমাৰ সকলো কথা মই শুনিছো তাদাম। বতন কাকতিও নাই জাকাও নাই। মাত্ৰতে বৈ যোৱা এই অকণমানি কেচুৱাটোৱে জানো কিবা দোষ কৰিছে? কেচুৱাটো ভালে থাকি ডাঙৰ হোৱাটো জানো তুমি নিবিচৰা তাদাম?

—নিগম, নক আগম ও চেনকুমা। ওক্কে নিমে দাম জিপে লাগিছো—হিজ্জা জিপে লাগি দো। চাহাব আপোনাৰ কথা মই বুজি নাপাওঁ। মই কিনা মাইকীৰ দাম দিবই লাগিব—এতিয়াই দিব লাগিব বুলি যেতিয়া তাদামে নিজৰ দাবীক দোহাৰিলে তেতিয়া তাপৰ জিম্মিয়ে আক মনে মনে ধাক্কাৰ নোৱাৰিলে।

—তাদাম, ল'ৰাটোক যদি কাড়ি নিয়া তেনেহলে বতন মাৰ্গটোৰ একো চিনচাৰ নাথাকিব এই পৃথিৱীত। নিচি-নিধাকৰ এই দলংখন তুমি ভাঙি নেপেলাবা তাদাম। অলপ কৈ পুনৰ কলে—

—জাকাৰ বাবে তাকামক দিয়া যেথোন হটা মইয়ে তোমাক ওভোতাই দিয়াৰ দায়িত্ব লোৱা, হবনে? নিগম আগুনি কাগজ লিখক মই ঠিক মাৰি দিম।

তাপৰ মানৱতাবোধ দেখি জিলা প্ৰশাসক বিস্মিত হ'ল। অজান্তি মূলুকৰ মানৱতাবোধৰ বিশালতা দেখি জিলা প্ৰশাসকে হয়তো খনতে ভাবিলে—শাসন কৰিবলৈ আহিছো হাক সিজনচোন মোতকৈও জানী। পোহৰ বিলাবলৈ আহিলো ব'ত, ভাতচোন সূৰ্য্য সদায়ে ওলায়।

কাগজত ঠিগঠাই দি তাপৰ জিম্মি বাহিৰলৈ ওলাই আহিল। বাহিৰত বৈ থকা মদু কাকতিৰ হাত এখনত ধৰিলে।

—বাবু বৰ্ত্তন মাটৰে কৈছিল আপোনাৰ হেনো সিয়েই একমাল্ল জন'ৰা আছিল। তেনেহলে আপোনাৰ এইটোৱেই বংশ হ'ল নহয়নে? এই বুলি তাপৰে তাৰ ভোভোভা ভোভোভ আঙুলিকিটাবে কেচুৱাটোক অলপ মৰম কৰিলে।

—হয় পাওবুটা এইটোৱেই মোৰ বংশ হ'ল।

—মোৰো যে বংশ নাই বাবু। ইয়াকেই মোৰ বংশ কৰি লম বুলি ভাবিছিলো। এতিয়া আপোনাৰ লগতে থাকক। ডাঙৰ হলে, জোৱান হলে একবাৰ কমচে কম আমাৰ জিমি বন্তিলৈ পঠাই দিব। মই মাথাকিলেও মোক পুতি থোৱা জাপাতো থাকিব। তাতে আহি একবাৰ বহিলে মই মাটিৰ তলতে শান্তি পাম।

এই বুলি কৈ তাপৰ জিমি ভাত আৰু এক দণ্ডও নব'ল। কিবা মোহে তাক পিচলৈ গৈ বুলি বৰ খব খোজেৰে সি জিমিলৈ বুলি বাট ধৰিলে। জিলা প্ৰশাসকে মানুহ পঠিলাইও তাপৰক ঘূৰাব নোৱাৰিলে। সীমান্ত যুদ্ধৰ সময়ত চীনা সৈন্যৰ বিৰুদ্ধে অকলশৰে চলোৱা তাৰ গুপ্ত সংগ্ৰাম খনৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা জনায় চৰকাৰে ঘোষণা কৰা সকলো মান-সন্মানক জিলা প্ৰশাসকৰ টেবুলৰ ওপৰতে পেলায় থৈ গুছি আহিল। পিচদিনা আৰ্কেজ পৰত সোৱনশিৰিৰ পাৰৰ মুকলি বাজি চাপৰি দৰা পাই তাপৰ জিমি ধমকি ব'ল। এখেজ দুখোজকৈ পানী যুৱলীৰ কাষ চাপি সি এদম শিলৰ ওচৰত বহি পৰিল। 'এমুঠি শুকান বাজি শিলদ'মৰ ওপৰত চটিয়াই দিলে।

—মাটৰ। মই তোমাৰ ধাৰ মাৰি আহিলো। তোমাৰ দিবলগীয়া আৰু একো বাকী নাই। তুমি এতিয়া আৰাম কৰি শূই থাকা..... শূই থাকা মাটৰ।

এই বুলি কৈ হাতৰ তলুৱাৰ চকু দুটা মচি তাপৰে আকৌ ছোজ ললে জিমি গাঁৱৰ অভিমুখে। নৈৰ কানৰ লংলুতীয়া বাটটোৰে গৈ থাকোঁতে চৰকাৰে দিয়া দীঘল বঙা কোণ্টো, গুলীৰ ফিটাডাল আৰু একনলীয়া বন্দুকটো লাহে লাহে নেদেখা হৈ পৰিল। সূৰ্যাস্তৰ লগে লগে তাপৰ জিমিও হেৰাই গ'ল সীমান্তৰ বহুতো ক্ৰিৎনন্তিৰ মাজত। হেৰাই গ'ল অজান্তিৰ এজাৰত।

শুধবণী

অঙ্ক (হৈছে)	শব্দ (হ'ব ভাগে)	পৃষ্ঠা	শাখা
১। আত্মী	অজলী	৪৬	১১
২। চিনি	নিচি	৫	১২
৩। বিলেকাবিত্ত	বিলেকাবিত্ত	৪৭	৪
৪। নিলাক	নিলাক	৪৭	১০
৫। ভাঙ্গানাত্ত	ভাঙ্গানাত্ত	৪৭	২০
৬। ভোজ	ভোজ	৪৭	২৭
৭। ভবি	ভবি	৪৮	৬
৮। মহাজনক	মহাজনক	৪৮	২৯
৯। প্রাচীনধন	প্রাচীনধন	৪৯	২৪
১০। মাক্‌বো	মাক্‌বো	৫৯	২৩
১১। নিজিব	নিজিব	৬০	১৭
১২। বদনা	বদনাম	৬২	২৩
১৩। অহবো	হেবো	৬২	২৬
১৪। ঠাইব	হাঁইব	৬৪	১৬
১৫। বহিন্‌লৈ	বহিন্‌লৈ	৬৫	২০
১৬। চল	চাল	৬৯	৫
১৭। থলে	গলে	৭০	৮
১৮। প্রবাব	প্রবাব	৭১	৫
১৯। কবি	কাবি	৭১	১৩
২০। জিঞ্জ	জিঞ্জ	৭৪	৩
২১। গেল্টুং	গেল্টুং	৭৬	৯, ২১, ৩১
২২। ঐ	ঐ	৭৭	৬
২৩। ঐ	ঐ	৭৯	১১, ১২, ২৩
২৪। আকাংশাই	আশঙ্কাই	৭৮	২৬
২৫। বিল	বিহবল	৮১	১৯
২৬। দোপ-দোপনী	দোপ-দোপনি	৮৮	৫
২৭। বংশত	বংশত	ঐ	২৭
২৮। দাম	দাস	৯২	৩
২৯। গাঁতব	গাঁতব	ঐ	৩০
৩০। ঘোণীষ	ঘোণীষ	১০৪	৫